B. d. 547.

Boëtius A. M. Scr.

NB: 1 Porträt auf d. Titel

u. 7 S. 1.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0002

Anicius Manlius Torquatus
Severinus Boethius

[Teils.]

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0004

G. E.

AN. MANL. SEVER. BOETII,
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE
LIBRI V.
EJUSD. OPUSCULA SACRA AUCTIORA
RENATUS VALLINUS recensuit,
& Notis illustravit.
LUGD. BATAVORUM,
Apud Franciscum Hackium. Ac. MDCLVI.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0006

BOETII VITA.

ANICIUS MANLIUS SEVERINUS BOETIUS senatoria, patricia & Consulari familia ac antiqua nobilitate majorum imprimis clarus fuit; natus Romæ iis temporibus, quibus, relegato Augustulo Romanorum Imperatorum ultimo, in Italia regnare Odoacer Erulorum rex cœpit, circa nimirum annum Christi CDLXXV, vel paulo post. Avus illi videtur fuisse BOETIUS V. C. sub Valentiniano prætorio præfectus, Aëtii fortissimi ducis ut laborum expeditionumque comes & victoriarum particeps; ita & cum eodem Valentiniani Imp. manu interfecto, ipse ab amicis ejusdem oppressus. cum quorum sanguine Occidentalis Imperii

vita, salus majestasque abiere. Patrem habuit ANIC. MANL. FLAV. BOETIUM V. C. superioris filium, qui anno CDLXXXVII Consul fuit. Quem cum puer amisisset, amicorum propinquorumque cura ac consilio educatus, mox Athenas profectus est: ubi & perfectam Græci sermonis notitiam adeptus & omni Philosophiæ aliarumque scientiarum genere imbutus est. Neque enim multi iis studiis anni insumti: celeritate mira omnes disciplinas accepit, hausit, imbibit. Itaque adolescens Romam reversus miraculo omnibus fuit, brevique dignitatibus ornatus; Patriciatu primum adhuc juvenis: deinde anno DX Consulatu: postremùm paullo provectiori ætate Magisteriatu officiorum. Duas uxores habuit, Elpen scilicet & Rusticianam. Illa è Sicilia oriunda, pater Festus fuit, tum temporis senatus princeps. Ea dotibus animi longè corporis fortunæque bona superavit. scripsit enim versus emendatissimos, scribentique marito suavissimus genius adsedit. Desideravit autem ex ea liberos, amatamque maximè ultimo carmine prosecutus est;

quod

quod quia mirè maritales affectus ſpirat, ſubjiciam,

Helpes dicta fui Siculæ regionis alumna,
Quam procul à patria conjugis egit amor.
Quo ſine mœſta dies, nox anxia, flebilis hora,
Nec ſolum caro ſed ſpiritus unus erat.
Lux mea non clauſa eſt tali remanente marito,
Majorique animæ parte ſuperſtes ero.
Porticibus ſacris jam nunc peregrina quieſco
Judicis æterni teſtificata thronum.
Ne qua manus buſtum violet, niſi forte jugalis
Hæc iterum cupiat jungere membra ſuis:
Vt thalami cumulique comes nec morte revellar,
Et ſocios vitæ nectat uterque cinis.

Altera Ruſticiana fuit Q. Aur. Memm. Symmachi, anno CDXXCV Conſulis, Patricii, ſenatus principis viri filia. Ex ea plures liberos ſuſcepit, quorum duo Conſules fuere, Q. Aur. Anic. Symmachus & Anic. Manl. Sever. Boetius, anno videlicet DXXII; hic patris, ille avi nomine appellati. Symmacho enim, cum ſine prole maſcula eſſet, rem gratiſſimam facturum ſe putavit Boëtius gener, ſi ſuſcepto ex filia puero natu majori avi nomen

men imponeret. Porro non mediocres opes possediſſe eum [præterquam quod eas ſibi abundantiſſimas fuiſſe, ſeque omnium, quæ fortunæ ſunt, affluentia & ſplendore circundatum ipſe ſcribit] veri ſimile eſt. quippe cui pater Conſul, avus in ſummis reip. periculis prætorio præfectus fuerit. Neque ſolum ipſe abundavit fundis, ſed & dives inſuper contigit uxor Ruſticiana, ad quam filioſque univerſa Symmachi patris bona rediere. Galla enim, altera Symmachi filia, mortuo juvene marito exconſule, perpetuam caſtitatem apud ſacras virgines ſervavit. Iſta vero natalium ac fortunæ ornamenta duobus potiſſimum natura adjuvit, ſumma & dicendi & ſcribendi facultate: quibus ita valuit, ut in ſe primam quidem ipſe agnoſcat; alteram verò in eo non defuiſſe, quiſquis aut ejus de Mathematicis diſciplinis, aut Logicis nodis Theologiſve diſputationibus libros pertractarit, facile per ſe intellecturus ſit. Opus autem Conſolationis, longè cæteris præſtantius, divinum dici fas eſt; tot rerum arduarum argumentis fœcundum eſt, & tot acuminibus

eminet

eminet sententiarum. Quicquid porro scriptione aggressus est, sic absolvit, ut nemo accuratius docuerit, probaverit firmius aut perspicacius illustrarit. Denique, ut uno verbo absolvam, fuit tanta in excogitando vis mentis illi viro, tantumque in rebus gerendis judicium, ut à rege etiam callidissimo timeri potuerit sanctissimus. Hæc verò illi exsilii mortisque causa fuit, summa nimirum integritas cum summa virtute conjuncta; quibus studebat bonos quidem tueri, malos autem, quoties se facultas dederat, coërcere. Dum enim à rege oblata Magisteriatus officiorum dignitate, imminente alioqui periculo recusanti, fungitur; judex aulici consistorii factus, ut ad quem nimirum Palatii pertineret disciplina: & plerorumque Principis arcanorum sollicitudinumque quas consilio juvabat, particeps, æquitatis invictæ non unum specimen dedit. Inter cætera enim, Paulinum Albinumque consulares viros & ipsum senatum Campaniamque provinciam adversus ipsius Theoderici regis, Cypriani, Triguillæ & Conigasti vim insidiasque; tum Præfecti prætorio

rio cæterorumque barbarorum inhiantem avariciam defendit. Quibus rebus & sceleratorum quorumcumque inimicitias & regis offensionem incurrit. At eo ipso tempore Justinus imp. Anastasio, Catholicus Ariano succedens, veluti sol novus reddita fidei luce Orientem illustrabat. Ille ab Theoderico Gothorum rege, qui tum in Italia Odoacre occiso rebus jamdudum potiebatur, petitam pacem confirmavit. deinde Constantinopolitana Ecclesia primariisque aliis Hormisdæ Pontifici Romano reconciliatis, mox edicto Arianos omnes, exceptis dumtaxat Gothis, toto Oriente exturbavit. Ista autem supra quam dici par est Theoderici animus ægrè tulit: dissimulatione tamen rem ducebat, cum ecce delatores tres perditis moribus homines, Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exsilio damnati, Basiliusque pridem à procuratione domus regiæ dejectus obæratusque plurimum, regem adeunt, apud quem Boëtium accusant, quod delatorem ne documenta deferret, quibus senatum majestatis reum faceret, impedisset.

quod

quod de vindicanda in libertatem Italia scriptis litteris, quæ apud se essent, cogitasset. quod insuper magicis artibus dignitates ambiret. Theodericus, ut est regnum res suspicioſa, metuens ne asserta religione Catholica majus aliquid aggrederentur Romani, Justino Catholico addictiores, lætatus ea occasione, ut qui sciebat Hormisdæ Pontificis senatorumque Romanorum gratia precibusque pleraque ea, quæ superius diximus contra Arianos in Oriente facta, fidem deferentibus præbet. nec mora, Romam, unde vir optimus longè aberat, missi delatores à Theoderico ad senatum, qui crimina objectarent, referrentque de salute Principis Gothorumque omnium agi. Ita horrentibus bonis innocens Boëtius, absens, inauditus, indefensus morti præscriptionique damnatur. Veritus tamen rex gravissimam Justini omniumque bonorum offensionem si occideret, non morte sed exsilio damnavit, ut, interim cæteris terrori futurus, esset aliquando quem pro libidine mactaret. Anno igitur DXXII in agrum Mediolanensem, seu, ut aliis placet, Ticinum, urbem

sibi ab eo præscriptam, relegatus est: cautumque ne quis ei ex propinquis & familiaribus comes in via esset, aut in ea regione constituto obsequeretur. Eo locorum degens, quo posteris innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud Consolationis volumen conscripsit. Quod opus dum cudit vir eruditissimus, solamenque tam crudæ injuriæ ex litteris quærit, Justinus anno DXXIV promulgato edicto, jam ne exceptis quidem Gothis, Arianos aggressus, jubet omnium & universorum Episcopos deponi & Ecclesias Catholica religione consecrari. Ita Gothis undique exturbatis sed & undecunque clamantibus ad Theodericum perfugium est. Is primum literis de eorum libertate cum Justino agit. Sed ubi sese ista via minus procedere videt, legationem parat, eamque legatorum dignitate illustrem esse magnique momenti credi voluit. Joannes Romanus Pontifex [quod antè factum fuerat numquam] cumque eo consulares Patriciique viri quatuor delecti: quibus mandatum, Imperatorem adeant, persuasuri uti edictum de pellendis Arianis

quam

quam primum revocet. quod ni fiat, omnia se in Italia ferro flammaque absumturum. Advenientes Constantinopolim legati incredibili lætitia, honore, cultu ab Justino excipiuntur; obviam euntibus populis cumque Imperatore clero universo. ipse etiam Pontifex dexter dextrum Ecclesiæ insedit solium diemque domini nostri Resurrectionis plena voce Romanis precibus celebravit, Justinumque coronavit. Exhibitos tot honores acerbissimè tulit Theodericus, neque tamen ante penitus ira excanduit, quam questi apud eum Gothi scribunt, Joannem Papam Arianorum Ecclesias, spreto legationis mandato, Catholico ritu consecrare. Tum demum ubi putat contemtui injuriam additam, minari ac furere cœpit sui ipsius impotens, & qua sese ulciscereturmeditari. neque tum procul materies aberat. Itaque Boëtium [x Cal. Novembris anno DXXV, exsilii sui IV,] mortalem ratus, ad immortalitatem spiranti gladio viam fieri jussit. Neque desunt qui dicant, regem rabie æstuantem, cum ea audisset, non jam ut antea sibi conjurationem animo

animo finxisse, sed, certissimam cum credidisset, jussisse Boëtium per tribunum moneri, si salvum se esse vellet, quicquid conjurationis erat aperiret. quod ubi ille nullius in regem facti conscius renuit, percussus est. Quod ad Symmachum spectat, accersitum Ravennam tradunt & in custodia aliquandiu habitum. Joannes verò Papa Constantinopoli Romam reversus cum aliis legatis Boëtium amicum occisum, Italiam gementem, regem furentem nactus, cum vix Romæ aliquantisper substitisset, à rege vultum ad clementiam & benevolentiam falsò componente, uti Ravennam proficisceretur, monentibus contra multis, facile est inductus. Quo cum advenere, datis custodibus omnes variis pœnis adflixit. Joannes Pontifex in locum est horrentem conjectus; cujus tetra facie, squallore atque inedia paucos intra dies VI Cal. Junii confectus est. Sanctissimi viri necem secuta est postridie Symmachi cædes, in quem est similiter sævitum nullo servato judiciorum ordine. Nec sic quidem resedisset Theoderici ira, quin cæterorum quoque Patricio-

rum

rum cruore odio suo indulsisset, ni à patrando reliquo scelere aliqua Justini augusti reverentia deterruisset. Joannis corpus inde translatum honore ac cultu, quo martyres solent, ab Clero populoque Cal. Junii Romæ susceptum est. quod ne Boëtii ac Symmachi, eadem palma donatorum, corporibus contingeret, ea rex sedulo abscondi jussit. Neque verò tam barbaro facinori ipse diu superfuit, ulciscente se numine quando mortales non possent. Paucis enim pòst diebus inter cœnæ tempora ac fercula ex appositio fortè ingenti piscis capite, visus est à se mactatus nuper Symmachus dentibus ei oculisque torvè atque acerbè minitari. Quo ex terribili visu monstroque membris totus tremens ac rigens traditus est lecto, & mox letho. cum prius apud Elpidium medicum conceptum à se de Boëtii & Symmachi nece dolorem etiam lachrymis testatus esset. Extincto Theoderico Amalasiunta filia, horum conscia, cum in regno successisset, patris acta contra jus & fas decreta rescidit; & Symmachi ac Boëtii bona, in fiscum redacta, eorum liberis restituit.

Extin-

Extinctus uterque divinos honores à noſtris conſecutus eſt : & Boëtii quidem hodie quoq; Ticini x Calend. Novembris; quemadmodum & Ravennæ Symmachi v Calend. Junii memoriæ celebrantur; quod pro Catholicis contra perfidiam Arii mortem ſuſtinuerint. Boëtii ſepulchrum Ticini in æde B. Auguſtini etiamnum viſitur, qua parte in adytum templi aſcenſus patet, cum hoc epithaphio,

Mæonia & Latia lingua clariſſimus, & qui
Conſul eram, hic perii miſſus in exſilium.
Et quid mors rapuit? probitas me vexit ad auras,
Et nunc fama viget maxima, vivit opus.

Oſſa ejus cum multis poſt ſæculis Otho III. Imperator, neglectu temporum jacentia, marmore clauſiſſet; addidit elogium Gerbertus Philoſophus, is qui poſtea Sylveſter II. Papa, quod ejuſmodi eſt,

Roma potens dum jura ſuo declarat in orbe,
Tu pater & patriæ lumen, Severine Boëti,
Conſulis officio rerum diſponis habenas,
Infundis lumen ſtudiis & cedere neſcis
Græcorum ingeniis, ſed mens divina coërcet
Imperium mundi. gladio bacchante Gothorum
Liber-

Libertas Romana perit : tu Consul & exsul
Insignes titulos præclara morte relinquis.
Nunc decus Imperii, summas qui prægravat artes
Tertius Otto sua dignum te judicat aula;
Æternumque tui statuit monimenta laboris,
Et benè promeritum meritis exornat honestis.

Ex veteri statua marmorea
quæ est Romæ.

ALIQUOT SCRIPTORUM EJUSDEM ÆTATIS AC RECENTIORUM, DE BOETIO TESTIMONIA.

I.

ENNODII Episcopi Ticinensis Epist. XIII. lib. VII. BOETIO.

TU *in me, emendatissime hominum, dignaris prædicare virtutes, quem in annis puerilibus sine ætatis præjudicio, industria fecit antiquum: qui per diligentiam imples omne quod cogitur; cui inter vitæ exordia ludus est lectionis assiduitas, & deliciæ sudor alienus. in cujus manibus duplicato igne rutilat, qua veteres face fulserunt. nam quod vix majoribus circa extremitatem vitæ contigit, hoc tibi abundat in limine.*

EJUSDEM Epist. I. lib. VIII. eid. Cos. facto.

OPTIMÆ *spei plenus, cui fautum cupio, ad curam officii epistolaris adspiro. Decet enim vestris fascibus hac præfatione delibari; & inter purpuras possessoris*

Jessoris luce crescentes, qualicumque non abstinere colloquio. Numquid solius doctrinæ beneficiis amor agnoscitur, nec fas esse credendum est, prodire in medium desideria rusticantis? Simplicius innotescunt vota nullo peritiæ velata præstigio. Ergo nos hoc sumus ore, quod pectore. non amara præcordiorum delenificis possumus mutare sermonibus. pudens laudator est, cui in concinnatione blandimenti dicenda mens suggerit. Deo ergo omnipotenti gratias, qui in vobis, dum vetera familiæ vestræ bona custodit, nova multiplicat; & quod plus est apice dignitatis, dignos facit esse culminibus. Redditur quidem vestræ gloria ista origini, sed quod est clarius, merito impetrante personæ. Fuerit in morem veteribus, curulium celsitudinem campi sudore mercari, & contemptu lucis honorum luce fulgere; sed aliud genus virtutis quæritur, postquam præmium facta est Roma victorum. Noster candidatus post manifestam decertationem, debitum triumphum, dum numquam viderit bella, sortitur. Judicio exigit laureas, & congredi non necessarium duxit armatis. Inter Ciceronis gladios & Demosthenis enituit, & utriusque propositi acumina, quasi natus in ipsa artium pace, collegit. Nemo dissonantiam Atticæ perfectionis metuat & Romanæ; nec præcipua gentium bona in societatem dubitet convenire. Unus es qui utrumq; complecteris, & quicquid viritim distributum poterat satis esse, avidus maximarum rerum possessor includis. Eloquentiam veterum, dum imitaris, exsuperas. dicendi

formam

formam doctissimis tribuis dum requiris. Est apud me epistolæ vestræ, quæ hujus rei fidem faciat, veneranda compositio. Utinam quæ à vobis diriguntur, tam essent crebra, quam suavia! Dicatis forsitan, Par fuit propinquum laudare, in commune augmentum laborantem. quia non est proprium, quod quasi singulariter videtur palmata conferre. Venit ad me equidem portio de curuli; sed si mihi conceditis, plus erigor de genio & studiis sublimati. Interdum accesserunt ista de casibus, soli contigerunt illa virtuti. prope inops ad scipionem adducitur suffragii Consularis, qui tantum de parentibus gloriatur. Tibi utrumque in peculio est, Latiaris scientia, & vena purpurarum.

II.

CASSIODORI Epist. XLV. lib. I. BOETIO V. INL. PATRICIO THEODERICUS REX.

SPERNENDA *non sunt quæ à vicinis regibus præsumptionis gratiâ postulantur; dum plerumque res parvæ plus prævalent præstare, quàm magnæ possunt obtinere divitiæ. Frequenter enim quod arma explere nequeunt, oblectamina suavitatis imponunt. Sit ergo pro repub. & cùm ludere videmur. nam ideo voluptuosa quærimus, ut per ipsa, seria compleamus. Burgundionum itaque dominus à nobis magnoperè*

perè postulavit, ut horologium, quod aquis sub modulo fluentibus temperatur, & quod solis immensi comprehensa illuminatione distinguitur, cum magistris rerum, ei transmittere deberemus. quatenus impetratis delectationibus perfruendo, quod nobis est quotidianum, illis videatur esse miraculum. meritò siquidem respicere cupiunt, quod legatorum suorum relationibus obstupescunt. Hoc te, multâ eruditione saginatum, ita nosse didicimus, ut artes, quas exercent vulgariter nescientes, in ipso disciplinarum fonte potaveris. Sic enim Athenienſium scholas longè positus introisti; sic palliatorum choris miscuisti togam, ut Græcorum dogmata doctrinam feceris esse Romanam. Didicisti enim, quâ profunditate cum suis partibus speculativa cogitetur: quâ ratione Activa cum sua divisione discatur; deducens ad Romuleos senatores, quicquid Cecropidæ mundo fecerant singulare. Translationibus enim tuis Pythagoras musicus, Ptolemæus astronomus leguntur Italis. Nicomachus arithmeticus, geometricus Euclides audiuntur Ausoniis. Plato theologus, Aristoteles logicus Quirinali voce disceptant. Mechanicum etiam Archimedem Latialem Siculis reddidisti: & quascumq; disciplinas vel artes fœcunda Græcia per singulos viros edidit, te uno auctore, patrio sermone Roma suscepit. quos tantâ verborum luculentiâ reddidisti claros, tantâ linguæ proprietate conspicuos, ut potuissent & illi opus tuum præferre, si utrumque didicissent. Tu illam in naturæ penetralibus considentem, auctorum libris

invitantibus cordis lumine cognovisti; cui ardua nosse usus miracula, monstrare propositum est, molitur ostendere quod obstupescant homines evenisse: miroque modo naturis conversis facli detrahit fidem, cum ostentet ex oculis visionem. Et paulo post, *Quale est hoc homini etiam facere, quod vel intellexisse potest esse mirabile? Quare cùm vos ornet talium rerum prædicanda notitia, horologia nobis, publicis expensis, sine vestro dispendio, destinate. Primum sit, ubi stilus diei index, per umbram exiguam horas conconsuevit ostendere. Radius itaque immobilis & parvus, peragens quod tam miranda magnitudo solis discurrit, & fugam solis æquiparat, quod motum semper ignorat. Inviderent talibus, si astra sentirent, & meatum suum fortasse deflecterent, ne tali ludibrio subjacerent. Ubi est illud horarum de lumine venientium singulare miraculum, si has & umbra demonstrat? Ubi prædicabilis indefecta rotatio, si hoc & metalla peragunt, quæ situ perpetuo continentur? O artis inæstimabilis virtus quæ dum se dicit ludere, natura prævàlet secreta vulgare! Secundum sit, ubi præter solis radios hora dignoscitur, noctes in partes dividens: quod ut nihil deberet astris, rationem cœli ad aquarum potius fluenta convertit; quorum motibus ostendit, quod cœlum volvitur; & audaci præsumptione conceptâ, ars elementis confert, quod originis conditio denegavit universæ disciplinæ, cunctus prudentium labor naturæ potentiam, ut tantum possint nosse, perquirit. Mechanisma solum est,*

quod

quod illam ex contrariis appetit imitari, &, si fas est dicere, in quibusdam etiam nititur velle superare. Hoc enim feciſſe dignoſcitur Dædalum volare. hoc ferreum Cupidinem in Dianæ templo ſine aliqua alligatione pendere. hoc hodie facit muta cantare, inſenſata vivere, immobilia moveri. Mechanicus, ſi fas eſt dicere, penè ſocius eſt naturæ; occulta reſerans, manifeſta convertens, miraculis ludens, ita pulchre ſimulans, ut quod compoſitum non ambigitur, veritas æſtimetur. Hæc quia ſtudioſius te legiſſe comperimus, prædicta nobis horologia quantocius tranſmittere maturabis, ut te notum in illa parte mundi faciàs, ubi aliter pervenire non poteras. Agnoſcant per te exteræ gentes, tales nos habuiſſe nobiles, quales loquuntur auctores. Quoties non ſunt crediturí qui viderint: quoties hanc veritatem luſoria ſomnia putabunt. Et quando fuerint à ſtupore converſi, non audebunt ſe æquales nobis dicere, apud quos ſciunt ſapientes talia cogitaſſe.

EJUSDEM Epiſtola XL. lib. II.

BOETIO PATRICIO THEODORICUS REX.

CUM Rex Francorum, convivii noſtri famâ pellectus, à nobis cytharœdum magnis precibus expetiſſet, ſolâ ratione complendum eſſe promiſimus, quòd te eruditionis muſicæ peritum eſſe noveramus. Adjacet

cet enim vobis doctum eligere, qui disciplinam ipsam in arduo collocatam, potuistis attingere. Quid enim illa præstantius, quæ cœli machinam sonorâ dulcedine modulatur, & naturæ convenientiam ubique dispersam virtutis suæ gratiâ comprehendit? Et paulo post: *Sed quoniam nobis facta est voluptuosa digressio (quia semper gratum est de doctrinâ colloqui cum peritis) cytharœdum, quem à nobis diximus postulatum, sapientia vestra eligat præsenti tempore meliorem; facturus aliquid Orphei, cum dulci sono gentilium fera corda domuerit. Et quantæ nobis gratiæ fuerint actæ, tantæ vobis ex nostra æquabili compensatione referentur, qui & imperio nostro paretis, &, quod vos clarificare possit, efficitis.*

III.

PROCOPII Hist. Gothicæ lib. I.

Σύμμαχος καὶ Βοέτιος, ὁ τούτου γαμβρὸς, εὐπατρίδαι μὲν τὸ ἀνέκαθεν ἤστην. πρώτω δὲ βουλῆς τῆς Ῥωμαίων καὶ ὑπάτω ἐγενέσθην. ἄμφω τὲ φιλοσοφίαν ἀσκήσαντε, καὶ δικαιοσύνης ἐπιμελησαμένω

Symmachus, & ejus gener, Boëtius, Patricii, alto majorum sanguine, principes verò senatus Romani, & Consules fuere, Philosophiæ & æquitati supra cæteros mortales studuerant, multisque egenis

ὑδενὸς ἧσσον. πολλοῖς τε
αὐτῶν καὶ ξένων χρή-
μασι τὴν ἀποείαν ἀ-
σαμβύω. καὶ δόξης ὅπι
μέγα χωρήσαντε, ἄνδρας
ἐς φθόνον τὸς πικροτά-
τος ἐπηγαγέτην. οἷς δὴ
συκοφαντῆσι Θευδερίχος
ἀναπεφθεὶς, ἅτε νεωτέ-
ροις πράγμασιν ἐγχει-
ρῆντας τὸν ἄνδρα τότω
ἔκτεινε, καὶ τὰ χρήμα-
τα ἐς τὸ δημόσιον ἀνά-
γραπτα ἐποιήσατο. Δε-
πνοῦντι δὲ οἱ, ὀλίγαις ἡ-
μέραις ὕστερον, ἰχθύος με-
γάλε κεφαλὴν οἱ θερά-
ποντες παρετίθεσαν·
αὐτῷ Θευδερίχῳ ἔδοξε
κεφαλὴ Συμμάχε νεο-
σφαγῆς εἶναι, καὶ τοῖς μὲ
ὀδοῦσιν ἐς χεῖλος τὸ
κάτω ἐμπεπηγότι, τοῖς
δὲ ὀφθαλμοῖς βλοσυ-
ρὸν καὶ μανικὸν ὁρᾶσιν,

genis tùm Romanorum, tùm externorum opibus suis subvenere. Hi ad ingentem gloriam evecti, deterrimos quosque in sui invidiam concitarunt. quibus delatoribus Theodoricus rex persuasus, viros clarissimos perinde ac res novas molientes occidit, eorumque bona omnia publicavit. Sed paucis pòst diebus cœnanti illi cùm ingentis piscis caput ministri adposuissent, illud Theodorico visum est caput esse Symmachi nuper occisi, dentibus quidem in inferius labrum impactis, oculis verò torvè & furibundè intuentibus minari sibi plurimum videbatur. Vnde prodigii novi-

ἀπειλῶν τί οἱ ἐπιπλεῖστον ἐῴκει. περιδεὴς δὲ τοῦ τέρατος τῷ ὑπερβάλλοντι γεγονὼς, καὶ ῥιγώσας ἐκτόπως. ἐς κοίτην τὴν αὐτοῦ ἀπεχώρησε δρόμῳ. τριβώνια τε πολλὰ οἱ ἐπιθεῖναι κελεύσας, ἡσύχαζε. μετὰ δὲ, ἅπαντα ἐς Ἐλπίδιον τὸν ἰατρὸν τὰ ξυμπεσόντα ἐξενεγκὼν, τὴν ἐς Σύμμαχον τε καὶ Βοέτιον ἁμαρτάδα ἔκλαιεν. ἀποκλαύσας δὲ, καὶ περιαλγήσας τῇ συμφορᾷ, οὐ πολλῷ ὕστερον ἐτελεύτησεν. ἀδίκημα τοῦτο πρῶτον καὶ τελευταῖον ἐς τοὺς ὑπηκόους τοὺς αὐτοῦ δράσας· ὅτι δὴ οὐ διερευνησάμενος, ὥσπερ εἰώθει τὴν περὶ τοῖν ἀνδροῖν γνῶσιν ἤνεγκε.

tate perterritus, membrisq; præter modum tremebundus & horrens, in lectum citato gradu se recepit. identidemq; sibi togarum vim magnam ingeri jubendo paulum quievit. Elpidio deinde Medico omnibus, quemadmodum accidissent, explicatis, in Symmachum Boëtiumque patratum à se scelus deflebat. quo denique deplorato, ex accepta calamitate dolore ingenti adfectus, haud longè post moritur. cùm primum hoc, & ultimum injuriæ exemplum in sibi subjectos idcirco exercuisset, quia non, uti consueverat, diligenter pervestigatâ causâ, in tantos viros animadverterat.

EJUS-

EJUSDEM lib. III. ejusd. Histor.

Καὶ οὐχ' ἥκιστα Ῥουστικιανῇ, τῇ Βοετίου μὲν γαμετῇ γενομένῃ, παιδὶ δὲ Συμμάχου, καὶ τὴν οὐσίαν ἀεὶ τοῖς δεομένοις προτεινομένῃ, δούλων τε καὶ ἀγροίκων ἀμπεχομένῃ ἱμάτια, πρὸς τῶν πολεμίων ἄρτον ἢ ἄλλό τι τῶν ἀναγκαίων αἰτουμένῃ βιοῦν. ἔς τε τὰς οἰκίας περιϊόντες, καὶ τὰς θύρας ἐς ἀεὶ κόπτοντες, τροφὴν διδόναι σφίσιν ἐδέοντο, οὐ φέροντος αὐτοῖς αἰσχύνην τοῦ ἔργου. καὶ Γότθοι μὲν Ῥουστικιανὴν κτείνειν ἐν σπουδῇ ἐποιοῦντο. ἐπικαλοῦντες, ὁτὶ δὴ χρήματα προϊεμένῃ τοῖς τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχουσι, τὰς

Vnde vel Rusticianæ Boëtii quondam uxori, & Symmachi filiæ, id reliquum fuit ad vitam, & ad miseriarum cumulum ut servili & rustico habitu induta, quæ egentibus facultates suas erogaverat, panem, cæteraque ad victum necessaria ab hostibus mendicaret. domos enim circumeundo, foresque oppulsando, cibum dari sibi suppliciter precabantur, nil prorsus his ignominiæ ea re adferente. Et certè Gothi in Rusticianæ mortem conspiraverant, illi objicientes, quod exercitus Romani

Θευδελείχῳ εἰκόνας ἀφανίσειε, τὰς φόνους ἀμμιωμήτου Συμμάχου τε τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ Βοελίου ξυνοικήσαντι. Τωπίλας δὲ οὐδὲν ἄχαρι παθεῖν αὐτῷ ξυνεχώρησεν, ἀλλ' αὐτῷ τε καὶ τὰς ἄλλας ἀπάσας ὕβρεως ἐκτὸς διεφύλαξε.

ducibus pecunias largiens, Theodorici statuas disturbasset, cædem Symmachi patris Boëtiique mariti ulta. Totilas tamen nulla hanc affici injuria permisit, sed eam aliasque omnes ab contumelia immunes conservavit.

PAULUS DIACONUS lib. VII. ad Eutropii historiam addito.

DUM *hi*, Joannes Papa, Theodorus, Importunus, & Agapitus consulares viri, aliusque Agapitus patritius, ad Justinum Legati, *in itinere demorantur, Theodericus rabie suæ iniquitatis stimulatus, Symmachum exconsulem ac patritium, & Boëtium seniorem & exconsulem Catholicos viros gladio trucidavit.*

IV.

MARII Episc. Chronico.

Justino II. & Opilione COSS. IND. II. *hoc est anno* DXXIV.

Eo anno interfectus est Boëtius patricius in territorio Mediolanense.

Probo

Probo juniore & Philoxeno IND. III. *id est anno* DXXV.
His COSS. *occisus est Symmachus Patricius Ravennæ.*

V.

ANASTASII Bibliothecar. in Joanne I.

EODEM *tempore cum hi suprascripti, id est Papa Joannes cum Senatoribus, Theodoro exconsule, Importuno exconsule, Agapito exconsule, (Agapito patritio defuncto Thessalonicæ) positi essent Constantinopoli, Theodoricus rex hæreticus tenuit duos senatores præclaros, & exconsules Symmachum & Boëtium, & occidit, interficiens gladio.*

VI.

ADONIS Viennensis in Chronico.

QUI *cùm rediens*, Joannes Papa, *Ravennam venisset, Theodoricus eum cum comitibus cæteris carceris afflictione peremit, invidia ductus, quia Catholicæ pietatis defensor Justinus eum honorificè suscepisset. Quo tempore Symmachum atque Boëtium consulares viros pro Catholica pietate idem Theodoricus occidit.*

AIMOINI

VII.

AIMOINI de gestis Franc. lib. II. cap. I.

ALIOS *quoque qui cum eo*, Joanne Papa, *fuerant partim igne cremavit, partim variis pœnis interfecit. inter quos Symmachum patritium & Boëtium ejus generum post carceris custodiam, gladio puniri jussit. Qui, videlicet Boëtius, quàm disertus fuerit in literis sæcularibus, quàmque fuerit Catholicus, ex ejus comprobatur codicibus. Testatur hoc Arithmetica, nec non Dialectica, ipsa etiam omnium animis gratissima Musica ab eo translata, & Latinorum jamdudum eam desiderantium auribus delectabiliter infusa. Porrò ejusdem de sanctæ Trinitatis consubstantialitate liber, liquido ostendit quàm eximius suo, si licuisset, tempore sanctæ Ecclesiæ colonus exstitisset.*

VIII.

JOANNIS Saresberiensis Episc. Carnot. Policratici lib. VII. cap. XV.

SI *mihi non credis, liber de Consolatione Philosophiæ revolvatur attentius, & planum erit hæc in contrarium cedere. Et licet liber ille Verbum non exprimat incarnatum, tamen apud eos, qui ratione nituntur, non mediocris auctoritatis est; cum, ad repri-*

reprimendum quemlibet exulceratæ mentis dolorem, congrua cuique medicamenta conficiat. Nec Judæus quidem nec Græcus sub prætextu religionis medicinæ declinet usum, cum sapientibus in fide, & in perfidia desipientibus sic vividæ rationis confectio proficiat artificiosa, ut nulla religio quod miscet abominari audeat, nisi quis rationis expers est. Sine difficultate profundus est in sententiis, in verbis sine levitate conspicuus, orator vehemens, efficax demonstrator. Ad id quod sequendum est, nunc prolabitur suadens, nunc quasi stimulo necessitatis impellens.

ANICII MANLII SEVERINI BOETII, V. C. ET INL. EXCONS. ORD. EXMAG. OFF. ATQUE PATRICII, CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ, LIBER I. INCIPIT.

ARGUMENTUM LIBRI.

Apparet Philosophia Boëtio, ac Musas fugat. quæ, ab illo agnita, sapientum virorum simili discrimine oppressorum, eum exemplo consolatur. exponit ille merita sua in senatum senatoresque, ac in ipsam Italiam. tum accusationis seriem atque exsilii sui causas aperit, vitæ factorumque suorum innocentiam probans. mox de injuria sibi illata & læsa nominis dignitatisque existimatione queritur. postremo quæ sint mentis ejus perturbationes earumque origo, inquirit Philosophia; quod nimirum est subjectum totius reliqui operis.

CArmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mœstos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant scribenda Camenæ,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has saltem nullus potuit pervincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter;
Gloria felicis olim viridisque juventæ!
Solantur mœsti nunc mea fata senis.

Venit enim properata malis inopina senectus,
Et dolor ætatem jussit inesse suam.
Intempestivi funduntur vertice cani,
Et tremit effeto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quæ se nec dulcibus annis
Inserit, & mœstis sæpè vocata venit.
Eheu, quàm surdâ miseros avertitur aure,
Et flentes oculos claudere sæva negat!
Dùm levibus malesida bonis fortuna faveret,
Pænè caput tristis merserat hora meum.
Nunc, quia fallacem mutavit nubila vultum,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

Hæc dum tacitus mecum ipse reputarem, querimoniamque lacrymabilem styli officio designarem, adstitisse mihi supra verticem visa est mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, & ultra communem hominum valentiam perspicacibus, colore vivido, atque inexhausti vigoris, quamvis ita ævi plena foret, ut nullo modo nostræ crederetur ætatis. Statura discretionis ambiguæ. nam nunc quidem ad communem sese hominum mensuram cohibebat; nunc verò pulsare cælum summi verticis cacumine videbatur: quæ cùm caput altiùs extulisset, ipsum etiam cælum penetrabat, respicientiumque hominum frustrabatur intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubilique materiâ perfectæ; quas, uti

post

post eadem prodente cognovi, suis manibus ipsa texuerat. quarum speciem, veluti fumosas imagines solet, caligo quædam neglectæ vetustatis obduxerat. Harum in extremo margine Π, in supremo vero Θ legebatur intextum. Atque inter utrasque litteras, in scalarum modum, gradus quidam insigniti videbantur, quibus ab inferiore ad superius elementum esset adscensus. Eandem tamen vestem violentorum quorundam sciderant manus, & particulas, quas quisque potuit, abstulerant. Et dextera quidem ejus libellos, sceptrum verò sinistra gestabat. Quæ ubi poëticas Musas vidit, nostro assistenteis toro, fletibusque meis verba dictanteis, commota paullisper, ac torvis inflamata luminibus, Quis, inquit, has scenicas meretriculas ad hunc ægrum permisit accedere? quæ dolores ejus non modò nullis remediis foverent, verùm dulcibus insuper alerent venenis? Hæ sunt enim, quæ infructuosis affectuum spinis, uberem fructibus rationis segetem necant, hominumque menteis assuefaciunt morbo, non liberant. At si quem profanum, uti vulgò solitum vobis, blanditiæ vestræ detraherent, minùs molestè ferendum putarem. nihil quippe in eo nostræ operæ læderentur. hunc verò Eleaticis, atque Academicis studiis innutritum? Sed abite potiùs Seirenes usque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum, sanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi mæstior vultum, confessusque rubore

verecundiam, limen tristis excessit. At ego, cujus acies lacrymis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quænam hæc esset mulier tam imperiosæ auctoritatis, obstupui, visuque in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, exspectare tacitus cœpi. Tum illa propius accedens, in extrema lectuli mei parte consedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum mærore dejectum, his versibus de nostræ mentis perturbatione conquesta est.

Heu, quàm præcipiti mersa profundo
Mens hebet, &, propriâ luce relictâ,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus aucta
Crescit in immensum noxia cura!
Hic quondam cælo liber aperto
Suetus in ætherios ire meatus,
Cernebat rosei lumina solis,
Visebat gelidæ sidera lunæ,
Et quæcunque vagos stella recursus
Exercet, varios flexa per orbeis,
Comprensam in numeris victor habebat.
Quin etiam caussas, unde sonora
Flamina sollicitent æquora Ponti,
Quis volvat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in undas
Casurum rutilo surgat ab ortu:
Quid veris placidas temperet horas,
Ut terram roseis floribus ornet:

Quid

Quid dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari solitus, atque latentis
Naturæ varias reddere caussas.
Nunc jacet effeto lumine mentis,
Et pressus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu, stolidam cernere terram.

Sed medicinæ, inquit, tempus est, non querelæ. Tum verò totis in me intenta luminibus; Tune ille es, ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris educatus alimentis, in virilis animi robur evaseras? Atqui talia contuleramus arma: quæ nisi prius abjecisses, invicta te firmitate tuerentur. Agnoscisne me? Quid taces? pudore, an stupore siluisti? mallem pudore; sed te, ut video, stupor oppressit. Cumque me non modò tacitum, sed elinguem prorsus, mutumque vidisset, admovit pectori meo leniter manum. &, Nihil, inquit, periculi est; lethargum patitur, communem illusarum mentium morbum. Sui paullisper oblitus est; recordabitur facilè, si quidem nos ante cognoverit. quod ut possit, paullisper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. Hæc dixit, oculosque meos fletibus undanteis, contracta in rugam veste, siccavit.

Tunc me discussâ liquerunt nocte tenebræ,
Luminibusque prior rediit vigor:
Ut cùm præcipiti glomerantur sidera Coro,
Nimbosisque polus stetit imbribus,

Sol latet, ac non dum cælo venientibus astris,
Desuper in terram nox funditur,
Hanc si Threïcio Boreas emissus ab antro
Verberet, & clausum reseret diem,
Emicat, & subito vibratus lumine Phœbus,
Mirantes oculos radiis ferit.

Haud aliter tristitiæ nebulis dissolutis, hausi cælum, & ad cognoscendam medicantis faciem mentem recepi. Itaque, ubi in eam deduxi oculos intuitumque defixi, respicio nutricem meam, in cujus ab adolescentia Laribus obversatus fueram, Philosophiam. Et quid, inquam, tu in has exsilii nostri solitudines, ô omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an ut tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, alumne, desererem, nec sarcinam, quam mei nominis invidiâ sustulisti, communicato tecum labore partirer? Atqui Philosophiæ fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis. meam scilicet criminationem vererer, &, quasi novum aliquid acciderit, perhorrescerem? Nunc enim primùm censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nonne apud veteres quoque, ante nostri Platonis ætatem, magnum sæpe certamen cum stultitiæ temeritate certavimus? eodemque superstite, præceptor ejus Socrates injustæ victoriam mortis me adstante promeruit? Cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro sua quisque parte raptum

raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem prædæ, traherent, veſtem, quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptiſque ab ea panniculis, totam me ſibi ceſſiſſe credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam noſtri habitus veſtigia videbantur, meos eſſe familiareis imprudentia rata, non nullos eorum profanæ multitudinis errore pervertit. Quòd ſi nec Anaxagoræ fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam ſunt peregrina, noviſti; at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetuſta, nec incelebris memoria eſt, ſcire potuiſti. Quos nihil aliud in cladem detraxit, niſi quòd noſtris moribus inſtituti, ſtudiis improborum diſſimillimi videbantur. Itaque nihil eſt quod admirere, ſi in hoc vitæ ſalo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propoſitum eſt, peſſimis diſplicere. Quorum quidem tametſi numeroſus exercitus, ſpernendus tamen eſt; quoniam nullo duce regitur, ſed errore tantùm temere, ac paſſim lymphante raptatur. Qui ſi quando contra nos aciem ſtruens valentior incubuerit, noſtra quidem dux copias ſuas in arcem contrahit; illi verò circa diripiendas inutileis ſarcinulas occupantur. At nos deſuper irridemus, viliſſima rerum quæque rapienteis, ſecuri totius furioſi tumultus, eoque vallo muniti, quo graſſanti ſtultitiæ adſpirare fas non ſit.

Quiſquis compoſito ſerenus ævo,
Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,

Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies minæque Ponti
Versum funditus excitantis æstum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Vesevus igneis,
Aut celsas soliti ferire turreis
Ardentis via fulminis movebit.
Quid tantum miseri feros tyrannos
Mirantur sine viribus furenteis?
Nec speres aliquid, nec extimescas,
Exarmaveris impotentis iram:
At quisquis trepidus pavet, vel optat,
Quòd non sit stabilis, suique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, quâ valeat trahi, catenam.

Sentísne, inquit, hæc, atque animo illabuntur tuo? Es'ne ὄνος λύρας? Quid fles? Quid lacrymis manas? Ἐξαύδα, μὴ κεύθε νόῳ. Si operam medicantis exspectas, oportet vulnus detegas. Tum ego collecto in vires animo: An ne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminet fortunæ in nos sævientis asperitas? Nihilne te ipsa loci facies movet? Hæccine est bibliotheca, quam certissimam tibi sedem nostris in Laribus ipsa delegeras? in qua mecum sæpè residens, de divinarum humanarumque rerum scientia differebas? Talis habitus, talisque vultus erat cùm tecum naturæ secreta rimarer, cum mihi siderum vias radio describeres, cùm

Physica. Astrologia.

mores

mores nostros, totiusque vitæ rationem ad cælestis ordinis exemplar formares? Hæccine præmia referimus tibi obsequentes? Atqui tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore respublicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu ejusdem viri ore, hanc sapientibus capessendæ reipublicæ necessariam caussam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem secutus, quod à te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicæ administrationis optavi. Tu, mihi &, qui te sapientium mentibus inseruit Deus, conscii, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse. Inde cum improbis graves, inexorabilesque discordiæ, & quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta potentiorum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cujusque fortunas impetum facientem obvius excepi! Quoties Triguillam regiæ præpositum domus, ab incepta, perpetrataque jam prorsus injuria dejeci! Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! Numquam me ab jure ad injuriam quisquam detraxit. Provincialium fortunas, tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. Cùm, acerbæ famis tem-

pore, gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adversum præfectum prætorii, communis commodi ratione suscepi, rege cognoscente contendi, & ne coëmtio exigeretur, evici. Paulinum consularem virum, cujus opes Palatini canes jam spe atque ambitione devorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem virum præjudicatæ accusationis pœna corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas videor exacervasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore justitiæ nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, reservavi. Quibus autem deferentibus perculsi sumus? quorum Basilius, olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni æris necessitate compulsus est. Opilionem verò, atque Gaudentium, cùm ob innumeras multipliceisque fraudes ire in exsilium regia censura decrevisset, cumque illi parere nolentes sacrarum sese ædium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut ni intra præscriptum diem Ravenna urbe decederent, notas insigniti frontibus pellerentur. Quid huic severitati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostræ ne artes ita meruerunt? an illos accusatores justos fecit præmissa damnatio? Itane nihil fortunam puduit, si minus accusatæ innocentiæ, at accusantium vilitatis? At,

cujus

cujus criminis arguimur, ſummam quæris? Senatum dicimur ſalvum eſſe voluiſſe. Modum deſideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus Senatus majeſtatis reum faceret, impediſſe criminamur. Quid igitur ô magiſtra cenſes? infitiabimur crimen, ne tibi pudori ſimus? At volui, nec umquam velle deſiſtam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera ceſſabit. An optaſſe illius ordinis ſalutem nefas vocabo? Ille quidem ſuis de me decretis, uti hoc nefas eſſet, effecerat. Sed ſibi ſemper mentiens imprudentia, rerum merita non poteſt immutare; nec mihi Socratico decreto fas eſſe arbitror, vel occuluiſſe veritatem, vel conceſſiſſe mendacium. Verùm id quoquo modo ſit, tuo, ſapientiumque judicio, æſtimandum relinquo. Cujus rei ſeriem, atque veritatem, ne latere poſteros queat, ſtylo etiam, memoriæque mandavi. Nam de compoſitis falsò litteris, quibus libertatem arguor ſperaſſe Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum confeſſione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuiſſet. Nam quæ ſperari reliqua libertas poteſt? Atque utinam poſſet ulla! Reſpondiſſem Canii verbo: qui cùm à C. Cæſare Germanici filio conſcius contra ſe factæ conjurationis fuiſſe diceretur: Si ego, inquit, ſciſſem, tu neſciſſes. Qua in re non ita ſenſus noſtros mæror hebetavit, ut impios ſcelerata contra virtutem querar molitos: ſed quæ ſperaverint effeciſſe vehemen-

hementer admiror. Nam deteriora velle, noſtri fuerit fortaſſe defectus : poſſe verò contra innocentiam, quæ ſceleratus quiſque conceperit, inſpectante Deo, monſtri ſimile eſt. Unde haud injuria tuorum quidam familiarium quæſivit : Siquidem Deus, inquit, eſt, unde mala? bona verò unde, ſi non eſt? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiuſque Senatus ſanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis Senatuique viderant, perditum ire voluiſſe. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meminiſti, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve præſens ſemper ipſa dirigebas. Meminiſti inquam, Veronæ cùm rex avidus communis exitii, majeſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre moliretur, univerſi innocentiam Senatus, quanta mei ſecuritate periculi defenderim. Scis me hæc & vera proferre, & in nulla umquam mei laude jactaſſe. Minuit enim quodam modo ſe probantis conſcientiæ ſecretum, quoties oſtentando quis factum, recipit famæ pretium. Sed innocentiam noſtram quis exceperit eventus vides. Pro veræ virtutis præmiis falſi ſceleris pœnas ſubimus. Et cujus umquam facinoris manifeſta confeſſio ita judices habuit in ſeveritate concordes, ut non aliquos vel ipſe humani error ingenii, vel fortunæ conditio cunctis mortalibus incerta ſummitteret? Si inflamare ſacras ædes voluiſſe, ſi ſacerdotes impio jugulare gladio, ſi bonis omni-

omnibus necem ſtruxiſſe diceremur, præſentem tamen ſententia confeſſum, convictumve puniſſet. Nunc quingentis ferè paſſuum millibus procul moti, atque indefenſi, ob ſtudium propenſius in Senatum, morti, proſcriptionique damnamur. ô meritos, de ſimili crimine neminem poſſe convinci! cujus dignitatem reatus ipſi etiam, qui detulere, viderunt: quam, uti alicujus ſceleris admiſtione fuſcarent, ob ambitum dignitatis ſacrilegio me conſcientiam polluiſſe mentiti ſunt. Atqui & tu inſita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de noſtri animi ſede pellebas, & ſub tuis oculis ſacrilegio locum eſſe fas non erat. Inſtillabas enim auribus, cogitationibuſque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπου θεῷ. Nec conveniebat viliſſimorum me ſpirituum præſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut conſimilem Deo faceres. Prætereà penetral innocens domus, honeſtiſſimorum cœtus amicorum, ſocer etiam ſanctus, & æquè ac tu ipſa reverendus, ab omni nos hujus criminis ſuſpicione defendunt. Sed ô nefas! Illi verò de te tanti criminis fidem capiunt; atque hoc ipſo videbimur affines fuiſſe maleficio, quod tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. Ita non eſt ſatis nihil mihi profuiſſe tuam reverentiam, niſi ultrò tu mea potiùs offenſione lacereris. At verò hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quod exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunæ ſpectat eventum, eaque tantùm

tùm judicat esse provisa, quæ felicitas commendaverit. Quo fit, ut existimatio bona prima omnium deserat infelices. Qui nunc populi rumores, quàm dissonæ, multiplicesque sententiæ, piget reminisci. Hoc tantum dixerim; ultimam esse adversæ fortunæ sarcinam, quod dum miseris aliquod crimen affingitur, quæ perferunt, meruisse creduntur. & ego siquidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione fœdatus, ob beneficium supplicium tuli. Videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio lætitiaque fluitantes: perditissimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos: flagitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum verò præmiis incitari: insontes autem non modò securitate, verùm ipsa etiam defensione privatos. Itaque libet exclamare;

// O stelliferi conditor orbis,
// Qui perpetuo nixus solio
// Rapido cælum turbine versas,
// Legemque pati sidera cogis,
// Ut nunc pleno lucida cornu,
// Totis fratris & obvia flamis,
// Condat stellas Luna minores;
// Nunc obscuro pallida cornu,
// Phœbo propior, lumina perdat.
// Et qui primæ tempore noctis
// Agit algenteis Hesperus ortus,

Solitas

Solitas iterum mutet habenas
Phœbi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluæ frigore brumæ
Strin̄is lucem breviore mora:
Tu, cùm fervida venerit æstas,
Agileis noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum,
Ut quas Boreæ spiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondeis;
Quæque Arcturus semina vidit,
Seirius altas urat segetes.
Nihil antiqua lege solutum
Linquit propriæ stationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos respuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insonteis
Debita sceleri noxia pœna:
At perversi residen celso
Mores solio, sanctaque calcant
Injusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
Clava tenebris, justusque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipsis
Fraus, mendaci compta colore.
Sed cùm libuit viribus uti,
Quos innumeri metuunt populi,

Sum-

Summos gaudent subdere reges.
O jam miseras respice terras,
Quisquis rerum fœdera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunæ salo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et, quo cælum regis immensum,
Firma stabileis fœdere terras.

Hæc ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis quæstibus mota: Cùm te, inquit, mœstum, lacrymantemque vidissem, illico miserum, exsulemque cognovi. Sed quàm id longinquum esset exsilium, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu procul à patria non quidem pulsus es, sed aberrâsti. At si te pulsum existimari mavis, te potiùs ipse pepulisti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuisset. Si enim cujus oriundus sis patriæ reminiscaris, non, uti Athenienſium quondam, multitudinis imperio regitur: sed εἷς πόλεμον ἐστιν, εἷς βασιλεύς; qui frequentiâ civium, non depulsione lætatur: cujus agi frenis, atque obtemperare justitiæ, summa libertas est. An ignoras illam tuæ civitatis antiquissimam legem, quâ sancitum est, ei jus exsulare non esse, quisquis in ea sedem fundare maluerit? Nam qui vallo ejus, ac munimine continetur, nullus metus est, ne exsul esse mereatur. At quisquis inhabitare eam velle desierit, pariter desinit etiam mereri. Itaque non tam me loci hujus, quàm tua facies

facies movet. Nec bibliothecæ potiùs comptos ebore, ac vitro parietes, quàm tuæ mentis sedem requiro. In qua non libros, sed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum sententias collocavi. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, sed pro multitudine gestorum tibi, pauca dixisti. De objectorum tibi vel honestate, vel falsitate, cunctis nota memorasti. De sceleribus fraudibusque delatorum rectè tu quidem strictim attingendum putasti, quòd ea meliùs, uberiusque recognoscentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuisti etiam vehementer injusti factum Senatus. De nostra etiam criminatione doluisti, læsæ quoque opinionis damna flevisti. Postremus adversùs fortunam dolor incanduit, conquestusque es non æqua meritis præmia pensari. In extremo Musæ sævientis, uti quæ cælum, terras quoque pax regeret, vota posuisti. Sed, quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diversumque te dolor, ira, mæror distrahunt, uti nunc mentis es, non dum te validiora remedia contingunt. Itaque lenioribus paullisper utemur, ut quæ in tumorem perturbationibus influentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore mollescant.

Cum Phœbi radiis grave
Cancri sidus inæstuat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,

Elusus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cùm sævis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quæras avida manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potiùs sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec, quas ipse coërcuit,
Miseri patitur vices.
Sic quod præcipiti viâ
Certum deserit ordinem,
Lætos non habet exitus.

Primum igitur paterisne me pauculis rogationibus statum tuæ mentis attingere, atque tentare, ut, qui modus sit tuæ curationis, intelligam? Tu verò arbitratu, inquam, tuo quæ voles, ut responsurum rogato. Tum illa, Hunccine, inquit, mundum temerariis agi fortuitisque casibus putas, an ullum credis ei regimen inesse rationis? Atqui, inquam, nullo existimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. Verum operi suo conditorem præsidere Deum scio; nec umquam fuerit dies, qui me ab hac sententiæ veritate depellat.

pellat. Ita est, inquit. Nam id etiam paullo antè ceciniſti, hominesque tantùm divinæ exſortes curæ esse deploraſti. Nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. Papæ autem vehementer admiror, cur, in tam ſalubri ſententia locatus ægrotes. Verùm altiùs perſcrutemur; neſcio, quid abeſſe conjecto. Sed dic mihi, quoniam à Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? Vix, inquam, rogationis tuæ ſententiam noſco, ne dum ad inquiſita reſpondere queam. Num me, inquit, fefellit abeſſe aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepſerit? Sed dic mihi, meminiſtine, quis ſit rerum finis? quove totius naturæ tendat intentio? Audieram, inquam, ſed memoriam mæror hebetavit. At quî ſcis, unde cuncta proceſſerint? Novi, inquam, Deumque eſſe reſpondi. Et quî fieri poteſt, ut principio cognito, quis ſit rerum finis, ignores? Verùm hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint: convellere autem, ſibique totum extirpare non poſſint. Sed hoc quoque reſpondeas velim, hominemne te eſſe meminiſti? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo ſit, poteriſne proferre? Hoccine interrogas, an eſſe me ſciam rationale animal atque mortale? Scio, & id me eſſe confiteor. Et illa: Nihilne te aliud eſſe noviſti? Nihil. Jam ſcio, inquit, morbi tui, aliam vel maximam cauſ-

ſam, quid ipſe ſis, noſſe deſiſti. Quare pleniſſimè vel ægritudinis tuæ rationem, vel aditum reconciliandæ ſoſpitatis inveni. Nam quoniam tui oblivione confunderis, & exſulem te, & expoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. Quoniam verò, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potenteis, feliceſque arbitraris. Quoniam verò, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnæ non ad morbum modò, verùm ad interitum quoque cauſſæ. Sed ſoſpitatis auctori grates, quòd te nondum totum natura deſtituit. Habemus maximum tuæ fomitem ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quòd eam non caſuum temeritati, ſed divinæ rationi ſubditam credis. Nihil igitur pertimeſcas. Jam tibi ex hac minima ſcintillula vitalis calor illuxerit. Sed quoniam firmioribus remediis non dum tempus eſt, & eam mentium conſtat eſſe naturam, ut quoties abjecerint veras, falſis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paulliſper lenibus, mediocribuſque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, ſplendorem veræ lucis poſſis agnoſcere.

Nubibus atris
Condita nullum
Fundere poſſunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auſter
Miſceat æſtum,
Vitrea dudum,

Parque

Parque ſerenis
Unda diebus,
Mox, reſoluto
Sordida cœno,
Viſibus obſtat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Sæpè reſiſtit
Rupe ſoluti
Objice ſaxi.
Tu quoque ſi vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem;
Spemque fugato,
Nec dolor adſit.
Nubila mens eſt,
Vinctaque frenis,
Hæc ubi regnant.

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ, LIBER SECUNDUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Rhetoricis rationibus persuadet Philosophia, immerito Boëtium prioris fortunæ desiderio teneri. Fortunæ descriptio. ejus ad Boëtium adlocutio. illum non infelicem esse; sed maxima adhuc felicitatis parte beatum. humanæ ejusdem Felicitatis, sed falsæ descriptio. eam non esse in fortuitis, non in divitiis, non in dignitatibus ac potentia, non in gloria & fama: imo ipsam quandoque adversam fortunam, utilem esse.

POsthæc paullisper obticuit, atque ubi attentionem meam modestâ taciturnitate collegit, sic exorsa est: Si penitus ægritudinis tuæ causas, habitumque cognovi, fortunæ prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. Intelligo multiformeis illius prodigii fucos, & eo usque cum iis, quos eludere nititur, blandissimam familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat, quos insperata reliquerit. cujus si naturam, mores, ac meritum reminiscare, nec habuisse te in ea pulcrum aliquid, nec amisisse cognosces. Sed, ut arbitror, haud multum tibi hæc in memoriam revo-

revocare laboraverim. Solebas enim præsentem quoque, blandientemque virilibus incessere verbis, eamque de nostro adyto prolatis insectabare sententiis. Verùm omnis subita mutatio rerum, non sine quodam quasi fluctu contingit animorum. Sic factum est, ut tu quoque paullisper à tua tranquillitate discesseris. Sed tempus est, haurire te aliquid ac degustare molle, atque jucundum, quod ad interiora transmissum, validioribus haustibus viam fecerit. Adsit igitur rhetoricæ suadela dulcedinis, quæ tùm tantum recto calle procedit, cùm nostra instituta non deserit; cumque hac, Musica, Laris nostri vernula, nunc leviores, nunc graviores modos succinat. Quid est igitur ô homo, quod te in mæstitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inusitatumque vidisti. Tu, fortunam putas erga te esse mutatam? erras. Hi semper ejus mores sunt; ista natura. Servavit circa te propriam potiùs in ipsa sui mutabilitate constantiam. Talis erat, cùm blandiebatur, cùm tibi falsæ illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti cæci Numinis ambiguos vultus. Quæ sese adhuc aliis velat, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, utere moribus, ne queraris. Si perfidam perhorrescis, sperne atque abjice pernicioſa ludentem. Nam quæ nunc tibi est tanti causſa mæroris, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit esse securus. An verò tu pretiosam æstimas abitu-

ram felicitatem? & cara tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & cùm discesserit allatura mærorem? Quòd si nec ex arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax, quàm futuræ quoddam calamitatis indicium? Neque enim quod ante oculos situm est, sufficerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur: eademque in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunæ minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Postremò æquo animo toleres oportet, quidquid intra fortunæ aream geritur, cùm semel jugo ejus colla submiseris. Quòd si manendi, abeundique scribere legem velis ei, quam tu dominam sponte elegisti, nonne injurius fueris, & impatientiâ sortem exacerbes, quam permutare non possis? Si ventis vela committeres, non quò voluntas peteret, sed quò flatus impellerent, promovereris. Si arvis semina crederes, feraces inter se annos, sterileisque pensares. Fortunæ te regendum dedisti, dominæ moribus oportet obtemperes. Tu verò volventis rotæ impetum retinere conaris? At, omnium mortalium stolidissime, si manere incipit, fors esse desistit.

Hæc cùm superba verterit vices dextra,
Exæstuantis more fertur Euripi;
Dudum tremendos sæva proterit reges,
Humilemque victi sublevat fallax vultum;
Non illa miseros audit; haud curat fletus,
Ultroque gemitus, dura quos fecit, ridet.

Sic

Sic illa ludit, sic suas probat vires,
Suique magnum monstrat ostentum, si quis
Visatur una stratus ac felix hora.

Vellem autem pauca tecum fortunæ ipsius verbis agitare. Tu igitur an jus postulet, animadverte. Quid tu ô homo ream me cotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus injuriam? Quæ tua tibi detraximus bona? Quovis judice de opum, dignitatumque mecum possessione contende. Et, si cujusquam mortalium proprium quid horum esse monstraveris, ego jam tua fuisse, quæ repetis, sponte concedam. Cùm te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque susceпi, meis opibus fovi, &, quod te nunc impatientem nostri facit, favore prona indulgentiùs educavi, & omnium, quæ mei sunt juris, affluentiâ, & splendore circumdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut usus alienis. non habes jus querelæ, tamquam prorsus tua perdideris. Quid igitur ingemiscis? nulla tibi à nobis est allata violentia. Opes, honores, ceteraque talia mei sunt juris. Dominam famulæ cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent, quæ amissa conquereris, nullo modo perdidisses. An ego sola meum jus exercere prohibebor? Licet cælo, proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus condere. licet anno, terræ vultum nunc floribus frugibusque redimire, nunc nimbis frigoribusque confun-

dere. jus est mari, nunc strato æquore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorrescere. Nos ad constantiam, nostris moribus alienam, inexpleta hominum cupiditas alligabit? Hæc nostra vis est, hunc continuum ludum ludimus. Rotam volubili orbe versamus, infima summis, summa infimis mutare gaudemus. Ascende si placet, sed ea lege, uti ne, cùm ludicri mei ratio poscet, descendere injuriam putes. An tu mores ignorabas meos? Nesciebas Crœsum regem Lydorum Cyro paullò antè formidabilem, mox deinde miserandum rogi flammis traditum, misso cælitus imbre defensum? Num te præterit Paullum Persi regis à se capti calamitatibus pias impendisse lacrymas? Quid tragœdiarum clamor aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortunam felicia regna vertentem? Nonne adolescentulus δύο πίθους, τὸ μὲν ἕνα κακῶν, τὸ δὲ ἕτερον κακῶν, in Jovis limine jacere didicisti? Quid si uberiùs de bonorum parte sumsisti? quid si à te non tota discessi? quid si hæc ipsa mei mutabilitas justa tibi causa est sperandi meliora? Tamen ne animo contabescas, & intra commune omnibus regnum locatus, proprio jure vivere desideres.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Cælo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu;

Huma-

Humanum miseras haud ideo genus
Cesset flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus,
Nil jam parta videntur:
Sed quæsita vorans sæva rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quæ jam præcipitem frenâ cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cùm potiùs muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Numquam dives agit qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profectò contrà hisceres non haberes. aut si quid est, quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. Tum ego: Speciosa quidem ista sunt, inquam, oblitaque rhetoricæ ac musicæ melle dulcedinis; tum tantùm, cùm audiuntur, oblectant. Sed miseris malorum altior sensus est. Itaque cùm hæc auribus insonare desierint, insitus animum mæror prægravat. Et illa, Ita est, inquit. Hæc enim nondum morbi tui remedia, sed adhuc contumacis adversus curationem doloris fomenta quædam sunt. Nam quæ in profundum sese penetrent, cùm tempestivum fuerit, admovebo. Veruntamen ne te existimari miserum velis, an numerum modumque tuæ felicitatis

tatis oblitus es? Taceo quòd desolatum parente, summorum te virorum cura susceptit; delectusque in affinitatem principum civitatis, quod pretiosissimum propinquitatis genus est, priùs carus, quam proximus esse cœpisti. Quis non te felicissimum cum tanto splendore socerorum, cum conjugis pudore, tum masculæ quoque prolis opportunitate prædicavit? Prætereo (libet enim præterire communia) sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates: ad singularem felicitatis tuæ cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cùm duos pariter consules liberos tuos domo provehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti; cùm eisdem in curia curules insidentibus tu regiæ laudis orator, ingenii gloriam, facundiæque meruisti: cùm in circo duorum medius consulum circumfusæ multitudinis exspectationem, triumphali largitione satiasti. Dedisti, ut opinor, verba fortunæ, dum te illa demulcet, dum te, ut delicias suas, fovet. Munus, quod nulli umquam privato commodaverat, abstulisti. Visne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primùm liventi oculo perstrinxit. Si numerum, modumque lætorum, tristiumve consideres, adhuc te felicem negare non possis. Quòd si idcirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quæ tunc læta videbantur, abierunt; non est quòd

te

te miserum putes, quoniam, quæ nunc creduntur mæsta, prætereunt. An tu in hanc vitæ scenam nunc primum subitus, hospesque venisti? ullamne humanis rebus inesse constantiam reris, cùm ipsum sæpè hominem velox hora dissolvat? Nam etsi rara est fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitæ dies mors quædam fortunæ est etiam manentis. Quid igitur referre putas? Tune illam moriendo deseras, an te illa fugiendo?

Cum polo Phœbus roseis quadrigis
Lucem spargere cœperit,
Pallet albenteis hebetata vultus
Flammis stella prementibus,
Cùm nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis inrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus Auster,
Jam spinis abeat decus:
Sæpe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus;
Sæpe ferventeis Aquilo procellas
Verso concitat æquore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat, æterna positumque lege est,
Ut constet genitum nihil.

Tum ego, Vera, inquam, commemoras ô virtutum omnium nutrix, nec infitiari possum prosperi-

ſperitatis meæ velociſſimum curſum. Sed hoc eſt, quod recolentem vehementiùs coquit. Nam in omni adverſitate fortunæ infeliciſſimum genus eſt infortunii, fuiſſe felicem. Sed quòd tu, inquit, falſæ opinionis ſupplicium luis, id rebus jure imputare non poſſis. Nam ſi te hoc inane nomen fortuitæ felicitatis movet, quàm plurimis maximiſque abundes, mecum reputes licet. Igitur ſi quod in omni fortunæ tuæ cenſu pretioſiſſimum poſſidebas, id tibi divinitùs illæſum adhuc, inviolatumque ſervatur, poteriſne, meliora quæque retinens, de infortunio jure cauſſari? Atqui viget incolumis, illud pretioſiſſimum generis humani decus, Symmachus ſocer, &, quod vitæ pretio non ſegnis emeres, vir totus ex ſapientia, virtutibuſque factus, ſuarum ſecurus, tuis ingemiſcit injuriis. Vivit uxor ingenio modeſta, pudicitiæ pudore præcellens, &, ut omneis ejus dotes breviter includam, patri ſimilis. Vivit, inquam, tibique tantùm, vitæ hujus exoſa, ſpiritum ſervat; quoque uno felicitatem minui tuam, vel ipſa conceſſerim, tui deſiderio lacrymis, ac dolore tabeſcit. Quid dicam liberos conſulares, quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni, vel aviti ſpecimen elucet ingenii? Cùm igitur præcipua ſit mortalibus vitæ cura retinendæ, ô te, ſi tua bona cognoſcas, felicem, cui ſuppetunt etiam nunc, quæ vita nemo dubitat eſſe cariora! Quare ſicca jam lacrymas. Non dum eſt ad unum omneis exoſa fortuna, nec tibi

tibi nimium valida tempestas incubuit, quando tenaces hærent ancoræ, quæ nec præsentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. Et hæreant, inquam, precor; illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. Sed, quantum decus ornamentis nostris decesserit, vides. Et illa, Promovimus, inquit, aliquantum, si te nondum totius tuæ sortis piget. Sed delicias tuas ferre non possum, qui abesse aliquid tuæ beatitudini tam luctuosus atque anxius conqueraris. Quis est enim tam compositæ felicitatis, ut non aliqua ex parte cum status sui qualitate rixetur? Anxia enim res est humanorum conditio bonorum, & quæ vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua subsistat. Huic census exuberat, sed est pudori degener sanguis. Hunc nobilitas notum facit, sed angustiâ rei familiaris inclusus, esse mallet ignotus. Ille utroque circumfluus vitam cælibem deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno censum nutrit heredi. Alius prole lætatus, filii, filiæve delictis mæstus illacrymat. Iccirco nemo facilè cum fortunæ suæ conditione concordat. inest enim singulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quòd felicissimi cujusque delicatissimus sensus est, &, nisi ad nutum cuncta suppetant, omnis adversitatis insolens, minimis quibusque prosternitur, adeò perexigua sunt, quæ fortunatissimis beatitudinis summam detrahunt. Quàm multos esse conjectas, qui sese cælo proximos arbitren-

bitrentur, si de fortunæ tuæ reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipse locus, quem tu exsilium vocas, incolentibus patria est. adeò nihil est miserum, nisi cùm putes: contraque beata sors omnis est æquanimitate tolerantis. Quis est ille tam felix, qui cùm dederit impatientiæ manus, statum suum mutare non optet? Quàm multis amaritudinibus humanæ felicitatis dulcedo respersa est! quæ si etiam fruenti jucunda esse videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, retineri non possit. Liquet igitur quàm sit mortalium rerum misera beatitudo, quæ nec apud æquanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur ô mortales extrà petitis intrà vos positam felicitatem? Error vos, insciticque confundit. Ostendam breviter tibi summæ cardinem felicitatis. Estne aliquid tibi te ipso pretiosius? Nihil, inquies. Igitur si tui compos fueris, possidebis quod nec tu amittere umquam velis, nec fortuna possit auferre. Atque ut agnoscas in his fortuitis rebus beatitudinem constare non posse, sic collige: Si beatitudo est summum naturæ bonum ratione degentis, nec illud est summum bonum, quod eripi ullo modo potest; quoniam præcellit id, quod nequeat auferri: manifestum est, quòd ad beatitudinem percipiendam fortunæ instabilitas aspirare non possit. Ad hæc, quem caduca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel nescit esse mutabilem. Si nescit, quæ nam beata sors esse potest ignorantiæ cæcitate? Si scit,

metuat

metuat neceſſe eſt, ne amittat, quod amitti poſſe non dubitat. quare continuus timor non ſinit eſſe felicem. An vel ſi amiſerit, negligendum putat? Sic quoque perexile bonum eſt, quod æquo animo feratur amiſſum. Et quoniam tu idem es, cui perſuaſum atque inſitum permultis demonſtrationibus ſcio, menteis hominum nullo modo eſſe mortaleis: cumque clarum ſit, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, ſi hæc auferre beatitudinem poteſt, quin omne mortalium genus in miſeriam, mortis fine, labatur. Quòd ſi multos ſcimus beatitudinis fructum non morte ſolùm, verùm etiam doloribus, ſuppliciiſque quæſiſſe, quonam modo præſens vita facere beatos poteſt, quæ miſeros tranſacta non efficit?

Quiſquis volet perennem
Cautus ponere ſedem,
Stabiliſque, nec ſonori
Sterni flatibus Euri,
Et fluctibus minantem
Curat ſpernere Pontum;
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus Auſter
Totis viribus urget;
Hæ pendulum ſolutæ
Pondus ferre recuſant.
Fugiens periculoſam
Sortem ſedis amœnæ,

Humili domum memento
Certus figere ſaxo.
Quamvis tonet ruinis
Miſcens æquora ventus,
Tu conditus quieti
Felix robore valli,
Duces ſerenus ævum,
Ridens ætheris iras.

Sed quoniam rationum jam in te mearum fomenta deſcendunt, paullo validioribus utendum puto. Agè enim, ſi jam caduca & momentaria fortunæ dona non eſſent, quid in eis eſt, quod aut veſtrum umquam fieri queat, aut non perſpectum conſideratumque vileſcat? Divitiæne vel veſtri, vel ſui naturâ pretioſæ ſunt? Quid earum potiùs, aurumne, an vis congeſta pecuniæ? Atqui hæc effundendo magis quàm coacervando meliùs nitent: ſiquidem avaritia ſemper odioſos, claros largitas facit. Quòd ſi manere apud quemquam non poteſt, quod transfertur in alterum: tunc eſt pretioſa pecunia, cùm, tranſlata in alios, largiendi uſu deſinit poſſideri. At eadem ſi apud unum, quanta eſt ubique gentium, congeratur, cæteros ſui inopes fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum; veſtræ verò divitiæ, niſi comminutæ, in plureis tranſire non poſſunt. quod cùm factum eſt, pauperes neceſſe eſt faciant, quos relinquunt. O igitur anguſtas, inopeſque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet ſine ceterorum

rorum paupertate non veniunt! An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore præcipui, gemmarum est lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animæ motu, atque membrorum compage, quod animatæ rationabilique naturæ pulcrum esse jure videatur? Quæ tametsi conditoris operâ, suique distinctione postremæ aliquid pulcritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatæ, admirationem vestram nullo modo merebantur. An vos agrorum pulcritudo delectat? Quid ni? Est enim pulcerrimi operis pulcra portio. Sic quondam sereni maris facie gaudemus: sic cælum, sidera, Solem, Lunamque miramur. Num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium splendore gloriari? An vernis floribus ipse distingueris? aut tua in æstivos fructus intumescit ubertas? Quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? Numquam tua faciet esse fortuna, quæ à te natura rerum fecit aliena. Terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. Sed si, quod naturæ satis est, replere indigentiam velis, nihil est quòd fortunæ affluentiam petas. Paucis enim, minimisque natura contenta est: cujus satietatem si superfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. Jam verò pulcrum variis fulgere vestibus putas? quarum si grata intuitu species est, aut materiæ naturam, aut ingenium

genium mirabor artificis. An verò te longus ordo famulorum facit esse felicem? Qui si vitiosi moribus sunt, perniciosa domus sarcina, & ipsi domino vehementer inimica: sin verò probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? Ex quibus omnibus nihil horum, quæ in tuis computas bonis, tuum esse bonum liquidò monstratur. Quibus si nihil inest appetendæ pulcritudinis, quid est, quòd vel amissis doleas, vel læteris retentis? Quòd si naturâ pulcra sunt, quid id tua refert? Nam hæc per se à tuis quoque opibus sequestrata placuissent. Neque enim iccirco sunt pretiosa, quòd in tuas venere divitias: sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunæ strepitu desideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quæritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosæ supellectilis varietatem: verumque illud est, permultis eos indigere, qui permulta possideant; contráque minimo, qui abundantiam suam naturæ necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Itane autem nullum est proprium vobis, atque insitum bonum, ut in externis, ac sepositis rebus bona vestra quæratis? Sic rerum versa conditio est, ut divinum merito rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatæ supellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellen-

cellentis naturæ ornamenta captatis; nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis injuriam. Ille genus humanum terrenis omnibus præstare voluit: vos dignitatem vestram infra infima quæque detruditis. Nam si omne cujusque bonum, eo cujus est, constat esse pretiosius, cùm vilissima rerum vestra bona esse judicatis, eisdem vosmetipsos vestra æstimatione summittitis: quod quidem haud immeritò cadit. Humanæ quippe naturæ ista conditio est, ut tum tantùm ceteris rebus, cùm se cognoscit, excellat: eadem tamen infra bestias redigatur, si se nosse desierit. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus verò, vitio venit. Quam verò latè patet vester hic error, qui ornari posse aliquid ornamentis existimatis alienis. At id fieri nequit. Nam si quid ex appositis luceat, ipsa quidem, quæ sunt apposita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in sua nihilo minùs fœditate perdurat. Ego verò nego illud esse bonum, quod noceat habenti. Num id mentior? Minimè, inquies. Atqui divitiæ possidentibus persæpè nocuerunt, cùm pessimus quisque, eóque alieni magis avidus, quidquid auri usquam, gemmarumque est, se solum, qui habeat, dignissimum putat. Tu igitur, qui nunc contum gladiumque solicitus pertimescis, si vitæ hujus callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O præclara opum mortalium beatitudo, quam cùm adeptus fueris, securus esse desistis!

Felix nimium prior ætas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quæ sera solebat
Jejunia solvere glande.
Non Bacchica munera norant
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubres,
Potum quoque lubricus amnis,
Umbras altissima pinus.
Non dum maris alta secabat,
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hospes.
Tunc classica sæva tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hosticus ulla
Vellet prior arma movere,
Cùm vulnera sæva viderent,
Nec præmia sanguinis ulla?
Utinam modò nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed sævior ignibus Ætnæ
Fervens amor ardet habendi.
Heu, primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmasque latere volentes,
Pretiosa pericula fodit?

Quid

Quid autem de dignitatibus potentiaque dis-
ſeram, quas vos, veræ dignitatis ac poteſtatis in-
ſcii, cælo exæquatis? Quæ ſi in improbiſſimum
quemque ceciderint, quæ flammis Ætna eructan-
tibus, quod diluvium tantas ſtrages dederint? Cer-
tè, uti meminiſſe te arbitror, conſulare imperium,
quod libertatis principium fuerat, ob ſuperbiam
conſulum veſtri veteres abolere cupierunt: qui ob
eandem ſuperbiam priùs regium de civitate no-
men abſtulerant. At, ſi quando, quod perrarum
eſt, probis deferantur, quid in eis aliud, quàm pro-
bitas utentium, placet? Ita fit, ut non virtutibus ex
dignitate, ſed ex virtute dignitatibus honor acce-
dat. Quæ verò eſt iſta veſtra expetibilis, ac præ-
clara potentia? Nonne ô terrena animalia conſide-
ratis, quibus qui præſidere videamini? Nam ſi in-
ter mures videres unum aliquem jus ſibi, ac pote-
ſtatem præ ceteris vendicantem; quanto movere-
ris cachinno! Quid verò, ſi corpus ſpectes, imbe-
cillius homine reperire queas, quos ſæpè muſcula-
rum quoque vel morſus, vel in ſecreta quæque re-
ptantium necat introitus? Quo verò quiſquam jus
aliquod in quempiam, niſi in ſolum corpus, & quod
infra corpus eſt, fortunam loquor, poſſit exercere?
Num quidquam umquam libero imperabis animo?
num mentem firma ſibi ratione cohærentem de
ſtatu propriæ quietis amovebis? Cùm liberum
quendam virum ſuppliciis ſe tyrannus adacturum
putaret, ut adverſum ſe factæ conjurationis con-

scios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni sævientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit esse virtutis. Quid autem est, quod in alium facere quisquam potest, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accipimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures Pœnorum bello captos in vincula conjecerat: sed mox ipse victorum catenis manus præbuit. Ullamne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Ad hæc, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprii boni, numquam pessimis provenirent. Neque enim sibi solent adversa sociari. Natura respuit, ut contraria quæque jungantur. Ita cùm pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona non esse, quæ se pessimis hærere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunæ muneribus dignius existimari potest, quæ ad improbissimum quemque uberiora proveniunt. De quibus illud etiam considerandum puto, quòd nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest, manifestum est, esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cujusque rei natura quod proprium est, nec contrariarum rerum miscetur effectibus, & ultrò, quæ sunt adversa,

versa, depellit. Atqui nec opes inexpletam restinguere avaritiam queunt; nec potestas sui compotem fecerit, quem vitiosæ libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. & collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, sed prodit potiùs, & ostentat indignos. Cur ita provenit? Gaudetis enim res sese aliter habentes falsis compellare nominibus, quæ facilè ipsarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illæ divitiæ, nec illa potentia, nec hæc dignitas jure appellari potest. Postremò idem de tota concludere fortuna licet, in qua nihil expetendum, nihil nativæ bonitatis inesse manifestum est, quæ nec se bonis semper adjungit, & bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit.

Novimus quantas dederit ruinas,
Urbe flamata patribusque cæsis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuso maduit cruore.
Corpus & visu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrymis, sed esse
Censor exstincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos videt condens radios sub undas
Phœbus, extremo veniens ab ortu:
Quos premunt septem gelidi triones:
Quos Notus sicco violentus æstu
Torret, ardentes recoquens arenas.
Celsa num tandem valuit potestas
Vertere insani rabiem Neronis?

Heu gravem sortem, quoties iniquus
Additur sævo gladius veneno!

Tum ego, Scis, inquam, ipsa minimùm nobis ambitionem mortalium rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita consenesceret. Et illa: Atqui hoc unum est, quod præstantes quidem natura mentes, sed non dum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriæ scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quæ quàm sit exilis & totius vacua ponderis, sic considera: Omnem terræ ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad cæli spatium, puncti constat obtinere rationem: id est, ut si ad cælestis globi magnitudinem conferatur, nihil spatii prorsus habere judicetur. Hujus igitur tam exiguæ in mundo regionis quarta ferè portio est, sicut Ptolemæo probante didicisti, quæ à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartæ, si quantum maria, paludesque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque concluси, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quòd hoc ipsum brevis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitæ ratione distantes:

ſtantes : ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diverſitate, tum commercii inſolentiâ, non modò fama hominum ſingulorum, ſed ne urbium quidem pervenire queat. Ætate denique Marci Tullii, ſicut ipſe quodam loco ſignificat, non dum Caucaſum montem Romanæ reipublicæ fama tranſcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceteriſque id locorum gentibus formidoloſa. Videſne igitur quàm ſit anguſta, quàm compreſſa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis ? An ubi Romani nominis tranſire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur ? Quid, quòd diverſarum gentium mores inter ſe, atque inſtituta diſcordant, ut quod apud alios laude, apud alios ſupplicio dignum judicetur. Quo fit, ut ſi quem famæ prædicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. Erit igitur pervagata inter ſuos gloria quiſque contentus, & intra unius gentis terminos præclara illa famæ immortalitas coarctabitur. Sed quàm multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio ! Quamquam quid ipſa ſcripta proficiant, quæ cum ſuis auctoribus premit longior, atque obſcura vetuſtas ? Vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cùm futuri famam temporis cogitatis. Quòd ſi ad æternitatis infinita ſpatia pertractes, quid habes, quòd de tui nominis diuturnitate læteris ? Unius etenim mora momenti, ſi decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque

ſpatium

ſpatium definitum eſt, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. At hic ipſe numerus annorum, ejuſque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem poteſt. Etenim finitis ad ſe invicem fuerit quædam; infiniti verò, atque finiti, nulla umquam poterit eſſe collatio. Ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, ſi cum inexhauſta æternitate cogitetur, non parva, ſed planè nulla eſſe videatur. Vos autem niſi ad populareis auras, inaneiſque rumores, rectè facere neſcitis, & relicta conſcientiæ, virtutiſque præſtantiâ, de alienis præmia ſermunculis poſtulatis. Accipe in hujuſmodi arrogantiæ levitate quàm feſtivè aliquis illuſerit. Nam cùm quidam adortus eſſet hominem contumeliis, qui non ad veræ virtutis uſum, ſed ad ſuperbam gloriam falſum ſibi philoſophi nomen induerat, adjeciſſetque jam ſe ſciturum, an ille philoſophus eſſet, ſiquidem illatas injurias leniter, patienterque toleraſſet. Ille patientiam paulliſper aſſumſit, acceptâque contumeliâ velut inſultans, Jam tandem, inquit, intelligis me eſſe philoſophum? Tum ille nimium mordaciter, Intellexeram, inquit, ſi tacuiſſes. Quid autem eſt, quod ad præcipuos viros (de his enim ſermo eſt) qui virtute gloriam petunt; quid, inquam, eſt, quod ad hos de fama poſt reſolutum morte ſuprema corpus attineat? Nam ſi, quod noſtræ rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla eſt omnino gloria: cùm is, cujus ea eſſe dicitur,

dicitur, non exstet omnino. Sin verò bene mens sibi conscia, terreno carcere resoluta, cælum libera petit, nonne omne terrenum negotium spernet, quæ se, cælo fruens, terrenis gaudet exemtam?

Quicumque solam mente præcipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentes ætheris cernat plagas,
Arctumque terrarum situm:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô superbi colla mortali jugo
Fruſtrà levare gestiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam,
Involvit humile pariter, & celsum caput,
Æquatque summis infima.
Ubi nunc fidelis ossa Fabricii jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
Sed quòd decora novimus vocabula,
Num scire consumtos datur?
Facetis ergo prorsus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quòd si putatis longius vitam trahi
Mortalis aura nominis,

Cùm

Cùm ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Jam vos ſecunda mors manet.

Sed ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, eſt aliquando, cùm de hominibus fallax illa non nihil bene mereatur; tum ſcilicet, cùm ſe aperit, cùm frontem detegit moreſque profitetur. Non dum fortè quid loquar, intelligis. Mirum eſt, quod dicere geſtio, eoque ſententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor adverſam, quàm proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cùm videtur blanda, mentitur: hæc ſemper vera eſt, cùm ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. illa fallit; hæc inſtruit: illa mendacium ſpecie bonorum, mentes fruentium ligat; hæc cognitione fragilis felicitatis abſolvit. Itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque, & ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. Poſtremò felix, à vero bono devios blanditiis trahit: adverſa plerumque ad vera bona reduces unco retrahit. An hoc inter minima æſtimandum putas, quòd amicorum tibi fidelium menteis hæc aſpera, hæc horribilis fortuna detexit: hæc tibi certos ſodalium vultus, ambiguoſque ſecrevit; diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit? Quanti hoc integer, &, ut videbaris tibi, fortunatus emiſſes? Deſine nunc & amiſſas opes quærere, quod pretioſiſſimum divitiarum genus eſt, amicos inveniſti.

Quòd mundus ſtabili fide

Concor-

Concordes variat vices,
Quòd pugnantia semina
Fœdus perpetuum tenent,
Quòd Phœbus roseum diem
Curru provehit aureo,
Ut quas duxerit Hesperus
Phœbe noctibus imperet,
Ut fluctus avidum mare
Certo fine coërceat,
Ne terris liceat vagis
Latos tendere terminos.
Hanc rerum seriem ligat,
Terras, ac pelagus regens,
Et cælo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuò geret:
Et quam nunc socia fide
Pulcris motibus incitant,
Certent solvere machinam.
Hic sancto populos quoque
Junctos fœdere continet:
Hic & conjugii sacrum
Castis nectit amoribus:
Hic fidis etiam sua
Dictat jura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo cælum regitur, regat!

ANI-

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ, LIBER TERTIUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Validioribus jam argumentis agit Philosophia. omnes mortales beatitudinem quidem appetere; sed in ea adipiscenda aberrare; dum scilicet hi in cumulandis divitiis eam reponunt, illi verò in dignitatibus, regum amicitia, præclarè factorum gloria, nobilitate, corporis voluptatibus. quam minimè in iis esse demonstrat; quòd non bona, imo multis malis implicita sint, sed in Deo, qui est summum bonum atque unum, ejusque gubernaculis mundum regi.

IAm cantum illa finierat, cùm me audiendi avidum, stupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaque paullo post, O, inquam, summum lassorum solamen animorum, quantum me vel sententiarum ponderе, vel canendi etiam jucunditate refovisti! adeò ut jam me posthac imparem fortunæ ictibus non arbitrer. Itaque remedia, quæ paullò acriora esse dicebas, non modò non perhorresco, sed audiendi avidus vehementer efflagito. Tum illa, Sensi, inquit, cùm verba nostra tacitus, attentusque rapiebas, eumque tuæ mentis habitum vel exspectavi, vel,

vel, quod est verius, ipsa perfeci. talia sunt quippe; quæ restant, ut degustata quidem mordeant, interius autem recepta dulcescant. Sed quòd tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, si, quonam te ducere aggredimur, agnosceres. Quonam, inquam? Ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque somniat animus; sed occupato ad imagines visu, ipsam illam non potest intueri. Tum ego: Fac obsecro, &, quæ illa vera sit, sine cunctatione demonstra. Faciam, inquit illa, tui caussa libenter: sed quæ tibi caussa notior est, eam priùs designare verbis, atque informare conabor: ut ea perspecta, cùm in contrariam partem flexeris oculos, veræ specimen beatitudinis possis agnoscere.

Qui serere ingenuum volet agrum,
Liberat arva priùs fruticibus,
Falce rubos, filicemque resecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior est apium mage labor,
Si malus ora prius sapor edat.
Gratiùs astra nitent, ubi Notus
Desinit imbriferos dare sonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulcra dies roseos agit equos:
Tu quoque falsa tuens bona prius,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum subierint.

Tum defixo paullulum visu, & velut in augu-

ſtam ſuæ mentis ſedem recepta, ſic cœpit: Omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diverſo quidem calle procedit, ſed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire. Id autem eſt bonum, quo quis adepto, nihil ulterius deſiderare queat. Quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque intra ſe bona continens: cui ſi quid abforet, ſummum eſſe non poſſet, quoniam relinqueretur extrinſecus, quod poſſet optari. Liquet igitur, eſſe beatitudinem ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. Hunc, uti diximus, diverſo tramite mortales omnes conantur adipiſci. Eſt enim mentibus hominum veri boni naturaliter inſerta cupiditas: ſed ad falſa devius error abducit. Quorum quidem alii ſummum eſſe bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii verò bonum, quòd ſit digniſſimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus ſuis eſſe nituntur. Sunt qui ſummum bonum in ſumma potentia eſſe conſtituant: hi vel regnare ipſi volunt, vel regnantibus adhærere conantur. At quibus optimum quiddam claritas videtur; hi vel belli, vel pacis artibus glorioſum nomen propagare feſtinant. Plurimi verò boni fructum gaudio, lætitiâque metiuntur: hi feliciſſimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam, qui horum fineis, cauſſaſque alterutro permutant. ut, qui divitias ob potentiam, voluptateſque deſiderant, vel qui potentiam ſeu pecuniæ cauſsâ,

caussâ, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio; veluti nobilitas, favorque popularis, quæ videntur quandam claritudinem comparare; uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. Amicorum verò, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquum verò vel potentiæ caussa, vel delectationis assumitur. Jam verò corporis bona promtum est, ut ad superiora referantur. Robur enim magnitudoque videntur præstare valentiam; pulcritudo atque velocitas celebritatem; salubritas, voluptatem. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. Nam quod quisque præ ceteris petit, id summum esse judicat bonum. Sed summum bonum beatitudinem esse definivimus. Quare beatum esse judicat statum, quem præ ceteris quisque desiderat. Habes igitur ante oculos propositam ferè formam felicitatis humanæ, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. Quæ quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quòd cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia revertor: quorum animus, & si caligante memoria, tamen bonum summum repetit, sed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud, quod æquè perficere beatitu-

dinem possit, quàm copiosus bonorum omnium status, nec alieni egens, sed sibi ipse sufficiens. Num verò labuntur hi, qui quod sit optimum, id etiam reverentiæ cultu digniſſimum putant? minimè. Neque enim vile quiddam, contemnendumque est, quòd adipisci omnium ferè mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus æstimandum est, quod omnibus rebus constat esse præstantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiam videatur esse clariſſimum. Nam non esse anxiam, tristemque beatitudinem, nec doloribus, moleſtiisque subjectam quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? Atqui hæc sunt, quæ adipisci homines volunt, eaque de causſa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptatesque desiderant, quòd per hæc sibi sufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, lætitiamque credunt esse venturam. Bonum est igitur, quod tam diversis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturæ vis, facilè monstratur, cùm licet variæ dissidentesque sententiæ, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem provida servet,
Stringatque ligans irresoluto

Sin-

Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Pœni pulcra leones
Vincula geſtent, manibuſque datas
Captent eſcas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magiſtrum:
Si cruor horrida tinxerit ora,
Reſides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere ſui,
Laxant nodis colla ſolutis,
Primuſque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quæ canit altis garrula ramis
Ales, caveæ clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largaſque dapes dulci ſtudio
Ludens hominum cura miniſtret,
Si tamen, arto ſaliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras;
Sparſas pedibus proterit eſcas,
Silvas tantum mæſta requirit,
Silvas dulci voce ſuſurrat.
Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc ſi curvans dextra remiſit,
Recto ſpectat vertice cælum.
Cadit Heſperias Phœbus in undas;
Sed ſecreto tramite rurſus
Currum ſolitos vertit ad ortus.

Repetunt proprios quæque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

Vos quoque ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen principium somniatis, verumque illum beatitudinis finem, licet minimè perspicaci, qualicumque tamen cogitatione prospicitis, eoque vos, & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. Si enim vel pecunia, vel honores, ceteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quòd si neque id valent efficere, quod promittunt, bonisque pluribus carent, nonne liquidò falsa in eis beatitudinis species deprehenditur? Primum igitur te ipsum, qui paullo antè divitiis affluebas, interrogo. Inter illas abundantissimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuisse animo, quin aliquid semper angeret, reminisci nequeo. Nonne quia vel aberat, quod abesse non velles; vel aderat, quod adesse noluisses? Ita est, inquam. Illius igitur præsentiam, hujus absentiam desiderabas. Confiteor, inquam. Eget verò, inquit, eo, quod

quod quisque desiderat. Eget, inquam. Qui verò eget aliquo, num est usquequaque sibi ipse sufficiens? Minimè, inquam. Tu itaque hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemque sibi facere nequeunt, & hoc erat, quod promittere videbantur. Atqui hoc quoque maximè considerandum puto, quod nihil habeat suapte naturâ pecunia, ut his, à quibus possidetur, invitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quidni fateare, cùm eam cotidie valentior aliquis eripiat invito? Unde enim forenses querimoniæ, nisi quòd vel vi, vel fraude à nolentibus pecuniæ repetuntur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito præsidio, quo suam pecuniam quisque tueatur. Quis, inquam, neget? Atqui non egeret eo, nisi posset pecuniam, quam posset amittere. Dubitari, inquam, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quæ sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potiùs præsidio faciunt indigentes. Quis autem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? Num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, inquies, opulentis, quo famem satient; quo sitim, frigusque depellant. Sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. Nam si hæc hians semper, atque aliquid poscens, opibus non expletur, maneat

neceſſe eſt, quæ poſſit expleri. Taceo, quòd naturæ minimum, quòd avaritiæ nihil ſatis eſt. Quare ſi opes nec ſummovere indigentiam poſſunt, & ipſæ ſuam faciunt, quid eſt quòd eas ſufficientiam præſtare credatis?

Quamvis fluente dives auri gurgite
Non expleturas cogat avarus opes,
Oneretque baccis colla rubri litoris;
Ruraque centeno ſcindat opima bove:
Nec cura mordax deſerit ſuperſtitem,
Defunctumque leves non comitantur opes.

Sed dignitates honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. Num vis ea eſt magiſtratibus, ut utentium mentibus virtutes inſerant, vitia depellant? Atqui non fugare, ſed illuſtrare potiùs nequitiam ſolent. quò fit, ut indignemur eas ſæpè nequiſſimis hominibus contigiſſe. unde Catullus licet in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam tamen appellat. Videſne quantum malis dedecus adjiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas, ſi nullis honoribus inclareſcant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuiſti, ut cum Decorato gerere magiſtratum putares, cùm in eo mentem nequiſſimi ſcurræ, delatoriſque reſpiceres? Non enim poſſumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipſis honoribus judicamus indignos. At ſi quem ſapientia præditum videres, num poſſes eum vel reverentia, vel ea, qua præditus eſt, ſapientia, non dignum putare? Minimè,

mè. Ineſt enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. Quod quia populares facere nequeunt honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. In quo illud eſt animadvertendum magis: nam ſi eò abjectior eſt, quò magis à pluribus quiſque contemnitur, cùm reverendos facere nequeat, quos pluribus oſtentat, deſpectiores potiùs improbos dignitas facit. Verùm non impunè: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas ſua contagione commaculant. Atque ut agnoſcas veram illam reverentiam per has umbratileis dignitates non poſſe contingere; Si quis multiplici conſulatu functus in Barbaras nationes fortè devenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui ſi hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio ſuo quoquo gentium nullo modo ceſſarent. ſicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere deſiſtit. Sed quoniam id eis non propria vis, ſed hominum fallax adnectit opinio, vaneſcunt illico, cùm ad eos venerint, qui dignitates eas eſſe non æſtimant. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos verò, apud quos ortæ ſunt, num perpetuò perdurant? Atqui prætura magna olim poteſtas, nunc inane nomen eſt, & ſenatorii cenſus gravis ſarcina. Si quis quondam populi curaſſet annonam, magnus habebatur. Nunc ea præfectura quid abjectius? Ut enim paullo antè diximus, quòd nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc

splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reverendos facere nequeunt dignitates, si ultrò improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentium æstimatione vilescunt, quid est, quod in se expetendæ pulcritudinis habeant, ne dum aliis præstent?

Quamvis se, Tyrio superbus ostro,
Comeret & niveis lapillis,
Invisus tamen omnibus vigebat
Luxuriæ Nero sævientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

An verò regna regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuò perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam præsens ætas, qui reges felicitatem calamitate mutaverint. O præclara potentia, quæ ne ad conservationem quidem sui satis efficax invenitur! Quòd si hæc regnorum potestas beatitudinis auctor est, nonne si qua parte defuerit, felicitatem minuat, miseriam importet? Sed quamvis latè humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus regum quisque non imperet. Qua verò parte beatos faciens desinit potestas, hac impotentia subintrat, quæ miseros facit: hoc igitur modo majorem regibus inesse necesse est miseriæ portionem. Expertus sortis suæ pericu-

periculorum Tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladii terrore simulavit. Quæ est igitur hæc potestas, quæ solicitudinum morsus expellere, quæ formidinum aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt. dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videas velle, quod non possit efficere? Potentem censes, qui satellite latus ambit, qui quos terret, ipse plus metuit; qui ut potens esse videatur, in servientium manu situm est? Nam quid ego de regum familiaribus differam, cùm regna ipsa tantæ imbecillitatis plena demonstrem? quos quidem regia potestas sæpè incolumis, sæpè autem lapsa prosternit? Nero Senecam familiarem, præceptoremque suum ad eligendæ mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. Atqui uterque potentiæ suæ renuntiare voluerunt; quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seque in otium conferre conatus est. sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter, quod voluit, effecit. Quæ est igitur ista potentia, quam pertimescunt habentes, quam, nec, cùm habere velis, tutus sis, & cùm deponere cupias, vitare non possis? An præsidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ verò pestis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus?

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis summittat habenis.
Etenim licet Indica longè
Tellus tua jura tremiscat,
Et serviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miserasque fugare querelas
Non posse, potentia non est.

Gloria verò quàm fallax sæpè, quàm turpis est! Unde non injuria Tragicus exclamat: Ὦ δόξα, δόξα, μυρίοις δὴ βροτῶν, Οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. Plures enim magnum sæpè nomen falsis vulgi opinionibus abstulerunt, quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falso prædicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quæ si etiam meritis conquisitæ sint, quid tamen sapientis adjecerint conscientiæ, qui bonum suum non populari rumore, sed conscientiæ veritate metitur? Quòd si hoc ipsum propagasse nomen, pulcrum videtur; consequens est, ut fœdum non extendisse judicetur. Sed cum, uti paullo antè disserui, plures gentes esse necesse sit, ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit, ut quem tu æstimas glorioſum, pro maxima parte terrarum videatur inglorius. Inter hæc verò popularem gratiam, ne commemoratione quidem dignam puto, quæ nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. Jam verò quàm

sit

sit inane, quàm futile nobilitatis nomen, quis non videat? quæ si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quædam de meritis veniens laus parentum. Quòd si claritudinem prædicatio facit, illi sint clari necesse est, qui prædicantur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

Omne hominum genus in terris
Simili surgit ab ortu:
Unus enim rerum pater est,
Unus cuncta ministrat.
Ille dedit Phœbo radios,
Dedit & cornua Lunæ.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera cælo.
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortaleis igitur cunctos
Edit, nobile germen.
Quid genus, & proavos strepitis?
Si primordia vestra,
Auctoremque Deum spectes,
Nullis degener exstat,
Ni vitiis peiora fovens
Proprium deserat ortum.

Quid autem de corporis voluptatibus loquar, quarum

quarum appetentia quidem plena est anxietatis, satietas verò pœnitentiæ ? Quantos illæ morbos, quàm intolerabileis dolores, quasi quendam fructum nequitiæ fruentium solent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. Tristeis verò esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quæ si beatos explicare possunt, nihil causſæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur ; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam festinat intentio. Honestissima quidem conjugis foret, liberorumque jucunditas, sed nimis è natura dictum est, nescio quem filios invenisse tortores : quorum quàm sit mordax quæcumque conditio, neque aliàs expertum te, neque nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruenteis,
Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Nihil igitur dubium est, quin hæ ad beatitudinem viæ deviæ quædam sint, nec perducere quemquam eò valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quantis verò implicitæ malis sint, brevissimè monstrabo. Quid enim ? pecuniamne congre-

gregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis; & qui præire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. Gloriam petis? sed per aspera quæque distractus, securus esse desistis. Voluptariam vitam degas. sed quis non spernat, atque abjiciat vilissimæ fragilissimæque rei, corporis, servum? Jam verò qui bona præ se corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur! Num enim elephantos mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate præibitis? Respicite cæli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quod quidem cælum non his potius est, quàm sua, qua regitur, ratione, mirandum. Formæ verò nitor ut rapidus est, ut velox, & vernalium florum mutabilitate fugacior! Quòd si, ut Aristoteles ait, Lynceis oculis homines uterentur, ut eorum visus obstantia penetraret, nonne introspectis visceribus, illud Alcibiadis superficie pulcerrimum corpus, turpissimum videretur? Igitur te pulcrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed æstimate, quàm vultis nimio corporis bona, dum sciatis hoc, quodcumque miramini, triduanæ febris igniculo posse dissolvi. Ex quibus omnibus illud redigere in summam licet: quòd hæc, quæ nec præstare, quæ pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione per-

perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

Eheu, quæ miseros tramite devios
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quæritis arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Ut pisce ditetis dapes.
Nec vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus æquoris,
Quæ gemmis niveis unda feracior,
Vel quæ rubentis purpuræ,
Nec non quæ tenero pisce, vel asperis
Præstent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire cæci sustinent,
Et, quod stelliferum trans abiit polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et cum falsa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoscant bona.

Hactenus mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quæ sit vera monstrare. Atqui video, inquam, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec cele-

celebritatem gloriâ, nec lætitiam voluptatibus posse contingere. An etiam causas, cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimulâ mihi videor intueri; sed ex te cognoscere malim apertiùs. Atqui promtissima ratio est. Quod enim simplex est, indivisumque naturâ, id error humanus separat, & à vero, atque perfecto ad falsum, imperfectumque traducit. An tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? Minimè, inquam. Rectè tu quidem: nam si quid est, quod in ulla re imbecillioris valentiæ sit, in hac præsidio necesse est egeat alieno. Ita est, inquam. Igitur sufficientiæ, potentiæque una est, eademque natura. Sic videtur. Quod verò hujusmodi sit, spernendum ne esse censes, an contrà rerum omnium veneratione dignissimum? At hoc, inquam, ne dubitari quidem potest. Addamus igitur sufficientiæ, potentiæque reverentiam, ut hæc tria unum esse judicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quid igitur? inquit, obscurum ne hoc, atque ignobile censes esse, an omni celebritate clarissimum? Considera verò, ne, quod nihilo indigere, quod potentissimum, quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi præstare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. Non possum, inquam, quin hoc uti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est, ut claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur, in-

quam. Quod igitur nullius egeat alieni, quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam constat esse lætissimum? Sed unde huic, inquam, tali mæror ullus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse lætitiæ, siquidem superiora manebunt, necesse est confiteri. Atqui illud quoque per eadem necessarium est, sufficientiæ, potentiæ, claritudinis, reverentiæ, jucunditatis, nomina quidem esse diversa, nullo verò modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur, quod est unum simplexque natura, pravitas humana dispertit, &, dum rei, quæ partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quæ nulla est, nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. Quonam, inquam, modo? Qui divitias, inquit, petit, penuriæ fugâ, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. Sed hoc modo nec sufficientia quidem contingit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. Qui verò solùm posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed hunc quoque quàm multa deficiant vides. Fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque hæc depellere nequeat, etiam id quod maximè petebat, potens esse desistat. Similiter

liter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cùm unumquodque horum idem, quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, nec illud quidem, quod desiderat, apprehendit. Quid igitur, inquam, Si quis cuncta simul cupiat adipisci? Summam quidem ille beatitudinis velit; sed num in his eam reperiet, quæ demonstravimus, id, quod pollicentur, non posse conferre? Minimè, inquam. In his igitur, quæ singula quæque expetendorum præstare creduntur, beatitudo nullo modo investiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici verius potest. Habes igitur, inquit, & formam falsæ felicitatis, & causas: deflecte nunc in adversum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promisimus, statim videbis. Atqui hæc, inquam, vel cæco perspicua est, eamque tu paullo antè monstrasti, dum falsæ causas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera est, & perfecta felicitas, quæ sufficientem, potentem, reverendum, celebrem, lætumque perficiat. Atque ut me interius animadvertisse cognoscas, quæ unum horum, quoniam idem cuncta sunt, veraciter præstare potest, hanc esse plenam beatitudinem sine ambiguitate cognosco. O te alumne hac opinione felicem, siquidem hoc, inquit, adjeceris! Quid nam? inquam. Essene aliquid in his mortalibus caducisque rebus putas, quod hujusmodi statum possit afferre? Minimè, inquam, puto, idque à te, nihil ut ampliùs desideretur, ostensum est. Hæc igitur vel imagi-

nes veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non possunt. Assentior, inquam. Quoniam igitur agnovisti, quæ vera illa sit, quæ autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut unde veram hanc petere possis, agnoscas. Id quidem, inquam, jam dudum vehementer exspecto. Sed cùm, uti in Timæo Platoni, inquit, nostro placet, in minimis quoque rebus divinum præsidium debeat implorari, quid nunc faciendum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? Invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo prætermisso, nullum ritè fundatur exordium. Rectè, inquit, ac simul ita modulata est.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum cælique sator, qui tempus ab ævo
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri;
Quem non externæ pepulerunt fingere causſæ
Materiæ fluitantis opus, verùm insita summi
Forma boni, livore carens. tu cuncta superno
Ducis ab exemplo; pulcrum pulcerrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectaſque jubens perfectum absolvere parteis.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturæ cuncta moventem
Connectens animam per consona membra resolvis.
Quæ cum secta duos motum glomeravit in orbeis,

In

In ſemet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, & ſimili convertit imagine cælum.
Tu cauſſis animas paribus, vitaſque minores
Provehis, & levibus ſublimeis curribus aptans
In cælum, terramque ſeris: quas lege benignâ
Ad te converſas reduci facis igne reverti.
Da pater auguſtam menti conſcendere ſedem,
Da fontem luſtrare boni, da luce repertâ
In te conſpicuos animi defigere viſus.
Diſſice terrenæ nebulas & pondera molis,
Atque tuo ſplendore mica. tu namque ſerenum,
Tu requies tranquilla piis; te cernere finis,
Principium, vector, dux, ſemita, terminus idem.

Quoniam igitur quæ ſit imperfecti, quæ etiam perfecti boni forma vidiſti: nunc demonſtrandum reor, quonam hæc felicitatis perfectio conſtituta ſit. In quo illud primùm arbitror inquirendum, an aliquod hujuſmodi bonum, quale paullo antè definiſti, in rerum natura poſſit exiſtere, ne nos præter rei ſubjectæ veritatem caſſa cogitationis imago decipiat. Sed quin exiſtat, ſitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim, quod imperfectum eſſe dicitur, id imminutione perfecti imperfectum eſſe perhibetur. Quò fit, ut ſi in quolibet genere imperfectum quid eſſe videatur, in eo, perfectum quoque aliquid eſſe, neceſſe ſit. Etenim perfectione ſublatâ, unde illud, quod imperfectum perhibetur, exſtiterit, ne fingi quidem poteſt. Neque enim ab diminutis, incon-

ſummatiſque natura rerum cepit exordium, ſed ab integris, abſolutiſque procedens, in hæc extrema, atque effeta dilabitur. Quòd ſi, uti paullo antè monſtravimus, eſt quædam boni fragilis imperfecta felicitas: eſſe aliquam ſolidam, perfectamque, non poteſt dubitari. Firmiſſimè, inquam, veriſſimeque concluſum eſt. Quò verò, inquit, habitet, ita conſidera. Deum rerum omnium Principem bonum eſſe, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cùm nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil eſt, bonum eſſe quis dubitet? ita verò bonum eſſe Deum ratio demonſtrat, ut perfectum quoque in eo bonum eſſe convincat. Nam ni tale ſit, rerum omnium Princeps eſſe non poterit. erit enim eo præſtantius aliquid, perfectum poſſidens bonum, quod hoc prius, atque antiquius eſſe videatur. omnia namque perfecta minùs integris priora eſſe claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum eſſe ſummum Deum, ſummi, perfectique boni eſſe pleniſſimum. Sed perfectum bonum veram eſſe beatitudinem conſtituimus. Veram igitur beatitudinem in ſummo Deo ſitam eſſe, neceſſe eſt. Accipio, inquam, nec eſt quod contradici ullo modo queat. Sed quæſo, inquit, te, vide quàm id ſanctè atque inviolabiliter probes, quòd boni ſummi ſummum Deum diximus eſſe pleniſſimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud ſummum bonum, quo plenus eſſe perhibetur, vel extrin-

extrinsecus accepisse, vel ita naturaliter habere præsumas, quasi habentis Dei, habitæque beatitudinis diversam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, præstantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium præcellentissimum dignissimè confitemur. Quòd si naturâ quidem inest, sed est ratione diversum, cùm de rerum Principe loquamur Deo, fingat qui potest, quis hæc diversa conjunxerit? Postremò quod à qualibet re diversum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diversum. Quare quod à summo bono diversum est sui naturâ, id summum bonum non est: quod nefas est de Deo cogitare, quo nihil constat esse præstantius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit existere. quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summum esse bonum verissima ratione concluserim. Rectissimè, inquam. Sed summum bonum beatitudinem esse concessum est. Ita est, inquam. Igitur, inquit, Deum esse ipsam beatitudinem, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmiùs approbetur, quod duo summa bona, quæ à se diversa sint, esse non possunt. Etenim quæ discrepant bona, non esse alterum, quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cùm alterutri alterum deest. Sed quod

perfectum non sit, id summum non esse manifestum est. nullo modo igitur quæ summa sunt bona, ea possunt esse diversa. Atqui & beatitudinem, & Deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quæ sit summa divinitas. Nihil, inquam, nec re hac verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi potest. Super hæc, inquit, igitur, veluti geometræ solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quæ πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa divinitas, divinitatis adeptione beatos fieri, manifestum est. Sed uti justitiæ adeptione justi, sapientiæ sapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, Deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, Deus; sed naturâ quidem unus, participatione verò nihil prohibet esse quàm plurimos. Et pulcrum, inquam, hoc, atque pretiosum, sive πόρισμα, sive corollarium vocari mavis. Atqui hoc quoque pulcrius nihil est, quod his annectendum esse ratio persuadet. Quid, inquam? Cùm multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrumne hæc omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an sit eorum aliquid, quod beatitudinis substantiam compleat, ad hoc verò cetera referantur? Vellem, inquam, id ipsarum rerum commemoratione patefaceres. Nonne, inquit, beatitudinem bonum esse cense-

censemus? Ac summum quidem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem sufficientia summa est, eadem summa potentia, reverentia quoque, claritas, ac voluptas beatitudo esse judicatur. Quid igitur? Hæccine omnia, bonum, sufficientia, potentia, ceteraque veluti quædam beatitudinis membra sunt, an ad bonum veluti ad verticem cuncta referuntur? Intelligo, inquam, quid investigandum proponas; sed, quid constituas, audire desidero. Hujus discretionem rei sic accipe. Si hæc omnia beatitudinis membra forent, à se quoque invicem discreparent. Hæc est enim partium natura, ut unum corpus diversa componant. Atqui hæc omnia idem esse monstrata sunt. Minimè igitur membra sunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur esse conjuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non est: sed id, quod restat, exspecto. Ad bonum verò cetera referri palàm est. Iccirco enim sufficientia petitur, quoniam bonum esse judicatur. iccirco potentia, quoniam id quoque esse creditur bonum. Idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. Omnium igitur expetendorum summa, atque causa, bonum est. Quod enim neque re, neque similitudine ullum in se retinet bonum, id expeti nullo modo potest. Contraque etiam, quæ naturâ bona non sunt, tamen etsi esse videantur, quasi vera bona sint, appetuntur. Quo fit uti summa, cardo, atque causa expetendorum omnium, bonitas esse

jure credatur. Cujus verò cauſſa quid expetitur, id maximè videtur optari. Veluti ſi ſalutis cauſsâ quiſpiam velit equitare, non tam equitandi motum deſiderat, quàm ſalutis effectum. Cùm igitur omnia boni gratiâ petantur, non illa potiùs, quàm bonum ipſum deſideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem eſſe conceſſimus: quare ſic quoque ſola quæritur beatitudo. Ex quo liquidò apparet ipſius boni, & beatitudinis unam, atque eandem eſſe ſubſtantiam. Nihil video, cur diſſentire quiſpiam poſſit. Sed Deum veramque beatitudinem unum atque idem eſſe monſtravimus. Ita, inquam. Securè igitur concludere licet. Dei quoque in ipſo bono, nec uſquam alio, ſitam eſſe ſubſtantiam.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas habitans libido menteis.
Hæc erat vobis requies laborum,
Hic portus placidâ manens quiete,
Hoc patens unum miſeris aſylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidis miſcens virideis lapillis,
Illuſtrant aciem, magiſque cæcos
In ſuas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Inſimis tellus aluit cavernis.

Splen-

Splendor quo regitur vigetque cælum,
Vitat obscuras animæ ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phœbi radios negabit.

Assentior, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, Quanti, inquit, æstimabis, si bonum ipsum quid sit, agnoveris? Infiniti, inquam: siquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum est, continget agnoscere. Atqui hoc verissima, inquit, ratione patefaciam, maneant modò quæ paullo antè conclusa sunt. Manebunt, inquam. Nonne, inquit, monstravimus ea, quæ appetuntur à pluribus, iccirco vera, perfectaque bona non esse, quoniam à se invicem discreparent, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumque bonum afferre non posse? tum autem verum bonum fieri, cùm in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quæ sufficientia est, eadem sit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas; nisi verò unum, atque idem omnia sint, nihil habere, quò inter expetenda numerentur? Demonstratum est, inquam, nec dubitari ullo modo potest. Quæ igitur, cùm discrepant, minimè bona sunt; cùm verò unum esse cœperint, bona fiunt: nonne hæc ut bona sint, unitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonum esse concedis, an minimè? Ita est. Oportet igitur idem esse unum, atque bonum simili ratione concedas.

cedas. Eadem namque ſubſtantia eſt eorum, quorum naturaliter non eſt diverſus effectus. Negare, inquam, nequeo. Noſtine igitur, inquit, omne quod eſt, tam diu manere atque ſubſiſtere, quàm diu ſit unum, ſed interire atque diſſolvi pariter, poſtquam unum eſſe deſtiterit? Quonam modo? Ut in animalibus inquit, cùm in unum coëunt, ac permanent anima corpuſque, id animal vocatur. Cùm verò hæc unitas utriuſque ſeparatione diſſolvitur, interire, nec jam eſſe animal liquet. Ipſum quoque corpus cùm in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana viſitur ſpecies. At ſi diſtributæ, ſegregatæque partes corporis diſtraxerint unitatem, deſinit eſſe quod fuerat. Eoque modo percurrenti cetera proculdubio patebit ſubſiſtere unumquodque, dum unum eſt: cùm verò unum eſſe deſinit, interire. Conſideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. Eſtne igitur, inquit, quod inquantum naturaliter agat, relicta ſubſiſtendi appetentiâ, venire ad interitum corruptionemque deſideret? Si animalia, inquam, conſiderem, quæ habent aliquam volendi, nolendique naturam, nihil invenio, quod, nullis extrà cogentibus, abjiciat manendi intentionem, & ad interitum ſponte feſtinet. Omne namque animal tueri ſalutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. Sed quid de herbis, arboribuſque, quid de inanimatis omnino conſentiam rebus, prorſus dubito. Atqui non eſt, quòd de hoc quoque poſſis ambi-

ambigere, cùm herbas, atque arbores intuearis, primum sibi convenientibus innasci locis, ubi quantum earum natura queat, citò exarescere atque interire non possint. Nam aliæ quidem campis, aliæ montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliæ saxis hærent, aliarum fecundæ sunt steriles arenæ, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod convenit, &, ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid, qnod omnes, velut in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quòd molliſſimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra verò quadam ligni firmitate tegitur; ultimus autem cortex adversum cæli intemperiem, quasi mali patiens defensor opponitur? Jam verò quanta est naturæ diligentia, ut cuncta semine multiplicato propagentur. quæ omnia non modò ad tempus manendi, verùm generatim quoque quasi in perpetuum permanendi, veluti quasdam machinas esse quis nesciat? Ea etiam quæ inanimata esse creduntur, nonne quod suum est quæque simili ratione desiderant? Cur enim flamas quidem sursum levitas vehit, terras verò deorsum pondus deprimit, nisi quòd hæc singulis loca motionesque conveniunt? Porrò autem quod cuique consentaneum est, id unumquodque conservat; sicuti ea, quæ sunt inimica, corrumpunt. Jam verò quæ dura sunt, ut lapides, adhærent

rent tenaciſſimè partibus ſuis, &, ne facilè diſſolvantur, reſiſtunt. Quæ verò liquentia, ut aër, atque aqua, facilè quidem dividentibus cedunt, ſed citò in ea rurſus, à quibus ſunt abſciſſa, relabuntur. Ignis verò omnem refugit ſectionem. Neque nunc nos de voluntariis animæ cognoſcentis motibus, ſed de naturali intentione tractamus. Sicuti eſt, quòd acceptas eſcas ſine cogitatione tranſigimus, quòd in ſomno ſpiritum ducimus neſcientes. Nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animæ voluntatibus, verùm ex naturæ principiis venit. Nam ſæpè mortem cogentibus cauſſis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo ſolo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura ſemper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeò hæc ſui caritas non ex animali motione, ſed ex naturali intentione procedit. Dedit enim providentia creatis à ſe rebus hanc vel maximam manendi cauſſam, ut quoad poſſunt, naturaliter manere deſiderent. quare nihil eſt, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quæ ſunt, appetere naturaliter conſtantiam permanendi, devitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitatò cernere, quæ dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, ſubſiſtere ac permanere appetit id unum eſſe deſiderat. hoc enim ſublato, nec eſſe quidem cuiquam permanebit. Verum eſt, inquam. Omnia igitur, inquit, unum deſiderant. Conſenſi. Sed unum id ipſum monſtravimus

vimus esse, quod bonum est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita describas licet, Ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum cuncta referuntur, & uno veluti vertice destituta, sine rectore fluitabunt, aut si quid est, ad quod universa festinent, id erit omnium summum bonorum. Et illa, Nimium, inquit, ô alumne lætor: ipsam enim mediæ veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paullo antè dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis. Id enim est profectò, quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerum omnium finem bonum esse, fateamur.

Quisquis profundâ mente vestigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In se revolvat intimi lucem visus,
Longosque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat quidquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris:
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phœbo.
Non omne namque mente depulit lumen,
Obliviosam corpus invehens molem.
Hæret profectò semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrinâ.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?

Quod

Quod si Platonis Musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

Tum ego, Platoni, inquam, vehementer assentior : nam me horum jam secundò commemoras. Primùm, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum mœroris mole pressus amisi. Tum illa, Si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid ? inquam. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. Mundum inquit, hunc, â Deo regi paullo antè minimè dubitandum putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam, nec umquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. Mundus hic extam diversis contrariisque partibus in unam formam minimè conveniisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret. conjuncta verò naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret atque divelleret, nisi unus esset, qui quod nexuit, contineret. Non tam verò certus naturæ ordo procederet, nec tam dispositos motus, locis, temporibus, efficientiâ, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi unus esset, qui has mutationum varietates manens ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo condita manent, atque agitantur, usitato cunctis vocabulo, Deum nomino. Tum illa, Cùm hæc, inquit,

ita

ita sentias, parvam mihi restare operam puto, ut felicitatis compos, patriam sospes revisas, sed quæ proposuimus intueamur. Nonne in beatitudine sufficientiam numeravimus? Deumque beatitudinem ipsam esse concessimus? Ita quidem. Et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinsecis adminiculis indigebit; alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam non habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui Deus ipsum esse bonum monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse concessimus, & hic est veluti quidam clavus, atque gubernaculum, quo mundana machina stabilis, atque incorrupta servatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paulò antè dicturam, tenui licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantiùs ad cernenda vera oculos deducis: sed quod dicam non minùs ad contuendum patet. Quid, inquam? Cùm Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntariè regantur, seque ad disponentis nutum veluti convenientia, contemperataque rectori sponte convertant? Ita, inquam, necesse est, nec beatum regimen esse videretur; si quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium salus. Nihil est igitur, quod naturam

ſervans, Deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum, quem jure beatitudinis potentiſſimum eſſe conceſſimus? Prorſus, inquam, nihil valeret. Non eſt igitur aliquid, quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. Non, inquam, arbitror. Eſt igitur inquit, ſummum bonum, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit. Tum ego, Quàm, inquam, me non modò ea, quæ concluſa eſt, ſumma rationum, verùm multò magis hæc ipſa, quibus uteris, verba delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis laceſſenteis cælum Gigantes: ſed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo depoſuit. Sed viſne rationes ipſas invicem collidamus? forſitan ex hujuſmodi conflictatione pulcra quædam veritatis ſcintilla diſſiliet. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, eſſe omnium potentem nemo dubitaverit. Qui quidem, inquam, mente conſiſtat, nullus prorſus ambigat. Qui verò eſt, inquit, omnium potens, nihil eſt, quod ille non poſſit. Nihil, inquam. Num igitur Deus facere malum poteſt? Minimè, inquam. Malum igitur, inquit, nihil eſt, cùm id facere ille non poſſit, qui nihil non poteſt. Ludiſne, inquam, me, inextricabilem labyrinthum rationibus texens, quæ nunc quidem, qua egrediaris, introeas; nunc verò qua introieris, egrediare; an mirabilem quendam divinæ ſimplicitatis orbem complicas?

Etenim

Etenim paullo antè à beatitudine incipiens, eam summum bonum esse dicebas, quam in summo Deo sitam loquebare: ipsum quoque Deum summum esse bonum, plenamque beatitudinem differebas: ex quo neminem beatum fore, nisi qui pariter Deus esset, quasi munusculum dabas. Rursus ipsam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumque unum id ipsum esse bonum docebas, quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis universitatem regere disputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali esse naturam: atque hæc nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisque probationibus explicabas. Tum illa, Minimè, inquit, ludimus, remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. Ea est enim divinæ formæ substantiæ, ut neque in externa dilabatur, nec in se externum aliquid ipsa suscipiat; sed, sicut de ea Parmenides ait, Πάντοθεν εὐκύκλε σφαίρης εὐαλίγκιον ὄγκῳ, rerum orbem mobilem rotat, dum se immobilem ipsa conservat. Quod si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus, nihil est quod admirere, cùm Platone sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

Felix, qui potuit boni
Fontem visere lucidum:
Felix, qui potuit gravis

Terræ solvere vincula.
Quondam funera conjugis
Vates Threicius gemens,
Postquam flebilibus modis
Silvas currere mobiles,
Amnes stare coëgerat,
Junxitque intrepidum latus
Sævis cerva leonibus,
Nec visum timuit lepus
Jam cantu placidum canem,
Cùm flagrantior intima
Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta subegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immitis superos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda sonantibus
Chordis carmina temperans,
Quidquid præcipuis deæ
Matris fontibus hauserat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, Tænara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminus novo
Captus carmine janitor,
Quæ sontes agitant metu
Ultrices scelerum deæ,

Jam

Jam mæstæ lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox præcipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi jecur.
Tandem, Vincimur, arbiter
Umbrarum miserans ait:
Donamus comitem viro
Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit, occîdit.
Vos hæc fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quæritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid præcipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ, LIBER QUARTUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Mirantem cur mala bonis, bona autem malis contingant, docet Philosophia, bonos potentes, malos impotentes esse. illis præmia, his supplicia constituta. malos miseriores si inferunt injuriam, si & impuniti permanent: Post definit quid providentia, quid fatum. Deinde omnem fortunam, seu jucundam, seu asperam, bonam esse.

HÆc cùm Philosophia, dignitate vultus, & oris gravitate servata, leniter suaviterque cecinisset, tum ego, non dum penitus insiti mæroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. Et ô, inquam, veri prævia luminis, quæ usque adhuc tua fudit oratio, cum sui speculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, & si ob injuriæ dolorem nuper oblita, non tamen ante hac prorsus ignorata dixisti. Sed ea ipsa est vel maxima nostri caussa mæroris, quod cùm rerum bonus rector exisstat, vel esse omnino mala possint, vel impunita prætereant. quod solum quanta dignum sit admiratione, profectò consideras. At huic aliud majus adjungitur: nam

nam imperante florenteque nequitia, virtus non solùm præmiis caret, verum etiam sceleratorum pedibus subjecta calcatur, & in locum facinorum supplicia luit. Quæ fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis Dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, Et esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius monstris, si, uti tu existimas, in tanti veluti patrisfamilias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed non ita est. Nam si ea, quæ paullo antè concluſa sunt, inconvulsa servantur, ipso, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognosces, semper quidem potentes bonos esse, malos verò abjectos semper, atque imbecilleis; nec sine pœna unquam esse vitia, nec sine præmio virtutes; bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaque id genus, quæ sopitis querelis firmâ te soliditate corroborent. Et quoniam veræ formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quò etiam sita sit agnovisti, decursis omnibus, quæ præmittere necessarium puto., viam tibi, quæ te domum revehat, ostendam. Pennas etiam tuæ menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, ut perturbatione depulsâ, sospes in patriam, meo ductu; meâ semitâ, meis vehiculis revertaris.

Sunt etenim pennæ volucres mihi,
Quæ celsa conscendant poli:
Quas sibi cum velox mens induit,

Terras perosa despicit,
Aëris immensi superat globum,
Nubesque post tergum videt.
Quique agili motu calet ætheris,
Transcendit ignis verticem,
Donec in astriferas surgat domos,
Phœboque conjungat vias,
Aut comitetur iter gelidi senis,
Miles coruscis sideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
Recurrat astri circulum,
Atque ubi jam exhausti fuerit satis,
Polum relinquat extimum,
Dorsaque velocis premat ætheris
Compos verendi luminis.
Heic regum sceptrum dominus tenet,
Orbisque habenas temperat,
Et volucrem currum stabilis regit,
Rerum coruscus arbiter.
Huc te si reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
Hæc dices, memini, patria est mihi,
Hinc ortus, heic sistam gradum.
Quòd si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
Quos miseri torvos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.

Tum ego, Papæ, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin possis efficere: tu modò quem excita-

citaveris, ne moreris. Primum igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cùm bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas claresçat mali, boni firmitas nota est. Sed uti nostræ sententiæ fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit; ut si quem videas adipisci velle, quod minimè adipiscatur, huic obtinendi quod voluerit, defuisse valentiam dubitare non possis. Perspicuum est, inquam, nec ullo modo negari potest. Quem verò effeciisse quod voluerit, videas, num etiam potuisse dubitabis? Minimè. Quod verò quisque potest, in eo validus: quod verò non potest, in hoc imbecillis esse censendus est. Fateor, inquam. Meministine igitur, inquit, superioribus rationibus esse collectum, intentionem omnem voluntatis humanæ, quæ diversis studiis agitur, ad beatitudinem festinare? Memini, inquam, id quoque esse demonstratum. Num recordaris beatitudinem ipsum esse bonum, eoque modo cùm beatitudo petitur, ab omnibus desiderari

bonum? Minimè, inquam, recordor, quoniam id memoriæ fixum teneo. Omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiscreta intentione ad bonum pervenire nituntur? Ita, inquam, consequens est. Sed certum est, adeptione boni, bonos fieri. Certum. Adipiscuntur igitur boni, quod appetunt? Sic videtur. Mali verò si adipiscerentur, quod appetunt bonum, mali esse non possent. Ita est. Cùm igitur utrique bonum petant, sed hi quidem adipiscantur, illi verò minimè; non dubium est, bonos quidem potentes esse, qui verò mali sunt, imbecilles. Quisquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec consequentiam potest considerare rationum. Rursus inquit: Si duo sint, quibus idem secundum naturam propositum sit, eorumque unus naturali officio idipsum agat, atque perficiat; alter verò naturale illud officium minimè administrare queat, alio verò modo, quàm naturæ convenit, non quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem esse decernis? Etsi conjecto inquam, quid velis, planiùs tamen audire desidero. Ambulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus, num negabis? Minimè, inquam. Ejusque rei pedum officium esse naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliusque, cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior existimari potest? Contexe,

in-

inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo, qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. Sed summum, inquit, bonum, quod æquè malis bonisque propositum, boni quidem naturali officio virtutum petunt: mali verò variam per cupiditatem, quod adipiscendi boni naturale officium non est, idem ipsum conantur adipisci. An tu aliter existimas? Minimè, inquam, nam etiam, quod est consequens, patet. Ex his enim quæ concesseram, bonos quidem potenteis, malos verò esse necesse est imbecilleis. Rectè, inquit, præcurris, idque, uti medici sperare solent, indicium est erectæ jam, resistentisque naturæ. Sed quoniam te ad intelligendum promtissimum esse conspicio, crebras coacervabo rationes. Vide enim quanta vitiosorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pene compellit intentio. Et quid? si hoc tam magni ac pene invicto præeuntis naturæ desererentur auxilio? Considera verò quanta sceleratos homines habeat impotentia. Neque enim levia, aut ludicra præmia petunt, quæ consequi atque obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam, verticemque deficiunt, nec in eo miseris contingit effectus, quod solum dies, noctesque moliuntur: in qua re bonorum vires eminent. Sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset, quo nihil ulterius peruium jacêret incessui, ambulandi potentissimum esse censeres:

ita

ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse est judices. Ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. Cur enim relictâ virtute vitia sectantur? insciti âne bonorum? sed quid enervatius ignorantiæ cæcitate? An sectanda noverunt? sed transversos eos libido præcipitat, sic quoque intemperantia fragiles, qui obluctari vitio nequeunt. An scientes, volentesque bonum deserunt, ad vitia deflectuntur? Sed hoc modo non solùm potenteis esse, sed omnino esse desinunt. Nam qui communem omnium, quæ sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuipiam mirum fortè videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt, eos malos esse non abnuo: sed, eosdem esse, purè atque simpliciter nego. Nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, simpliciter verò hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim, sed esse absolutè nequeam confiteri. Est enim, quod ordinem retinet, servatque naturam: quod verò ab hac deficit, esse etiam, quod in sua natura situm est, derelinquit. Sed possunt, inquies, mali: nec ego quidem negaverim; sed hæc eorum potentia non à viribus sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala, quæ minimè valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quæ possibilitas eos evidentius nihil posse, demonstrat.

Nam

Nam si, uti paullo antè collegimus, malum nihil est, cùm mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atque ut intelligas, quænam sit hujus potentiæ vis, summo bono nihil potentius paullo antè definivimus. Ita est, inquam. Sed idem, inquit, facere malum nequit. Minimè. Est igitur, inquit, aliquis, qui omnia posse homines putet? Nisi qui insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Utinam quidem, inquam, non possent. Cùm igitur, bonorum tantummodo potens, possit omnia; non verò queant omnia potentes etiam malorum: eosdem, qui mala possunt, minùs posse manifestum est. Huc accedit, quòd omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturæ suæ cacumen, ostendimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igitur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorum possibilitatem non esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum verò minimè dubitabilis apparet infirmitas. veramque illam Platonis esse sententiam liquet, Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò desiderent, explere non posse. Faciunt enim quælibet, dum per ea, quibus delectantur id bonum, quod desiderant, se adepturos putant; sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

Quos

Quos vides ſedere celſos
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos triſtibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos;
Detrahat ſi quis ſuperbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido verſat
Avidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Mæror aut captos fatigat,
Aut ſpes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipſe
Dominis preſſus iniquis.

Videſne igitur quanto in cœno probra volvantur, qua probitas luce reſplendeat? in quo perſpicuum eſt, numquam bonis præmia, numquam ſua ſceleribus deeſſe ſupplicia. Rerum etenim quæ geruntur, illud propter quod unaquæque res geritur, ejuſdem rei præmium eſſe non injuria videri poteſt: uti currenti in ſtadio, propter quam curritur, jacet præmium corona. Sed beatitudinem eſſe idem ipſum bonum, propter quod omnia geruntur, oſtendimus.

dimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum, veluti præmium commune propositum. Atqui hoc à bonis non potest separari. Neque enim bonus ultrà jure vocabitur, qui careat bono; quare probos mores sua præmia non relinquunt. Quantum libet igitur sæviant mali, sapienti tamen corona non decidet, non arescet. Neque enim probis animis proprium decus, aliena decerpit improbitas. Quòd si extrinsecus accepto lætaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel ipse etiam, qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuique probitas confert, tum suo præmio carebit, cùm probus esse desierit. Postremò cùm omne præmium iccirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni compotem, præmii judicet expertem? At cujus præmii? omnium pulcerrimi, maximique. Memento etenim corollarii illius, quod paullo antè præcipuum dedi, ac sic collige. Cùm ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quòd boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse convenit. Est igitur præmium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos fieri. Quæ cùm ita sint, de malorum quoque inseparabili pœna dubitare sapiens nequeat. Nam cùm bonum malumque, item pœnæ atque præmium adversa fronte dissideant, quæ in boni præmio videmus accidere, eadem necesse est in mali pœna contraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit præmium; ita improbis nequi-

quitia ſupplicium eſt. Jam verò quiſquis afficitur pœna, malo ſe affectum eſſe non dubitat. Si igitur ſeſe ipſi æſtimare velint, poſſunt ne ſibi ſupplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia non afficit modò, verumetiam vehementer inficit? Vide autem ex adverſa parte bonorum, quæ improbos pœna comitetur. Omne namque, quod ſit, unum eſſe, ipſumque unum bonum eſſe paullo antè didiciſti. cui conſequens eſt, ut omne quod ſit, id etiam bonum eſſe videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, eſſe deſiſtit: quo fit, ut mali deſinant eſſe quod fuerant. Sed fuiſſe homines, adhuc ipſa humani corporis reliqua ſpecies oſtentat. quare verſi in malitiam, humanam quoque amiſere naturam. Sed cùm ultra homines quemque provehere ſola probitas poſſit, neceſſe eſt, ut quos ab humana conditione dejecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem æſtimare non poſſis. Avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? lupi ſimilem dixeris. Ferox, atque inquies linguam litigiis exercet? cani comparabis. Inſidiator occultis ſurripuiſſe fraudibus gaudet? vulpeculis exæquetur. Iræ intemperans fremit? leonis animum geſtare credatur. Pavidus, ac fugax non metuenda formidat? cervis ſimilis habeatur. Segnis, ac ſtupidus torpet? aſinum vivit. Levis atque inconſtans ſtudia permutat? nihil ab avibus differt. Fœdis immundiſque

que libidinibus immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. Ita fit, ut qui, probitate deserta, homo esse desierit, cùm in divinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

Vela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulæ,
Pulcra quâ residens dea
Solis edita semine,
Miscet hospitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit;
Ille Marmaricus leo
Dente crescit, & unguibus;
Hic lupis super additus
Flere dum parat, ululat:
Ille, tigris ut Indica,
Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obsitum miserans ducem
Peste solverit hospitis:
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam sues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum

Voce, corpore, perditis.
Sola mens ſtabilis, ſuper
Monſtra, quæ patitur, gemit.
O levem nimiùm manum,
Nec potentia gramina,
Membra quæ valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus eſt hominum vigor
Arce conditus abditâ.
Hæc venena potentiùs
Detrahunt hominem ſibi
Dira, quæ penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis ulcere ſæviunt.

Tum ego, Fateor, inquam, nec injuria dici video vitioſos, tametſi humani corporis ſpeciem ſervent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox ſceleratáque mens bonorum pernicie ſævit, id ipſum eis licere noluiſſem. Nec licet, inquit, uti convenienti monſtrabitur loco. ſed tamen ſi idipſum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte ſceleratorum hominum pœna relevatur. Etenim quod incredibile cuiquam fortè videatur, infeliciores eſſe neceſſe eſt malos, cùm cupita perfecerint, quàm ſi ea, quæ cupiunt, implere non poſſint. Nam ſi miſerum eſt voluiſſe prava, potuiſſe miſerius eſt, ſine quo voluntatis miſeræ langueret effectus. Itaque cùm ſua ſingulis miſeria ſit, triplici infortunio neceſſe eſt urgeantur,

tur, quos videas scelus velle, posse, perficere. Accedo, inquam: sed uti hoc infortunio citò careant, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus, quàm vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse carituros. Neque enim est aliquid in tam brevibus vitæ metis ita serum, quod exspectare longum immortalis præsertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque insperato sæpè fine destruitur. quod quidem illis miseriæ modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse judicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de pravitatis infortunio vera concluſimus, infinitam liquet esse miseriam, quam esse constat æternam. Tum ego, Mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio; sed his eam, quæ priùs concessa sunt, nimium convenire cognosco. Rectè, inquit, existimas: sed qui concluſioni accedere durum putat, æquum est vel falsum aliquid præcessisse demonstret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariæ concluſionis ostendat: alioquin concessis præcedentibus, nihil prorsus est, quod de illatione caussetur. Nam hoc quoque quod dicam, non minùs mirum videatur, sed ex his, quæ sumta sunt, æque est necessarium. Quid nam? inquam. Feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quàm si eos nulla justitiæ pœna coerceat.

Neque id nunc molior, quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, & ad rectum supplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, præter hos alius modus? Et illa, Bonos, inquit, esse felices, malos verò miseros nonne concessimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseriæ cujuspiam bonum aliquid addatur, nonne felicior est eo, cujus pura ac solitaria sine cujusquam boni admistione miseria est? Sic, inquam, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, præter ea, quibus miser est, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo censendus est, cujus infortunium boni participatione relevatur? Quid ni? inquam. Habent igitur improbi, cùm puniuntur, boni quidem aliquid annexum, pœnam ipsam scilicet, quæ ratione justitiæ bona est: iidemque cum supplicio carent, inest eis aliquid ulterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis meritò malum esse confessus es. Negare non possum. Multò igitur infeliciores improbi sunt injusta impunitate donati, quàm justa ultione puniti. Sed puniri improbos, justum; impunitos verò elabi, iniquum esse manifestum est. Quis id neget. Sed ne illud quidem, ait, quisquam negabit, bonum esse omne, quod justum est: contraque quod injustum est, malum liquere esse. Tum

ego:

ego: Ista quidem consequentia sunt eis, quæ paullo antè conclusa sunt. Sed quæso, inquam, te, nullane animarum supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia pœnali acerbitate, alia verò purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his differere consilium non est. Id verò hactenus egimus, ut, quæ indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres numquam improbitatis suæ carere suppliciis. Licentiam quam citò finiri precabaris, nec longam esse disceres: infeliciorem-que fore, si diuturnior; infelicissimam verò, si esset æterna. Post hæc miseriores esse improbos, injusta impunitate dimissos, quàm justa ultione punitos. Cui sententiæ consequens est, ut tum demum gravioribus suppliciis urgeantur, cùm impuniti esse creduntur. Tum ego, Cùm tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum judicia revertar, quis ille est, cui hæc non credenda modò, sed saltem non audienda videantur? Ita est, inquit illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucem perspicuæ veritatis attollere, similesque avibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies cæcat. dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid æterna lex sanciat. Melioribus animum conformaveris; nihil opus est judice

præmium deferente; tu te ipse excellentioribus addidisti. Studium ad pejora deflexeris; extra ne quæsieris ultorem; tu te ipse in deteriora detrusisti: veluti si vicibus sordidam humum, cælumque respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nunc cœno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos belluis similes esse monstravimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse oblivisceretur intuitum, nihilque sibi ad humanam perfectionem deesse arbitraretur, num videntes eadem cæcos putaremus? Nam ne illud quidem acquiescent, quod æquè validis rationum nititur firmamentis, Infeliciores eos esse, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnem, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minimè. Infelices verò esse, qui sint improbi, multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas? Convenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eine qui feciisset, an qui pertulisset injuriam? Nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi injuriæ illator, quàm acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Hac igitur aliisque de caussis ea radice nitentibus, quod turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, sed inferentis esse miseriam.

riam. Atqui nunc, ait, contrà faciunt oratores. pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem judicum excitare conantur, cùm magis admittentibus justior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed à propitiis potiùs, miserantibusque accusatoribus ad judicium, veluti ægros ad medicum duci oportebat, ut culpæ morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera, vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitum verteretur. Ipsi quoque improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere, vitiorumque sordes pœnarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendæ probitatis, nec hos cruciatus esse dicerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus judicibusque permitterent. quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos verò odisse ratione caret. Nam si, uti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum; cùm ægros corpore minimè dignos odio, sed potiùs miseratione judicemus; multò magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte suâ, volucreis nec remoratur equos,

Quos serpens, leo, tigris, ursus, apri
Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, & fera bella movent,
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis sævitiæ ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jurè bonos, & misereſce malis.

Heic ego, Video, inquam, quæ sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari, non nihil boni, malive inesse perpendo. Neque enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosusque esse malit potiùs, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in sua permanens urbe florere. Sic enim clariùs, testatiusque sapientiæ tractatur officium, cùm in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cùm præsertim carcer, lex, ceteraque legalium tormenta pœnarum pernicioſis potiùs civibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur hæc igitur versa vice mutentur, sceleramque supplicia bonos premant, præmia virtutum mali rapiant, vehementer admiror, quæque tam injustæ confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. Minus etenim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederem. Nunc stuporem meum Deus rector exaggerat, qui cùm sæpè bonis jucunda, malis aspera, contraque bonis dura tribuat, malis

lis optata concedat, nisi causſa deprehendatur, quid est quod à fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione, temerarium confusumque credatur. Sed tu quamvis causſam tantæ disſpositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

Si quis Arcturi sidera neſcit
Propinqua ſummo cardine labi,
Cur legat tardus plauſtra Bootes,
Mergatque ſeras æquore flamas,
Cùm nimis celeres explicet ortus,
Legem ſtupebit ætheris alti.
Palleant plenæ cornua Lunæ
Infecta metis noctis opacæ,
Quæque fulgenti texerat ore
Confuſa Phœbe, detegat aſtra.
Commovet genteis publicus error,
Laſſantque crebris pulſibus aëra.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,
Nec nivis duram frigore molem
Fervente Phœbi ſolvier æſtu.
Heic enim cauſſas cernere promtum eſt;
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quæ rara provehit ætas,
Stupetque ſubitis mobile vulgus.
Cedat inſcitiæ nubilus error,
Ceſſent profectò mira videri.

Ita est, inquam. Sed cùm tui muneris sit latentium rerum causas evolvere, velatasque caligine explicare rationes: quæso uti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, Ad rem me, inquit, omnium quæsitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis sit. Talis namque materia est, ut unâ dubitatione succisâ, innumerabiles aliæ, velut hydræ capita, succrescant: nec ullus fuerit modus, nisi quis eas vivacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de providentiæ simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac prædestinatione divina, de arbitrii libertate quæri solet: quæ quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniam hæc quoque te nosse, quædam medicinæ tuæ portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamen aliquid delibare conabimur. Quòd si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas voluptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. Ut libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo movetur modo, causas, ordinem, formas ex divinæ mentis stabilitate sortitur. Hæc in suæ simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit. qui modus cùm in ipsa divinæ intelligentiæ puritate conspicitur, providentia nominatur: cùm verò ad ea quæ movet, atque disponit,

nit, refertur, fatum à veteribus appellatum est. Quæ diversa esse facilè liquebit, si quis utriusque vim mente conspexerit. Nam providentia est illa ipsa divina ratio in summo omnium principe constituta, quæ cuncta disponit: fatum verò inhærens rebus mobilibus dispositio, per quam providentia suis quæque nectit ordinibus. Providentia namque cuncta pariter, quamvis diversa, quamvis infinita, complectitur: fatum verò singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: ut hæc temporalis ordinis explicatio, in divinæ mentis adunata prospectu, providentia sit: eadem verò adunatio digesta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. Quæ licet diversa sint, alterum tamen pendet ex altero. Ordo namque fatalis ex providentiæ simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciendæ rei formam mente percipiens, movet operis effectum, & quod simpliciter, præsentarieque prospexerat, per temporaleis ordines, ducit: ita Deus providentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato verò hæc ipsa, quæ disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat. Sive igitur, famulantibus quibusdam providentiæ divinis spiritibus, fatum exercetur, seu animâ, seu totâ inserviente naturâ, seu cælestibus siderum motibus, seu angelicâ virtute, seu dæmonum variâ solertiâ, seu aliquibus horum, seu omnibus fatalis series texitur; illud certè manifestum est, immobilem, simplicemque gerendarum for-

formam rerum esse providentiam: fatum verò eorum, quæ divina simplicitas gerenda dispositit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. Quo fit, ut omnia quæ fato subsunt, providentiæ quoque subjecta sint; cui ipsum etiam subjacet fatum. quædam verò, quæ sub providentia locata sunt, fati seriem superent. Ea verò sunt, quæ primæ propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam ut orbium circum eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit: extimus verò majore ambitu rotatus, quanto à puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid verò illi se medio connectat & societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat. Simili ratione quod longius à prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tantò aliquid fato liberum est, quantò illum rerum cardinem viciniùs petit. Quòd si supernæ mentis hæserit firmitati, motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. Igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad æternitatem tempus, ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiæ stabilem simplicitatem. Ea series cælum ac sidera movet, elementa in se invicem temperat, & alternâ commutatione transformat. Eadem nascentia, occiden-

dentiaque omnia per similes fetuum, seminumque renovat progressus. Hæc actus etiam, fortunasque hominum indissolubili caussarum connexione constringit: quæ cùm ab immobilis providentiæ proficiscantur exordiis, ipsas quoque immutabileis esse necesse est. Ita enim res optimè reguntur, si manens in divina mente simplicitas, indeclinabilem caussarum ordinem promat; hic verò ordo res mutabileis, & alioqui temerè fluituras propriâ incommutabilitate coërceat. Quo fit, ut tametsi vobis hunc ordinem minimè considerare valentibus, confusa omnia perturbataque videantur, nihilo minùs tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali caussâ ne ab ipsis quidem improbis fiat: quos, ut uberrimè demonstratum est, bonum quærentes pravus error avertit, ne dum ordo de summi boni cardine proficiscens, à suo quemquam deflectat exordio. Quæ verò, inquies, potest ulla iniquior esse confusio, quàm ut bonis tum adversa, tum prospera, malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improbosve censuerint, eos quoque, uti existimant, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum judicia depugnant, & quos alii præmio, alii supplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, ut aliquis possit bonos, malosve discernere. Num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici solet, animorum? Non enim

dissimile est miraculum nescienti, cur sanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara conveniant. cur ægri etiam quidam lenibus, quidam verò acribus adjuvantur. At hoc medicus, qui sanitatis ipsius, atque ægritudinis modum temperamentumque dignoscit, minimè miratur. Quid verò aliud animorum salus videtur esse, quam probitas? quid ægritudo, quàm vitia? Quis autem alius vel servator bonorum, vel malorum depulsor, quàm rector ac medicator mentium Deus? Qui, cùm ex alta providentiæ specula respicit, quid unicuique conveniat, agnoscit, &, quod convenire novit, accommodat. Hinc jam fit illud fatalis ordinis insigne miraculum, cùm ab sciente geritur, quod stupeant ignorantes. Nam ut pauca, quæ ratio valet humana, de divina profunditate perstringam, de hoc, quem tu justissimum & æqui servantissimum putas, omnia scienti providentiæ diversum videtur. Et victricem quidem caussam diis, victam verò Catoni placuisse familiaris noster Lucanus admonuit. Hîc igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni verò tuæ perversa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eveniat adversi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaque sapiens dispensatio ei, quem deteriorem facere possit adversitas, ne cui

non

non convenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusque ac Deo proximus: hunc contingi quibuslibet adversis nefas providentia judicat, adeò, ut ne corporeis quidem morbis agitari sinat. Nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱερᾶ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομεῖσι. Fit autem sæpe, uti bonis summa rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. Aliis mista quædam, pro animorum qualitate, distribuit: quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari sinit, ut virtutes animi, patientiæ usu atque exercitatione, confirment. Alii plus æquo metuunt, quod ferre possunt: alii plus æquo despiciunt, quod ferre non possunt. hos, in experimentum sui, tristibus ducit. Nonnulli venerandum sæculi nomen, glorioſæ pretio mortis, emerunt. Quidam suppliciis inexpugnabiles, exemplum ceteris prætulerunt, invictam malis esse virtutem. quæ quàm rectè atque dispositè, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristia, nunc optata proveniunt, ex eisdem ducitur caussis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quòd eos malè meritos omnes existimant. quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos, quibus invehuntur, emendant: læta verò magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujusmodi felicitate debeant judicare, quam famulari sæpè improbis cernant. In

qua

qua re illud etiam dispensari credo, quòd est forsitan alicujus tam præceps atque importuna natura, ut eum in scelera potiùs exacerbare possit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatæ pecuniæ remedio medetur. Hic fœdatam probris conscientiam spectans, & secum fortuna sua comparans, forsitan pertimescit, ne cujus ei jucundus usus est, sit tristis amissio. mutabit igitur mores, ac, dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem meritam præcipitavit indignè acta felicitas. Quibusdam permissum puniendi jus, ut exercitii bonis, & malis esset caussa supplicii. Nam ut probis atque improbis nullum fœdus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt convenire. Quid ni? cum à semet ipsis discerpentibus conscientiam vitiis quique dissentiant, faciantque sæpè, quæ cùm gesserint, non fuisse gerenda decernant? Ex quo sæpè summa illa providentia protulit insigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. Nam dum iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis dissimileis student esse, quos oderant. Sola est enim divina vis, cui mala quoque bona sint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiæ liceat temeritati. Ἀρχαλέον δ' ἐμὲ τοῦτο θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν.

ἀληθεύειν. neque enim fas est homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc tantùm perspexisse sufficiat, quòd naturarum omnium proditor Deus, idem ad bonum dirigens cuncta disponit: dumque ea quæ protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicæ suæ terminis per fatalis seriem necessitatis eliminat. Quo fit, ut quæ in terris abundare creduntur, si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sed video jam dudum te & pondere quæstionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum: aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur haustum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

Si vis celsi jura tonantis
Pura sollers cernere mente,
Adspice summi culmina cæli.
Illic justo fœdere rerum
Veterem servant sidera pacem.
Non Sol rutilo concitus igne
Gelidum Phœbes impedit axem.
Nec quæ summo vertice mundi
Flectit rapidos Ursa meatus,
Numquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens sidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis æquis
Vesper seras nuntiat umbras,

Revehitque diem Lucifer almum.
Sic æternos reficit cursus
Alternus amor : sic astrigeris
Bellum discors exsulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Jungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terræque graves pondere sidant.
Hisdem caussis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Æstas Cererem fervida siccat,
Remeat pomis gravis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Hæc temperies alit, ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter æqui,
Et quæ motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.
Nam nisi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quæ nunc stabilis continet ordo,
Dissepta suo fonte fatiscant.

Hic

Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queunt,
Nisi conversо rursus amore
Refluant causſæ, quæ dedit esſe.

Jamne igitur vides, quid hæc omnia, quæ diximus, consequatur? Quid nam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esſe fortunam. Et quî, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cùm omnis fortuna vel jucunda, vel aspera, tum remunerandi exercendive bonos, tum puniendi corrigendive improbos caussâ deferatur; omnis bona est, quam vel justam constat esſe, vel utilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio; &, si quam paullo antè docuisti providentiam fatumve considerem, firmis viribus nixa sententia. Sed eam, si placet, inter eas quas inopinabileis paullò antè posuisti, numeremus. Qui? inquit. Quia id hominum sermo communis usurpat, & quidem crebrò, quorundam malam esſe fortunam. Visne igitur, inquit, paullisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis usu recessisse videamur? Ut placet, inquam. Nonne igitur bonum censes esſe, quod prodest? Ita est, inquam. Quæ verò aut exercet, aut corrigit, prodest. Fateor, inquam. Bona igitur. Quid ni? Sed hæc eorum est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid verò jucunda, quæ in præ-

mium tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? Nequaquam: verùm uti est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quæ, cùm sit aspera, justo supplicio malos coërcet, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quæ excogitari possunt, judicat esse miserrimam. Vide igitur ne opinionem populi sequentes quiddam valde inopinabile confecerimus? Quid? inquam. Ex his enim, ait, quæ concessa sunt, evenit eorum quidem, qui vel sunt in possessione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quæcumque sit, bonam; in improbitate verò manentibus, omnem pessimam esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tametsi nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens molestè ferre non debet. quoties in fortunæ certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Utrique enim, huic quidem gloriæ propagandæ, illi verò confirmandæ sapientiæ difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, quod suis viribus nitens non superetur adversis. Neque enim vos in provectu positi virtutis, diffluere deliciis, & emarcescere voluptate venistis, prœlium cum omni fortuna nimis acre conseritis, ne vos aut tristis opprimat, aut jucunda corrumpat. firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet præmium laboris. In vestra enim situm manu, qualem vobis fortunam

tunam formare malitis. Omnis enim, quæ videtur aspera, nisi aut exercet, aut corrigit, punit.

Bella bis quinis operatus annis
Ultor Atreides, Phrygiæ ruinis
Fratris amissos thalamos piavit.
Ille dum Graiæ dare vela classi
Optat, & ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miserumque tristis
Fœderat gnatæ jugulum sacerdos.
Flevit amissos Ithacus sodaleis,
Quos ferus, vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus alvo.
Sed tamen, cæco furibundus ore,
Gaudium mœstis lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores;
Ille Centauros domuit superbos,
Abstulit sævo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo lævam gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena.
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum sævis dominum quadrigis.
Hydra combusto periit veneno,
Fronte turpatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis.
Stravit Antæum Libycis arenis,
Cacus Euandri satiavit iras,
Quosque pressurus foret altus orbis

Setiger ſpumis humeros notavit.
Ultimus cælum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumque rurſus
Ultimi cælum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celſa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? ſuperata tellus
Sidera donat.

ANI-

ANICII MANLII SEVERINI BOETII CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ, LIBER QUINTUS.

ARGUMENTUM LIBRI.

Quid sit casus. an sit liberum arbitrium: quis providentiæ ordo: quæ fati series in rerum administratione describit. deinde præscientiam Dei non tollere hominis libertatem probat. quam omnem quæstionem solidissimis rationibus tractat & solvit.

DIxerat, orationisque cursum ad alia quædam tractanda atque expedienda vertebat. Tum ego, Recta quidem, inquam, exhortatio, tuâque prorsus auctoritate dignissima. Sed quod tu dudum de providentia quæstionem pluribus implicitam esse dixisti, re experior. Quæro enim an esse aliquid omnino, & quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, Festino, inquit, debitum promissionis absolvere, viamque tibi, qua patriam reveharis, aperire. Hæc autem etsi perutilia cognitu, tamen à propositi nostri tramite paullisper aversa sunt: verendumque est, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter sufficere non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nam quietis

mihi loco fuerit ea, quibus maximè delector, agnoscere. simul cùm omne disputationis tuæ latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigatur. Tum illa, Morem, inquit, geram tibi; simulque sic exorsa est. Si quidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullâque causarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & præter subjectæ rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus esse ullus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo exsistere, vera sententia est; cui nemo umquam veterum refragatus est. quamquam id illi non de operante principio, sed de materiali subjecto, hoc est, de natura omnium rationum, quasi quoddam jecerint fundamentum. At si nullis ex causis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videbitur. Quòd si hoc fieri nequit, nec casum quidem hujusmodi esse possibile est, qualem paullo antè definivimus. Quid igitur, inquam, nihilne est, quod vel casus, vel fortuitum jure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula ista conveniant? Aristoteles meus id, inquit, in Physicis, & brevi, & veri propinqua ratione definivit. Quonam, inquam, modo? Quoties, ait, aliquid cujuspiam rei gratia geritur, aliudque quibusdam de causis, quàm, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: ut si quis colendi agri causa fodiens humum, defossi auri pondus inveniat.

niat. Hoc igitur fortuitò quidem creditur accidisse : verùm non de nihilo est. nam proprias causſas habet : quarum improvisus, inopinatusque concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humum foderet, nisi eo loci pecuniam suam depositor obruisset, aurum non esset inventum. Hæ sunt igitur fortuiti causſæ compendii, quod ex obviis sibi & confluentibus causſis, non ex gerentis intentione provenit. Neque enim, vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit : sed uti dixi, quo ille obruit, hunc fodisse convenit, atque concurrit. Licet igitur definire casum esse inopinatum, ex confluentibus causſis, in his, quæ ob aliquid geruntur, eventum. Concurrere verò atque confluere causſas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiæ fonte descendens, cuncta suis locis, temporibusque disponit.

Rupis Achæmeniæ scopulis, ubi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates uno se fonte resolvunt,
Et mox abjunctis dissociantur aquis.
Si coeant, cursumque iterum revocentur in unum,
Confluat alterni quod trahit unda vadi :
Conveniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistaque fortuitos implicet unda modos :
Quos tamen ipsa vagos terræ declivia casus,
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.

Sic, quæ permissis fluitare videtur habenis,
Fors, patitur frenos, ipsaque lege meat.

Animadverto, inquam, idque uti tu dicis, ita esse consentio. Sed in hac cohærentium sibi serie caussarum, estne ulla nostri arbitrii libertas, an ipsos quoque humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est, inquit. Neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrii. Nam quod ratione uti naturaliter potest, id habet judicium, quo quodque discernat. per se igitur fugienda, optandave dignoscit. Quod verò quis optandum esse judicat, petit: refugit verò, quod existimat esse fugiendum. Quare quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendique libertas. Sed hanc non in omnibus æquam esse constituo. Nam supernis, divinisque substantiis & perspicax judicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum præsto est potestas. Humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cùm se in mentis divinæ speculatione conservant: minùs verò, cùm dilabuntur ad corpora, minusque etiam, cùm terrenis artubus colligantur. Extrema verò est servitus, cum vitiis deditæ, rationis propriæ possessione ceciderunt. Nam ubi oculos à summæ luce veritatis, ad inferiora, & tenebrosa dejecerint, mox inscitiæ nube caligant, pernicioſis turbantur affectibus, quibus accedendo consentiendoque, quam invexere sibi, adjuvant servitutem, & sunt quodam modo propriâ libertate captivæ.

væ. Quæ tamen ille, ab æterno cuncta prospiciens, providentiæ cernit intuitus, & suis quæque meritis prædestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, κ) πάντ' ἐπακούει.

Puro clarum lumine Phœbum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terræ
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terræ mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat;
Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Uno mentis cernit in ictu.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

Tum ego, en, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quænam, inquit, ista est? Jam enim, quibus perturbere, conjecto. Nimium, inquam, adversari ac repugnare videtur, prænoscere universa Deum, & esse ullum libertatis arbitrium. Nam si cuncta prospicit Deus, neque falli ullo modo potest, evenire necesse est, quod providentia futurum esse præviderit. Quare si ab æterno non facta hominum modo, sed etiam consilia, voluntatesque prænoscit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quælibet exsistere poterit voluntas, nisi quam nescia falli providentia divina præsenserit. Nam si res aliorsum,

quàm

quàm proviſæ ſunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma præſcientia: ſed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas judico. Neque enim illam probo rationem, qua ſe quidam credunt hunc quæſtionis nodum poſſe, diſſolvere. Ajunt enim, non eſſe ideo quid eventurum, quoniam id providentia futurum eſſe proſpexerit: ſed è contrario potius, quoniam quid futurum eſt, id divinam providentiam latere non poſſe, eoque modo neceſſarium hoc in contrariam relabi partem. Neque enim neceſſe eſſe contingere, quæ providentur: ſed neceſſe eſſe, quæ futura ſint, provideri. Quaſi vero, quæ cujuſque rei cauſſa ſit, præſcientiane, futurorum neceſſitatis; an futurorum neceſſitas, providentiæ, laboretur. At nos illud demonſtrare nitamur, quoquo modo ſeſe habeat ordo cauſſarum, neceſſarium eſſe eventum præſcitarum rerum, etiam ſi præſcientia futuris rebus eveniendi neceſſitatem non videatur inferre. Etenim ſi quiſpiam ſedeat, opinionem quæ eum ſedere conjectat, veram eſſe neceſſe eſt: atque è converſo rurſus, ſi de quopiam vera ſit opinio, quoniam ſedet, eum ſedere neceſſe eſt. In utroque igitur neceſſitas ineſt: in hoc quidem ſedendi, at verò in altero veritatis. Sed non iccirco quiſque ſedet, quoniam vera eſt opinio; ſed hæc potius vera eſt, quoniam quempiam ſedere præceſſit. Ita cùm cauſſa veritatis ex altera parte procedat, ineſt tamen communis in utraque neceſſitas. Similia de proviſden-

videntia, futurisque rebus ratiocinari oportet. Nam etiam si idcirco, quoniam futura sunt, providentur; non vero ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilo minus tamen à Deo vel ventura provideri, vel provisa evenire necesse est: quod ad perimendam arbitrii libertatem solùm satis est. Jam verò quàm præposterum est, ut æternæ præscientiæ temporalium rerum eventus caussa esse dicatur? Quid est autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam sunt eventura, providere, quam putare quæ olim acciderunt, caussam summæ illius esse providentiæ? Ad hæc, sicuti, cùm quid esse scio, id ipsum esse necesse est: ita cum quid futurum novi, id ipsum futurum esse necesse est. Sic fit igitur, ut eventus præscitæ rei nequeat evitari. Postremò si quid aliquis aliorsum, atque sese res habet, existimet, id non modo scientia non est, sed est opinio fallax, ab scientiæ veritate longè diversa. Quare si quid ita futurum est, ut ejus certus ac necessarius non sit eventus, id eventurum esse præsciri quî poterit? Sicut enim scientia ipsa impermista est falsitati: ita id quod ab ea concipitur, esse aliter, atque concipitur, nequit. Ea namque caussa est, cur mendacio scientia careat, quòd se ita rem quamque habere necesse est, uti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo Deus hæc incerta futura prænoscit? Nam si inevitabiliter eventura censet, quæ etiam non evenire possibile est, fallitur: quod sentire

tire non modo nefas est, sed etiam voce proferre. At si, uti sunt, ita ea futura esse decernit, ut æque vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat, quæ est hæc præscientia, quæ nihil certum, nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiæ? *Quidquid dicam, aut erit, aut non.* Quid etiam divina providentia humana opinione præstiterit, si, uti homines incerta judicat, quorum est incertus eventus? Quod si apud illum rerum omnium certissimum fontem nihil incerti esse potest, certus eorum est eventus, quæ futura firmiter ille præscierit. Quare nulla est humanis consiliis, actionibusque libertas: quas divina mens sine falsitatis errore cuncta prospiciens, ad unum alligat & constringit eventum. Quo semel recepto, quantus occasus humanarum rerum consequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque præmia, pœnæve proponuntur, quæ nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum. idque omnium videbitur iniquissimum, quod nunc æquissimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, sed futuri cogit certa necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, sed omnium meritorum potius mista atque indiscreta confusio. Quóque nihil sceleratius excogitari potest, cùm ex providentia rerum, omnis ordo ducatur, nihilque consiliis liceat humanis, fit, ut vitia quoque nostra ad bonorum omnium referantur auctorem. Igitur

nec

nec sperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio est. Quid enim vel speret quisquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia series indeflexa connectit? Auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, sperandi scilicet ac deprecandi. Siquidem justæ humilitatis pretio inæstimabilem vicem divinæ gratiæ promeremur: qui solus modus est, quo cum Deo colloqui homines posse videantur, illiqúe inaccessæ luci prius quoque quàm impetrent, ipsa supplicandi ratione conjungi: quæ si recepta futurorum necessitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo summo illi rerum principi connecti atque adhærere possimus? Quare necesse erit humanum genus, uti paullo antè cantabas, dissæptum atque disjunctum suo fonte fatiscere.

Quænam discors fœdera rerum
Caussa resolvit? quis tanta Deus
Veris statuit bella duobus,
Ut, quæ carptim singula constant,
Eadem nolint mista jugari?
An nulla est discordia veris,
Sempérque sibi certa cohærent?
Sed mens, cæcis obruta membris,
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenueis noscere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia nosse?

Sed

Sed quis nota scire laborat?
At si nescit, quid cæca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quove inveniat, quisve repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cùm mentem cerneret altam,
Pariter summam & singula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,
Summámque tenet singula perdens.
Igitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu. nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
Sed, quam retinens meminit, summam
Consulit, altè visa retractans,
Ut servatis queat oblitas
Addere parteis.

Tum illa, Vetus, inquit, hæc est de providentia querela, Marcoque Tullio, cum divinationem distribuit, vehementer agitata, tibique ipsi res diu prorsus multumque quæsita; sed haud quaquam ab ullo vestrûm hactenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cujus caliginis caussa est, quod humanæ ratiocinationis motus ad divinæ præscientiæ simplicitatem non potest admoveri: quæ si ullo modo cogitari queat, nihil prorsus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, si prius ea quibus moveris, expendero.

Quæ-

Quæro enim, cur illam ſolventium rationem minus efficacem putes: quæ quia præſcientiam non eſſe futuris rebus cauſſam neceſſitatis exiſtimat, nihil impediri præſcientia arbitrii libertatem putat. Num enim tu aliunde argumentum futurorum neceſſitatis trahis, niſi quod ea quæ præſciuntur, non evenire non poſſunt? Si igitur prænotio nullam futuris rebus adjicit neceſſitatem, quod tu etiam paulo antè fatebare; quid eſt, quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? Etenim poſitionis gratia, ut quid conſequatur advertas, ſtatuamus nullam eſſe præſcientiam. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quæ ex arbitrio eveniunt, ad neceſſitatem coguntur? Minimè. Statuamus iterum eſſe, ſed nihil rebus neceſſitatis injungere, manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque abſoluta libertas. Sed præſcientia, inquies, tametſi futuris eveniendi neceſſitas non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſario ea eſſe ventura. Hoc igitur modo, etiam ſi præcognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. Omne etenim ſignum, tantum quid ſit, oſtendit, non vero efficit quod deſignat. Quare demonſtrandum prius eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut prænotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat. Alioquin ſi hæc nulla eſt, nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe, quæ non eſt. Jam verò probationem firmâ ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecus argumentis, ſed ex

convenientibus neceſſariiſque cauſſis eſſe ducendam. Sed quî fieri poteſt, ut ea non proveniant, quæ futura eſſe providentur? Quaſi vero nos ea, quæ providentia futura eſſe prænoſcit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen, ut evenirent, ſui natura neceſſitatis habùiſſe: quod hinc facilè perpendas licebit. Plura etenim dum fiunt, ſubjecta oculis intuemur: ut ea, quæ in quadrigis moderandis atque flectendis facere ſpectantur aurigæ: atque ad hunc modum cetera. Num igitur quidquam illorum ita fieri neceſſitas ulla compellit? Minimè. Fruſtra enim eſſet artis effectus, ſi omnia coacta moverentur. Quæ igitur cùm fiunt, carent exiſtendi neceſſitate, eadem priùs quàm fiant, ſine neceſſitate futura ſunt. Quare ſunt quædam eventura, quorum exitus ab omni neceſſitate ſit abſolutus. Nam illud quidem nullum arbitror eſſe dicturum, quod quæ nunc fiunt; prius quam fierent, eventura non fuerint. Hæc igitur etiam præcognita liberos habent eventus. Nam ſicut ſcientia præſentium rerum nihil his, quæ fiunt; ita præſcientia futurorum nihil his, quæ ventura ſunt, neceſſitatis importat. Sed hoc, inquis, ipſum dubitatur, an earum rerum, quæ neceſſarios exitus non habent, ulla poſſit eſſe prænotio. Diſſonare etenim videntur: putaſque, ſi prævideantur, conſequi neceſſitatem: ſi neceſſitas deſit, minime præſciri, nihilque ſcientia comprehendi poſſe niſi certum.

quòd

quòd si, quæ incerti sunt exitus, ea quasi certa providentur, opinionis id esse caliginem, non scientiæ veritatem. Aliter enim ac sese res habeant, arbitrari, ab integritate scientiæ credis esse diversum. Cujus erroris caussa est, quod omnia, quæ quisque novit, ex ipsorum tantum vi atque natura cognosci existimat quæ sciuntur, quod totum contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundum sui vim, sed secundum cognoscentium potius comprehenditur facultatem. Nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul jactis radiis intuetur: hic vero cohærens orbi atque conjunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoque hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subjecta materia constitutam. Imaginatio vero solam sine materia judicat figuram. Ratio vero hanc quoque transcendit, speciemque ipsam, quæ singularibus inest, universali consideratione perpendit. Intelligentiæ vero celsior oculus exsistit. supergressa namque universitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maxime considerandum est: quòd superior comprehendendi vis amplectitur inferiorem; inferior verò ad superiorem nullo modo consurgit. Neque enim sensus aliquid extra materiam valet, vel uni-

versales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam : sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quæ subsunt etiam cuncta dijudicat; sed eo modo, quo formam ipsam, quæ nulli alii nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis universum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoque cum quid universale respicit, nec imaginatione, nec sensibus utens, imaginabilia, vel sensibilia comprehendit. Hæc est enim, quæ conceptionis suæ universale ita definit : homo est animal bipes rationale. quæ cum universalis notio sit, tum imaginabilem, sensibilemque esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoque tametsi ex sensibus visendi, formandique figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quæque collustrat, non sensibili, sed imaginaria ratione judicandi. Videsne igitur, ut in cognoscendo cuncta, sua potius facultate, quam eorum quæ cognoscuntur, utantur? Neque id injuria; nam cùm omne judicium judicantis actus exsistat, necesse est, ut suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

Quondam porticus attulit
Obscuros nimium senes,

Qui

Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Vt quondam celeri ſtylo
Mos eſt æquore paginæ
Quæ nullas habeat notas,
Preſſas figere litteras.
Sed mens ſi propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantùm patiens jacet
Notis ſubdita corporum,
Caſſáſque in ſpeculi vicem
Rerum reddit imagines,
Vnde hæc ſic animis viget
Cernens omnia notio?
Quæ vis ſingula proſpicit,
Aut quæ cognita dividit?
Quæ diviſa recolligit,
Alternúmque legens iter
Nunc ſummis caput inſerit,
Nunc deſidit in infima,
Tum ſeſe referens ſibi,
Veris falſa redarguit?
Hæc eſt efficiens magis
Longè cauſſa potentior,
Quam quæ materiæ modo
Impreſſas patitur notas.
Præcedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,

Vivo in corpore passio.
Cùm vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Admotus simileis vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsumque reconditis
Formis miscet imagines.

Quod si in corporibus sentiendis, quamvis afficiant instrumenta sensuum forinsecus objectæ qualitates, animique agentis vigorem passio corporis antecedat, quæ in se actum mentis provocet, excitetque interim quiescenteis intrinsecus formas: si in sentiendis, inquam, corporibus animus non passione insignitur, sed ex sua vi subjectam corpori judicat passionem, quanto magis ea quæ cunctis corporum affectionibus absoluta sunt, in discernendo non objecta extrinsecus sequuntur, sed actum suæ mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diversis ac differentibus cessere substantiis. Sensus enim solus cunctis aliis cognitionibus destitutus, immobilibus animantibus cessit: quales sunt conchæ maris, quæque alia saxis hærentia nutriuntur. Imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam inesse fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. Ratio vero humani tantum generis est, sicuti intelligentia sola divini: quo fit ut ea notitia ceteris præstet, quæ suapte

ſuapte natura non modò proprium, ſed ceterarum quoque notitiarum ſubjecta cognoſcit. Quid igitur, ſi ratiocinationi ſenſus imaginatioque refragentur, nihil eſſe illud univerſale dicentes, quod ſeſe intueri ratio putet? quod enim ſenſibile, vel imaginabile eſt, id univerſum eſſe non poſſe. aut igitur rationis verum eſſe judicium, nec quidquam eſſe ſenſibile: aut quoniam ſibi notum ſit plura ſenſibus, & imaginationi eſſe ſubjecta, inanem conceptionem eſſe rationis, quæ quod ſenſibile ſit, ac ſingulare, quaſi quiddam univerſale conſideret. Ad hæc, ſi ratio contra reſpondeat, ſe quidem & quod ſenſibile & quod imaginabile ſit in univerſitatis ratione conſpicere; illa vero ad univerſitatis cognitionem adſpirare non poſſe: quoniam eorum notio corporaleis figuras non poſſit excedere. de rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectioriique judicio eſſe credendum. In hujuſmodi igitur lite, nos, quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, ſentiendique vis ineſt, nonne rationis potius cauſſam probaremus? Simile eſt, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, niſi ut ipſa cognoſcit, non putat intueri. Nam ita diſſeris, ſi quæ certos ac neceſſarios habere non videantur eventus, ea certo eventura præſciri nequeunt. Harum igitur rerum nulla eſt præſcientia, quam ſi etiam in his eſſe credamus, nihil erit, quod non ex neceſſitate proveniat. Si igitur, uti rationis participes ſumus, ita divinæ judicium mentis habere

possemus, sicut imaginationem sensumque rationi cedere oportere judicavimus, sic divinæ sese menti humanam summittere rationem justissimum censeremus. Quare in illius summæ intelligentiæ cacumen, si possumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri. id autem est, quonam modo etiam quæ certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita prænotio; neque id sit opinio, sed summæ potius scientiæ nullis terminis inclusa simplicitas.

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namq́; alia extento sunt corpore, pulveremq́; verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata sulcum.
Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos,
Et liquido longi spatia ætheris enatet volatu,
Hæc pressisse solo vestigia gressibusque gaudent,
Vel virides campos transmittere, vel subire silvas.
Quæ variis videas licet omnia discrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare sensus.
Unica gens hominum celsum levat altius cacumen,
Atque levis recto stat corpore, despicitque terras.
Hæc, nisi terrenus malè desipis, admonet figura,
Qui recto cælum vultu petis, exerisque frontem,
In sublime feras animum quoque, ne gravata pessum
Inferior sidat mens corpore celsius levato.

Quoniam igitur, uti paullo antè monstratum est, omne quod scitur, non ex sua, sed ex comprehendentium natura cognoscitur, intueamur nunc quan-

quantum fas est, quis sit divinæ substantiæ status, ut quænam etiam scientia ejus sit, possimus agnoscere. Deum igitur æternum esse, cunctorum ratione degentium commune judicium est. Quid sit igitur æternitas, consideremus. Hæc enim naturam nobis pariter divinam, scientiamque patefecerit. Æternitas igitur est, interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. quod ex collatione temporalium clarius liquet. Nam quidquid vivit in tempore, id præsens à præteritis in futura procedit: nihilque est in tempore constitutum, quod totum vitæ suæ spatium pariter possit amplecti. Sed crastinum quidem non dum apprehendit: hesternum vero jam perdidit. In hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in illo mobili transitorioque momento. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec cœperit umquam esse, nec desinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, non dum tamen tale est, ut æternum esse jure credatur. Non enim totum simul, infinitæ licet vitæ spatium comprehendit, atque complectitur: sed futura non dum transacta jam non habet. Quod igitur interminabilis vitæ plenitudinem totam pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec præteriti fluxerit, id æternum esse jure perhibetur: idque necesse est, & sui compos præsens sibi semper assistere, & infinitatem mobilis temporis habere præsentem. Unde non

recte quidam, qui cum audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initium temporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundum fieri coæternum putant. Aliud est enim per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitæ totam pariter complexam esse præsentiam, quod divinæ mentis proprium esse manifestum est. Neque enim Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, sed simplicis potius proprietate naturæ. Hunc enim vitæ immobilis præsentarium statum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque æquare non possit, ex immobilitate deficit in motum, ex simplicitate præsentiæ decrescit in infinitam futuri ac præteriti quantitatem; &, cum totam pariter vitæ suæ plenitudinem nequeat possidere, hoc ipso, quòd aliquo modo numquam esse desinit, illud, quod implere atque exprimere non potest, aliquatenus videtur æmulari, alligans se ad qualemcumque præsentiam hujus exigui volucrisque momenti: quæ, quoniam manentis illius præsentiæ quandam gestat imaginem, quibuscumque contigerit, id præstat, ut esse videantur. Quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum est, ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. Itaque si digna rebus nomina velimus imponere, Platonem sequentes, Deum qui-

quidem æternum, mundum verò dicamus esse perpetuum. Quoniam igitur omne judicium secundum sui naturam, quæ sibi subjecta sunt, comprehendit; est autem Deo semper æternus, ac præsentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suæ manet simplicitate præsentiæ, infinitaque præteriti ac futuri spatia complectens, omnia, quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. Itaque si præsentiam pensare velis, quâ cuncta dignoscit, non esse præscientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiæ rectius æstimabis. Unde non prævidentia, sed providentia potius dicitur, quòd porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quæ divino lumine lustrentur, cùm ne homines quidem necessaria faciant esse, quæ videant? Num enim quæ præsentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? Minimè. Atqui, si est divini humanique præsentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario præsenti quædam videtis, ita ille omnia suo cernit æterno. Quare hæc divina prænotio naturam rerum, proprietatemque non mutat, taliaque apud se præsentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit, unoque suæ mentis intuitu tam necessariè, quam non necessariè, ventura dignoscit. Sicuti vos cùm pariter ambulare in terra hominem,

nem, & oriri in cælo Solem videtis, quamquam simul utrumque conſpectum, tamen diſcernitis, & hoc voluntarium, illud eſſe neceſſarium judicatis. Ita igitur cuncta deſpiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud ſe quidem præſentium, ad conditionem verò temporis futurarum. Quo fit, ut hoc non ſit opinio, ſed veritate potius nixa cognitio, cùm exſtiturum quid eſſe cognoſcit, quod idem exſiſtendi neceſſitate carere non neſciat. Heic ſi dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non poſſe: quod autem non poteſt non evenire, id ex neceſſitate contingere, meque ad hoc nomen neceſſitatis adſtringas: Fatebor rem quidem ſolidiſſimæ veritatis, ſed cui vix aliquis niſi divini ſpeculator acceſſerit. Reſpondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, neceſſarium: cum vero in ſua natura perpenditur, liberum prorſus atque abſolutum videri. Duæ ſunt etenim neceſſitates; ſimplex una, veluti quod neceſſe eſt omneis homines eſſe mortaleis; altera conditionis, ut ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt. Quod enim quiſque novit, id eſſe aliter ac notum eſt, nequit. Sed hæc conditio minime ſecum illam ſimplicem trahit. Hanc enim neceſſitatem non propria facit natura, ſed conditionis adjectio. Nulla enim neceſſitas cogit incedere voluntariè gradientem, quamvis eum tamen, cùm graditur, incedere neceſſarium ſit. Eodem igitur modo, ſi quid providentia

dentia præsens videt, id esse necesse est, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex arbitrii libertate proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur, ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per conditionem divinæ notionis: per se vero considerata, ab absoluta naturæ suæ libertate non desinunt. Fient igitur procul dubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit, sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio: quæ quamvis eveniant, exsistendo tamen propriam naturam non amittunt; quæ prius, quam fierent, etiam non evenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cum propter divinæ scientiæ conditionem modis omnibus, necessitatis instar, eveniant? Hoc scilicet, quod ea quæ paullo ante proposui, Sol oriens, & gradiens homo, quæ dum fiunt, non fieri non possunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, necesse erat exsistere: alterum vero minime. Ita etiam quæ præsentia Deus habet, dubio procul exsistunt: sed eorum hoc quidem de rerum necessitate descendit: illud vero de potestate facientium. Haud igitur injuria diximus, hæc, si ad divinam notitiam referantur, necessaria; si per se considerentur, necessitatis esse nexibus absoluta. sicuti omne quod sensibus patet, si ad rationem referas, universale est: si ad seipsum respicias, singulare. Sed si in mea, inquies, potestate situm est mutare propositum, evacuabo providentiam, cum, quæ illa prænoscit,

forte

forte mutavero. Respondebo, Propositum te quidem tuum posse deflectere, sed, quoniam & id te posse, & an facias, quóve convertas, præsens providentiæ veritas intuetur, divinam te præscientiam non posse vitare; sicuti præsentis oculi effugere non possis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. Quid igitur, inquies? Ex meane dispositione scientia divina mutabitur, ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noscendi vices alternare videatur? Minime. Omne namque futurum divinus præcurrit intuitus, & ad præsentiam propriæ cognitionis retorquet ac revocat. nec alternat, ut existimas, nunc hoc, nunc illud prænoscendi vices; sed uno ictu mutationes tuas manens prævenit atque complectitur. Quam comprehendendi omnia visendique præsentiam, non ex futurarum proventu rerum, sed ex propria Deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque resolvitur, quod paullo ante posuisti, indignum esse, si scientiæ Dei causſam futura nostra præstare dicantur. Hæc enim scientiæ vis præsentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero posterioribus debet. Quæ cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. Nec iniquæ leges, solutis omni necessitate voluntatibus, præmia pœnasque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum præscius Deus, visionisque ejus præsens semper æternitas cum nostrorum actuum

ctuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in Deo positæ spes precesque; quæ cum rectæ sunt, inefficaces esse non possunt. Aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humileis preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

FINIS.

ANICII MANLII SEVERINI

BOETII

OPUSCULA SACRA.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0179

LECTORI.

UT hic codex exiguus mole in justam enchiridii formam excresceret, operæ pretium tibi, Lector, fore credidimus, si libris Consol. hi de rebus sacris breviores tractatus subjicerentur. tum quia nullus Christi nomine censitus est, qui non Christiana mysteria solidis hic rationibus disserta & legere aveat & intelligere; nullibi enim fortius aut brevius potest. tum quia Confessione Fidei auctiores prodeunt; is libellus verè aureus, indignus erat, qui diutius lateret, olim inter diversos hæresum turbines, quæ tunc maximè Anastasii principis favore elatæ grassabantur, conscriptus; atque eo fine, ut, more tum inter magnos viros recepto, testatiorem faceret suam fidem Boëtius, suamque cum Ecclesia Catholica communionem. Iis autem omnibus recensendis nullum non studium impendimus, quo, collatis aliquot venerandæ antiquitatis exemplaribus emendatiores, suo primævo nitori redderentur.

ANI-

ANICII MANLII SEVERINI

BOETII

V. C. ET INL., EXCONS. ORD., PATRICII,

INCIPIT LIBER,

QUOMODO TRINITAS UNUS DEUS AC NON TRES DII.

AD Q. AUR. MEMM. SYMMACHUM V. C. ET INL. EXCONS. ORD. ATQUE PATRICIUM SOCERUM SUUM.

DOMINO ET PATRI SYMMACHO BOETIUS.

PROOEMIUM.

INvestigatam diutissimè quæstionem, quantum nostræ mentis igniculum illustrare lux divina dignata est, formatam rationibus literisque mandatam, offerendam vobis communicandamque curavi, tam vestri cupidus judicii, quam nostri studiosus inventi. Qua in re quid mihi sit animi quoties stylo excogitata commendo, quùm ex materiæ difficultate, tùm ex eo quòd raris, id est,

vobis tantùm colloquor, intelligi potest. neque enim famæ jactatione & inanibus vulgi clamoribus excitamur; sed si quis est fructus exterior, hic non aliam potest nisi materiæ similem sperare sententiam. Quocunque igitur à vobis dejeci oculos, partim ignava segnities, partim callidus livor occurrit; ut contumeliam videatur divinis tractatibus irrogare, qui talibus hominum monstris non agnoscenda hæc potius, quam proculcanda projecerit. Idcirco stylum brevitate contraho, ex ex intimis sumpta Philosophiæ disciplinis novorum verborum significationibus velo; ut hæc mihi tantum vobisque, si quando ad ea converteritis oculos, colloquantur. cæteros verò ita submovemus, ut qui capere intellectu nequiverint, ad ea etiam legenda videantur indigni. Sed nunc tantum à nobis quæri oportet, quantùm humanæ rationis intuitus ad divinitatis valet celsa conscendere. nam cæteris quoque artibus idem quasi quidam finis est constitutus, quo usque potest via rationis accedere. neque enim medicina semper ægris affert salutem, sed nulla erit culpa medentis, si nihil eorum quæ fieri oportebat, omiserit, idemque in cæteris. At quantum hæc difficilior quæstio est, tam facilior esse debet ad veniam. Vobis tamen etiam illud inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis semina rationum aliquos in nos venientia fructus extulerint: ac de proposita quæstione hinc sumamus initium.

CA-

CAPUT I.

Sententia Catholica de trinitate & unitate Dei.

CHristianæ religionis reverentiam plures usurpant; sed ea fides pollet maximè ac solitariè, quæ quùm propter universalium præcepta regularum, quibus ejusdem religionis intelligatur auctoritas; tùm propterea quod ejus cultus per omnes pænè mundi terminos emanavit, Catholica vel universalis vocatur. cujus hæc de trinitatis unitate sententia est: Pater, inquiunt, Deus, filius Deus, Spiritus Sanctus Deus. igitur pater, filius, Spiritus Sanctus unus non tres Dii. cujus conjunctionis ratio est in differentia. eos enim differentia comitatur, qui vel augent vel minuunt, ut Ariani, qui gradibus meritorum trinitatem variantes distrahunt atque in pluralitatem diducunt. principium enim pluralitatis, alteritas est; præter alteritatem enim nec pluralitas quid sit intelligi potest. Trium namque rerum vel quotlibet tùm genere, tum specie, tum numero diversitas constat. quoties enim idem dicitur, toties diversum etiam prædicatur. Idem verò dicitur tribus modis: aut genere, ut idem homo quod equus; quia his idem genus, ut animal. vel specie, ut idem Cato quod Cicero, quia eadem species ut homo. vel numero, ut Tullius & Cicero, quia unus est numero. Quare diversum etiam vel genere, vel specie, vel nu-

mero dicitur. sed numero differentiam accidentium varietas facit. nam tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant: nam si vel animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diversus est, quem unum fingere nullo modo possumus. duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui est accidens, atque ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt.

CAPUT II.

Substantia divina, forma est.

AGe igitur ingrediamur & unumquodque ut intelligi atque capi potest dispiciamus. nam, sicut optimè dictum videtur, eruditi est hominis unumquodque ut ipsum est, ita de eo fidem capere tentare. Nam quùm tres sint Speculativæ partes, Naturalis, in motu, in abstracta, ἀνεπιξαίρετος, id est, inseparabilis. considerat enim corporum formas cum materia, quæ à corporibus actu separari non possunt, quæ corpora in motu sunt, ut quùm terra deorsum, ignis sursum fertur, habetque motum forma materiæ conjuncta. Mathematica, sine motu, inabstracta. hæc enim formas corporum speculatur sine materia, ac per hoc sine motu; quæ formæ quùm in materia sint, ab ea separari non possunt. Theologica, sine motu, abstracta atque separabilis. nam Dei substantia, & materia & motu caret.

caret. In naturalibus igitur rationaliter, in mathematicis disciplinaliter, in divinis intellectualiter versari oportebit, neque diduci ad imaginationes, sed potius ipsam inspicere formam, quæ verè forma nec imago est; & quæ esse ipsum est, & ex qua esse est; omne namque esse, ex forma est. statua enim non secundum æs, quod est materia, sed secundum formam, quæ in eo insignita est, effigies animalis dicitur. ipsumque æs non secundum terram, quod est ejus materia, sed dicitur secundum æris figuram. terra quoque ipsa non secundum informem materiam κατὰ τὴν ὕλην dicitur; sed secundum siccitatem gravitatemque, quæ sunt formæ. Nihil igitur secundum materiam esse dicitur, sed secundum propriam formam. Sed divina substantia sine materia forma est, atque ideo unum est, & id quod est. reliqua enim non sunt id quod sunt. unumquodque enim habet esse suum ex his ex quibus est, id est, ex partibus suis; & est hoc atque hoc, id est, partes suæ conjunctæ, sed non hoc vel hoc singulariter; ut, quùm homo terrenus constet ex anima corporeque, corpus & anima est, non vel corpus vel anima. in parte igitur non est id quod est. quod verò non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc, illud verè est id quod est: & est pulcherrimum fortissimumque quia nullo nititur. Quocirca hoc verè unum, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud præterquam id quod est. neque enim subjectum fieri potest, forma enim est; formæ

verò ſubjectæ eſſe non poſſunt. Nam quod cæteræ formæ ſubjectæ accidentibus ſint, ut humanitas, non ita accidentia ſuſcipit eo quod ipſa eſt, ſed eo quod materia ei ſubjecta eſt. dum enim materia ſubjecta humanitati ſuſcipit quodlibet accidens, ipſa hoc ſuſcipere videtur humanitas. Forma verò, quæ eſt ſine materia, non poterit eſſe ſubjectum nec verò ineſſe materiæ; neque enim eſſet forma ſed imago. ex his enim formis, quæ præter materiam ſunt, iſtæ formæ venerunt, quæ ſunt in materia & corpus efficiunt. nam cæteras, quæ in corporibus ſunt abutimur, formas vocantes, dum imagines ſunt. aſſimilantur enim formis iis, quæ non ſunt in materia conſtitutæ. Nulla igitur in eo diverſitas, nulla ex diverſitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque idcirco nec numerus.

CAPUT. III.

In divina ſubſtantia non eſt numerus.

DEus verò, à Deo, nullo differt, ne vel accidentibus, vel accidentalibus differentiis in ſubjecto poſitis diſtat, ubi vero nulla eſt differentia, nulla eſt omnino pluralitas; quare nec numerus. igitur unitas tantùm. Nam quod tertio repetitur, Deus; quùm pater & filius & Spiritus Sanctus nuncupatur, tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quod ipſæ ſunt; ſi advertamus ad res numerabiles, ac non ad ipſum numerum.

rum. illic enim unitatum repetitio numerum facit. In eo autem numero qui in rebus numerabilibus constat, repetitio unitatum atque pluralitas minimè facit numerabilium rerum numerosam diversitatem. Numerus enim duplex est, unus quidem quo numeramus; alter verò qui in rebus numerabilibus constat. etenim unum res est unitas, qua unum dicimus. duo rursus in rebus sunt, ut homines vel lapides; dualitas nihil, sed tantum dualitas qua duo homines vel lapides duo fiunt. & in cæteris eodem modo. Ergò in numero quo numeramus repetitio unitatum facit pluralitatem; in rerum verò numero non facit pluralitatem unitatum repetitio; velut si de eodem dicam, gladius unus, mucro unus, ensis unus. potest enim tot vocabulis gladius agnosci, hæc enim unitatum repetitio iteratio potius est, non numeratio. velut si ita dicamus, ensis, mucro, gladius, repetitio quædam est ejusdem, non numeratio diversorum: velut si ita dicam, sol, sol, sol. non tres soles effecerim, sed de uno toties prædicaverim. Non igitur si de patre ac filio & Spiritu Sancto tertiò prædicatur Deus, idcirco trina prædicatio numerum facit. hoc enim illis, ut dictum est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis verò in differentia constituentibus, ipsamque formam, ut est, esse ponentibus, neque aliud esse, quàm est ipsum quod est, opinantibus, rectè repetitio de eodem, quam enumeratio diversi videtur esse quùm

dicitur, Deus pater, Deus filius, Deus Spiritus Sanctus, atque hæc trinitas unus Deus; veluti ensis atque mucro, unus gladius; velut sol, sol, sol, unus sol. Sed hoc interim ad eam dictum sit significationem demonstrationemque, qua ostenditur non omnem unitatum repetitionem, numerum pluralitatemque perficere. non verò ita dicitur, pater ac filius & Spiritus Sanctus, quasi multivocum quiddam: nam mucro & ensis, & ipse est & idem. pater verò ac filius & Spiritus Sanctus, idem equidem est, non vero ipse; in qua re paulisper considerandum est. requirentibus enim; Ipse est pater qui filius? minime, inquiunt. rursus, Idem alter qui alter? negatur. non est igitur inter eos in omni re indifferentia, qua subintrat numerus, quem ex subjectorum diversitate confici, superius explanatum est. De qua re breviter considerabimus, si prius illud, quemadmodum de Deo unumquodque prædicatur, præmiserimus.

CAPUT IV.

Quomodo Deus sit in prædicamentis.

DEcem omnino prædicamenta traduntur quæ de rebus omnibus universaliter prædicantur; id est, substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, ubi, quando; habere, situm esse, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subjecta permiserint. nam pars eorum in reliquarum rerum prædicatione sub-

ſubſtantia eſt, pars in accidentium numero eſt. atque hæc quùm quis in divinam verterit prædicationem, cuncta mutantur quæ prædicari poſſunt. Ad aliquid verò, omnino non poteſt prædicari; nam ſubſtantia in illo non eſt verè ſubſtantia, ſed ultra ſubſtantiam: item qualitas & cætera, quæ evenire queunt. quorum, ut amplior fiat intellectus, exempla ſubdenda ſunt. Nam quùm dicimus, Deus, ſubſtantiam quidem ſignificare videmur, ſed eam, quæ ſit ultra ſubſtantiam. quùm verò, juſtus, qualitatem quidem, ſed non accidentem, ſed eam quæ ſit ſubſtantia, ſed ultra ſubſtantiam; neque enim aliud eſt, quòd eſt, aliud quòd juſtus eſt; ſed idem eſt eſſe Deo: quod juſto. item quum dicitur magnus, vel maximus, quantitatem quidem ſignificare videmur, ſed eam quæ ſit ipſa ſubſtantia talis, qualem eſſe diximus ultra ſubſtantiam. idem eſt enim eſſe Deo, quod magno; de forma enim ejus ſuperius demonſtratum eſt, quoniam is ſit forma & unum verè, nec ulla pluralitas. Sed hæc prædicamenta talia ſunt, ut, in quo ſunt, ipſum eſſe faciant quod dicitur, divisè quidem in cæteris, in Deo verò conjunctè atque copulatè, hoc modo: nam quùm dicimus, ſubſtantia, ut homo vel Deus; ita dicitur quaſi illud, de quo prædicatur, ipſum ſit ſubſtantia; ut ſubſtantia, homo vel Deus. Sed diſtat, quoniam homo non integrè ipſum homo eſt, ac per hoc nec ſubſtantia. quod eſt enim, aliis debet, quæ non ſunt homo: Deus verò,

hoc

hoc ipsum quod est, Deus est. nihil enim aliud est, nisi quod est, ac per hoc ipsum Deus est. Rursus, justus, quod est qualitas, ita dicitur quasi ipse hoc sit de quo prædicatur. id est, si dicamus, homo justus, vel Deus justus; ipsum hominem vel Deum justos esse proponimus. sed differt, quoniam homo alter, alter est justus; Deus verò, idem ipsum est, quod est justum. Magnus etiam homo vel Deus dicitur, atque ita, quasi ipse sit homo magnus vel Deus magnus. sed homo tantum magnus, Deus vero ipsum magnus existit. Reliqua verò neque de Deo, neque de cæteris prædicantur: nam, ubi, vel de Deo, vel de homine prædicari potest; de homine, ut in foro; de Deo, ut ubique. sed ita, ut non quasi ipsa sit res id quod prædicatur, de qua dicitur. non enim ita homo dicitur in foro esse, quemadmodum esse albus vel longus, nec quasi circumfusus & determinatus proprietate aliqua, qua designari secundum se possit, sed tantùm, quod sit illud aliis informatum rebus, per hanc prædicationem ostenditur. de Deo verò non ita, nam quod ubique est, ita dici videtur, non quod in omni sit loco; omnino enim in loco esse non potest, sed quod ei omnis locus adsit ad eum capiendum, quùm ipse non suscipiatur in loco: atque ideo nusquam in loco esse dicitur, quoniam ubique est, sed non in loco. Quando verò, eodem prædicatur modo, ut de homine, heri venit; de Deo, semper est. Hic quoque non quasi esse aliquid dicitur illud ipsum,

ipsum, de quo hesternus dicitur adventus, sed quid ei secundum tempus accesserit prædicatur. quod vero de Deo dicitur, semper est, unum quidem significat, quasi omni præterito fuerit, omni quoque modo sit præsenti, omni futuro erit. quod de cœlo & de cæteris immortalibus corporibus secundum Philosophos dici potest. at de Deo, non ita, semper enim est, quoniam, semper, præsentis est in eo temporis. tantumque inter nostrarum rerum præsens, quod est, nunc, ac divinarum, quod nostrum nunc, quasi currens tempus facit & sempiternum; divinum vero nunc, permanens neque movens sese atque consistens æternitatem facit. cui nomini si adjicias semper, facies ejus quod est nunc jugem indefessumque ac par hoc perpetuum cursum, quod est sempiternitas. Rursus, habere vel facere, eodem modo. dicimus enim, currit vestitus, de homine: de Deo, cuncta possidens regit. Rursus nihil de eo quod est esse de utrisque dictum est. sed hæc omnis prædicatio exterioribus datur, omniaque hæc quodam modo referuntur ad aliud. cujus prædicationis differentiam sic facilius internoscimus; qui homo est, vel Deus, refertur ad substantiam qua est aliquid, id est, homo vel Deus. qui justus est, refertur ad qualitatem, qua scilicet est aliquid, id est; justus, qui magnus, ad quantitatem, qua est aliquid, id est, magnus. Nam in cæteris prædicationibus nihil tale est. qui enim dicit esse aliquem in foro, vel ubique, refert quidem

dem ad prædicamentum quod est, ubi; sed non quo aliquid est, velut justitia justus. Item quùm dico, currit vel regit; vel, nunc est, vel, semper est, refertur quidem vel ad facere, vel ad tempus. si tamen interim, divinum illud semper, tempus dici potest, sed non quo, ut aliquo, aliquid est, velut magnitudine magnum. nam situm passionemque requiri in Deo non oportet; neque enim sunt. Jamne patet quæ differentia sit prædicationum? quod aliæ quidem quasi rem monstrant, aliæ verò quasi circumstantias rei; quodque illa quidem ita prædicantur, ut esse aliquid rem ostendant: illa verò, ut non esse, sed potius extrinsecus aliquid quodam modo affigant. Illa igitur, quæ aliquid esse designant secundum rem, prædicationes vocentur, quæ quùm de rebus subjectis dicuntur, vocantur accidentia secundum rem; quùm verò de Deo, qui subjectus non est, secundum substantiam rei prædicatio nuncupatur.

CAPUT V.

Quomodo Deus in Relatione.

AGe nunc de relativis speculemur, pro quibus omne quod dictum est, sumpsimus ad disputationem. maximè enim hæc non videntur secundum se facere prædicationem, quæ perspicuè ex alieno adventu constare perspiciuntur. Age enim, quoniam dominus ac servus relativa sunt, videamus

mus utrumne ita sit, ut secundum se sit prædicatio, an minimè. Atqui si auferas servum, abstuleris & dominum; at non etiam si abstuleris albedinem, abstuleris quoque album. Sed interest, quod albedo accidit albo, qua sublata perit nimirum album. at in domino, si servum auferas, perit vocabulum quo dominus vocabatur: sed non accidit servus domino, ut albedo albo, sed potestas quædam qua servus coërcetur, quæ quoniam sublato deperit servo, constat non eam per se domino accidere, sed per servorum quodammodo extrinsecus accessum. Non igitur dici potest prædicationem relativam quicquam rei, de qua dicitur secundum se, vel addere, vel minuere vel mutare. quæ tota non in eo quod est esse consistit, sed in eo quod est in comparatione aliquo modo se habere; nec semper ad aliud, sed aliquoties ad idem. age enim, stet quisquam, ei igitur si accedam dexter, erit ille sinister ad me comparatus; non quod ille ipse sinister sit, sed quod ego dexter accesserim. rursus ego sinister accedo, item fit ille dexter, non quod ita sit per se dexter, velut albus ac longus, sed quod me accedente fit dexter, atque id quod est, à me & ex me est, minimè vero ex sese. Quare quæ secundum rei alicujus, in eo quod ipsa est, proprietatem, non faciunt prædicationem, nihil alternare vel mutare queunt, nullamque omnino variare essentiam. Quocirca si pater ac filius ad aliquid dicuntur, nihilque aliud, ut dictum est, differunt,

nisi

nisi sola relatione. relatio verò non prædicatur ad id de quo prædicatur quasi ipsa sit & secundum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rerum, de qua dicitur, sed, si dici potest, quo quidem modo id quod vix intelligi potuit, interpretatum est personarum. Omnino enim magna regulæ est veritas. In rebus incorporalibus, distantias effici differentiis, non locis. neque accessisse dici potest aliquid Deo, ut pater fieret, non enim cœpit esse unquam pater, eo quod substantialis quidem ei est productio filii, relativa vero prædicatio patris. ac, si meminimus omnium in prioribus de Deo sententiarum, ita cogitemus, processisse quidem ex Deo patre filium Deum & ex utrisque Spiritum Sanctum. hos, quoniam incorporales sint, minimè locis distare, quoniam verò pater Deus & filius Deus & Spiritus Sanctus Deus, Deus vero nullas habet differentias quibus differat à Deo, à nullo eorum differt. differentiæ verò ubi absunt, abest pluralitas. ubi abest pluralitas, adest unitas: nihil autem aliud gigni potuit ex Deo, nisi Deus. & in rebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idoneè constituta est unitas.

CA-

CAPUT VI.

Quomodo unitas & trinitas in Deo.

SEd quoniam nulla relatio ad seipsum referri potest, idcirco quod ea secundum seipsum est prædicatio quæ relatione caret, facta quidem est trinitatis numerositas in eo quod est prædicatio relationis; servata verò unitas; in eo quod est indifferentia vel substantiæ vel operationis vel omnino ejus, quæ secundum se dicitur, prædicationis. Ita igitur substantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatem. atque ideo sola sigillatim proferuntur atque separatim quæ relationis sunt. nam idem Pater qui Filius non est, nec idem uterque qui Spiritus Sanctus. idem tamen Deus est, Pater & Filius & Spiritus Sanctus: idem justus, idem bonus, idem magnus, idem omnia, quæ secundum se poterunt prædicari. Sanè sciendum est, non semper talem esse relativam prædicationem, ut semper ad differens prædicetur; ut est servus ad dominum, differunt enim. nam omne æquale, æquali æquale est; & simile, simili simile est; & idem, ei quod est idem, idem est. & similis est in trinitate relatio, patris ad filium & utriusque ad Spiritum Sanctum; ut ejus, quod est idem, ad id, quod est idem. quod si id in cunctis aliis rebus non potest inveniri, facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos verò nulla imaginatione diduci, sed sim-

plici intellectu erigi, &, ut quidque intelligi potest, ita aggredi etiam intellectu oportet.

Sed de proposita quæstione satis dictum est. nunc vestri normam judicii exspectat subtilitas quæstionis: quæ utrum rectè decursa sit, an minimè, vestræ statuet pronuntiationis auctoritas. Quòd si sententiæ, fidei fundamentis sponte firmissimæ, opitulante gratia divina, idonea argumentorum adjumenta præstitimus, illuc perfecti operis lætitia remeabit, unde venit effectus. Quod si, ultra se, humanitas nequivit ascendere, quantum imbecillitas subtrahit, vota supplebunt.

INCI-

INCIPIT EJUSDEM AD SANCTUM JOANNEM DIACONUM ECCLESIÆ ROMANÆ,

UTRUM PATER ET FILIUS AC SPIRITUS SANCTUS DE DIVINITATE SUBSTANTIALITER PRÆDICENTUR.

QUæro an Pater & Filius ac Spiritus Sanctus de divinitate ſubſtantialiter prædicentur, an alio quolibet modo. viamque indaginis hinc arbitror eſſe ſumendam, unde rerum omnium manifeſtum conſtat exordium, id eſt, ab ipſis Catholicæ fidei fundamentis. Si igitur interrogem, an, qui dicitur Pater, ſubſtantia ſit; reſpondetur eſſe ſubſtantia. Quod ſi quæram, an Filius ſubſtantia ſit, idem dicitur. Spiritum quoque Sanctum, ſubſtantiam eſſe, nemo dubitaverit. Sed quùm rurſus colligo, Patrem, Filium, Spiritum Sanctum non plures, ſed una occurrit eſſe ſubſtantia. una igitur ſubſtantia trium nec ſeparari ullo modo, aut disjungi poteſt, nec velut partibus in unum conjuncta eſt, ſed eſt una ſimpliciter. Quæcunque igitur de divina ſubſtantia prædicantur, ea tribus oportet eſſe communia. idque ſigni erit, quæ ſint, quæ de divinitatis ſub-

ſtantia prædicentur, quod quæcunque hoc modo dicuntur de ſingulis in unum collectis tribus ſingulariter prædicabuntur hoc modo ſi dicimus, Pater Deus eſt, Filius Deus eſt, Spiritus Sanctus Deus eſt; Pater, Filius ac Spiritus Sanctus unus Deus eſt. Si igitur eorum una Deitas, una ſubſtantia eſt, licet Dei nomen de Divinitate ſubſtantialiter prædicari. ita, Pater veritas eſt, Filius veritas eſt, Spiritus Sanctus veritas eſt: Pater, Filius & Spiritus Sanctus, non tres veritates, ſed una veritas eſt. Si igitur una in his ſubſtantia, una eſt veritas, neceſſe eſt veritatem ſubſtantialiter prædicari: de bonitate, de incommutabilitate, de juſtitia, de omni potentia ac de cæteris omnibus, quæ tam de ſingulis, quam de omnibus ſingulariter prædicamus, manifeſtum eſt ſubſtantialiter dici. Unde apparet ea quæ quùm in ſingulis ſeparatim dici convenit, nec tamen in omnibus dici queunt, non ſubſtantialiter prædicari, ſed alio modo: qui verò iſte ſit, poſterius quæram. Nam, qui Pater eſt, hoc vocabulum non tranſmittit ad Filium, neque ad Spiritum Sanctum. quo fit ut non ſit hoc nomen ſubſtantiale inditum. nam ſi ſubſtantiale eſſet, ut Deus, ut veritas, ut juſtitia, ut ipſa quoque ſubſtantia, de cæteris diceretur. Item Filius ſolus hoc recipit nomen, neque cum aliis jungitur, ſicut in Deo, ſicut in veritate, ſicut in cæteris, quæ ſuperius dixi. Spiritus quoque Sanctus non eſt idem qui Pater ac Filius. Ex his igitur intelligimus Patrem,

trem, Filium ac Spiritum Sanctum non de ipsa divinitate substantialiter dici, sed alio quodam modo. si enim substantialiter prædicaretur, & de singulis & de omnibus singulariter diceretur. hæc verò ad aliquid dici manifestum est; nam & Pater, alicujus pater est;& Filius, alicujus filius; & Spiritus, alicujus Spiritus: quo fit, ut nec trinitas quidem substantialiter de Deo prædicetur. non enim Pater trinitas,qui enim Pater est,Filius ac Spiritus Sanctus non est. nec trinitas Filius, nec trinitas Spiritus Sanctus, secundum eundem modum. sed trinitas quidem in personarum pluralitate consistit, unitas verò in simplicitate substantiæ. Quod si personæ divisæ sunt, substantia verò indivisa, necesse est, quod vocabulum ex personis originem capit, id ad substantiam non pertinere. at trinitatem personarum diversitas fecit; trinitas igitur non pertinet ad substantiam. Quo fit, ut neque Pater,neque Filius,neque Spiritus Sanctus,nec trinitas de Deo substantialiter prædicentur, sed, ut dictum est, ad aliquid. Deus verò, veritas,justitia, bonitas, omnipotentia, substantia, immutabilitas, virtus,sapientia, & quicquid hujusmodi excogitari potest, substantialiter de divinitate dicuntur. Hæc si se rectè & ex fide habent, ut me instruas peto. aut si aliqua re forte diversus es, diligentius intuere quæ dicta sunt; & fidem, si poteris, rationemque conjunge.

INCIPIT EJUSDEM, AD EUNDEM,

QUOMODO SUBSTANTIÆ, IN EO, QUOD SINT, BONÆ SINT, CUM NON SINT SUBSTANTIALIA BONA.

POstulas, ut, ex Hebdomadibus noſtris, ejus quæſtionis obſcuritatem, quæ continet modum, quo, ſubſtantiæ in eo quòd ſint, bonæ ſint, quùm non ſint ſubſtantialia bona, digeram & paulo evidentius monſtrem. idque eo dicis eſſe faciendum, quod non ſit omnibus notum iter hujuſmodi ſcriptionum. tuus verò teſtis ipſe ſum, quam hæc vivaciter fueris antè complexus. Hebdomadas verò ego mihi ipſe commentor, potiuſque ad memoriam meam ſpeculata conſervo, quàm cuiquam participo, quorum laſcivia ac petulantia nihil à joco riſuque patitur eſſe disjunctum. prohinc tu ne ſis obſcuritatibus brevitatis adverſus, quæ quùm ſint arcani fida cuſtodia, tùm id habent commodi, quòd his ſolis, qui digni ſunt, colloquuntur. Ut igitur in mathematica fieri ſolet, cæteriſque etiam diſciplinis, propoſui terminos, regulaſque, quibus cuncta, quæ ſequuntur, efficiam. Communis animi conceptio eſt enuntiatio, quam quiſque probat auditam.

tam. harum duplex modus est: nam ita una communis est, ut omnium hominum sit, velut si hanc proponas, Si duobus æqualibus æqualia auferas, quæ relinquuntur, æqualia esse; nullus id intelligens neget. Alia verò est doctorum tantum, quæ tamen ex talibus communis animi conceptionibus venit, ut est, Quæ incorporalia sunt, in loco non esse, & cætera. quæ non vulgus, sed docti comprobant. Diversum est, esse, & id quod est. ipsum enim esse nondum est; at verò quod est, accepta essendi forma est atque consistit. Quod est, participare aliquo potest. sed ipsum esse, nullo modo aliquo participat. fit enim participatio quùm aliquid jam est. est autem aliquid, quùm esse susceperit. Id quod est, habere aliquid præterquam quod ipsum est, potest. ipsum verò esse, nihil aliud præter se habet admixtum. Diversum est, tantùm esse aliquid, & esse aliquid in eo quod est. illic enim accidens, hic substantia significatur.

Omne quod est, participat eo quod est esse, ut sit. alio verò participat, ut aliquid sit: ac per hoc, id quod est, participat eo quod est esse, ut sit. est verò, ut participet alio quolibet. Omne simplex, esse suum, & id quod est unum habet. Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est. Omnis diversitas discors, similitudo verò appetenda est. & quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud hoc ipsum, quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmisimus. à prudente

verò rationis interprete ſuis unumquodque aptabitur argumentis.

Quæſtio verò hujuſmodi eſt, Ea, quæ ſunt, bona ſunt. tenet enim communis ſententia doctorum, omne quod eſt ad bonum tendere; omne autem tendit ad ſimile. quæ igitur ad bonum tendunt, bona ipſa ſunt. ſed, quemadmodum bona ſint, inquirendum eſt, utrumne participatione an ſubſtantia? ſi participatione, per ſe ipſa nullo modo bona ſunt: Nam quod participatione album eſt, per ſe in eo quod ipſum eſt, album non eſt, & de cæteris qualitatibus eodem modo. ſi igitur participatione bona ſunt, ipſa per ſe nullo modo bona ſunt; ſed conceſſum eſt. non igitur participatione ſunt bona, ſed ſubſtantia. quorum verò ſubſtantia bona eſt, id quod ſunt bona ſunt, id autem quod ſunt, habent ex eo quod eſt eſſe. eſſe igitur ipſorum bonum eſt. omnium igitur rerum ipſum eſſe, bonum eſt. Sed, ſi eſſe bonum eſt, ea quæ ſunt, in eo quod ſunt, bona ſunt; idemque illis eſt eſſe, quod bonum eſſe. ſubſtantialia igitur bona ſunt, quoniam non participant bonitatem. Quod ſi ipſum eſſe in eis bonum eſt, non eſt dubium, quin, ſubſtantialia quùm ſint bona, primo ſint bono ſimilia, ac per hoc, ipſum bonum erunt: nihil enim illi præter ſeipſum ſimile eſt; ex quo fit, ut omnia quæ ſunt, Deus ſint, quod dictu nefas eſt. Non ſunt igitur ſubſtantialia bona, ac per hoc, non in his eſt eſſe bonum. non ſunt igitur, in eo quod

ſunt,

sunt, bona: sed nec participant bonitate, nullo enim modo ad bonum tenderent. nullo igitur modo sunt bona.

Huic quæstioni talis poterit adhiberi solutio. multa sunt quæ quùm separari actu non possint, animo tamen & cogitatione separantur. ut quùm triangulum vel cætera à subjecta materia nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum triangulum proprietatemque ejus præter materiam speculatur. Amoveamus igitur primi boni præsentiam paulisper ex animo, quod esse quidem constat, idque ex omnium doctorum indoctorumque sententia, barbararum quoque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto, ponamus omnia esse, quæ sunt, bona; atque ea consideremus quemadmodum bona esse possent, si à primo bono minimè defluxissent. hinc intueor, aliud in eis esse, quòd bona sunt, aliud quòd sunt. ponatur enim una eademque substantia bona esse, alba, gravis, rotunda: tunc aliud esset illa ipsa substantia, aliud ejus rotunditas, aliud color, aliud bonitas. nam, si hæc singula idem essent quod ipsa substantia, idem esset gravitas quod color, quod bonum, & bonum quod gravitas; quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud aliquid esse: ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minimè haberent bonum. igitur si ullo modo essent non à bono, ac bona essent, ac non idem essent quod bona, sed eis aliud esset esse,

aliud bonis esse. quod si nihil omnino aliud essent nisi bona, neque gravia, neque colorata, neque spatii dimensione distantia, nec ulla in eis qualitas esset, nisi tantùm bona essent, tunc non res, sed rerum viderentur esse principium; nec potius viderentur, sed videretur. unum enim solumque est hujusmodi, quod tantùm bonum, aliudque nihil sit. quæ quoniam non sunt simplicia, nec esse omnino poterant; nisi ea id, quod solum bonum est, esse voluisset. Idcirco quoniam esse eorum à boni voluntate defluxit, bona esse dicuntur, primum enim bonum quoniam est, in eo quod est, bonum est. secundum verò bonum, quoniam ex eo fluxit cujus ipsum esse bonum est, ipsum quoque bonum est. Sed, ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit quod est primum bonum, & quod bonum tale est, ut rectè dicatur, in eo quòd est, esse bonum. Ipsum igitur esse eorum bonum est; tunc enim, in eo quod essent, non essent bona, si à primo bono minimè defluxissent.

Qua in re soluta quæstio est. idcirco enim licet in eo quod sunt, bona sunt, non sunt tamen similia primo bono. quoniam non quoquo modo sint res, ipsum esse earum bonum est; sed quoniam non potest esse ipsum esse rerum, nisi à primo esse defluxerit, id est, à bono: idcirco ipsum esse bonum est, neque est simile ei, à quo est. illud enim; quoquo modo sit, bonum est, in eo quod est; non enim aliud est præterquam bonum. hoc autem, nisi ab

illo

illo esset, bonum fortasse esse posset; sed bonum, in eo quod est, esse non posset. tunc enim participaret forsitan bono; ipsum verò esse quod non haberent à bono, bonum habere non possent. Igitur sublato ab his primo bono mente & cogitatione, ista licet essent bona, tamen, in eo quod essent, bona esse non possent. & quoniam actu non potuere existere, nisi illud ea quod verè bonum est, produxisset; idcirco & esse eorum bonum est & non est simile substantiali bono id quod ab eo fluxit. & nisi abeo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt, bona esse non possent; quoniam & præter bonum & non ex bono essent, quùm illud ipsum bonum primum & ipsum esse sit, & ipsum bonum, & ipsum esse bonum. At non etiam alba, in eo quod sunt, alba esse oportebit ea quæ alba sunt. quoniam ex voluntate Dei fluxerunt, ut essent; alba, minimè. aliud est enim, esse; & aliud, alba esse: hoc ideo, quoniam qui ea, ut essent, effecit, bonus quidem est, minimè verò albus. voluntatem igitur boni comitata sunt, ut essent bona, in eo quod sunt. voluntatem verò non albi non sunt comitata, ut talis ejus esset proprietas, ut esset album in eo quod est; neque enim ex albi voluntate defluxerunt. Itaque quia voluit esse ea alba, qui non erat albus, sunt alba tantum. quia verò voluit ea esse bona, qui erat bonus, sunt bona, in eo quòd sunt. Secundum hanc igitur rationem, cuncta oportet esse justa, quoniam ipse justus est, qui ea esse voluit?

luit? Ne hoc quidem. nam bonum esse, essentiam, justum verò esse, actum respicit. idem autem est in eo esse, quod agere; idem igitur bonum esse quod justum. nobis verò non est idem esse quod agere, non enim simplices sumus. non est igitur nobis idem bonis esse, quod justis; sed idem nobis est, esse omnibus bonis, in eo quod sumus. bona igitur omnia sunt, non etiam justa. amplius bonum quidem generale est, justum verò speciale. nec species descendit in omnia. Idcirco alia quidem justa, alia aliud; omnia bona.

INCIPIT EIUSDEM BREVIS FIDEI CHRISTIANÆ COMPLEXIO.

CHristianam fidem novi ac veteris testamenti pandit auctoritas. & quamvis nomen ipsum Christi vetus intra semet continuerit instrumentum, eumque semper significaverit ad futurum, quem tradimus per partum virginis jam venisse, tamen in orbem terrarum ab ipsius nostri Salvatoris mirabili manasse probatur adventu. Hæc autem religio nostra, quæ vocatur Christiana atque Catholica, his fundamentis principaliter nititur, asserens. Ex æterno, id est ante mundi constitutionem, ante omne videlicet quod temporis potest retinere vocabulum, divina Patris ac Filii & Spi-

& Spiritus Sancti exſtitiſſe ſubſtantiam: ut Deum dicat Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum Sanctum; non tamen tres Deos ſed unum. Patrem itaque habere Filium ex ſubſtantia ſua genitum & ſibi nota ratione coæternum, quem Filium eatenus confitetur fides, ut non ſit idem qui Pater, neque Patrem aliquando fuiſſe Filium, ne rurſus in infinitum humanus animus divinam progeniem cogitaret. neque Filium in eadem natura, qua Patri coæternus eſt, aliquando fieri Patrem, ne rurſus in infinitum divina progenies tenderetur. Sanctum verò Spiritum, neque Patrem eſſe neque Filium: atque ideo nulla natura neque genitum neque generantem, ſed à Patre quoque procedentem & Filio. quis ſit tantùm proceſſionis iſtius modus ita non poſſumus evidenter dicere, quemadmodum generationem Filii ex paterna ſubſtantia non poteſt humanus animus æſtimare. Hæc autem ut credantur; vetus ac nova informat inſtructio: de qua, velut arce religionis noſtræ, multi diverſa, & humaniter, atque ut ita dicam, carnaliter ſentientes, adverſa locuti ſunt; ut Arrius, qui, licet Deum dicat Filium, minorem tamen Patre multipliciter & extra Patris ſubſtantiam confitetur. Sabelliani quoque, non tres exiſtentes perſonas, ſed unam auſi ſunt affirmare; eundem dicentes Patrem eſſe, qui Filius eſt; eundemque Filium, qui Pater eſt; atque Spiritum Sanctum eundem eſſe, qui Pater & Filius eſt. ac per hoc unam dicunt eſſe perſonam,

ſub

sub vocabulorum diversitate signatam. Manichæi quoque, qui duo principia, sibi coæterna & adversa, profitentur, unigenitum Dei esse non credunt. indignum enim judicant, si Deus habere filium videatur, nihil aliud cogitantes nisi carnaliter;ut quia hæc generatio duorum corporum commixtione procedit, illic quoque indignum esse intellectum hujusmodi applicare: quæ res eos nec vetus facit recipere testamentum, neque in integro novum. nam sicut illud omnino error eorum non recipit, ita ex virgine generationem Filii non vult admittere, ne humano corpore polluta videatur Dei fuisse natura.Sed de his hactenus;suo enim loco ponentur sicut ordo necessarius postularit.

Ergo divina ex æterno natura, & in æternum sine aliqua mutabilitate perdurans, sibi tantum conscia voluntate sponte mundum voluit fabricare, eumque quùm omnino non esset, fecit, ut esset; nec ex substantia sua protulit, ne divinus natura crederetur; neque aliunde molitus est, ne jam exstitisset aliquid quod ejus voluntatem existentia propriæ naturæ juvaret, atque esset, quod neque ab ipso factum esset & tamen esset. sed verbo produxit cælos, terram creavit, ita ut cælesti habitatione dignas cælo naturas efficeret, ac terræ terrena componeret.De cœlestibus autem naturis, quæ universaliter vocantur angelicæ, quamvis illic distinctis ordinibus pulchra sint omnia, pars tamen quædam plus appetens, quam ei natura atque

que ipsius auctor naturæ tribuerat, de cœlesti sede projecta est. Et quoniam angelorum numerum, id est, supernæ illius civitatis, cujus cives angeli sunt, imminutum noluit conditor permanere; formavit ex terra hominem atque Spiritu vitæ animavit, ratione composuit, arbitrii libertate decoravit, eumque, præfixa lege, paradisi delitiis constituit, ut, si sine peccato manere vellet, tam ipsum quam ejus progeniem angelicis cœtibus sociaret: ut quia superior natura per superbiæ malum ima petierat, inferior substantia per humilitatis bonum ad superna conscenderet. Sed ille auctor invidiæ non ferens hominem illuc ascendere, ubi ipse non meruit permanere, tentatione adhibita fecit etiam ipsum ejusque comparem, quam de ejus latere formator generandi causa produxerat, inobedientiæ suppliciis subjacere, ei quoque divinitatem promittens adfuturam, quam sibi dum arroganter usurpat, elisus est. Hæc autem revelante Deo Moysi famulo suo comperta sunt, cui etiam humani generis conditionem atque originem voluit innotescere, sicut ab eo libri prolati testantur. Omnis divina auctoritas his modis constare videtur, ut aut historialis modus sit, qui nihil aliud nisi res gestas enuntiet. aut allegoricus, ut non illi possit historiæ ordo consistere. aut certè ex utrisque compositus, ut & secundum historiam & secundum allegoriam manere videatur. Hæc autem piè intelligentibus & veraci corde tenentibus

bus satis abundeque relucent. Sed ad ordinem redeamus.

Primus itaque homo ante peccatum cum sua conjuge incola Paradisi fuit: at ubi aurem præbuit suasori & conditoris præceptum neglexit attendere, exul effectus, terram jussus est excolere, atque à Paradisi sinu secluſus, in ignotis partibus sui generis posteritatem transposuit, atque pœnam, quam ipse primus homo prævaricationis reus exceperat, generando transmisit in posteros. Hinc factum est, ut & corporum atque animarum corruptio & mortis proveniret interitus; primusque mortem in Abel filio suo meruit experiri, ut quanta esset pœna, quam ipse exceperat, probaret in sobole. quod si ipse primus moreretur, nesciret quodammodo, ac, si dici fas est, nec sentiret pœnam suam; sed ideo expertus in altero est, ut, quid sibi jure deberetur contemptor agnosceret, & dum pœnam mortis sustinet, ipsa exspectatione fortius torqueretur. Hoc autem prævaricationis malum, quod in posteros naturaliter primus homo transfuderat, quidam Pelagius non admittens proprii nominis hæresim dedicavit, quam Catholica fides à consortio suo mox repulisse probatur. Ab ipso itaque primo homine procedens humanum genus, ac multiplici numerositate succrescens, erupit in lites, commovit bella, occupavit terrenam miseriam, qui felicitatem Paradisi in primo patre perdiderat. Nec tamen ex his defuerunt, quos sibi conditoris

gratia

gratia sequestraret, ejusque placitis inservirent; quos licet meritum naturæ damnaret, futuri tamen sacramenti & longè postmodum proferendi faciendo participes, perditam voluit reparare naturam. Impletus est ergo mundus humano genere, atque ingressus est homo vias suas, qui malitia propriæ contumaciæ despexerat conditorem. Hinc volens Deus per justum potius hominem reparare genus humanum, quàm manere protervum, pœnalem multitudinem, effusa diluvii inundatione; excepto Noë justo homine cum suis liberis, atque his quæ secum in arcam introduxerat, interire permisit. Cur autem per arcæ lignum voluerit justos eripere, notum est divinarum scripturarum mentibus eruditis. & quasi prima quædam mundi ætas diluvio ultore transacta est.

Reparatur itaque humanum genus, atque propriæ naturæ vitium, quod prævaricationis primus auctor infuderat, amplecti non destitit. crevitque contumacia quam dudum diluvii unda puniverat, & quæ per numerosam annorum seriem permissa fuerat vivere, in brevitate annorum humana ætas addicta est. maluitque Deus non jam diluvio punire genus humanum, sed eodem permanente eligere viros, per quorum seriem aliqua generatio commearet, ex qua nobis filium proprium vestitum humano corpore, mundi in fine concederet: Quorum primus est Abraham, qui quùm esset ætate confectus, ejusque uxor decrepita, in senectute

ſua repromiſſionis largitione habere filium meruerunt. Hic vocatus eſt Iſaac, atque ipſe genuit Jacob. Idem quoque duodecim Patriarchas, non reputante Deo in eorum numero quos more ſuo natura produxerat. Hic ergo Jacob cum filiis ac domo ſua tranſigendi cauſa Ægyptum voluit habitare; atque illic per annorum ſeriem multitudo concreſcens, cœperunt eſſe ſuſpicioni Ægyptiacis imperiis, eoſque Pharao magna ponderum mole premi decreverat & gravibus oneribus affligebat. Tandem Deus, Ægyptii regis dominationem deſpiciens, diviſo mari rubro, quod nunquam antè natura ulla cognoverat, ſuum tranſduxit exercitum ductore Moyſe & Aaron. Poſtea igitur, pro eorum egreſſione altis Ægyptus plagis vaſtata eſt, quùm nollet dimittere populum. Tranſmiſſo itaque, ut dictum eſt, mari rubro, venit per deſerta eremi ad montem qui vocatur Sinaï. ibique univerſorum conditor Deus volens ſacramenti futuri gratia populos erudire, per Moyſem data lege conſtituit, quemadmodum & ſacrificiorum ritus & populorum mores inſtruerentur. & quùm multis annis multas quoque gentes per viam debellaſſent, venerunt tandem ad fluvium qui vocatur Jordanis duce jam Jeſu filio Nave, atque ad eorum tranſitum quemadmodum aquæ maris rubri, ita quoque Jordanis fluenta ſiccata ſunt. perventumque eſt per eam civitatem, quæ nunc Hieroſolyma vocatur. Atque dum ibi Dei populus moraretur, poſt Judi-

ces

ces & Prophetas, Reges instituti leguntur: quorum post Saülem primatum David de tribu Juda legitur adeptus fuisse. Descendit itaque ab eo per singulas successiones regium stemma, perductumque est usque ad Herodis tempora, qui, primus ex gentibus, memoratis populis legitur imperasse. sub quo exstitit beata virgo Maria, quæ de Davidica stirpe pervenerat, quæ humani generis genuit conditorem. hoc autem ideo, quia multis infectus criminibus mundus jacebat in mortem, electa est una gens, in qua Dei mandata clarescerent. ibique missi Prophetæ & alii Sancti viri, per quorum admonitionem ipse certè populus à tumore pervicaciæ revocaretur; illi verò, eosdem occidentes, in suæ nequitiæ perversitate manere voluerunt.

Atque jam in ultimis temporibus non Prophetas neque alios sibi placitos, sed ipsum unigenitum suum Deus per virginem nasci constituit, ut humana salus, quæ per primi hominis inobedientiam deperierat, per hominem Deum rursus repararetur. & quia exstiterat mulier, quæ causam mortis primo viro suaserat, esset hæc secunda mulier, quæ vitæ causam humanis visceribus adportaret. Nec vile videatur quod Dei filius ex virgine natus est, quoniam præter naturæ modum conceptus & editus est. Virgo itaque, de Spiritu Sancto, incarnatum Dei Filium concepit, virgo peperit, post ejus editionem virgo permansit. atque hominis factus est idemque Dei filius; ita ut in eo & divinæ

naturæ radiaret ſplendor, & humanæ fragilitatis appareret aſſumptio. Sed huic tam ſanæ atque veraciſſimæ fidei exſtiterant multi qui diverſa garrirent: &, præter alios, Neſtorius & Eutyches repertores hæreſeos exſtiterunt. quorum unus hominem ſolum, alter Deum ſolum putavit aſſerere, nec humanum corpus, quod Chriſtus induerat, de humanæ ſubſtantiæ participatione veniſſe. Sed hæc hactenus.

Crevit itaque ſecundum carnem Chriſtus; baptizatus eſt, ut qui baptizandi formam erat cæteteris tributurus, ipſe primus, quod docebat, exciperet. Poſt baptiſmum vero elegit duodecim diſcipulos, quorum unus traditor ejus fuit. &, quia ſanam doctrinam Judæorum populus non ferebat, eum, illata manu, crucis ſupplicio peremerunt. Occiditur ergo Chriſtus, jacet tribus diebus ac noctibus in ſepulchro. reſurgit à mortuis, ſicut, ante mundi conſtitutionem, ipſe cum patre decreverat. aſcendit in cœlos, ubi, in eo quod filius Dei eſt, nunquam defuiſſe cognoſcitur; ut aſſumptum hominem, quem diabolus non permiſerat ad ſuperna conſcendere, ſecum Dei Filius cœleſti habitationi ſuſtolleret. Dat ergo formam diſcipulis ſuis baptizandi, docendi ſalutaria, efficientiam quoque miraculorum, atque in univerſum mundum ad vitam præcipit introire, ut prædicatio ſalutaris non jam in una tantùm gente, ſed orbi terrarum prædicaretur. Et, quoniam humanum genus naturæ merito,

merito, quam ex primo prævaricatore contraxerat, æternæ pœnæ jaculis fuerat vulneratum, nec saluti suæ erat idoneum, quod eam in parente perdiderat, medicinalia quædam tribuit sacramenta: ut agnosceret aliud sibi deberi per naturæ meritum, aliud per gratiæ donum. ut natura nihil aliud nisi pœnæ submitteret, gratia verò, quæ nullis meritis attributa est, quia nec gratia diceretur si meritis tribueretur, totum quod est salutis suæ afferret.

Diffunditur ergo per mundum cœlestis illa doctrina, adunantur populi, instituuntur ecclesiæ, fit unum corpus quod mundi latitudinem occuparet; cujus caput Christus ascendit in cœlos, ut necessario caput suum membra sequerentur. Hæc itaque doctrina & præsentem vitam bonis informat operibus & post consummationem sæculi, resurrectura corpora nostra, præter corruptionem ad regna cœlestia pollicetur, ita ut qui hic bene, ipso donante, vixerit, esset in illa resurrectione beatissimus; qui verò malè, miser post munus resurrectionis adesset. Et hoc est principale religionis nostræ, ut credamus, non solum animas non perire, sed ipsa quoque corpora, quæ mortis adventus resolverat, in statum pristinum futura beatitudine reparari. Hæc ergo Ecclesia Catholica, per orbem diffusa, tribus modis probatur existere. quicquid in ea tenetur, aut auctoritas est scripturarum, aut traditio universalis, aut certè

propria & particularis instructio. sed auctoritate tota constringitur, universali traditione majorum nihilominus tota, privatis vero constitutionibus & propriis informationibus unaquæque vel pro locorum varietate, vel prout cuique benè visum est, subsistit & regitur. Sola ergo nunc est fidelium exspectatio, qua credimus adfuturum finem mundi, omnia corruptibilia transitura, resurrecturos homines ad examen futuri judicii, recepturos pro meritis singulos, & in perpetuum atque in æternum debitis finibus permansuros; solumque esse præmium beatitudinis, contemplationem conditoris; tantam duntaxat, quanta à creatura ad creatorem fieri potest. ut ex eis, reparato angelico numero, superna illa civitas impleatur; ubi rex est virginis filius; eritque gaudium sempiternum, delectatio, cibus, opus, laus perpetua Creatoris.

ANI-

ANICII MANLII SEVERINI BOETII V. C. ET INL. EXCONS. ORD. PATRICII INCIPIT LIBER, DE PERSONA ET NATURA, CONTRA EUTYCHEN ET NESTORIUM,

AD JOANNEM DIACONUM ECCLESIÆ ROMANÆ.

DOMINO SANCTO AC VENERABILI PATRI JOANNI DIACONO BOETIUS FILIUS.

PROOEMIUM.

ANxiè te quidem diuque sustinui, ut de ea, quæ in conventu mota est, quæstione loqueremur. Sed quoniam & tu, quominus venires, occupatione distractus es, & ego in crastinum constitutis negotiis implicabor, mando literis quæ coram loquenda servaveram. Meministi enim, quùm in concilio legeretur Epistola, recitatum, Eutychianos, ex duabus naturis Christum consistere, confiteri; in duabus, negare: Catholicos verò utrique dicto fidem præbere; nam & ex duabus eum naturis consistere & in duabus apud veræ fi-

dei sectatores æqualiter credi. Cujus dicti novitate percussus, harum conjunctionum, quæ ex duabus naturis vel in duabus consisterent, differentias inquirebam, multum scilicet referre ratus, nec puto inerti negligentia prætereundum, quod episcopus scriptor Epistolæ, tanquam valdè necessarium, præterire noluisset. Hic omnes, apertam esse differentiam, nec quicquam in eo esse caliginis, inconditum confusumque strepere: nec ullus in tanto tumultu, qui leviter attingeret quæstionem, nedum qui expediret, inventus est. Abfederam ego ab eo, quem maximè intueri cupiebam, longius, atque adeo, si situm sedentium recorderis, aversus pluribusque oppositis, ne si ægerrimè quidem cuperem, vultum nutumque ejus aspicere poteram, ex quo mihi aliqua ejus darentur signa judicii. Atque ego quidem nihil cæteris amplius adferebam, imo verò aliquid etiam minus. nam de re proposita, æquè nihil cum cæteris sentiebam: minus verò quam cæteri adferebam, falsæ scilicet scientiæ præsumptionem. Tuli ægerrimè, fateor, compressusque indoctorum grege conticui, metuens ne jure viderer insanus, si sanus inter furiosos haberi contenderem. Meditabar igitur dehinc omnes animo quæstiones, nec deglutiebam quod acceperam, sed frequentis consilii iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores, & veritas inventa quærenti, omnes nebulas Eutychiani recluſit erroris. Unde

mihi

mihi maximè subiit admirari, quænam hæc indoctorum hominum esset audacia, qui inscientiæ vitium præsumptionis atque impudentiæ nube conantur obducere, quùm non modo sæpè id, quod proponitur, ignorent, verum in hujusmodi contentionibus ne id quidem, quod ipsi loquuntur, intelligant. quasi deterior fiat inscientiæ causa dum tegitur. Sed ab illis ad te transeo, cui hoc, quantulum cunque est, examinandum prius perpendendumque transmitto. Quod si rectè se habere pronuntiaveris, peto, ut mei nominis hoc quoque inseras chartis: sin vero vel minuendum aliquid, vel addendum, vel aliqua mutatione variandum est, id quoque postulo remitti meis exemplaribus, ita ut à te revertatur transcribendum. quæ ubi ad calcem ducta constiterint, tum demum ejus cujus soleo judicio censenda transmittam. Sed quoniam semel res à collocutione transfertur ad stylum, prius extremi sibique contrarii Nestorii atque Eutychis submoveantur errores. pòst verò, adjuvante Deo, Christianæ medietatem fidei temperabo. Quoniam vero in tota quæstione contrariarum sibimet hæreseon de personis atque naturis dubitatur, hæc primitus definienda sunt & propriis differentiis segreganda.

CAPUT I.

Natura quid sit.

NAtura igitur aut de solis corporibus dici potest, aut de solis subsantiis, id est, corporeis atque incorporeis, aut de omnibus rebus, quæ quocunque modo esse dicuntur. Quùm igitur tribus modis natura dici possit, tribus modis sine dubio definienda est. Nam si de omnibus rebus naturam dici placet, talis definitio dabitur, quæ res omnes, quæ sunt, possit includere. erit ergo hujusmodi, Natura, est earum rerum quæ, quùm sint quoquomodo intellectu capi possunt. In hac igitur definitione, & accidentia & subsantiæ definiuntur; hæc enim omnia intellectu capi possunt. Additum vero est, quoquomodo; quoniam Deus & materia integro perfectoque intellectu intelligi non possunt, sed, aliquo tamen modo, cæterarum rerum privatione, capiuntur. Idcirco verò adjunximus, quæ quum sint; quoniam etiam ipsum nihil significat aliquid, sed non naturam. neque enim quod sit aliquid, sed potius non esse significat: omnis verò natura est. & si de omnibus quidem rebus naturam dici placet, hæc sit naturæ definitio, quam superius posuimus. Sin vero de solis subsantiis natura dicitur, quoniam subsantiæ omnes aut corporeæ sunt aut incorporeæ, dabimus definitionem naturæ subsantias significantis hujusmodi. Natura est

vel

vel quod facere, vel quod pati possit. pati quidem ac facere, ut omnia corporea atque corporeorum anima; hæc enim in corpore & à corpore, & facit & patitur. facere verò tantùm, ut Deus, cæteraque divina. Habes igitur definitionem ejus quoque significationis naturæ, quæ tantum substantiis applicatur. Qua in re substantiæ quoque est reddita definitio. nam si nomen naturæ substantiam monstrat, quùm naturam descripsimus, substantiæ quoque est assignata descriptio. Quod si naturæ nomen, relictis incorporeis substantiis, ad corporales usque, ut corporeæ tantùm substantiæ naturam habere videantur, sicut Aristoteles cæterique ejusmodi & multimodæ Philosophiæ sectatores putant, definiemus eam, ut hi etiam, qui naturam non nisi in corporibus esse posuerunt. Est autem ejus definitio hoc modo, Natura est motus principium, secundum se, non per accidens. Quòd motus principium dixi, hoc est, quoniam corpus omne habet proprium motum. ut ignis sursum, terra deorsum. Item, quòd per se principium motus naturam esse proposui & non per accidens, tale est, quoniam lectum quoque ligneum deorsum ferri necesse est, sed non deorsum per accidens fertur. idcirco enim quia lignum est, quod est terra, pondere & gravitate deducitur. non enim quia lectus est, deorsum cadit, sed quia terra est, id est, quia terræ contigit ut lectus esset. unde fit, ut lignum naturaliter esse dicamus, lectum verò artificialiter.

ter. Est etiam alia significatio naturæ, per quam diversam dicimus esse naturam auri atque argenti, in hoc proprietatem rerum monstrare cupientes: quæ significatio naturæ definietur hoc modo, Natura est unam quamque rem informans specifica differentia. Quùm igitur tot modis vel dicatur vel definiatur natura, tam Catholici quam Nestorius, secundum ultimam definitionem, duas in Christo naturas esse constituunt, neque enim easdem in Deum atque hominem differentias convenire.

CAPUT II.

Persona quid sit.

SEd de Persona maximè dubitari potest, quænam ei definitio aptari possit. Si enim omnis habet natura personam, indissolubilis nodus est, quænam inter naturam personamque possit esse discretio; aut si non æquatur persona naturæ, sed infra terminum spatiumque naturæ persona subsistit, difficile dictu est, ad quas usque naturas persona perveniat; id est, quas naturas conveniat habere personam, quas à personæ vocabulo segregari. nam illud quidem manifestum est, personam subjectam esse naturæ, nec præter naturam personam posse prædicari. Investiganda igitur sunt hæc inquirentibus hoc modo. Quoniam præter naturam non potest esse persona. quoniam quæ naturæ dicuntur aliæ substantiæ sunt, aliæ accidentes, & vide-

videmus personam in accidentibus non posse constitui, quis enim dicat ullam albedinis, vel nigredinis, vel magnitudinis esse personam? relinquitur ergo ut personam in substantiis dici conveniat. Sed substantiarum aliæ sunt corporeæ, aliæ incorporeæ. corporearum verò aliæ sunt viventes, aliæ minimè. Viventium aliæ sunt sensibiles, aliæ minimè. sensibilium aliæ rationales, aliæ irrationales. rationalium verò alia immutabilis atque impassibilis per naturam, ut Deus: alia per creationem mutabilis atque passibilis, nisi impassibilis gratia substantiæ ad impassibilitatis firmitudinem permutetur, ut angelorum atque animæ rationalis. Ex quibus omnibus, neque in non viventibus corporibus personam dici posse manifestum est; nullus enim lapidis ullam dicit esse personam. neque rursus eorum viventium quæ sensu carent; neque enim ulla persona est arboris. neque verò ejus quæ intellectu ac ratione deseritur; nulla est enim persona equi vel bovis, cæterorumque animalium, quæ muta ac sine ratione vitam solis sensibus degunt. At hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rursus substantiarum aliæ sunt universales, aliæ particulares. Universales sunt, quæ de singulis prædicantur; ut homo, animal, lapis, lignum cæteraque hujusmodi, quæ vel genera vel species sunt. nam & homo de singulis hominibus, & animal de singulis animalibus, lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicun-

dicuntur. Particularia verò sunt quæ de aliis minimè prædicantur: ut Cicero, Plato, lapis hic, unde hæc Achillis statua facta est; lignum hoc, unde hæc mensa composita est. Sed, in his omnibus, nusquam in universalibus persona dici potest, sed in singularibus tantum atque in individuis. animalis enim vel generalis hominis nulla persona est, sed vel Ciceronis vel Platonis vel singulorum individuorum personæ singulæ nuncupantur.

CAPUT III.

Differentia Naturæ & Personæ.

QUocirca si persona in solis substantiis est, atque in his rationalibus, substantiaque omnis natura est, nec in universalibus sed in individuis constat, reperta personæ est igitur definitio, Persona est naturæ rationalis individua substantia. Sed nos hac definitione eam, quam Græci ὑπόστασιν dicunt, terminavimus. Nomen enim personæ videtur aliunde traductum; ex his scilicet personis, quæ in comœdiis tragœdiisque eos, quorum interest, homines repræsentabant. Persona verò dicta est à personando, circumflexa penultima. quod si acuatur antepenultima, apertè à sono dicta videbitur. idcirco autem à sono, quia in concavitate ipsa major necesse est volvatur sonus. Græci quoque has personas πρόσωπα vocant, ab eo quod ponantur in facie atque ante oculos obtegant vultum,

παρὰ τοῦ πρὸς τοὺς ὤπας τίθεσθαι. Sed quoniam, personis inductis, histriones, individuos homines, quorum intererat, in tragœdia vel comœdia, ut dictum est, repræsentabant; id est, Hecubam, vel Medeam, vel Simonem, vel Chremetem. idcirco cæteros quoque homines, quorum certa, pro sui forma, esset agnitio, & Latini personam, & Græci πρόσωπα nuncupaverunt. Longè vero illi signatius naturæ rationalis individuam subsistentiam, ὑποστάσεως nomine, vocaverunt. nos verò, per inopiam significantium vocum, translatitiam retinuimus nuncupationem; eamque quam illi ὑπόστασιν dicunt, personam vocantes. sed peritior Græcia sermonum, ὑπόστασιν vocat, individuam subsistentiam. atque ut Græca utar oratione, in rebus quæ à Græcis agitatæ Latina interpretatione translatæ sunt, Αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθ' ὅλου εἶναι δυνόντες, ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται. id est, Essentiæ in universalibus quidem esse possunt, in solis verò individuis & particularibus substant. Intellectus enim universalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca quùm ipsæ subsistentiæ in universalibus quidem sint, in particularibus verò capiant substantiam, jure subsistentias particulariter substantes ὑποστάσεις appellaverunt. Neque enim, pensius subtiliusque intuenti, idem videbitur esse subsistentia, quod substantia. nam quod Græci οὐσίωσιν, vel οὐσιῶσθαι dicunt, id nos subsistentiam vel subsistere appellamus. quod verò illi ὑπόστασιν vel ὑφίστασθαι,

id nos

id nos ſubſtantiam vel ſubſtare interpretamur. ſubſiſtit enim, quod ipſum accidentibus, ut poſſit eſſe, non indiget: ſubſtat autem id quod aliis accidentibus ſubjectum quoddam, ut eſſe valeant, ſubminiſtrat; ſub illis enim ſtat, dum ſubjectum eſt accidentibus. Itaque genera vel ſpecies ſubſiſtunt tantùm: neque enim accidentia generibus ſpeciebuſve contingunt. Individua verò, non modo ſubſiſtunt, verum etiam ſubſtant. nam neque ipſa indigent accidentibus, ut ſint. informata enim ſunt jam propriis & ſpecificis differentiis, & accidentibus, ut eſſe poſſint miniſtrant, dum ſunt ſcilicet ſubjecta. Quocirca εἶναι atque ὑπῶδαι, eſſe atque ſubſiſtere; ὑφίστασθαι verò, ſubſtare intelligitur. neque enim verborum inops Græcia eſt, ut Marcus Tullius alludit; ſed eſſentiam, ſubſiſtentiam, ſubſtantiam, perſonam totidem nominibus reddit. eſſentiam quidem, οὐσίαν: ſubſiſtentiam, verò, ὑπόστασιν: ſubſtantiam, ὑπόστασιν: perſonam, πρόσωπον appellans. Ideo autem ὑποστάσεις Græci individuas ſubſtantias vocaverunt, quoniam cæteris ſubſunt, & quibuſdam quaſi accidentibus ſubpoſitæ ſubjectæque ſunt: atque idcirco nos quoque eas ſubſtantias nuncupamus, quaſi ſubpoſitas, quas illi ὑποστάσεις. quùmque etiam πρόσωπα nuncupent eaſdem ſubſtantias, poſſumus nos quoque nuncupare perſonas. Idem eſt igitur οὐσίαν eſſe, quod eſſentiam. idem ὑπόστασιν, quod ſubſiſtentiam. idem ὑπόστασιν, quod ſubſtantiam. idem eſt πρόσωπον, quod perſonam. Quare autem

autem de irrationalibus animalibus Græcus ὑπόστασιν non dicat, ſicut nos de eiſdem nomen ſubſtantiæ prædicamus, hæc ratio eſt; quoniam nomen hoc melioribus applicatum eſt, ut aliqua, id quod eſt excellentius, tametſi non deſcriptione naturæ & ſecundum id quod ſubſiſtere, ὑφίστασθαι atque ſubſtare eſt; at certè ὑποστάσεως vel ſubſtantiæ vocabulis diſcerneretur. Eſt igitur & hominis quidem eſſentia, id eſt, οὐσία. & ſubſiſtentia, id eſt, οὐσίωσις. & ὑπόστασις, id eſt, ſubſtantia. & πρόσωπον, id eſt, perſona. οὐσία quidem atque eſſentia, quoniam eſt. οὐσίωσις verò atque ſubſiſtentia, quoniam in nullo ſubjecto eſt. ὑπόστασις verò atque ſubſtantia, quoniam ſubeſt cæteris, quæ ſubſiſtentiæ non ſunt, id eſt, οὐσιώσεις. eſt πρόσωπον atque perſona, quoniam eſt rationabile individuum. Deus quoque & οὐσία eſt & eſſentia; eſt enim, & maximè ipſe eſt, à quo omnium eſſe proficiſcitur. eſt οὐσίωσις, id eſt, ſubſiſtentia, ſubſiſtit enim nullo indigens. & ὑφίστασθαι, ſubſtat enim. Unde etiam dicimus unam eſſe οὐσίαν vel οὐσίωσιν, id eſt, eſſentiam vel ſubſiſtentiam deitatis; ſed tres ὑποστάσεις id eſt, tres ſubſtantias. Et quidem, ſecundum hunc modum, dixere unam trinitatis eſſentiam, tres ſubſtantias, treſque perſonas. Niſi enim tres in Deo ſubſtantias Eccleſiaſticus loquendi uſus excluderet, videretur idcirco de Deo dici ſubſtantia: non quod ipſe cæteris rebus quaſi ſubjectum ſubponeretur, ſed quod idem omnibus uti præeſſet, ita etiam quaſi principium ſubeſſet re-

bus, dum eis omnibus ὑσίωσις, vel subsistere subministrat.

CAPUT IV.

Contra Nestorium, unam esse Personam.

SEd hæc omnia idcirco sint dicta, ut differentiam naturæ atque personæ, id est, ὑσίας atque ὑποστάσεως monstraremus. quo verò nomine unumquodque oporteat appellari, Ecclesiasticæ sit locutionis arbitrium. Hoc interim constet, quòd inter naturam personamque differre prædiximus; quoniam, Natura est, cujuslibet substantiæ specificata proprietas; Persona verò, rationabilis naturæ individua substantia. Hanc in Christo Nestorius duplicem esse constituit, eo scilicet traductus errore, quod putaverit in omnibus naturis posse dici personam. Hoc enim præsumpto, quoniam in Christo duplicem naturam esse censebat, duplicem quoque personam esse confessus est. Qua in re eum falsum esse, quùm definitio superius dicta convincat, tum hæc argumentatio evidenter ejus declarabit errorem. Si enim non est Christi una persona, duasque naturas esse manifestum est, hominis scilicet atque Dei; (nec tam insipiens quisquam, ut utramlibet earum ratione sejungat) consequitur ut duæ videantur esse personæ. est enim persona, ut dictum est, naturæ rationabilis individua subsistentia. Quæ est igitur facta hominis Deique conjunctio? Num ita quasi quùm duo corpora sibimet

bimet apponuntur, ut tantum locis juncta sint & nihil in alterum ex alterius qualitate perveniat? quem conjunctionis modum Græci κατ' παράθεσιν vocant. Sed si ita humanitas divinitati conjuncta est, nihil horum ex utrisque confectum est, ac per hoc nihil est Christus. At si, duabus personis manentibus, ea conjunctio, qualem superius diximus, facta est naturarum, unum ex duobus effici nihil potuit. omnino enim ex duabus personis nihil unquam fieri potest. Nihil igitur unum secundum Nestorium Christus est, ac per hoc omnino nihil. quod enim non est unum, nec esse omnino potest: esse enim atque unum convertitur. & quodcunque est, unum est; etiam ea, quæ ex pluribus conjunguntur, ut acervus, chorus, unum tamen sunt. Sed esse Christum manifestè & veraciter confitemur. Unum igitur esse dicimus Christum. Quod si ita est, unam quoque Christi sine dubitatione personam esse necesse est. nam si duæ personæ essent, unus esse non posset. duos vero esse dicere Christos, nihil est aliud, nisi præcipitatæ mentis insania: cur enim omnino duos audeat Christos vocare, hominem unum, alium Deum? vel cur eum, qui Deus est, Christum vocat, si eum quoque, qui homo est, Christum est appellaturus, quùm nihil simile, nihil habeant ex copulatione conjunctum? Cur simili nomine diversissimis abutatur naturis, quùm si Christum definire cogitur, utrisque (ut ipse dicit) Christis, non possit unam defi-

nitionis adhibere ſubſtantiam? Si enim Dei atque hominis diverſa ſubſtantia eſt, unumque in utriſque Chriſti nomen, nec diverſarum conjunctio ſubſtantiarum, unam creditur feciſſe perſonam, æquivocum nomen eſt Chriſti & nulla poteſt definitione concludi. Quibus autem unquam Scripturis nomen Chriſti geminatur? Quid vero novi, per adventum Salvatoris, effectum eſt? nam Catholicis & fidei veritas & raritas miraculi conſtat. Quam enim magnum eſt, quamque novum, quod ſemel nec ullo alio ſæculo poſſit evenire, ut ejus, qui ſolus eſt natura Deus, cum humana, quæ ab eo erat diverſiſſima, conveniret; atque ita, ex diſtantibus naturis, una fieret, copulatione, perſona. Secundum Neſtorii verò ſententiam, quid contigit novi? Servant, inquit, proprias humanitas divinitaſque perſonas. quando enim non fuit divinitatis propria humanitatiſque perſona? quando verò non erit? vel quid amplius in Jeſu generatione contigit, quàm in cujuſlibet alterius; ſi, diſcretis utriſque perſonis, diſcretæ etiam fuere naturæ? Ita enim, perſonis manentibus, illic nulla naturarum potuit eſſe conjunctio; ut in quolibet homine, cujus quùm propria perſona ſubſiſtat, nulla eſt ei, excellentiſſimæ ſubſtantiæ, conjuncta divinitas. Eſto verò, Deum ipſum Chriſti appellatione cur vocet, cur verò non elementa quoque ipſa ſimili audeat appellare vocabulo, per quæ Deus mira quædam quotidianis motibus operatur? An quia irra-

irrationabiles ſubſtantiæ non poſſunt habere perſonam, quæ Chriſti vocabulum excipere poſſit? Nonne, in Sanctis hominibus ac pietate conſpicuis, apertus divinitatis actus cognoſcitur? Nihil enim intererit, cur non Sanctos quoque viros eadem appellatione dignetur, ſi, in aſſumptione humanitatis, non eſt una in conjunctione perſona. Sed dicat forſitan; illos quoque Chriſtos vocari fateor, ſed ad imaginem veri Chriſti. Quod ſi nulla ex homine atque Deo una perſona conjuncta eſt, omnes ita veros Chriſtos arbitrabimur, ut hunc, qui ex virgine genitus creditur. nulla quippe in hoc adunata perſona eſt, ex Dei atque hominis copulatione; ſicut nec in eis, qui Dei Spiritu de venturo Chriſto prædicebant, propter quod etiam ipſi quoque appellati ſunt Chriſti. Jam verò ſequitur, ut perſonis manentibus nullo modo à divinitate humanitas credatur aſſumpta. omnino enim diſjuncta ſunt, quæ æquè perſonis naturiſque ſeparantur; prorſus, inquam, disjuncta ſunt: nec magis inter ſe homines boveſque disjuncti, quàm divinitas in Chriſto humanitaſque diſcreta eſt, ſi permanſere perſonæ. Homines quippe ac boves una animalis communitate junguntur: eſt enim illis ſecundum genus communis ſubſtantia, eademque in univerſalitatis collectione natura. Deo verò atque homini quid non erit diverſa ratione disjunctum, ſi, ſub diverſitate naturæ, perſonarum quoque credatur manſiſſe diſcretio? Non eſt igitur ſal-

vatum humanum genus, nulla in nos salus Christi generatione processit. tot Prophetarum Scripturæ populum illusere credentem. omnis veteris testamenti spernatur auctoritas, per quam salus mundo Christi generatione, promittitur. Non autem proveniſſe manifestum est, si eadem in persona est, quæ in natura diversitas. eundem quippe salvum fecit, quem creditur assumpsisse. nulla verò intelligi potest assumptio, si manet æquè naturæ personæque discretio. Igitur qui assumi manente persona non potuit, jure non videbitur per Christi generationem potuisse salvari. Non est igitur, per generationem Christi, hominum salvata natura; quod credi nefas est. Sed quamquam permultæ sint, quæ hunc sensum impugnare valeant atque perfringere, de argumentorum tamen copia hæc interim libasse sufficiat.

CAPUT V.

Contra Eutychen, Corpus Christi ex Maria verè assumptum.

TRanseundum quippe est ad Eutychen, qui quùm à veterum orbitis esset evagatus, in contrarium cucurrit errorem; asserens, tantum abesse ut in Christo gemina persona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. ita quippe esse assumptum hominem, ut ea sit adunatio facta cum Deo, ut natura humana non manse-

manserit. Hujus error ex eodem, quo Nestorii, fonte prolabitur. nam sicut Nestorius arbitratur non posse esse naturam duplicem, quin persona fieret duplex, atque ideo, quùm in Christo naturam duplicem confiteretur, duplicem credidit esse personam. ita quoque Eutyches non putavit naturam duplicem esse sine duplicatione personæ. & quùm non confiteretur duplicem esse personam, arbitratus est, consequens esse, ut una videretur esse natura. Itaque Nestorius rectè tenens duplicem in Christo esse naturam, sacrilegè confitetur duas esse naturas: Eutyches verò rectè credens unam esse personam, impiè credit unam quoque esse naturam. Qui convictus evidentia rerum, quandoquidem manifestum est aliam naturam esse hominis, aliam Dei, ait, duas se confiteri in Christo naturas ante adunationem, unam vero post adunationem. Quæ sententia non apertè quod vult eloquitur. ut tamen ejus dementiam perscrutemur; Adunatio hæc aut tempore generationis facta est, aut tempore resurrectionis. Sed si, tempore generationis, facta est, videtur putare & antè generationem fuisse humanam carnem, non à Maria sumptam, sed aliquo modo alio præparatam; Mariam verò virginem appositam, ex qua caro nasceretur quæ ab ea sumpta non esset. illam verò carnem, quæ ante fuerit, esse divisam atque à divinitatis substantia separatam. quùm ex virgine natus est, adunatam esse Deo, ut una videretur facta esse natura. Vel si hæc,

ejus ſententia non eſt, illa eſſe poterit dicentis; duas ante adunationem, unam poſt adunationem, ſi adunatio generatione perfecta eſt, ut corpus quidem à Maria ſumpſerit, ſed, antequam ſumeret, diverſam deitatis humanitatiſque fuiſſe naturam: ſumptam verò unam factam, atque in divinitatis ceſſiſſe ſubſtantiam. Quod ſi hanc adunationem non putat generatione, ſed reſurrectione factam; rurſus id duobus fieri arbitrabitur modis, aut enim genito Chriſto & non aſſumente de Maria corpus, aut aſſumpta ab eadem carne, uſque dum reſurgeret, duas quidem fuiſſe naturas, poſt reſurrectionem unam factam. de quibus illud disjunctum naſcitur, quod interrogabimus hoc modo; Natus ex Maria Chriſtus aut ab ea carnem humanam traxit, aut minimè. ſi non confitetur ex ea traxiſſe, dicat quo homine indutus advenerit; utrumne eo, qui deciderat prævaricatione peccati, an alio? Si eo, de cujus ſemine ductus eſt homo; quem veſtita divinitas eſt? Nam ſi, ex ſemine Abrahæ atque David & poſtremo Mariæ, non fuit caro illa, qua natus eſt; oſtendat, ex cujus hominis ſit carne derivatus. quoniam, poſt primum hominem, caro omnis humana ex humana carne deducitur. Sed ſi quem dixerit hominem, à quo generatio ſumpta ſit Salvatoris, præter Mariam virginem, & ipſe errore confunditur, & adſcribere mendacii notam ſummæ divinitati, illuſus ipſe, videbitur; quando quod Abrahæ atque David promittitur in ſanctis

ctis divinationibus, ut ex eorum semine toti mundo salus oriatur, aliis distribuit. quùm præsertim si humana caro sumpta est, non ab alio sumi potuerit, nisi unde etiam procreabatur. Si igitur à Maria non est sumptum corpus humanum, sed à quolibet alio, per Mariam tamen est procreatum, quod fuerat prævaricatione corruptum, superius dicto repellitur argumento. Quod si non eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortem; illud eveniet, ex nullius hominis semine talem potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igitur talis sumpta est caro. unde fit ut noviter videatur esse formata. sed hæc aut ita hominum visa est oculis, ut humanum putaretur corpus, quod revera non esset humanum, quippe quod nulli originali subjaceret pœnæ. aut nova quædam vera, nec pœnæ peccati subjacens originalis ad tempus hominis natura formata est. Si verum hominis corpus non fuit, apertè arguitur mentita divinitas, quæ ostenderet hominibus corpus, quod quùm verum non esset, tum fallerentur hi, qui verum esse arbitrarentur. At si nova veraque non ex homine sumpta caro formata est, quo tanta tragœdia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe, ne in homine quidem, non stulte fieri puto, quod inutiliter factum est. Ad quam verò utilitatem facta procreabitur tanta humilitas divinitatis, si homo, qui periit, generatione ac passione Christi salvatus non est, quo-

niam negatur assumptus? Rursus igitur, sicut ab eodem Nestorii fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eundem finem relabitur. ut secundum Eutychen quoque non sit salvatum genus humanum: quoniam non is qui æger esset, & salvatione curaque egeret, assumptus est. Traxisse autem hanc sententiam videtur, si tamen hujus erroris fuit, ut crederet non fuisse corpus Christi verè ex homine, sed extra atque à Deo in cœlo formatum; quoniam cum eo in cœlum creditur ascendisse. quod exemplum continet tale; non ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit.

CAPUT VI.

Quod nec divinitas in humanitatem, nec humanitas in divinitatem translata est, nec utraque permixta.

SEd satis de ea parte dictum videtur, si corpus quod Christus excepit, ex Maria non credatur assumptum. Si verò assumptum est ex Maria, neque permansit perfecta humana divinaque natura; id tribus effici potuit modis: aut enim divinitas in humanitatem translata est, aut humanitas in divinitatem, aut utraque in se ita temperatæ sunt atque commixtæ, ut neutra substantia propriam formam teneret. Sed si divinitas in humanitatem translata est, factum est, quod credi nefas est, ut in humanitatem, non immutabili substantia

tia permanente, divinitas verteretur; & quod passibile atque mutabile naturaliter existeret, id immutabile permaneret; quod verò immutabile atque impassibile naturaliter creditur, id in rem mutabilem verteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione contingit. Sed humana forsitan natura in deitatem videatur esse conversa. Hoc verò quî fieri potest, si divinitas in generatione Christi & humanam animam susceptit & corpus? Non enim omnis res in rem omnem verti ac transmutari potest. nam quùm substantiarum aliæ sint corporeæ, aliæ incorporeæ: neque corporea in incorpoream, neque incorporea in eam, quæ corpus est, mutari potest. nec verò incorporea in se invicem formas proprias mutant: sola enim mutari transformarique in se possunt, quæ habent unius materiæ commune subjectum. neque hæc omnia, sed ea quæ in se & facere & pati possunt: id verò probatur hoc modo; Neque enim potest æs in lapidem permutari, nec verò idem æs in herbam, nec quodlibet aliud corpus, in quodlibet aliud transfigurari potest; nisi & eadem sit materia rerum in se transeuntium, & à se & facere & pati possint: ut quùm vinum atque aqua miscentur, utraque sunt talia, quæ actum sibi passionemque communicent. potest enim aquæ qualitas à vini qualitate aliquid pati; Atque idcirco si multum quidem fuerit aquæ, vini verò paululum, non dicuntur immista, sed alterum alterius qualitate corrumpitur. si quis

enim

enim vinum fundat in mare, non mistum est mari vinum, sed in mare corruptum; idcirco, quoniam qualitas aquæ, multitudine sui corporis, nihil passa est à qualitate vini, sed potius in seipsam vini qualitatem propria multitudine commutavit. Si verò sint mediocres sibique æquales, vel paulo inæquales naturæ, quæ à se facere & pati possint, illæ miscentur, & mediocribus inter se qualitatibus temperantur. Atque hæc quidem in corporibus, neque his omnibus, sed tantùm quæ à se (ut dictum est) & facere & pati possunt, communi atque eadem materia subjecta. Omne enim corpus quod in generatione & corruptione subsistit, communem videtur habere materiam. sed non omne ab omni, vel in omni, vel facere aliquid vel pati potest. Corporea verò in incorporea nulla ratione poterunt permutari, quoniam nulla communi materia subjecta participant, quæ susceptis qualitatibus in alterutram permutetur. omnis enim natura incorporeæ substantiæ, nullo materiæ nititur fundamento. nullum verò corpus est, cui non sit materia subjecta. Quod quùm ita sit, quùmque ne ea quidem, quæ communem materiam naturaliter habent, in se transeant, nisi illis adsit potestas in se & à se faciendi & patiendi; multo magis in se non permutabuntur, quibus non modo communis materia non est, sed quùm alia res materiæ fundamento nititur, ut corpus; alia omnino materiæ subjecto non egeat, ut incorporeum. Non igitur fieri

potest,

poteſt, ut corpus in incorporalem ſpeciem permutetur. nec verò fieri poteſt, ut incorporalia in ſeſe commiſtione aliqua permutentur. Quorum enim communis nulla materia eſt, nec in ſe verti ac permutari queunt. nulla autem eſt incorporalibus materia rebus. non poterunt in ſe igitur invicem permutari. Sed anima & Deus incorporeæ ſubſtantiæ rectè creduntur: Non eſt igitur humana anima in divinitatem, à qua aſſumpta eſt, permutata. Quod ſi neque corpus, neque anima in divinitatem potuit verti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas converteretur in Deum. multo minus verò credi poteſt, ut utraque in ſeſe confunderentur; quoniam neque incorporalitas tranſire ad corpus poteſt, neque rurſus è converſo corpus ad incorporalitatem. quando quidem nulla his materia ſubjecta communis eſt, quæ alterutris ſubſtantiarum qualitatibus permutetur. At hi ita ajunt, Ex duabus quidem naturis Chriſtum conſiſtere, in duabus verò minimè. Hoc ſcilicet intendentes, quoniam quod ex duabus conſiſtit ita unum fieri poteſt, ut illa, ex quibus dicitur conſtare, non maneant; veluti quùm mel aquæ confunditur, neutrum manet, ſed alterum, alterius copulatione corruptum, quiddam tertium fecit: ita illud quidem quod ex melle atque aqua tertium fit, conſtare ex utriſque dicitur, in utriſque verò negatur. non enim poterit in utriſque conſtare, quando utrorumque natura non permanet. Ex utriſque enim conſtare poteſt,

licet

licet ea, ex quibus conjungitur, alterutra qualitate corrupta sint. Ex utrisque verò hujusmodi constare non poterit, quoniam ea, quæ in se transfusa sunt, non manent, ac non sunt utraque quibus constare videatur, quùm ex utrisque constent in se invicem qualitatum mutatione transfusis. Catholici verò utrumque rationabiliter confitentur. nam & ex utrisque naturis Christum & in utrisque consistere. sed in qua ratione dicatur, paulo posterius explicabo. Nunc illud manifestum est, convictam esse Eutychis sententiam eo nomine quod, quum tribus modis fieri possit, ut ex duabus naturis una subsistat; ut aut divinitas in humanitatem translata sit, aut humanitas in divinitatem, aut utraque permista sint. Nullum horum modum fieri potuisse superius dicta argumentatione declaratur.

CAPUT VII.

Christum in utrisque & ex utrisque naturis consistere.

RESTAT ut, quemadmodum Catholica fides dicat, & in utrisque naturis Christum & ex utrisque consistere, doceamus. Ex utrisque naturis aliquid consistere, duo significat: Unum quidem, quùm ita dicimus aliquid ex duabus naturis jungi, sicut ex melle atque aqua. id autem est ut ex quolibet modo confusis, vel si una vertatur in alteram, vel si utræque in se misceantur invicem, nullo tamen

men modo utraque permaneant. ſecundum hunc modum Eutyches ait, ex utriſque naturis Chriſtum conſiſtere. Alter vero modus eſt ex utriſque conſiſtendi, quod ita ex duabus junctum eſt, ut illa tamen, ex quibus junctum eſſe dicitur, maneant, nec in alterutra vertantur; ut quùm dicimus, coronam ex auro gemmiſque compoſitam. Hîc neque aurum in gemmas tranſlatum eſt, neque in aurum gemma converſa, ſed utraque permanent, nec formam propriam derelinquunt. talia ergo, ex aliquibus conſtantia, in his conſtare dicimus, ex quibus conſiſtere prædicantur. tunc enim poſſumus dicere coronam gemmis auroque conſiſtere; ſunt enim gemmæ atque aurum, quibus corona conſiſtat. nam in priore modo, non eſt mel atque aqua in quibus illud, quod ex utriſque jungitur, conſtet. Quùm igitur utraſque manere naturas in Chriſto fides Catholica confiteatur, perfectaſque eaſdem perſiſtere, nec alteram in alteram tranſmutari; jure dicit & in utriſque naturis Chriſtum, & ex utriſque conſiſtere. in utriſque quidem, quia manent utræque: ex utriſque verò, quia utrarumque adunatione manentium una perſona fit Chriſti. Non autem ſecundum eam ſignificationem ex utriſque naturis Chriſtum junctum eſſe fides Catholica tenet, ſecundum quam Eutyches pronuntiat. Nam ille talem ſignificationem conjunctionis ex utraque natura ſumit, ut non confiteatur in utriſque conſiſtere, neque utraſque manere: Catholicus

verò

verò eam significationem ex utrisque consistendi sumit, quæ illi sit proxima, eamque conservet, quæ in utrisque consistere confitetur. Æquivocum igitur est, ex utrisque consistere, ac potius amphibolum & gemina significatione diversa designans. una quidem significatione, non manere substantias, ex quibus illud quod copulatum est dicatur esse conjunctum. alio modo significans ita ex utrisque conjunctum, ut utraque permaneant. Hoc igitur expedito æquivocationis atque ambiguitatis nodo, nihil est ultra quod possit opponi, quin id sit, quod firma veraque fides Catholica continet; Eundem Christum hominem esse perfectum, eundem Deum: eundemque, qui homo sit perfectus atque Deus, unum esse Deum ac Dei filium; nec quaternitatem trinitatis astrui, dum homo additur supra perfectum Deum, sed unam eandemque personam, numerum trinitatis explere. ut quùm humanitas passa sit, Deus tamen passus esse dicatur: non quòd ipsa deitas humanitas facta sit, sed quod à deitate fuerit assumpta. Item qui homo est, Dei filius appellatur, non substantia divinitatis sed humanitatis, quæ tamen divinitati naturali unitate conjuncta est. Et quùm hæc ita intelligentia discernantur permisceanturque, tamen unus idemque & homo sit perfectus & Deus. Deus quidem, quòd ipse sit ex patris substantia genitus: homo verò, quòd ex Maria sit virgine procreatus. Itemque qui homo, Deus; eo quod à Deo fuerit assumptus.

ptus. & qui Deus, homo; quoniam vestitus homine sit: quùm in eadem persona aliud sit divinitas quæ susceptit, aliud, quam susceptit, humanitas: idem tamen Deus atque homo est. Nam si hominem Christum intelligas, idem homo est atque Deus; quoniam homo ex natura, Deus assumptione. Si verò Deum intelligas, idem Deus est atque homo; quoniam natura Deus est, homo assumptione. Fitque in eo gemina natura geminaque substantia, quoniam homo Deus: unaque persona; quoniam idem homo atque Deus. Mediaque hæc est inter duas hæreses via, sicut virtutes quoque medium tenent. omnis enim virtus in medio rerum decore locata consistit; siquidem vel ultra, vel infra, quam oportuerit, fiat, à virtute discedit. medietatem igitur virtus tenet. Quocirca si quatuor hæc neque ultra esse possunt, ut in Christo, aut duæ naturæ sint duæque personæ, ut Nestorius ait: aut una persona unaque natura, ut Eutyches ait: aut duæ naturæ, sed una persona, ut Catholica fides credit: aut una natura duæque personæ. Quùmque duas quidem naturas duasque personas in ea, quæ contra Nestorium dicta est, responsione, convicerimus: Unam verò personam unamque naturam esse non posse, Eutyche proponente, monstraverimus, neque tam amens quisquam huc usque exstiterit, ut unam in eo naturam crederet, sed geminas esse personas; Restat ut ea sit vera, quam fides Catholica pronuntiat;

geminam ſubſtantiam ſed unam eſſe perſonam. Quia verò paulo ante diximus Eutychen confiteri duas quidem in Chriſto ante adunationem naturas, unam verò poſt adunationem. Quùmque hunc errorem duplicem interpretaremur celare ſententiam, ut hæc adunatio aut generatione fieret, quùm ex Maria corpus hominis minime ſumeretur, aut ſumpto quidem ex Maria per reſurrectionem fieret adunatio. de utriſque quidem partibus idoneè, ut arbitror diſputatum eſt. Nunc quærendum eſt, quomodo fieri potuerit, ut duæ naturæ in unam ſubſtantiam miſcerentur.

CAPUT VIII.

Quis fuerit ſtatus vitæ Chriſti.

VEruntamen eſt etiam nunc & alia quæſtio, quæ ab his inferri poteſt, qui corpus humanum ex Maria ſimptum eſſe non credunt, ſed alias fuiſſe ſequeſtratum, præparatumque quod in adunatione ex Mariæ utero gigni atque proferri videretur. Ajunt enim, ſi ex homine ſumptum eſt corpus, homo verò omnis ex prima prævaricatione non ſolum peccato & morte tenebatur, verum etiam affectibus peccatorum erat implicitus; eaque illi fuit pœna peccati, ut quum morte teneretur obſtrictus, tamen eſſet reus etiam voluntate peccandi; cur in Chriſto neque peccatum fuit, neque voluntas ulla peccandi? Et omnino habet animad-

nimadvertendam dubitationem talis quæstio. Si enim ex carne humana Christi corpus assumptum est, dubitari potest, quænam hæc caro quæ assumpta sit, esse videatur. eum quippe salvavit quem etiam assumpsit. Sin verò talem hominem assumpsit, qualis Adam fuit ante peccatum, integram videtur humanam assumpsisse naturam, sed tamen quæ medicina penitus non egebat. Quomodo autem fieri potest, ut talem assumpserit hominem, qualis Adam fuit, quùm in Adam potuerit esse peccandi voluntas atque affectio? unde factum est, ut etiam prætergressis divinis præceptis inobedientiæ delictis teneretur astrictus. In Christo verò ne voluntas quidem ulla creditur fuisse peccandi: quùm præsertim si tale corpus hominis assumpsit, quale Adæ ante peccatum fuit, non debuerit esse mortalis: quoniam Adam si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Quùm igitur Christus non peccaverit, quærendum est cur senserit mortem, si Adæ corpus, antequam peccaret, assumpsit. Quod si talem statum suscepit hominis, qualis Adæ post peccatum fuit, videtur etiam in Christo non defuisse necessitas ut & delictis subjiceretur & passionibus confunderetur, obductisque judicii regulis bonum à malo non sincera integritate discerneret, quoniam has omnes pœnas Adam delicti prævaricatione suscepit. Contra quos respondendum est, tres intelligi hominum posse status. Unum quidem Adæ ante deli-

ctum, in quo tametsi ab eo mors aberat, nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamen in eo voluntas esse peccandi. alter verò est, in quo mutari potuisset, si firmiter in Dei præceptis manere voluisset: tunc enim addendum foret, ut non modo non peccaret, aut peccare vellet, sed nec posset quidem aut peccare, aut velle delinquere. Tertius status est post delictum, in quo mors illum necessario sequuta est, & peccatum ipsum voluntasque peccati. Quarum summitatum atque contrariorum hæc loca sunt, is ille status, qui præmium esset, si in præceptis Dei Adam manere voluisset. & is, qui pœnæ fuit quoniam manere noluit: in illo enim nec mors esset, nec peccatum, nec voluntas ulla peccandi. in hoc verò, & mors & peccatum & delinquendi omnis affectio, omniaque in perniciem prona, nec quicquam in se opis habentia, ut post lapsum posset assurgere. Ille verò medius status, in quo præsentia quidem mortis vel peccati aberat, potestas verò utriusque constabat, inter utrumque statum est collocatus. Ex his igitur tribus statibus Christus corporeæ naturæ suæ singulas quodammodo indidit causas: Nam quod mortale corpus assumpsit, ut mortem à genere humano fugaret, in eo statu ponendum est, quod post Adæ prævarication pœnaliter inflictum est. Quod vero non fuit in eo voluntas ulla peccati, ex eo sumptum est statu, qui esse potuisset, nisi voluntatem insidiantis fraudibus applicasset. Restat igitur

tur tertius ſtatus, id eſt, medius: ille ſcilicet, qui eo tempore fuit, quùm nec mors aderat & adeſſe poterat delinquendi voluntas. In hoc igitur Adam talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in ſomnum & alia quæ ei non defuerunt, humana quidem ſed conceſſa, & quæ nullam pœnam mortis inferrent. Quæ omnia habuiſſe Chriſtum dubium non eſt. nam & manducavit & bibit & humani corporis officio functus eſt. Neque enim tanta indigentia in Adam fuiſſe credenda eſt, ut, niſi manducaſſet, vivere non potuiſſet: ſed ſi ex omni quidem ligno eſcam ſumeret, ſemper vivere potuiſſet, hiſque non mori. idcirco Paradiſi fructibus indigentiam explebat. Quam indigentiam fuiſſe in Chriſto nullus ignorat, ſed poteſtate non neceſſitate. Et ipſa indigentia ante reſurrectionem in eo fuit: poſt reſurrectionem verò talis exſtitit, ut ita illud corpus immutaretur humanum, ſicut Adæ, præter prævaricationis vinculum, mutari potuiſſet. quodque nos ipſe dominus Jeſus Chriſtus votis docuit optare, ut fiat voluntas ejus ſicut in cœlo & in terra, ut adveniat ejus regnum & nos liberet à malo. Hæc enim omnia illa beatiſſima humani generis fideliter credentium immutatio deprecatur.

Hæc ſunt quæ ad te de fidei meæ credulitate ſcripſi. Qua in re ſi quid perperam dictum eſt, non ita ſum amator mei, ut ea quæ ſemel effuderim, meliori ſententiæ anteferre contendam. Si enim

nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona, qui solus bonus est, illud potius bonum esse credendum est, quod illa incommutabilis bonitas atque omnium bonorum causa perscribit.

EXPLICIT.

INDEX
RERUM ET VERBORUM
In libros V. *Consolationis Philosophiæ & Opuscula sacra Boëtii.*

A.

Abraham electus, ex quo Christus nasceretur. pag. 177
Achilles fratris thalamos Phrygiæ ruinis piavit. 117
Adæ peccatum. 175, 176. *prævaricatio, pœna.* 176
Adam ante peccatum licet non manducasset, vivere potuit. 213
Adversa fortuna plus prodest quàm secunda. 46
Ædes sacræ perfugium reis. 10
Æterna lex quid sanciat. 101
Æternitati nullus numerus comparari potest. 44
Æternitatis definitio. 137. *& temporis differentia.* ibid.
Æternus mundus quomodo Platoni. 138
Agamemnon natæ jugulum fœderat. 117
in Agrorum multorum possessione non est beatitudo. cur. 35
Albinus consularis à Boëtio servatus. 10, 12
Alcibiadis superficie pulcrum corpus, intus fœdum. 63
Alteritas principium est pluralitatis. 149
Amici non virtute sed fortuna conciliantur. 59
Amor omnia ligat in cœlo & in terris. 47. *ipse est lex sibi.* 85
Anaxagoræ fuga. 7
Angelorum casus. 175
Animæ humanæ quomodo plus minusve liberæ. 122. *quomodo insciitiæ nube caligant.* ibid. *cœlo fruentis gaudium.* 45. *mundi descriptio.* 68
Animal omne mortem vitare conatur. 76
Animarum supplicia post defunctum morte corpus. 101
Anni decem mille æternitati comparari non possunt. 44
Antoninus Caracalla Papinianum occidit. 59
Arbitrii libertas inest omnibus hominibus. 122
Arbitrium & libertatem simul esse difficile cogitatur. 123
Arbores quod bonum est sibi quærunt. 77. *trahunt alimenta radicibus.* ibid. *semine multiplicantur.* ibid.
Arcturi sidera. 105
Arii hæresis. 173
Aristotelis quid sit Casus. 120. *mundus cœpit nec desinet.* 137
in Athenienſium republ. populus imperabat. 16
Avaritiæ nihil satis est. 56
Avaritiam opes non explent. 41
Avarus lupo similis. 96
Avis è cavea statim evolat naturaliter. 53

B.

Basilius delator Boëtii. 10
Beatitudo rerum mortalium, miseria. 32.

ra. 32. non est in fortuitis. ibid. quid sit. 50. quare in voluptate Epicuro. 51. in summo Deo. 70. & Deus idem. 74
Boëtii bibliotheca. 8, 17. magistratus bonis utilis. 9. oppressionem quæ mala secuta sint. 14. ingenium & facundia. liberi consules. ibid. liberi consulares. 30. etiam felicis animum aliquid semper angebat. 54. delator Decoratus. 56
Boëtius Eleaticis & Academicis studiis innutritus. 3. astrorum & naturalis scientiæ peritus. 4. stupore pressus lethargum patitur. 4. decreta philosophiæ in actum transferre voluit. 9. in magistratu sprevit pro jure potentiorum minas. ibid. Conigastum, Triguillam & alios barbaros à nocendo compescuit. provincialium fortunas, Campaniam provinciam, Paulinum & Albinum consulares fovit. 9, 10. cujus criminis accusatus. quæ accusationis series. 11. senatus Romani innocentiam defendit. ibid. absens inauditus, indefensus morti ac proscriptioni damnatur. 13. sacrilegii quoque accusatur. ibid. affluentia & splendore fortunæ circumdatus. 25. miser non est. desolatur parente, curæ est summis viris. affinis sit principum civitatis. felix soceris, conjuge, liberis masculis. sumit in adolescentia maximas dignitates. duos filios consules vidit. largitionem exhibet populo. 28. non per ambitionem dignitates expetiit, sed materiam gerendis rebus optavit. 42. vulgi clamoribus non excitatur. 148
Bona humana ex omni parte integra non sunt. 29. imagines sunt summi boni. 67
Boni potentes, mali imbecilles. 87. potentes soli sunt. 93. dii sunt. beati. 95. semper ad Deum convertuntur, ut finem suum. 115
Boni ac beatitudinis una & eadem substantia. 74. ipsius definitio. 79. nihil est ex nobis. 214
Bonis oppressis scelerati exultant. 14
in Bono ipso sita est Dei substantia. 74
Bonorum humanorum conditio anxia. 31
Bonum quam diversè omnes homines petant. 50. quomodo diversis studiis petitur. 52. & quidem naturaliter. 53. perfectum beatitudo est. 70. quid sit. 74. & unum idem est. 75. summum, ad quod omnia festinant. 79. est finis rerum omnium. ibid. summum regit omnia fortiter & disponit suaviter. 82. omne quod justum. 100
Bootes plaustra tardius legit. 105
Busiris ab Hercule mactatus. 40

C.

CAmpania provincia ab inopia liberata. 10
Canii mors. 7. præclarè dictum. 11
Caput quare homini erectum. 136
Casus quid sit. nihil esse. 120. quid Aristoteli. ibid. definitio. 121
Catoni victa causa placuit, diis victrix. 110
Caucasum montem fama reip. Rom. non transcendit. 43
Christi vitæ status. 210
Christus à patre missus ad salvandos homines. 179. baptizatus. 180. discipulos eligit. ibid. ex utrisque & in utrisque naturis consistit. 206.

206. *quodnam corpus assumpserit.* 211. *quomodo.* 212
Claritas quomodo bonum. 50
ad Cœleste exemplar vita formanda. 9, 47, 113
in Cœlo cœlestibusque mira concordia & constantia. 113. *ut & in elementis & animi partibus.* ibid.
Cœlo comparata terra omnis, punctum est. 42
Cœlum patria hominum. 16, 88. *respiciendum.* 63
Cognitio est in cognoscente, non in rebus. 131
Conceptio communis animi quid sit. 166. *quotuplex.* ibid.
Conigasti impetus in imbecillium fortunas. 9
Constantis viri descriptio. 7, 8
Constat genitum nihil. 29
Consulare imperium abolitum. 79
Consulatu functus non ideo apud barbaros honoratur. 57
Consulatus filiorum Boëtii descriptio. 28
Corporea in incorporea mutari non possunt. 204
Corporibus aliis dulcia, aliis amara conveniunt. 110
Corporis voluptates plenæ anxietatis & pœnitentiæ. 62. *bona fragilia sunt. his homo vincitur ab animantibus.* 63
Corpus triduanæ febris igniculo dissolvitur. 63
Correctio prævorum morum, cæteris optimum exemplum. 100
Culpæ morbi supplicio resecandi. 103
Curæ rerum terrenarum mentem occæcat. 4
Cyprianus Albini consular. delator. 10
Cyro Crœsus formidabilis, mox miserandus. 26

D.

Decoratus scurra, delator Boëtii. 56. *cum eo gerit magistratum.* ibid.
Dei fœnis agi, summa libertas est. 16. *substantia in ipso bono sita.* 74. *nomen.* 80. *scientiæ præstantia.* 139. *providentiæ descriptio.* 106. *& deinceps.*
Deo consimilem fieri. 13. *regente, omnia voluntariè parent.* 81. *omnia præsentia.* 123. *prætermisso nullum rectum exordium.* 68. *nihil naturam servans contrâire conatur.* 81. *nihil obsistere valet.* 82. *quomodo colloquuntur homines.* 127. *semper æternus ac præsentarius status.* 139. *in eo rectæ positæ sunt sphes precesque.* 143
Deus providentia sua omnia regit. 14, 15. *si est, unde mala? si non est, unde bona?* 12. *εἰς κοίρανος, εἰς βασιλεύς.* 16. *operi suo præsidet.* 18. *omnium operum mundi auctor.* 61. *invocandus in principio omni.* 68. *summi perfectique boni plenissimus.* 70. *& beatitudo idem.* 74. *ad regendum nullis adminiculis eget.* 81. *per bonum cuncta disponit.* ibid. *omnium potens. malum facere non potest.* 82. *omnia scit & potest, sed bona tantum vult.* 87. *servator bonorum, malorum depulsor.* 110. *dat unicuique quod convenit.* ibid. *ad bonum dirigens cuncta providentia sua cœlestia ac terrena moderatur ac regit.* 113, 114. *sol dicitur verus.* 123. *est ipsum quod est.* 156. *ipsum est, quod est justum.* 156. *creavit omnia.* 174. *& materia*

perfecto intellectu intelligi non possunt. 186. *est* οὐσία, οὐσίωσις, ὑφίστασθαι. 193. *rectè officia rerum omnium partitus est.* 18. *stabilis manens dat cuncta moveri.* 68. *pulcerrimus pulcrum mundum formavit.* ibid. *serenum & requies piis. finis, principium, vector, dux, semita idem & terminus.* 69. *requies, portus, asylum.* 74. *præterita, præsentia & futura omnia uno ictu mentis videt.* 123. *conditis rebus quomodo antiquior.* 138. *ad bonum cuncta disponit & in sui similitudinem retinere festinat. è repub. sua omne malum eliminat.* 113. *quæ prænoscit fiunt. quomodo.* 140. *bonis præmia, malis supplicia dispensat. judex. cunctorum inspector.* 141

Differentiæ ubi absunt, abest pluralitas. 160

Dignitas despectiores improbos facit. 57, 58

Dignitates improbis collatæ mirè nocent. 39. *pessimis sæpius conferuntur.* 40. *bonos per se non faciunt. collatæ improbis, ostendunt eos indignos, ut imperatoria Neronem.* 41

in Dignitatibus non est bonum. nec in potentia. cur. 39, 56, 57, 63

Diis victrix causa placuit, victa Catoni. 110

Diluvium. 177

Dionysius regni metum è gladio supra caput pendente exprimebat. 59

Diversum dicitur vel genere, vel specie vel numero. 149

Divina mens dat omnibus naturis formas, causas, ordinem. 106. *in divina substantia non est numerus.* 153

Divinæ menti propinquiora, minus fatum participant. quare. 108. *simplicitas res omnes dirigit.* 109. *mutabiles coërcet.* ibid. *potentiæ soli mala bona sunt.* 112

Divinitas summa, eadem summa beatitudo. 72. *in humanitatem non est conversa in Christo.* 203

Divites sitiunt, frigescunt, cura distringuntur. divitiis suis mortui privantur. 55

Divitiæ effundendo magis nitent. 34. *pauperes faciunt quos relinquunt. ad alium sine paupertate alterius non veniunt.* ibid. *possidentibus nocuerunt.* 37. *anxiè possidentur.* ibid. *primorum hominum quæ.* 38. *eripiuntur invitis.* 55

Divitiarum avidi mores, error. 64

Divitias nemo totas habere potest. 34

Divitiis homines non satiantur. 26. *earum cupido finem non habet.* 27

Dolia duo in Iovis limine. 26

Duo vera. liberum arbitrium & præscientia. 127

E.

in Electione boni homines falluntur. 64

Elementa inter se ligat Deus. 68

Epicurei & Stoici vestem Philosophiæ disciderunt. 6

Epicurus quare beatitudinem in voluptate constituerit. 51

Ἔπου θεῷ, *Pythagoricum.* 13

Eruditi hominis est, res nosse ut sunt. 150

Est id quod est, quod non est ex hoc atque hoc. 151

inter Esse & Est differentia. 167. *Esse ipsum nihil præter se habet admix-*

admixtum. ibid. *esse omnium rerum ex primo bono fluxit.* 170
Eventurum quomodo est quod Deus videt. 140
Euphrates & Tigris ex uno fonte fluunt. 121
Euripidis sententia de carente liberis. 62
Eutychis & Nestorii hæreses. 180. *error ostenditur.* 198. & seqq.
Ἐξαῦδα μὴ κεῦθε νόῳ. 8
Exilii locus, incolentibus patria est. 32
Existimatio bona, prima omnium deserit infelices. 14

F.

Fama hominis longè non extenditur. 42. *intra unius gentis terminos coarctata.* ibid. *cum æternitate comparata, nulla est.* 43. *nihil post mortem prodest.* ibid.
Fatum quid. 107. *describitur.* ibid. *quibus exerceatur.* ibid. *singula digerit in motum & ordinem.* ibid. *excedunt, quæ sunt propinqua primæ divinitati.* 108
Felicem fuisse, infortunium summum est. 30
Felicitas perfecta quæ sit. 67. *non est in his caducis rebus.* ibid. *indignè acta quosdam perdidit.* 112. *solida perfectaque, Deus.* 170
Felicitatis humanæ forma. 50. *veræ descriptio.* 65
Filii Boëtii ambo consules. consulatus eorum descriptio. 28. *consulares.* 30. *ingenii vel paterni vel aviti participes.* ibid.
Finis rerum omnium, quis sit. 79. *rerum omnium, ipsum bonum.* ibid.
Forenses querimoniæ ferè ob ereptam pecuniam. 55
Forma minimè perdurat. 63
Forma divinæ substantiæ qualis. 82
Formæ subjectæ esse non possunt. 151
Fortuna familiarem se præbet, ut mox fallat. 22. *ab adytis Philosophiæ pellenda.* 23. *injustè accusatur ab hominibus. & quare.* ibid. *fors non est, si semper manet.* 24. *constans esse non potest. felicia regna vertit.* 26. *adversa plus hominibus prodest, quam prospera.* 46. *utraque bona.* 115. *quia aut exercet aut corrigit.* ibid.
Fortunæ eventum, non rerum merita ferè omnes spectant. 12. *mores & natura.* 23. *effectus.* ibid. *verba ad Boëtium.* 25. *bona, non sunt propria hominis.* ibid. *vis & ludus, rota.* 26. *bonæ & malæ comparatio.* 46
Fraudulenter surripiens, vulpeculæ comparatur. 96
Frontibus notas insigniti rei. 10

G.

Gaudentius & Opilio, Boëtii delatores. 10
Gaudium & lætitiæ, quibusdam summum bonum. 50
Gemmæ felicitatem non pariunt. quare. 35
Genitum nihil constat. 29
Gigantes lacessentes cœlum. 82
Gloria non adfert felicitatem. cur. 42, 63. *longè non extenditur.* 43. *nihil ad mortuos pertinet.* 44. *fallax & sæpe turpis. nihil sapientis conscientiæ adjicit.* 60
Gratiam divinam humilitate promeremur. 127

H. Her-

H.

Hercules Busiridem mactat. 40
Herculis laborum descriptio. 117
Herodes rex, non Iudæus sed ex Gentibus. 179
Homines sui memores facit Philosophia. 5. natura feruntur ad summum bonum. 52. æquè nobiles. 61. fallunturin electione boni. 64
Homini nihil pretiosius seipso. 32. ejus definitio. 19
Homo vitiis transformatur in brutum. lupum, canem, &c. 96. Deo mente consimilis. 36. cum se cognoscit, cæteris tùm rebus antecellit. 37. sed velut ebrius, summum bonum petit. 51. solus habet erectum caput. 136. solus stat recto corpore. ibid. non est id quod est. 151
Honoribus popularibus propria dignitas non inest. 57
Humana bona anxiè possidentur. 31. ratio submittenda divinæ menti. 136.
Humanæ animæ à fato liberiores sunt cum speculantur Deum. 122. minus verò, cum corporibus & terrenis colligantur. ibid. extrema servitus cum vitiis deduntur. ibid. à Deo aversæ, miseræ. ibid.
Humanitas in Christo, non est in divinitatem conversa. 203
Humanum genus omnibus terrenis præstat. 37. reparatur à Christo. 177
Humilitate divinam gratiam promeremur. 127

I.

Iacob habitavit Ægyptum. 178
Idem dicitur, vel genere vel specie vel numero. 149
Ignis cur sursum feratur. 77. omnem refugit sectionem. 78
Ignorantia, erroris & admirationis causa. 105
Imaginabile, universum esse non potest. 135
Imaginatio aliter corpus aliquod judicat quam sensus, ratio, &c. 131. quomodo. 132. animantibus mobilibus cessit. 134
Improbi dignitates commaculant. 57. infeliciores si impuniti permaneant. 100. habent aliquid boni cùm puniuntur. ibid. nihil mali causa faciunt. 109. miserandi. 103
Improbis præmium, nequitia. 95
Improbo omnis fortuna mala. 116
Improbos puniri justum. 100
Improbus omnis supplicio dignus. 102. infelix. ibid.
Impunitas improborum, aliquid mali. 100
Inconstans ac levis, avibus similis. 96
Indigentia replenda solùm. 35
Infelices bona existimatio prima omnium deserit. 14
Feliciores qui faciunt quam qui patiuntur injuriam. 102
ad Inferos descensus Orphei descriptio. 84
Infortunii genus maximum fuisse felicem. 30
Injuria, inferentis miseria est. 102
Injustum omne, malum est. 100
Intellectus aliter corpus contuetur quam sensus, ratio, &c. 131, 132. agens est non patiens. 133. divinus nihil in rebus præscitis mutat. 139
Intelligentia quomodo cognoscit. 131, 132. sola, divini generis est. 134

Ira

Iræ intemperans, leonis animum gestat. 96
Iudicium omne judicantis actus est. 132
Ius nemo habet nisi in corpus & fortunam. 39

L.

LApidum adhærendi sibi mutuo cura. 78
Laus creatoris, cibus est, delectatio & opus beatorum. 182
Leges, rectè præmia pœnasque proponunt. 142
Leonibus mansuetis interdum feritas redit. 53
Lex æterna quid sanciat. 101. *carcer, &c. debentur perniciosis civibus.* 104
Liberè fit ex parte rei, quod necessarium sit ex parte Dei. 140
Libertas arbitrii concessa omnibus hominibus. 122
Liberi Boëtii consulares. 30
Liberorum uxorisque jucunditas ingrata. quare. 62
Libidinibus fœdis immersus, sues refert. 96
Litigiis se exercens, cani comparatur. 96
Locus exsilii, incolentibus patria est. 32

M.

MAla unde, si bonus rerum rector existat. 86
Mali imbecilles, boni potentes. 87, 91. *possunt mala.* 92. *nihil possunt.* 93. *convertuntur in belluas.* 96. *infeliciores adepti id quod cupiebant.* 98. *malos bonos faciunt.* 112
Mali causa nihil fit, etiam ab improbis. 109
Malis sævientibus nihilominus sapienti corona non decidet. 95. *improbitas supplicium.* 96
Malorum possibilitas non est potentia. 93. *pœna inseparabilis.* 95. *triplex infortunium; velle, posse, perficere scelus.* 99. *utraque fortuna bonis utilis.* 115
Manichæorum hæresis. 174
M. Tullii ætate quo se extenderat fama reipublicæ Romanæ. 43
Maria virgo electa, ut esset mater Christi. 179. *ex ea Christi corpus.* 199, 200
Secundum Materiam nihil esse dicitur, sed secundum formam. 151
Materia & Deus perfecto intellectu intelligi non possunt. 186
Mathematica, speculativæ pars quæ sit. 150
Medicina non semper ægris adfert salutem. 148
Medico vulnus detegendum. 8
Medicus scit quid ægro conveniat, Deus homini. 110
Mediocritas vitæ eligenda. 33
Medulla, quia mollissima, interius reconditur. 77
Melioribus animus conformandus. 101
Mens humana tollitur supra dorsum ætheris. 88. *veritatis amore flagrat.* 127. *Stoïcis agit per corporum imagines.* 133. *quod falsum est.* ibid. *dividit, recolligit. caput summis inserit.* ibid.
Mentem occæcat rerum terrenarum cura. 4
Mentes hominum immortales. 33
Mentis humanæ vires. 87
Miser nemo, nisi talem se putet. 31

Miseri

Miseri mala sua merito perferre creduntur. 14. *ii qui supplicio digni sunt.* 102
Miseria infinita, quæ æterna. 99
Miseros facit turpitudo. 94
Mores probi præmia sua semper habent. 94
Mors, quæ felix. 1. *spernit gloriam.* 45. *summa infimis æquat.* ibid. *ultrò ipsa properat.* 103
Mortem sæpe natura fugit, voluntas amplectitur. 78
Moysi Deus revelavit originem generis humani. 175
Mundus à Deo regitur. 80. *Aristoteli nec umquam cœpit nec desinet.* 137. *ut & Platoni.* 138. *perpetuus: Deus verò solus æternus.* 139
Murem muribus imperare velle rediculum. 39
Musæ, scenicæ meretriculæ. eas aversatur Philosophiæ. earum pernicies. 2, 3. *Sirenes.* 3. *fugiunt è conspectu Philosophiæ.* ibid.
Musica, laris Boëtiani vernula. 23
Mutatio rerum subita animum percellit. 23

N.

Natura nulla suo principio melior. 71. *tripliciter dicitur. ejus definitio.* 186. *paucis minimisque contenta est.* 35, 56. *appetit semper gignendi opus, quod coërcet voluntas.* 78
Naturæ necessitate abundantia metienda. 36. *minimum, avaritiæ nihil satis.* 56
Naturalis speculativæ pars quæ sit. 150
Necessitas duplex, simplex & conditionis. 140
Nero indignus imperio. 41. *invisus omnibus.* 58. *adegit Senecam præceptorem ad mortem.* 59
Neronis scelera descripta. 41. *luxuria sæviens.* 58
Neroni Seneca opes suas tradere voluit. 59
Nestorius duas in Christo naturas constituit. 194. *impugnatur.* 196. *error ejus demonstratur.* ibid. 197, 198
Nobiles æquè sunt omnes homines. 61
Nobilitatis nomen futile. 61. *quid in ea bonum.* ibid.
Nomina pulcra & celebrata nihil curant mortui. 45
Nonius in curuli sedens struma dictus. 56
Notas insigniti frontibus rei. 10
Notio rerum, ex vigore animi. 132, 133.

O.

Oblivio sui quid efficiat. 20. *multos clarissimos viros delevit.* 43
Ὦ δόξα, δόξα. 60
Omne quod est, tamdiu subsistit, quandiu est unum. 76. *appetit constantiam permanendi, devitat pernitiem.* 78
Omnia unum desiderant. 78. *bonum petunt.* 79
Ὄνος λύρας. 8
Opes sufficientiam non adferunt. quare. 55. *nihil habent, quod non possit auferri.* ibid. *egent præsidio ut serventur.* ibid. *defunctum morte non comitantur.* ibid.
Opilio & Gaudentius, Boëtii delatores. 10

Oratio

Oratio ad Deum de creatione & conservatione rerum. 68
Ordo fatalis rerum. 112. *cuncta mirè complectitur.* 113. *providentiæ causas omnes disponit.* 121
Orphei descensus ad inferos descriptio. 84
Οὐσία *essentia, quid.* 192, 193
Οὐσιωσις *subsistentia, quid.* ibid.

P.

Papinianus gladiis Antonini periit. 59
Parmenidis versus de Deo, Παντοθεν, *&c.* 83
Pater, filius, spiritus sanctus, non sunt vocabula substantialia. 164. *unus rerum est.* 61
Patria hominis, cœlum. 16, 88
Pavidus, cervis similis. 96
Paulinus consularis à Boëtio protectus. 10
Pauper cantum gladiumque non timet. 37
Pecunia eripitur sæpe invitis. 55. *effundendo melius nitet.* 34. *pretiosa cum transfertur in alios. pauperes facit quos relinquit.* ibid.
Pelagii hæresis. 176
Pennæ mentis, quas dat Philosophia. 87
Persi regis calamitas. 26
Perturbationes movent sed non convellunt hominem. 19
Persona quid sit. 189. *una in Christo est.* 195
Personæ verbum unde. 190. *definitio.* ibid.
ex Personis duabus nihil potest fieri. 195
Pessimis displicere, propositum bonorum est. 7
Philosophi malè habiti apud diversas gentes. 6. *studium est pessimis displicere.* 7. *falsi arrogans responsum.* 44
Philosophia Boëtio apparet. 2. *Boëtii nutrix.* 6. *sui ipsius memores homines facit.* 5. *comitatur iter innocentum.* 6. *cum stultitia sæpe certavit.* ibid. *Boëtium ad veram beatitudinem ducit.* ibid. *virtutum omnium nutrix.* 29. *solamen lassorum animorum.* 48
Philosophiæ descriptio, vestes, statura. 2, 3. *vestes Epicuri & Stoici discerpserunt.* 6. *pennæ.* 87. *est, obscuras rerum causas explicare.* 106
Π & Θ *vesti Philosophiæ intexta.* 3
Platonis locus, de Dei implorando auxilio. 68. *reminiscentia.* 79. *sententia de potentia solius sapientis.* 93
Platoni mundus æternus. 138. *quomodo.* ibid.
Pœna improbis, ratione justitiæ bona est. 100
Pœnalis acerbitas & purgatoria clementia. 101
Poëticæ Musæ cum Philosophia non conveniunt. 3
Populares auræ quæruntur, non conscientiæ præstantia. 44
Popularis gratia nec judicio provenit, nec forma perdurat. 60
Πορισμαῖα *Geometrarum.* 72
Potentia vera est, vita cum virtute conjuncta. 60
in Potentia non est felicitas, cur. 39, 55, 58, 59, 63.
Prædicamenta sunt decem. 154
Præscientia Dei. 125, 126, 129. *non impedit libertatem arbitrii.* 129. *Dei quæ.* 139. *naturam rerum proprietatemque non mutat.* ibid. *uno intuitu*

intuitu eventura necessariè & non necessariè dignoscit. ib. *futurorum nihil his, quæ ventura sunt necessitatis importat.* 130, 139. *quo modo omnia intuetur.* 142
Præsentis divini & humani collatio. 139
Prætura Boëtii tempore inane nomen. 57
Preces & spes rectè in Deo positæ. 127, 143. *vinculum inter Deum & hominem.* 127
Pretiosius nihil est homini, seipso. 32
Probra ad beatitudinem non veniunt. 93
Prælium cum utraque fortuna conserendum. 116
Πρόσωπον, *persona quid.* 190
Providentia quid. 106. *describitur.* 107. *unde dicta.* 139
Prudentia rerum exitus metitur. 24
Pulcritudo præstat celebritatem. 51. *ex oculorum spectantium infirmitate oritur.* 63. *triduanæ febris igniculo dissolvitur.* ibid.
Punctum est terra, cœlo comparata. 42
Purgatoria clementia & pœnalis acerbitas. 101

R.

Ratio quibus inest, iis & inest libertas arbitrii. 122. *aliter contuetur aliquod corpus, quam sensus, intellectus, &c.* 131. *quomodo.* 132. *humani generis tantùm est.* 134
Rationis comes, volendi nolendique libertas. 122
Ravenna urbs. 10
Reges multi calamitosi. pluribus non imperant, quàm imperant. impotentes. miseri. 58. *solliciti.* 59, 94. *fortuna proterit.* 24
Regulus, qui vicerat, mox in vincula conjectus. 40
Regum familiaritas sæpe nocet. 59. *imbecillitatis plena.* 94
Relatio in divinis multiplicat trinitatem: substantia continet unitatem. 161
Relationis prædicatio. 159
Religio Christiana per omnes mundi terminos diffusa. 149
Reminiscentia ex Platone. 79
Respublicæ beatæ, ubi sapientes regnant, vel regnantes sapiunt. 9
Resurrectio corporum. 181
Robur & magnitudo præstant valentiam. 51
Romanæ reip. fama Caucasum montem non transcendit. 43
Rotunditatem corporis aliter visus, aliter tactus agnoscit. 131

S.

Abelliana hæresis. 173
Sapiens etiam, dives, potens, &c. esse malit quàm exsul, inops, &c. 104. *fortunæ certamen non timet.* 116. *vera reverentia dignus.* 56
Sapientes soli faciunt quod desiderant. 93. *nihil odio habent.* ibid.
Sapienti corona non decidet, etiam sævientibus malis. 95. *capessenda respublica, ne improbi bonis noceant.* 9
Sapientia periclitata sæpe apud improbos. 6
Scientia impermixta est falsitati. 125. *cur careat mendacio.* ibid. *præsentium rerum nihil iis necessitatis importat.* 130. *divina non mutatur.* 142

Scientiæ verum cœlestium naturaliumque descriptio. 4,5
Segnis ac stupidus, asinum vivit. 96
Se ipso pretiosius homini nihil est. 32
Semine multiplicantur arbores. 77
Senatus Romanus à Boëtio defensus. 12
Senecæ opes suas tradere Neroni voluit. 59
Senecæ mors. 7
Senecam præceptorem Nero mori coëgit. 59
Senectutis descriptio. 1
Sensus aliter corpus aliquod, quàm ratio, &c. 131. *solus immobilibus animalibus cessit.* 134
Sermones cognati esse rebus, quas exprimunt. 83
in Servorum numerosa familia non est felicitas. cur. 35
Signum omne, ostendit tantum quid res sit, non verò efficit. 129
Simplicitatis vitæque prioris ævi descriptio. 38
Socer Boëtii [Symmachus.] 13,30
Socerorum ejusdem splendor. 28
Sociorum Vlyssis transformatio. 97
Socraticum decretum de veritate & mendacio. 11
Socratis venenum. 7
Sol verus est, Deus. 123. *non valet sol viscera terræ radiis perrumpere.* ibid.
Sorani mors. 7
Sors omnis grata, æquanimitate tolerantis. 32
Spei metusque debet expers esse vir fortis. 7
Spes precesque rectè in Deo positæ. 127, 143. *vinculum inter Deum & hominem.* 127
Stoïci & Epicurei vestem Philosophiæ discinderunt. 6. *obscuri senes.* 132
Substantia divina, sine materia forma est. 151. *ideo est, quod est.* ibid. *in divinis continet unitatem, relatio trinitatem.* 161. *una est simpliciter.* 163
Substantiæ divinæ forma in externa non dilabitur, nec externum quid suscipit. 83
Substantiæ in eo quòd sunt, bonæ sunt. 166. *supernæ humanis præstantiores.* 122
Substantiarum divinarum & supernarum perfectio & præstantia. 122
Sui ipsius cognitio supra omnia excellit. cur. 37
Summum bonum, quod eripi non potest. 32. *quid sit.* 50, 79, 82. *plenum omnis boni.* 67. *non est in his mortalibus rebus.* ibid. *fons omnium bonorum.* 69. *omnes appetunt.* 78. *verum omnium finis.* 79. *boni virtutibus petunt & assequuntur, mali verò vitiis minimè.* 90
ad Suppellectilis pretiosæ custodiam multis opus. 36
Supplicia sunt animarum post defunctum morte corpus. 101
Symmachus socer Boëtii, sanctus ac reverendus. 13. *pretiosissimum humani generis decus.* 30. *vir totus ex sapientia virtutibusque factus.* ibid.

T.

Tactus aliter cognoscit rotunditatem, aliter visus. 131
Temeritati locus nullus Deo cuncta regente. 120

Temporis & æternitatis differentia. 137
Tempus quantumlibet tendatur, non potest esse æternum. 137. *non est totum simul.* ibid.
Terra omnis cœlo collata, punctum est. 42
Terræ tantùm quarta pars ab hominibus incolitur. 42
Testamentum Vetus Christi nomen continet. 172
Theologica speculativæ pars quæ. 150
☉ & ☿ *in veste Philosophiæ.* 3
Tigris & Euphrates uno fonte solvuntur. 121
Tiresiæ vaticinium ridiculum. 126
Triguillæ, domus regiæ præpositi, injuriæ. 9
Trinitas & unitas quomodo in Deo. 161. *substantia est.* 163. *de Deo substantialiter non prædicatur.* 165
Tristia nunc improbis, nunc optata proveniunt. bonorum utilitate. 111
Tyranni exulant cœlo. 88

V.

Valetudo adversa & prospera à Deo. 111
Vera duo sibi bellum gerentia. 127
Veritas in anima excitatur doctrina. 79
Veritatis semen hæret menti. 79. *amore mens flagrat.* 127. *quærendæ & inveniendæ modus.* 128
in Vestium fulgore non est felicitas. cur. 35
Vinculum inter Deum & hominem, spes precesque. 127
Virtus dignitatem, non dignitas virtutem illustrat. 39. *unde dicta.* 116
Virtutes numquam sine præmio, vitia sine pœna. 87
Virtuti inest dignitas propria. 57
Visus & tactus aliter eandem rotunditatem considerant. 131
Vita formanda ad cœleste exemplar. 9. *mediocris eligenda.* 33
Vitæ ultimus dies, mors est fortunæ etiam manentis. 29
Vitiositas, morbus animorum. 103
Ulysses sociorum mortem Polyphemi cœcatione vindicat. 117
Ulyssis sociorum transformatio in bruta. 97
Unitas & trinitas quomodo in Deo. 161
Unùm desiderant omnia. 78. *idipsum est quod bonum.* 79. *unum verè est, in quo nullus est numerus.* 151
Voluntariè omnia reguntur à Deo. 81
Voluntas sæpe mortem amplectitur, quam refugit natura. 78
Voluntate & potestate omnia homo facit. 89
Voluptates corporis, plenæ anxietatis & pœnitentiæ. 62. *ferunt ictu cor da.* ibid. *si beatum hominem faciunt, pecudes quoque beatæ sunt.* ibid. *morbos & dolores tanquam fructum suum pariunt.* ibid.
Ὑπόστασις substantia quid. 192, 193
Uxor Boëtii modesta, & pudicitiæ pudore præcellens. 30. *patri similis. ob mariti casum lachrymis ac dolore tabescit.* ibid.
Uxoris ac liberorum jucunditas honestissima. 62. *sed plena anxietatis.* ibid.

Z.

Zenonis tormenta. 7. *vis animi in ipsis tormentis,* 40

FINIS.

Errata

Errata, quæ irrepſerunt in libris V. *Conſolationis, ſic corrige.*

Pagina 61. *lege*, Nullus deneger. 85. occidit. 91. tam magno. 112. & ſe cum. 134. Ad motus.

In Opuſculis ſacris.

Pag. 147. quùm ex ipſa. 148. & ex. 149. eſt indifferentia. 151. κατὰ τὸν. 152. vel ſubſtantialibus diff. 153. poteſt enim unus tot. *ibid.* Catholicis verò nihil in. 157. nunc intereſt ac divin. *ibid.* ac per hoc. 168. bona ſunt; non igitur ad bona tendunt: ſed conceſſ. 170. bona ſint, non ſunt. 172. divinam Patris. 179. ſtirpe provenerat. 187. uſque contrahitur, ut corp. 194. individua ſubſiſtentia. Hanc. *ibid.* tam erit inſipiens. 195. eſt Chriſtus. Nomen quippe ipſum unum quiddam ſignificat ſingularitate vocabuli. At. 196. divinitas. Sed fortaſſe Jeſum, id eſt, perſonam hominis idcirco Chriſtum vocet, quoniam per eam mira quædam ſit operata divinitas. Eſto verò. 198. permulta ſint. 199. duas eſſe perſonas: Eutyches. 201. facta probabitur tanta. 203. aliquid pati; poteſt item vini ab aquæ qualitate aliquid pati. Atque. 206. ſed id qua.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0261

RENATI VALLINI

NOTÆ

AD LIBROS V.

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ

ET

OPUSCULA SACRA

ANIC. MANL. SEVERINI

BOETII.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0263

NOTÆ
AD BOETII LIBROS V.
CONSOLATIONIS
PHILOSOPHIÆ.

LECTORI.

CVm consilium nostrum fuerit, Notas adornare iis tantum locis illustrandis, quos inobservatos prætermitti Boëtianæ perspicuitatis intererat, ideo ne proposito uberiores essent, cavimus hac, quam vides, brevitate. Qua in re duo nos potissimum juvere, tum vita Boëtii à nobis paulo fusius explicata, ubi multa, necessariò hic aliàs expendenda, referuntur: tum quod in emendandis locis omnibus corruptis, optimos quosque codices consuluimus, contextumque ex eorum plerumque consensu recensuimus. ita ut reddenda de iis ratio minimè fuerit; cum nihil nisi ex eorum auctoritate & fide mutatum affirmare me, te vero credere opus sit. Ii fuere in Consol. Phil. duo manu exarati Sancti Victoris, duo ex biblioth. Thuana, iidemque vetustissimi: ex regia unus, itemque duo mei, sed recentiores. Græcus quoque eorundem librorum codex, quos Græcè interpretatus est Maximus Planudes, ex ead. bibliot. regia. ex Editis verò, Florentinus anni M.D.XIII. & alius quivis optimus. In Opusculis, præter codicem nostrum non inemendatum, qui tractatus omnes continebat, è regia bibliotheca duo notæ melioris, Victorinus quoque, ex optimo codice descriptus, usui & adjumento ad tot expungendos vibices fuere.

NOTAS *istas*, METRUM, PROSA, *à recentioribus horum librorum interpolatoribus invectas & juvandæ memoriæ causa adpositas, quibus & omnes veteres illi libri caruere & optima editio Florentina, omnino sustulimus. alioqui fuerint quoque insolitæ illæ voces, ut alios taceam, Marciani Capellæ & Petronii Arbitri libris inserendæ.*

SITNE *Boëtius horum librorum auctor, non solum dubitat Henricus Glareanus*, Præfatione in ejus opera, *sed ire etiam inficias audet. quòd, inquit, in illis soluta ejus oratio humilis ac barbarior sit; versus verò tam tersi, elegantes ac divini, ut non unius ejusdemque viri fœtum esse necesse sit. Hæc criminationis scilicet summa. Sed ô hallucinationem! Tollitur quidem poëtica oratio in altum, terras deserit, in cœlo versatur, cum diis loquitur; & licet vincta numeris, libera tamen excurrit, ac inter sibi patentia orbis universi opera vagatur ac ludit; nunc verbis sententiisque gravibus sublimiter celsa atque ardua; nunc blandis lenociniis nitens, semper tamen elata, numquam repens: soluta verò longè remissior, suas virtutes possidet, moderatius sedatiusque sensa animi expromit, tranquillior fluens hominumque conceptibus, quos præsertim philosophia parit, enuntiandis, accommodatior. Vtraque apud nostrum, decus suum obtinet & supra omnes illius ævi scriptores eminet. Vna ejusdem styli series, ut facile agnoscatur idem ac continuus in utroque genere compositionis calor. Vnde non leviter subit mirari, quid Glareano, cum hæc scriberet, in mentem venerit. Non me quidem latet memoriæ proditum, aliquot Homeri versus veluti* ὑποβολιμαίους *ab Aristarcho passim obelo notatos; aliquot νόθους Hesiodi operibus insertos; non paucas Terentiani dramatis veneres sibi vulgò Lælium vindicare; Tuccam Variumque brevissimos aliquot purpuræ Virgilianæ centones adsuisse; Lucano, cum Pharsaliam suam exorsus esset:* Quis furor ô cives, *septem priores, quorum initium est,* Bella per Emathios; *ut ex vetust. cod. observavimus, patruum Senecam adjecisse. Sed demus ista constare atque ita esse; quis verò tot divina opera immortalesque illos labores, heroibus illis detrahere aliisque adjudicare, nisi motæ mentis homo, tentaverit? In Boëtio quoque nihil non suum est; nervosque franget tam præclaræ dictionis, quisquis conatus fuerit aliquid inserere alienum.*

AD

AD LIBRUM I.

Pag. 1. ANICII.] Anicii, florentis jam olim reip. Ro. temporibus, clari atque illustres habiti sunt; L. enim Anicius Gallus Lucii filius, Marci nepos de Illyriis & eorum rege Gentio triumphavit proprætor an. urb. D. LXXXV. & L. Anicius Gallus Lucii fil. Lucii nepos cons. fuit, collega Cor. Cethego an. urb. DXCIII. Anicius Cerealis sub Nerone cons. designatus. Ex ea familia primus ille Christianus senator Anicius Julianus. ex ea v. c. Probus sub Valentiniano præfectus prætorio; ejusque filii Anicius Hermogenian. Olybrius, Probinus & Probus. ex ea Anicius Faustus, Anicius Maximus Boëtii ætate, omnes diversis temporibus consules, cæterique plures, quos recensere singulos, operæ longioris esset. Nomen autem hoc, Boëtii præsertim sæculo, celebratum est, ob Anicium illum Julianum, qui, quemadmodum Flavius Constantinus primus imperatorum, ita primus senatorum Romanorum Christianus fuit. Unde postea omnes ferè imperatores Flavii, sicut & senatores Anicii, affectata primaria illa familia, cognominabantur; ut Romanorum Græcorumque fasti annotant & vetera monumenta loquuntur. Aniciorum, Proborum scilicet & Olybriorum splendorem, Secundinus ad D. Augustinum scribens notat, cum ait, *Ego namque fateor, non tali diligentia, nec tanta industria Anicianæ domus micare marmora, quanta tua scripta prælucent eloquentia.* quod & S. Gaudentius sermone de Machabæis confirmat. *Anicios*, inquit apud Cassiodorum [epist. XI. lib. X.] rex Theodahadus, *penè principibus pares ætas prisca progenuit. familiam*, inquit paulo post [epist. sequenti] *toto orbe prædicatam.*

MANLII SEVERINI.] Utarmque familiami vdetur sanguine aut affinitate attigisse. Illa, à primis etiam reip. temporibus clara & patricia, consules & dictatores tulit. Hæc, Boëtii præsertim ætate, duos consules, patrem anno Christi CDLXI, filium anno CDLXXXII. Romanis dedit.

BOETII.] Serius nomen istud apud Romanos notum, atque nisi me conjectura fallit, ex Oriente Latio donatum est. Postquam enim apud Bizantium imperii sedem constituere

imperatores, Græcæ familiæ miscuere se Romanis; unde prout quæque illustres fama viros tulit, ita nepotibus aut in eam ascitis nomen dedit. Porrò cum Boëtii (hæc enim fuit veterum olim lapidum vetustiorumque dehinc omnium codicum scriptura) seu Boëthii plures fuerint; ut aliorum, qui penè omnes Græci fuerunt, memoriam omittamus, nostros tantum, hoc est, Romanos, hoc veluti stemmate recensebimus, ut referatur fuisse,

I. BOETIUS v.c. sub Valentiniano Præfectus Prætorio, in ejusdem palatio unà cum Aëtio amico, anno Christi CDLIV. trucidatus, ut meminere Victor Tuneti, Marcellinus Comes, & Cassiodorus in Chronicis. Paull. Diaconus lib. XV. qui *senatorem nobilissimum* vocat.

II. ANIC. MANL. FLAV. BOETIUS, nostri pater, anno CDLXXXVII. Consul. Cujus Synodus Romæ eod. an. coacta mentionem facit. Eumque Onuphr. Panvinius in Fastis, nostri patrem fuisse existimat, licet illi non Flavii, sed Severini, prænomen adscribat. Nos quoque in hoc inclinamus, quòd nimirum ab Ennodio epist. I. lib. VIII. Boëtio nostro fuisse dicatur *vena purpurarum. Prope inops*, inquit, *ad scipionem adducitur suffragii Consularis, qui tantum de parentibus gloriatur. Tibi utrumque in peculio est, Latiaris scientia, & vena purpurarum.* Vena purpurarum, quia nempe pater, ut & multi alii majores, Consul fuerat. quia & mater fortasse illi ex Severinis Consularibus fuit. Sæpe enim ex avo materno sibi prænomen ascisebant. Porro *venam* dixit Ennodius, hoc est, parentum sanguinem, eo sensu quo Focas Grammaticus, Virgilii patrem designavit his verbis,

Quis non miracula rerum
Hæc stupeat? Dives partus de paupere vena
Emicuit.

III. ANIC. MANL. SEVERIN. BOETIUS Patricius primum, deinde Consul anno DX. postremo Magister Officiorum. summus utriusque Philosophiæ, ac Theologiæ, Mathematicarumque disciplinarum antistes. Quem multis elogiis, iisque clarissimis, idem ipse rex Theodericus ornavit, qui occidit. cujus mortem miraculis illustrem, is ipse, qui imperavit, flevit, ut Cassiodorus lib. I. variar. & Procopius lib. I. hist. Gothicæ auctores certissimi testantur. Quem cele-

celebrat Ennodius propinquus multis epistolis. Cujus & meminere auctor hist. Miscellæ lib. XV. Paull. Diaconus lib. XVII. Anastasius bibliothecar. in Joanne I. atque alii multi. Cujus filius fuit,

IV. ANIC. MANL. SEVERIN. BOETIUS, qui puer cum Symmacho fratre item puero natu majore, Consul fuit ordinarius anno DXXII. Quem ingenio excelluisse testatum lib. II. Consol. modestissimus pater reliquit.

EXCONS. ORD.] Non amplius quam semel, anno videlicet DX. Neque enim Boëtii consulatus ille anni CDLXXXVII. nostri fuit, ut multi existimavere, sed patris. Ejus neque ipse meminit, data non semel occasione, nec propinquus Ennodius, gratulatus illi de unico ejus Consulatu anni DX. longiore epistola, primi illius memoriam alioqui non omissurus.

EXMAG. OFF.] Monuerat jam olim Jo. Bernartius cod. MS. optimum Berchemianum, quo usus fuerat, titulum hunc prætulisse, cui nos quoque consentire alterum Thuanum, & S. Victoris item alterum, optimæ notæ libros permonemus. Fuit igitur Magister Officiorum Boëtius, & quidem suo maximo malo. Cum enim, inter cætera hujus magistratus munia, incumberet illi aulicos seu Palatinos penè omnes Officiales seu Ministros, Fabricarumque armorum per provincias Præfectos judicare, & querelis provincialium acceptis, de iis ad principem, cujus in aula versabatur, referre; dum æquitati studet vir sapientissimus, Gothorum aulicorum potentia tunc & avaricia, in miseros Italos sævientium, sceleratorumque omnium inimicitias incurrit. Utque se eum magistratum gessisse invitum lib. III. Consol. ipse refert, cum alioquin recusanti grave periculum immineret; ita, ut eo minimè ad fastum aut injuriam functum se ostendat, quæ causa non recusandi ejus fuerit, sic lib. I. subjungit, Philosophiam compellans: *Atqui tu hanc sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore respublicas, si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum rectores studere sapientiæ contigisset. Tu ejusdem viri ore hanc sapientibus capessendæ reip. necessariam causam esse monuisti, ne improbis flagitiosisque civibus, urbium relicta gubernacula, pestem bonis ac perniciem inferrent. Hanc igitur auctoritatem secutus, quod à te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicæ administrationis optavi. Tu mihi, &, qui te sapientium men-*

tibus inseruit, Deus, conscii, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omnium studium, detulisse. inde cum improbis graves inexorabilesque discordiæ, &, quod conscientiæ libertas habet, pro tuendo jure spreta semper potentiorum offensio. Quæ omnia haud dubiè eo magistratu abs se facta fuisse innuit; Adjutoremque, sic enim vocabatur, qui eo absente judicabat & jus dicenti aderat, sibi fuisse in eo Decoratum, nequissimum hominem lib. III. conqueritur. De quo eo loci. Non igitur absurdum fortasse fuerit, si quis supra pro *nullum me ad Magistratum*, reponat, *nullum me ad Magisteriatum.* ut & lib. III. *gerere Magisteriatum.* Ea enim dignitas passim Magisteria, Magisteriatus, Magisterium; & qui gerit, Magister appellatur.

PATRICII.] Ut disertè affirmat Ennodius Paræneſi didascalica, *Est Boëtius Patricius, in quo vix discendi annos respicis, & intelligis peritiam sufficere jam docendi.* Et ipse lib. II. innuere videtur dum ait; *Prætereo, libet enim præterire communia, sumptas in adolescentia negatas senibus dignitates.* Quod omnes veteres libri confirmant.

CONSOLATIONIS PHILOSOPH.] Sic repositum ex vett. codd. manuscriptis, iisque optimæ notæ. neque aliam scripturam habent plerique Senecæ Consolationum libri in vett. membranis. Sensit quippe Boëtius, ut & alii scriptores, sæculorum superiorum barbariem, dum quisque infelix interpres aut temerarius scholiastes, audet & titulum, & orationis seriem turbare, plerumque & sententiarum ipsarum vim acumenque adulterare ac frangere; quod in nostro ita manifestum est, ut penè alius sit Boëtius, qui cum Commentariis D. Thomæ falso ascriptis legitur, quam qui in vetustis codicibus.

HAS SALTEM.] Imitatus esse Ovidium videtur, ex IV. Tristium elegia I. non semel,

Me quoque Musa levat Ponti loca jussa petentem,
Sola comes nostræ perstitit illa fugæ:
Sola nec insidias inter, nec militis ensem,
Nec mare, nec ventos, barbariamque timet.

aliisque versibus ibid. Patetque ex hoc loco exulem nostrum, Theoderici aut metu aut terrore, ab omnibus amicis desertum. quid enim, post eversam Romam, à Gotho non cruentum exspectaretur?

Pag. 2. PROPERATA MALIS INOPINA SENECTUS.] Hinc colligitur, Boëtium, nondum senem, fuisse anno DXXV. occisum; puer enim desolatur parente, qui anno CDLXXXVII. Consul fuit. Circa annum DVIII. Patricius sed juvenis adhuc, ab Ennodio propinquo celebratur. Natum igitur credibile est circa annum CDXCV. Deinde solis sese ærumnis senem factum queritur, dum anno DXXIII aut XXIV. tædia exilii, alii volunt carceris sui, describit his versibus:

Venit enim properata malis inopina senectus,
Et dolor ætatem jussit inesse suam.
Intempestivi funduntur vertice cani.

Ante senectam igitur soloque dolore senex, & circa annum vitæ quinquagesimum sublatus est. Quam ejus ætatem refert quoque ejus marmorea vetus statua, quæ Romæ est in ædib. interque τὰ σύμμικτα Justiniani v. c. ejusque imago, quam inde optima manu expressam in hac editione exhiberi curavimus.

MERSERAT HORA.] Locutio Boëtio familiaris lib. II. initio,

Suique magnum monstrat ostentum si quis
Visatur una stratus ac felix hora.

Et epitaphio Elpes, quod ejus esse putatur,

Quo sine mœsta dies, nox anxia, flebilis hora.

VISA EST MULIER.] Non absimilis est Prodicianæ virtutis pictura apud Xenophontem ἀπομνημονευμάτων lib. II. Sed eadem apud Philonem expressius lib. Μισθοῦ περὶ τοῦ εἰς τὸ ἱερὸν μὴ προσδέχεσθαι. Recteque hic Philosophia consolatrix inducitur; *quæ ubi pectore recepta est hominum, inhonesto atque inutili affectu dispulso, totos in solido virtutis munimento confirmat, potentiores metu ac dolore faciens*, inquit Val. Maximus lib. III. cap. III. Philosophi enim est mentis morbos curare atque expellere: ἔργον γὰρ ἔξει ἀδὲν ἄλλο ἢ ἑαυτόν τε καὶ τὰς ἄλλας εἰς τὴν κατὰ φύσιν ἀνθρώπῳ προσήκουσαν βίον ἀποκαθαίρειν. κοινός τε πάντων ἔσται πατὴρ καὶ παιδαγωγὸς, διορθωτής τε καὶ σύμβουλος καὶ κηδεμονικὸν πᾶσιν ἑαυτὸν παρέχων, καὶ σωτηρὸς ὧν πάντες ἀγαθοῦ. τοῖς μὲ δύσμερέσι σωτηδόμορος, τοῖς δ' λυπεμένοις σωφλαυπῶν καὶ ωδομυθέμενος αὐτός. *Nec enim aliud munus ejus erit*, inquit Simplicius in Epist. Enchirid. cap. XXXI. *quam & sese & alios ita repurgare, ut vitam naturæ humanæ convenientem agant, omniumque communis pater erit & pædagogus, & cor-*

rector, & consiliarius, seque curatorem præbebit omnium, & adjutor erit omnis boni. Congratulabitur iis quibus res secundæ sunt, vicem dolebit calamitosorum, eosque consolabitur. Nec alium olim ob usum proceribus, ut Pericli Anaxagoras, Alexandro Antisthenes, Lysis Pythagoræus Epaminondæ, Scipioni Panætius, Athenodorus & Apollonides Stoici ac Demetrius Peripateticus Catoni, Athenodorus alter Augusto, Licinio Silano Heliodorus, Bareæ Sorano Egnatius Celer, Pæto Thraseæ Demetrius Cynicus, Epaphrodito Epictetus, Canio Julio suus, Juliano Cæs. Sallustius ac Maximus, magnisque aliis viris Philosophi in familia erant. qui eos in ipso vitæ cursu præceptis sapientiæ instituerent; & instante morte, labantem aut certè nutantem animum contra vim fortunæ & fati necessitatem firmarent.

Pag. 3. Π.Θ.] Designari his elementis Philosophiam πρακτικὴν καὶ θεωρητικὴν, *activam & contemplativam* certum est. Hæc enim est apud Platonicos totius tum vitæ, tum philosophiæ divisio, quam utramque qui complectitur, is demum Sapiens est. Hæc ἐν τῇ γνώσει τῆς ἀληθείας, *in veritatis cognitione*, versatur, quod πρὸς νοητὰ καὶ τὸ θεῖον, *intelligibilia ipsamque divinitatem* intelligat. Illa verò ἐν τῇ πράξει πρὸς ὑποκειμένοις καὶ λόγῳ, *in iis rebus agendis, quas recta ratio præscribit*, hoc est in exercitatione virtutum. Unde Hierocles in carm. Pyth. scribit, Ὅτι ἡ μὲν πρακτικὴ φιλοσοφία ἀφ' ὧν τῶν ἀρετῶν φύσεως ἄνθρωπον ἀγαθὸν ἀποτελεῖται. ἡ δὲ θεωρητικὴ εἰς ὁμοιότητα θεῷ παρίστησι τὸν καθαρότητος ἁλήθειας ἐπαμύσσει, *philosophiam, quæ versatur in agendo, virtutum vi hominem probum efficere. quæ autem in contemplando, illustratione mentis atque veritatis Deo similem reddere.* Hinc eidem, fit homo primum ἀγαθὸς, deinde θεός. Quam Platonis sententiam exponit tum idem Hierocles proœmio aurei commentarii, tum Alcinous εἰσαγωγῆς cap. 11. Nihil enim hoc toto opere aliud ferè Boëtius quam Πλατωνίζει: quamquam ea quoque divisio Aristotelis sit ac Theophrasti, ut exponit Plutarchus proœmio lib. 1. de placit. philosophor. Et noster Boëtius præfatione in Porphyrii εἰσαγωγὴν doctissima.

GRADUS QUIDAM.] Eos recensèt idem Hierocles commentario illo aureo in Pythagor. aurea carmina; ea præsertim quorum initium est.

Μὴ δ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσδέξασθαι.

Quibus vero gradibus Christiani ad sapientiam, hoc est ad Deum contemplandum, perveniant, docet D. Augustinus lib. II. de doctrina Christ. cap. VII. & lib. IV. de Trinit. cap. I.

POETICAS MUSAS.] Quas Philosophia è conspectu suo fugat, quia, ut inquit Plato lib. X. de rep. παλαιὰ μέν τις διαφορὰ φιλοσοφίᾳ τε καὶ ποιητικῇ, *vetus est Philosophiæ & Poëtices dissensio.* Quod nimirum Poëtæ in movendis ad voluptatem affectibus toti ferè sint, quos rectæ rationi subjicere philosophiæ præcipuum officium est. Neque alia de causa Poësim è sua civitate pellit ibidem Plato, ait enim, εἰ δὴ τὴν ἡδυσμένην μοῦσαν παραδέξῃ ἐν μέλεσιν ἢ ἔπεσιν ἡδονή σοι καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσετον, ἀντὶ νόμου τε καὶ τοῦ κοινῇ δόξαντος ἀεὶ εἶναι βελτίστου λόγου, *Si autem voluptuosam Musam in canticis & carminibus acceptaveris, voluptas in civitate ac dolor, legis & ejus, quod semper optimum visum est, rationis videlicet loco, dominabuntur.* Hinc eas noster *Scenicas meretriculas* vocat, hoc est, molli, scenico & ad voluptatem comparato habitu cultuque comptas, ut qui Philosophiam non deceat. Philonis quoque Virtus ad Voluptatem, Τὴν τερατουργὸν καὶ μάχλον καὶ μυθολόγον εἶδον ἡδονὴν τραγικώτερον ἐνεσκευασμένην, καὶ λιπαρῶς θαμινά σοι προσομιλοῦσαν, *Hanc aspicio præstigiatricem, impudicam & nugatricem splendidè ac scenicè ornatam blanditiis te aggredi.* Unde in Gorgia ait, Poësim, Rhetoricam, Sophisticen esse κολακείας *adulationes*, ὅτι τοῦ ἡδέος στοχάζεται ἄνευ τοῦ βελτίστου, *quod* earum unaquæque *nulla optimi habita ratione ad voluptatem tanquam scopum tendat.* Quamquam Poësim quoque in eodem de rep. libro in rep. admittit ac laudat, eam videlicet quæ ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια, *hymnos in deos, & fortium illustriumque virorum laudationes* continet. Quod ille ab Hesiodi θεογονίᾳ acceperat, ubi officium Poëtæ materiemque sic illi præscribit,

—— αὐτὰρ ἀοιδὸς
Μουσάων θεράπων κλεῖα προτέρων ἀνθρώπων
Ὑμνήσῃ, μάκαράς τε θεοὺς οἱ Ὄλυμπον ἔχουσιν.

—— *nempe Poëta*
Res priscorum hominum claras, divosque beatos,
Summo stellantis regnant qui in culmine Olympi
Cantarit, famulus Musarum.

Quam

Quam dialogo Ἴωνος multis summisque laudibus effert idem Plato.

ELEATICIS ATQUE ACADEMICIS.] *Eleaticis*, hoc est, iis quæ pertinent ad Dialecticam, cujus inventor fuit Zeno Eleates, quam multi coluere, & præcipuè [cujus libros transtulit commentatusque est Boëtius] Aristoteles, qui in ea excelluit. Cicero lib. I. de oratore, refert *multo plura* de arte dicendi *Aristotelem, quàm omnes dicendi magistros dixisse, multoque meliora.* Is enim, ut Symmachi lectissimis verbis utar, *naturam benè loquendi, in artem redegit.* Cum igitur non solùm universam Dialecticam Aristotelis, quùm interpretationibus, tum commentariis illustrarit, sed ad eam enucleandam multa ipse pepererit, jure per Eleatica studia, Dialecticam seu λογικὴν, disserendi rationem intelligas. *Academicis*, iis scilicet, quæ ex Platonis Platonicorumque libris hauserat, quibus addictissimus fuit. Cui enim dubium est Platonicos, Academicos vocari?

Pag. 6. SUPERO CARDINE DELAPSA.] Themistius orat. I. Σωκράτης δὲ ἐκεῖνος ὁ Σωφρονίσκου θεία μοίρα μόνη παραγενέσθαι ἐς ἀνθρώπους, *Socrates* denique *Sophronisci* ille filius *divina duntaxat sorte* Philosophiam *in hominum genus delapsam fuisse testatus est*; In Sophista Platonis ubi & Prodicus sapiens θεῖος dicitur. Quod sit nimirum (ut ait rex Indorum Phraotes apud Philostr. in vita Apollonii lib. II. cap. XII.) θειότατον τῶν κατ' ἀνθρώπους, *omnium, quæ sunt apud homines, divinissimum.* Seneca epist. XC. *Quis dubitare, mi Lucili, potest, quin deorum immortalium munus sit, quod vivimus: Philosophiæ, quod benè vivimus? Itaque tanto plus nos debere huic quam diis, quanto majus beneficium est bona vita, quam vita?* Quid enim cœlestius, aut ad deos propius accedit, quam homo omnia cum recta ratione faciens?

ANTE NOSTRI PLATONIS ÆTATEM.] Solone, Anaxagora & Pythagora in exilium actis: Zenone verò Eleate aliisque optimis viris morte damnatis.

CUJUS HEREDITATEM.] Huic loco non absimilis habetur apud Philostr. vitæ Apollonii lib. II. cap. XII. ubi Phraotes Indorum rex ait, Τοὺς δὲ πολλοὺς ὥσπερ σκυλεύσαντας αὐτὸ ἑτέρων, περιβεβλῆσθαί τε αὐτὸ ἀναρμόστως, καὶ σοβεῖν ἀλλοτρίαν ἐσθῆτα ἐπισύροντας. Et mox, Τὸ δὲ αἴτιον, νόμοι ὑμῖν οἶμαι εἰσιν.

εἰ μὲ

εἰ μὲν τὸ νόμισμα παραφθείροι τίς, ἀποθνήσκειν αὐτόν. καὶ παιδίον, εἴ τίς παρεγγράφοιτο· ἢ οὐκ οἶδ' ὅ, τι ἐπὶ τούτῳ. τοὺς δὲ τὴν φιλοσοφίαν ὑποβαλλομένους, ἢ παραφθείροντας, οὐδεὶς οἶμαι νόμος παρ' ὑμῖν ἴσχει, οὐδὲ ἀρχή τις ἐπ' αὐτοὺς τέτακται, *Plurimos autem apud vos esse audio, qui tanquam alienam rem* Philosophiam *deprædantes, eaque tanquam veste ineptè tamen se induentes, elati incedunt vestem trahentes alienam. Hujus autem mali causam esse arbitror leges vestras. Si quis enim numisma adulterinum cuderit, capite plectitur: si quis etiam pupillum circumvenerit, aut aliud quidpiam fecerit ejusmodi. Philosophiæ verò simulatores aut corruptores, nulla ut audio apud vos lex coërcet; nec ullus huic rei magistratus præficitur.*

Pag. 7. NOSTRI HABITUS.] Seneca epist. LV. *Adeo Philosophia sacrum quiddam est & venerabile, ut etiam si quid illi simile est, mendacio placeat.*

ANAXAGORÆ FUGAM.] Nempe exilium, quod est φυγὴ, in quod Atheniensium decreto actus est. Sive fugam, quod ut alii volunt, ipse sua sponte in exilium iverit. Vid. Diogen. Laërt.

ZENONIS.] In cruciatus auctore & genere penitus variant auctores. Diogenes Laërtius [ex quo idem Suidas scripsit] in Nearchi tyranni os linguam præcisam conspuisse; deinde ex Hermippo, illum in cavum lapidem injectum contusumque fuisse inquit. Ab eo Valer. Maximus dissentit, qui lib. III. cap. III. Phalaridis Agrigentinor. tyranni jussu cruciatum refert, ut & Cicero, Anaxarchum Nicocreonti Cypriorum tyranno ad ultimum amputationem linguæ minitanti respondisse; *Non erit*, inquit, *effœminate adolescens, hæc quoque pars corporis mei tuæ ditionis: protinusque dentibus abscissam & commanducatam linguam in os ejus ira patens exspuit.* Tertullianus quoque sub finem apologetici diversum abit, *Zeno Eleates*, inquit, *consultus à Dionysio, quidnam philosophia præstaret, cum respondisset contemptum mortis, impassibilibus flagellis tyranni objectus, sententiam suam usque ad mortem signabat.* Credas omnes in id conspirasse, ut diversa scriberent. Sed is tamen nodus solvetur si distinctis illis patientiæ exemplis, pro comperto & certo maneat, ut certè ex Plutarcho lib. περὶ ἀδολεσχίας, Clemente Alexandrino IV. Στρωματέων, Theodoreto Ἑλληνικῶν παθημάτων serm. VIII. aliisque constat, Zenonem,

nonem, non alium quemquam, Eleam patriam dum in libertatem vindicare conatur, Nearchi tyranni jussu cruciatum, inter tormenta *avulsam sedibus linguam suam*, ut ait Amm. Marcellinus lib. XIIII. *cum cruento sputamine in oculos interrogantis Cyprii regis impegisse*. Anaxarchum verò, ut cum Laërtio omnes pœnè auctores affirmant, Nicocreontis Cyprii tyranni jussu in pilam saxeam conjectum, ibique ferreis malleis cæsum, celebre hoc dictum geminasse, Πτίσσε, πτίσσε τὸν Ἀναξάρχου θύλακον, Ἀνάξαρχον δὲ οὐ πτίσσεις, *Tunde, tunde Anaxarchi capsam, Anaxarchum autem non tundis*.

AT CANIOS, AT SENECAS, AT SORANOS.] *Canii Iulii* mortem constantiamque videre est apud Senecam lib. de tranquill. cap. XIV. ubi scribendum censet Lipsius *Canus*, non *Canius*. *Annæi Senecæ*, apud Suetonium in Nerone: veterem interpretem Juvenalis Satyr. V. Annalium Corn. Taciti XV. *Bareæ Sorani*, eorumdem Annalium XVI.

Pag. 8. NEC SPERES ALIQUID, NEC EXTIMESCAS.] Expressit elegantissimè primum illud sapientiæ & beatitudinis Stoicæ decretum, quod Epictetus enchirid. sic profert, Ὅστις ἐλεύθερος εἶναι βούλεται, μήτε θελέτω τι, μήτε φευγέτω τι τῶν ἐπ' ἄλλοις. εἰ δὲ μὴ, δουλεύειν ἀνάγκη. *Quisquis liber esse volet, neque cupiat quicquam, neque aversetur, eorum quæ penes alios sunt. Sin minus, servire necesse erit*. Sen. de beata vita cap. V. *Potest beatus dici, qui nec cupit nec timet, beneficio rationis*. & divinè epist. LXXX. *Nunquam major est* animus, *quam ubi aliena disposuit, & fecit sibi pacem nihil timendo; divitias, nihil concupiscendo*. Philosophiæ finem esse volunt Val. Maximus lib. III. cap. III. & Simplicius prooemio in enchirid. Epicteti. Sed Plato, cujus sententiam sibi usurparunt illi, longè divinius in Philebo jamdudum censuerat, Μηδὲν δεῖν μήτε μέγα, μήτε σμικρὸν χαίρειν τῷ τῶν τοῦ νοεῖν καὶ φρονεῖν βίον ἑλομένῳ. ΠΡΩ. Καὶ μάλα οὕτως ἐῤῥήθη. ΣΩ. Οὐκοῦν οὗτος ἂν ἐκείνῳ γε ὑπάρχοι· καὶ ἴσως οὐδὲν ἄτοπον εἰ πάντων τῶν βίων ἐστὶ θειότατος, *Nihil oportere prorsus ullave ex parte vel gaudere vel dolere eum, qui intelligendi sapiendique vitam elegit*. PROTARCH. *Id quidem certè dictum est*. SOC. *Nonne illa vivendi ratio eidem* homini sapienti *maximè fuerit consentanea? ac nihil absurdi erit fortasse, si constituamus ex omnibus vivendi generibus hoc*

esse

esse divinissimum. Hinc eidem Senecæ in Hippolyto ruris cultor felix dicitur quòd,

Non ille regno servit, aut regno imminens
Vanos honores sequitur, aut fluxas opes,
Spei metusque liber.

Itemque Virgilio II. Georgic. quia

—— *Metus omnes & inexorabile fatum*
Subjecit pedibus.

ES'NE ὌNOΣ ΛΥ'ΡΑΣ.] Intellige, ἀκροατὴς *auditor.* Sic omnes veteres libri, non ὠθὸς λύρων. Ut & omnes veteres scripsere, Varro in satyra quæ Testamentum inscribitur apud Agellium lib. III. cap. XVI. *Ii* liberi, *si erunt* ὄνοι λύρας, *exheredes sunto.* Suidas ex Menandro, Lucianus, Mart. Capella lib. VIII. atque alii quos refert Erasmus, in eo adagio. Imo & apud Varronem id nominis satyra extitit. Quidam codd. pro *Esne*, habebant, *An* ὄνος, &c.

E'ΞΑΥ'ΔΑ.] H'μισυ ex Iliados α. Ubi Thetis Achillem filium non satis doloris sui causas aperientem alloquitur, aitque

E'ξαῦδα μὴ κεῦθε νόῳ, ἵνα εἰδομὲν ἄμφω.
Dic, ne occulta animo fili, noscamus ut ambo.

Pro quo nescio quis Thomas Volfius, substituit σύμφαθί μοι, μὴ κρύπτης, in editione Antverp. anni M.D.XXXIII. nec solum hunc locum, sed omnes alios corrupit, Græcis versibus pro libito mutatis, vel interpolatis; ita ut ne uni quidem pepercerit, egregiè scilicet inscientiam suam, ne impudentiam dicam, professus.

SIDERUM VIAS.] Ea pulcherrima est imprimis disciplina, rerum cœlestium cognitio, & homine cum doctrinæ tum pietatis studioso digna. adeo ut Anaxagoras huic uni tota sibi vita incumbendum diceret; Is enim, ut est apud Laërtium, ἐρωτηθεὶς πόσε εἰς τὶ μεχρὴν), Εἰς θεωρίαν (ἔφη) ἡλίου καὶ σελήνης καὶ ἀστρων, *rogatus cujus rei causa natus esset, Inspiciendi, inquit, cœli, & solis & lunæ.* Cujus rationem reddit Plotinus ennead. VII. lib. VII. Ὡς δὴ ὁ ἀναβλέψας εἰς τ' ἀστρονόμον καὶ τὸ ἄνω ἄστρων φέρ(ω ἰδών, τ' ποιήσαντα συνυμεῖται καὶ ζητεῖ· ὅτω λόγῳ, καὶ τ' νοητὸν κόσμον ὃς ἐθεάσατο· καὶ συνεὶδε καὶ ἐθαύμασε τ' κατεῖνε ποιητὴν. *Nempe quemadmodum qui in cœlum diligentius suspicit, stellarumque splendorem impensius contuetur, protinus auctorem*

rem mundi *cogitat atque perquirit : ſic oportet & eum qui mundum intelligibilem intuetur, cernit, admiratur, effectorem ejus diligenter inquirere.* Hermes triſm. Aſclepio, *Itaque* Deus *hominem conformavit ex animi & corporis, id eſt, ex æterna & mortali natura, ut animal ita conformatum utrique origini ſuæ ſatisfacere poſſit, & mirari atque orare cœleſtia & æterna, incolere atque gubernare terrena.* Et paulo poſt, *Hominum enim admirationibus, adorationibus, laudibus, obſequiis cœlum cœleſteſque delectantur. nec immerito in hominum cœtum Muſarum chorus eſt à ſumma divinitate demiſſus, ſcilicet ne terrenus mundus videretur incultior, ſi modulorum dulcedine caruiſſet; ſed potius ut modulatis hominum cantilenis concelebraretur laudibus, qui ſolus omnia ut pater eſt omnium, atque ita cœleſtibus laudibus nec in terris harmoniæ ſuavitas defuiſſet. Aliqui enim ipſique pauciſſimi, pura mente præditi, ſortiti ſunt cœli ſuſpiciendi venerabiliorem curam.* Ovid. 1. Faſt.

Felices animæ, quibus hæc cognoſcere primis,
Inque domos ſuperas ſcandere, cura fuit.
Credibile eſt, illos pariter vitiiſque lociſque
Altius humanis exſeruiſſe caput.

Quam ſcientiam Ægyptii ſeu Chaldæi γενεθλιακοὶ in vetitas artes converterunt, auſi ſcilicet prædicere mortalibus, ut ait Manlius,

Naſcendi quæ cuique dies, quæ vita fuiſſet,
In quas fortunæ leges quæque hora valeret.

Pag. 9. AD COELESTIS ORDINIS EXEMPLAR.] Platonis verba ſunt ultima l. IX. de rep. Μανθάνω· (ἔφη) ἐν ᾗ νῦν διήλθομεν οἰκίζοντες πόλει λέγεις, τῇ ἐν λόγοις κειμένῃ· ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμοῦ οἶμαι αὐτὴν εἶναι. Ἀλλ' (ἦν δ' ἐγὼ) ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὁρᾶν, καὶ ὁρῶντι, ἑαυτὸν κατοικίζειν, *Intelligo*; inquit, *eam civitatem ſignificas, de qua conſtituenda longum hunc ſermonem habuimus, quæ quidem verbis ſolum, in terris vero nuſquam (opinor) revera exſtat. Atqui in cœlo, inquam, illius exſtat exemplar, conſpicuum ei qui & intueri ipſum voluerit, & cum intuitus fuerit ſeipſum ad illud inſtituere.* Idemque ſcripſerat lib. VI. de rep. Hinc noſter carm. ultimo libri ſecundi,

O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor,
Quo cœlum regitur, regat!

PLA-

PLATONIS ORE.] Lib. v. de rep. Ἐὰν μὴ (ἦν δ' ἐγὼ) ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς τ' αὐτὸν ξυμπέσῃ δυνάμεις τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία; τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρὶς ἐφ' ἑκάτερον αἱ πολλαὶ φύσεις ἐξ ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα, ὦ φίλε Γλαύκων, ταῖς πόλεσιν· δοκῶ δὲ, οὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει. *Nisi Philosophi civitatibus dominentur, vel hi qui nunc reges potentesque dicuntur, legitimè sufficienterque philosophentur, in idemque civilis potentia & philosophia concurrant, neque (quod nunc fit) à diversis duo hæc tractentur ingeniis; non erit civitati, vel, ut mea fert opinio, hominum generi requies ulla malorum.* Idemque ex eo refert Alcinous cap. XXVII. Apuleius lib. de morali ejusdem philosophia. & Valer. Max. lib. VII. cap. II. I. Capitolinus in M. Antonino phil. & Prudentius contra Symmachum. Sed eam sententiam multis exponit Musonius apud Stobæum serm. XLVI. solidissimisque rationibus demonstrat, & tandem statuit Τὸν βασιλέα τὸν ἀγαθὸν εὐθὺς καὶ φιλόσοφον ἐξ ἀνάγκης εἶναι. καὶ τὸν γε φιλόσοφον, εὐθὺς καὶ βασιλικὸν εἶναι, *bonum regem, statim & philosophum esse necessario: & philosophum, animo statim præditum esse regio.* Quod & deinde declarat quoque fusius. Aut si philosophus non est optimus quisque princeps, Οὐ πόῤῥω τῆς ἀλουργίδος τοὺς πατέρας λόγων ἐτίθετο, ἀλλ' ἐγγὺς ἄγων τοῦ θρόνου, καὶ δωρεαῖς διαθάλπων συχναῖς, καὶ τιμῆς οὔκουν ἐλαχίστης μεταδιδοὺς, ἐδείκνυ ἑαυτὸν καὶ φιλοσοφίαν οὐρανοβάμονα ὡς μέγα τι χρῆμα οἰόμενον καὶ πλείστου τιμώμενον, καὶ σοφιστὴν ἐγκωμιάζοντα καλλιῤῥήμονα, καὶ τοὺς νομοτριβεῖς ἄνδρας περὶ πλείστου μάλα τιθέμενον, *eruditos non procul à purpura, sed prope solium suum collocatos & muneribus frequentibus fovit, & honores eis non minimos habendo, cœlestem philosophiam divinarumque rerum doctores, disertos & juris peritos, magnam rem & summi pretii se æstimare declaravit*, inquit Nicetas in Andronico.

EJUSDEM VIRI ORE.] Dialogo VI. de rep.

AD MAGISTRATUM.] Monuimus supra scribendum hic esse *Magisteriatum*. verique simile est ea, quæ Boëtius præclarè à se facta mox recenset, in ea dignitate constitutum fecisse. Neque enim tanquam senator ista Romæ, sed Ravennæ in aula principis egit. quod nemo est qui non statim videat ac judicet.

CONIGASTUM.] Seu *Cunigastum*, ut habet Cassiodorus. cùm Gothum illum Athalaricus rex illustrem appellet, ad eum apud Cassiodorum lib. VIII. epist. XXVIII. scribens, apud Theodericum potentem fuisse apparet.

Pag. 10. COEMPTIO.] Ipsa coëmptio συωνὴ, publicè verò species annonarias vel urbi vel exercitui necessarias etiam ab invitis provincialibus exigendi consuetudo, συωνήτιον vocabatur. Quamquam & onus illud, quod Justinianus Bithyniæ, Phrygiæ & Thraciæ incolis frumentum Byzantium perferendi conditione durissima imposuit, notat Suidas ab illis συωνεῖν esse appellatum.

PAULINUM.] Non Decium Theodorum Paulinum juniorem illum, qui Indict. XII. hoc est anno DXXXIV, ultimus Consulum Occidentis collega Justiniano imp. fuit, Venantii patricii filius, jam mortuo Boëtio: cujus consulatus ab Athalarico dati exstat formula apud Cassiodorum lib. IX. epist. XXII. Sed Decium Paulinum anno CDXCVIII. Consulem, quem etiam Patricium vocat Theodericus in rescripto ad Argolicum urb. præf. XXIX. lib. III. apud Cassiodorum: quo idem illi rex collapsa in urbe horrea donat. Inter quem, & Symmachum ac Festum etiam patricios & senatus principes, ut componatur orta ingens contentio, constituit controversiæ judices Theodericus viros alios illustres epist. XXIII. lib. I. Variar. Ex Deciorum familia fuit, quemadmodum Importuni & Venantii.

NE ALBINUM.] Decium illum Albinum juniorem fortasse innuit, qui anno CDXCIII. consul fuit. ex eadem, ut videtur Deciorum familia. Ad quem scribit Theodericus apud Cassiod. ep. XXX. lib. IV. & Ennodius ep. XXI. lib. II. Cui collega additur in consulatu Eusebius à Marcellino.

CYPRIANI.] Cyprianus & Opilio fratres fuere. Non ille Opilio qui anno DXXIV. consulatum cum Justino imp. gessit. quem virum sublimem & magnificum Ennodius ep. III. lib. V. quem & Onuphr. Panvinius, perperam puto, Aëtii magni illius ducis filium vocat; fortasse melius, ex Gaudentio Aëtii filio, cujus meminit in Chronico Idatius, nepotem dixisset: Aëtius enim occisus est anno CDLIV. Opilio verò iste anno DXXXIV. cum Liberio patricio Theodahadi de pace ad Justinianum legatus Constantinopolim missus est, ut

scribit

scribit Procopius lib. I. hist. Gothicæ, cùm supra annum octogesimum constitutus, minus legationi isti aptus fuisse censeatur. Non is inquam; sed, ut doctissimi Sirmondi ad epist. III. lib. V. Ennodii verbis utar, *diversus ab hoc consulari hic eadem ætate Opilio Boëtii delator, quem perstringit lib. I. de Consolatione. Is nimirum quem Athalaricus postea, ut est apud Cassiodorum lib. VIII. ep. XVI. Comitem sacrarum largitionum fecit indict. VI. hoc est anno* DXXVIII. *triennio postquam à Theoderico ead. Comitiva ornatus fuerat Cyprianus ejus frater, delator & ipse, ut scribit Boëtius, Albini consularis. Quin & horum quoque fratrum pater Opilio alius, qui Comes item sacrarum largitionum fuerat sub Odoacre lib. var. V. epist. XL.*

COMPERTUMQUE ID REGI FORET.] Theoderico regi Italiæ. Is Theodemeris Ostrogothorum regis ex concubina Erelieva filius, puer Constantinopoli in aula Zenonis imp. obses educatus, anno CDXXCIV. Consul ordinarius, statua equestri ibidem donatus fuit. Deinde Zenone non repugnante Italiam ab Erulis vindicaturus petiit, eorumque regem Odoacrem vicit & mox interfecit. Rex Italiæ anno CDXIC. factus, Clodovæi Francorum regis sororem Audefledam uxorem duxit. Ipse duas ex concubina filias, unam Alarico Visigothorum, alteram Sigismundo Burgundionum regibus nuptiis copulavit. quemadmodum & filiam suam Amalasuentam Eutharico ex Amalorum ead. stirpe nato. & mox Amalafredam germanam suam, matrem Theodahadi, Trasamundo in Africa Vandalorum regi; filiamque ejus neptem suam Amalabergam Thuringiorum in Germania regi Hermenfredo collocat. Ita rex prudentissimus vicinos omnes reges sibi affinitate propinquos facit. Occiso Alarico, Amalaricum ejus filium in regni, ab Clodovæo occupati, partem restituit; dum, comparato ingenti exercitu, per Hibbam ducem obsessis apud Arelaten & Carcassonam Visigothis subvenit, non triginta millibus Francorum in prælio cæsis, ut falso scripsit Iornandes, sed multis utrinque desideratis, dum eæ obsidiones tandem solvuntur. Omnia denique prosperè illi feliciterque cesserant, sed imperante præsertim Anastasio, quem, utpote Arianum, oderat universa Italia. Sed ubi Catholicus Justinus Orienti affulsit, tum desiderari colique ab Italis cœpit: Theodericus verò Arianus quoque timeri, amari non item.

Inde per ſuſpicionem conjurationum tot patratæ ab illo cædes, quarum pœnitentiam mors tandem ejus anno DXXVI. ſecuta eſt.

RAVENNA URBE.] In qua regni ſui ſedem poſt Odoacrum Theodericus conſtituerat; quamque ſucceſſores quoque ejus reges Gothi inhabitarunt.

NOTAS INSIGNITI FRONTIBUS.] Notas illas Threicias vocat Cicero lib. II. Officiorum, ex more Thracibus ſolito. Genus illud ſupplicii antiquum, ſervorum primùm, hinc Juvenalis Sat. XIV.

Tum felix, quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardenti propter duo lintea ferro.

Ejus poſt Plautum meminit Cicero loco citato, Martialis lib. II. epig. XXIX. Deinde & quorumlibet reorum infamium viliumque, ut hic & apud Guill. Neubrigenſem hiſt. Angl. lib. II. cap. XIII. ubi hæretici Publicani tanquam infames clave candenti notantur in fronte, eorumque præterea magiſter & in mento. His ſtigmatibus ſeu cauterio inuſtos vocat Cicero *ſtigmatias*. Et quia quaſdam veluti litteras referebant ejuſmodi notæ, *inſcriptiones frontis* vocat Seneca.

EODEM DIE.] Quo anno, nedum die, id acciderit, non facile quiſquam conjectura aſſequatur. Filiis tamen conſulibus, hoc eſt anno DXXII. factum voluit, quiſquis quædam de vita ejus præfatus eſt in vet. cod. Conſol. Philoſophiæ S. Victoris, *Duo filii ejus*, inquit, *in Conſulatu permanſerunt ſub regia poteſtate*. Cui conſentit quod & de ea re ſcribit Ricobaldus.

PRÆMISSA DAMNATIO.] Significat Boëtius & quodammodo innuit non ſolum accuſatores in ſe ad ſenatum Romam regem miſiſſe, ſed clàm dediſſe quoque operam, forte & ut condemnaretur mandaſſe.

Pag. II. SOCRATICO DECRETO.] Illud eſt & pulcherrimum apud Platonem lib. VI. de rep. Quo requirit in philoſophis Socrates ſancitque Τὴν ἀψευδείαν, καὶ τὸ ἑκόντας εἶναι μηδαμῆ προσδέχεσθαι τὸ ψεῦδος, ἀλλὰ μισεῖν, τὴν δ' ἀλήθειαν στέργειν, *ut mendacii omnis natura expertes ſint, neque ſponte mentiantur umquam, ſed omnem oderint falſitatem, diligant veritatem:* Quod nihil, ut inquit paulò poſt, οἰκειότερον σοφίᾳ ἀληθείας, *Sapientiæ affinius, quàm Veritas*, inveniatur. Ariſtoteles lib. II. Metaphyſ. Philoſophiam vocat, ἐπιστήμην τῆς ἀληθείας, *veri-*

veritatis scientiam. P. Nigidius apud Agellium lib. XI. cap. XI. *Vir bonus, inquit, præstare debet, ne mentiatur; prudens, ne mendacium dicat.*

Pag. 12. RECIPIT FAMÆ PRETIUM.] Nimirum præceptum est Stoicum *Ne te quæsiveris extra.* Ideoque, ait Macrobius cap. X. lib. II. in somnium Scipionis, *Virtutis fructum sapiens in conscientia ponit, minus perfectus in gloria.* Et Plinius ep. VIII. lib. I. *Si alienæ quoque laudes parum æquis auribus accipi solent, quam difficile est obtinere, ne molesta videatur oratio de se aut de suis differentis? Nam cum ipsi honestati, tum aliquanto magis gloriæ ejus prædicationique invidemus; atque ea demum recte facta minus detorquemus & carpimus, quæ in obscuritate & silentio reponuntur.*

Pag. 13. ΕΠΟΥ ΘΕΩ.] Jamblichus enim [vitæ Pythagoræ lib. II. symb. VII.] eorum, quæ ad Sapientiam conferunt, primum Pythagoræ Symbolum ejusmodi fuisse refert,

Γλώσσης πρὸ τῶν ἄλλων κράτει θεοῖς ἑπόμενος.

Linguam ante omnia contineto Deos sequens.

Quod ita exponit, Πρῶτον γὰρ ἔστι Σοφίας ἔργον, τὸν τὸν λόγον ἐπιστρέφειν εἰς ἑαυτὸν, καὶ ἐθίζειν μὴ ἔξω προΐεσθαι τελειοῦσθαί τε καθ' ἑαυτὸν, καὶ ἐν τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστροφῇ. καὶ μετὰ τοῦτο ἐν τῷ τοῖς θεοῖς ἕπεσθαι. οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἔτι τελειοῖ τὸν νοῦν, ἢ ὅταν ἐπιστρεφόμενος εἰς ἑαυτὸν τοῖς θεοῖς συνακολουθῇ, *Primum enim Sapientiæ opus est sermonem [seu animi discursum] in seipsum convertere, & ita assuefacere ut foras non progrediatur perfectusque reddatur in seipso, & in conversione ac consideratione ad seipsum. deinde in eo consistit, ut Deos sequaris. Nihil enim aliud mentem sic perficit, quam si in se conversus Deos quoque sequitur.* Idemque habet Hierocles commentarii in carm. aurea Pythagoræorum capitulo IL. eademque ratione explicat. Sed & latius de ea re differit idem Jamblichus ejusd. vitæ lib. I. c. XIIX. & XXIIX. gratiamque habiturus est indici quisquis legerit. Et Hyppodamus Thurius Pythagoræus apud Stobæum serm. CI. Qui omnes Pythagoricum effatum esse cum Boëtio existimaverunt. Alii vero ut Cicero, Plutarchus, Clem. Alexandr. Str. II. & D. Ambrosius unum è veteribus VII. sapientum præceptis agnoscunt. Quicquid sit, illud ab antiquis acceptum Plato egregiè celebravit. Siquidem in libris de rep. omne hominis bonum in primi summique boni scien-

tia positum, hocque in omnibus sequendum cæterisque relictis huic uni adhærendum præscribit. docetque Alcinous εἰσαγωγῆς cap. xx. ex verbis ejus in Phædro & IV. de rep. hominis bonum & finem esse hoc ipsum, Θεῷ ἕπεσθαι. Idemque penitus scribit Apuleius lib. de ejusd. Morali philosophia, interpretaturque ita, nimirum ut Sapiens *æmulatione vitæ ad Deorum actus accedat*. Philo quoque lib. περὶ ἀποικίας. De qua re videndus & Proclus Institutionum theologic. cap. CCIII. & sequentibus. Alium vero Stoici hujus præcepti usum peculiarem fecerunt, quo se, adversus omnia quæ humanis accidunt adversa, solarentur. Ajunt enim sequi Deum esse τὴν αὐτοῦ γνώμην ὑποτάσσειν τῷ διοικοῦντι τὰ ὅλα, καθάπερ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται τῷ νόμῳ τῆς πόλεως, *mentem suam submittere gubernanti omnia* Menti, *sicut boni cives Legi civitatis*. Cleanthes apud Epictetum

> Ἄγε δή μ' ὦ Ζεῦ, καὶ σὺ ἡ πεπρωμένη,
> Ὅποι ποτέ ὑμῖν εἰμι διατεταγμένος,
> Ὡς ἕψομαι γ' ἄοκνος.

Hoc est,

> *Me Iupiter duc & fati necessitas,*
> *Quocunque vestro destinatus numine*
> *Sum. nam volens sequar.*

Ipse Epictetus non semel, ut apud Lipsium videre est: sed & celebri illo loco Dissert. ultimæ lib. III. Προσκατατέταχά μου τὴν ὁρμὴν τῷ θεῷ. θέλει μ' ἐκεῖνος πυρέσσειν; κἀγὼ θέλω. θέλει ὁρμᾶν ἐπί τι; κἀγὼ θέλω. θέλει ὀρέγεσθαι; κἀγὼ θέλω. θέλει με τυχεῖν τινὸς; κἀγὼ βούλομαι. οὐ θέλει; οὐ βούλομαι. ἀποθανεῖν θέλει; ἀποθανεῖν οὖν θέλω. I. *Appetitum meum obedientem præbui Deo. Vult ille me febricitare? Volo & ipse.* Vultne me ad *aliquid agendum impellere? Et ego volo. Vult me aliquid appetere? volo & ipse. Vult me aliqua re potiri? Volo & ipse. non vult? nolo. Mori me vult? Mori igitur volo.* Seneca quoque lib. de beata vita, *Omnem temporum difficultatem sciet* Sapiens *legem esse naturæ. Et, ut bonus miles, feret vulnera, enumerabit cicatrices, & transverberatus telis, moriens amabit eum, pro quo cadet, imperatorem. habebit in animo illud vetus præceptum,* DEUM SEQUERE. Et Epistola XC. Sapiens Democritus *non nosse tantum, sed sequi docuit Deos, & accidentia non aliter excipere, quam imperata.* Et XCVIII. *Non pareo Deo, sed assentior:*

tior: ex animo illum, non quia necesse est, sequor. Cujus præcepti non veteres illi modo, sed & nostri meminerunt. D. enim Augustinus lib. de Virginitate ait, *sequi Deum* esse *imitari* Deum. *Qui Deum sequitur*, inquit D. Ambrosius lib. 1. de Abraham, *tutus semper est.* In eoque *perfectionem* D. Hieronym. in Math. 19. collocat.

CONSIMILEM DEO FACERES.] Et hoc Pythagoricum esse ex ejusdem Jamblichi vitæ Pythagoræ lib. 11. patet, Φυγὴ δ' ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δικαίου καὶ ὁσίου μετὰ φρονήσεως γένεσις. Θεὸς οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε, δικαιότατος. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὡς ἂν ἡμῶν ὡὶ γένηται ὅτι δικαιότατοι. 1. *Fuga autem* è mundo *in eo sita est, ut, quantum possibile est, Deo similes fiamus.* Et; *Deus* enim *nullo omnino pacto injustus, sed, ut sic dicam, quam justissimus. nec quicquam ei similius, quàm ut nostrum quisque sit justissimus.* Voluitque Pythagoras, ut refert vitæ ejus auctor anonymus apud Photium, homines eam similitudinem consequi, assiduè τῇ ὁμιλίᾳ τῇ πρὸς τοὺς θεούς, *cum Diis colloquendo.* ἀνάγκη δὲ προσιόντα αὐτοῖς, καθ' ὁπόσον κατὰ χρέος ἐγγίνεται αὐτῶν πίστις καὶ ἀξία, εἰς δυνάμιν ὁμοιοῦσθαι ἑαυτὸν τῷ θεῷ. *Accedentem enim ad eos tunc potissimum ab omni se maleficio abstinere necesse est, & quo ad fieri potest, Deo assimilari,* inquiebat. Quo ex fonte, ut & alia multa hausit Plato, illud protulit quoque in Theæteto, Φυγὴ δ', ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. Ὁμοίωσις δὲ δικαίου καὶ ὁσίου μετὰ φρονήσεως γένεσις. Et, Θεὸς οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἄδικος, ἀλλ' ὡς οἷόν τε δικαιότατος. καὶ οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὁμοιότερον οὐδὲν ἢ ὃς ἂν ἡμῶν ὡὶ γένηται ὅτι δικαιότατος· ἡ δὲ τούτου ὡς ἀληθῶς δεινότης ἀνδρός. 1. *Fuga autem* è mundo *in eo sita est, ut, quam proximè fieri poterit, Deo similes fiamus.* Et mox, *Deus nullo omnino pacto injustus est, sed quantum fieri potest justissimus. nec quicquam ei similius, quam cum ex nobis* hominibus *aliquis quàm justissimus est. In hoc nimirum vera hominis præstantia versatur.* Ubi notandum est Platonem censere cum Pythagoræis Justitiam & sanctitatem cum Prudentia seu Sapientia homines Deo assimilare κατὰ τὸ δυνατόν scilicet; ut & de rep. libro ultimo. sicut & refert Alcinous cap. xx. Quod *cum Deo colloqui* dixit Pythagoras; *contemplari divinam effigiem* scripsit Apuleius lib. de Deo Socratis. quam virtutem si cuiquam mortalium contigerit in Socrate fuisse ait, *Quod si cuivis po-*

test evenire facultas contemplandi divinam effigiem, cur non apprimè potuerit Socrati obtingere, quem cuivis amplissimo numini Sapientiæ dignitas coæquarat? Nihil enim est Deo similius & gratius, quam vir animo perfectè bonus. qui tam hominibus cæteris antecellit, quam ipse a Diis immortalibus distat. Idemque Socrates Platonis præceptor, eadem cum discipulo sentiens, solam justitiam seu probitatem, μόνον δίκαιον, felicitatem esse dicebat. ut refert Theodoretus Gr.aff.cur.serm.XI. Plato enim hanc ὁμοίωσιν τῷ θεῷ, *cum Deo similitudinem*, Finem totius Philosophiæ seu Sapientiæ constituit, ut ex loco superius allato aliisque constat; ex quib. idem colligunt Alcinous eod.xx. cap. Apuleius lib. de Morali ejusd. Philosophia. & Diogenes Laertius in ejus vita. Theodoretus loco citato. Pachymeres compendii log. cap. II. Quid vero sit assimilari Deo, aut qua ratione quis eam similitudinem possit assequi, exponit post Platonem latè Plotinus Ennead.I.lib.II. initio. Ammonius Præfatione illa pulcherrima in Porphyrii V. voces. ubi rectè etiam cur Platoni sit illa ὁμοίωσις, κατ' τὸ δυνατόν duntaxat, recenset. Hierocles optimè Commentario aureo in eum Pythagoreorum versum

Πρῆσσε δὲ μηδὲν τῶν μὴ ἐπίστασαι. ἀλλὰ διδάσκευ
Ὅσσα χρεών.

Nimirum edit. Parisien. pag. 174. & pag. 257. Egregiè Alcinous loco cit. Lactantius etiam de falsa relig. lib. I. cap. IX. De vero cultu lib. VI. cap. XIII. & XXIII. & de ira Dei cap. XIX. Simplicius in Epicteti Enchirid. cap.XXXII. Quibus in locis sanctissima maximeque Christiano homine digna præcepta continentur. unde germanum celebris hujus dicti sensum explanationemque petas licet. tantum enim hic fungimur vice cotis. Hinc quoque varii auctores illud imitati sunt: Plinius initio Panegyr. *Quid enim præstabilius, aut pulchrius munere Deorum, quam castus & sanctus & diis simillimus princeps?* Idem Musonius de re eadem apud Stobæum serm.XLVI. Aristoteles etiam Politic. lib. III. cap. IX. hominem virtute præstantem θεὸν ἐν ἀνθρώποις εἶναι, *esse* tanquam *Deum inter homines* existimat. Hinc & illa Homeri ac Virgilii de eximiis heroicæque majestatis viris,

Θεῷ τὸ εἶδος ὅμοιος.
Os humerosque Deo similis.

Porro

Porro non solum Plato hominis finem voluit esse τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ θεῷ, *assimilari Deo*, sed ἕπεσθαι *sequi* quoque *Deum*: de quo supra. Ut in Phædro, Ἡ μὲν ἄριστα θεῶν ἑπομένη καὶ εἰκασμένη ὑπερῆρεν εἰς τὸν ἔξω τόπον τὴν τοῦ ἡνιόχου κεφαλήν. Animus *ille qui Deos optimè secutus est & ad ejus similitudinem conformatus, in supercœlestem locum aurigæ extulit caput.* Idemque omnino sed clarius ait lib. IV. de Legibus. Unde utrumque confundit Alcinous, cum tamen videatur Plato in his duob. locis velle primum nos *sequi Deum*; hoc est, virtutum exercitio probos, pios, justos & sapientes fieri: *assimilari* verò, mente per virtutes illustrata Deum contemplari, seu, ut Pythagoras volebat, cum eo colloqui, illique adhærere. Quo & sensu accipere videtur Lactantius Firmianus lib. de ira Dei cap. XIX. *Qui autem Deum secuti, eique parentes, corporis desideria contempserint, & virtutem præferentes, voluptatibus, innocentiam justitiamque servaverint, hos Deus ut sui similes recognoscit.* Stoicorum autem de ea re sententias hic non attingimus. nemo enim est qui blasphemas eorum voces non horreat & execretur. Quis enim illud ferat Senecæ epist. LIII. *Tantum sapientia sua* (sapientis) *quantum Deo omnis ætas patet. Est aliquid quo Sapiens antecedat Deum. Ille naturæ beneficio non suo sapiens est.* Item LIX. *Sapiens ille est, qui plenus gaudio, hilaris & placidus, inconcussus, cum diis ex pari vivit.* Καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, μὴ διαφέρειν τῆς θείας εὐδαιμονίας, μηδὲ τὴν ἀμεριμνίαν ὁ χρύσιππός φησι. *Atque hanc*, hominis nempe, *felicitatem & securitatem nihil à divina differre, Chrysippus ait*; apud Stob. Eclog. ethic. lib. II. Pudet errorum, tædetque verborum adeo, ut mens & impetus sit probatam superius tot magnis viris similitudinem, jam omnem cum Theodoreto tollere. Plato, inquit loco citato, τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν, τέλος ὡρίσατο τῶν ἀγαθῶν. ἀξιέπαινος μὲν οὖν καὶ ἡ περὶ τὴν μίμησιν τῶν θείων παραίνεσις. ἡ δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν προσθήκη, ἀξιαγαστότερον τὸν ὅρον ἀπέφηνεν. οὐ γὰρ κατὰ πάντα δυνατὸν ὁμοιωθῆναι θεῷ. πῶς γὰρ ἄν τις, ὁρατὸς ὢν, ὁμοιωθείη τῷ ἀοράτῳ; καὶ βραχὺς ὢν καὶ τόπῳ σμικρῷ περιγεγραμμένος, τῷ ἀπεριγράφῳ καὶ τὴν κτίσιν συνέχοντι. τοιγάρ τοι οὔτε τὴν φύσιν ἐκείνην, οὔτε τὴν δύναμιν, οὔτε μὴν τὴν σοφίαν μιμήσασθαι δυνατόν. I. *Bonorum Finem statuit, ut quantum fieri potest, Deo perquam similes evadamus. Laudabilis sane adhortatio; quæ nos ad divinorum imitationem invitat. Illa ta-*

men verborum additio, ut id faciamus quantum fieri potest, *admirabile id magis homini quam præstabile esse ostendit. neque enim fieri potest, ut in omnibus Deo similes evadamus. Quo enim pacto visibilis homo, invisibilem imitetur? quo modo qui brevis est, ac exiguo loco concluditur, illi queat esse persimilis, qui extra omnem terminum constitutus, ipse continet universa? Nulli est ergo natura illa, nulli potentia, nulli sapientia imitabilis.* Censueratque idem jam olim apud Philonem Philolaus Pythagor. κοσμοπλίας libro. Ἔστι γάρ, φησὶν, ἡγεμὼν καὶ ἄρχων ἁπάντων θεὸς, εἷς ἀεὶ ὢν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὐτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων. 1. *Est, inquit, auctor & princeps rerum omnium Deus, semper unus, stabilis, immobilis, ipse sui similis, aliorum dissimilis.* Aut si quæ statuenda est, eam amplecti decet, quæ est Clementis Alex. Str. 11. circa finem. Lact. Firmiani locis cit. & præsertim Sixti philosophi ex mente summi illius, qui instar omnium est, Augustini lib. de Natura & Gratia; *Quis item Christianus ignorat, quod beatissimum Sixtum Romanæ Ecclesiæ episcopum & domini martyrem dixisse commemorat*, Quia libertatem arbitrii sui permisit hominibus Deus, ut purè & sine peccato viventes, similes fiant Deo? *Sed ad ipsum arbitrium pertinet, vocantem audire & credere; & ab eo, in quem credit, non peccandi adjutorium postulare. Nam utique cum dicit*, similes fiant Deo, *per Charitatem Dei futuri sunt similes Deo*, quæ diffusa est in cordibus nostris, *non naturæ possibilitate, nec libero arbitrio, quod est in nobis, sed per Spiritum sanctum qui datus est nobis.* Sixtum pontificem pro Sixto philosopho Pythagoræo hic se perperam usurpasse agnoscit ipse August. retractation. libro.

Pag. 16. ATHENIENSIUM.] Areopagum Solon ex optimatibus primariisque Athenienſium viris, civium suffragio electis, constitui componique probavit. sed ne ii insolentius sese gererent aut tyrannidem usurparent, populo judicandi judicumque aliorum judicia mutandi abrogandive jus potestatemque fecit. Quod cum aliquandiu feliciter successisset, tandem victis Darii Persarum regis ad Marathonem, Xerxis ad Salaminem & Platæas copiis, Athenienſis populus iis victoriis elatus, ab Aristide, Ephialte, Pericle aliisque δημαγωγοῖς suis permotus, non jam optimates nobilesque, sed quoslibet è multitudine judiciis præfecit. qui cum pecunia aliisque artibus facillime corrumperentur, mirum quæ exilia

quasque

quasque cædes optimis viris, quas urbi ipsi calamitates importarint. Id legere est apud Isocratem passim,& Plutarchum in istorum δημαγωγῶν vitis. referturque apud Aristotelem lib. Politic. II. Solon maximè populi potentiam auxisse, τὸ δικαστήρια ποιήσας ἐκ πάντων. ἐπεὶ γὰρ τοῦτ' ἴσχυεν, ὥσπερ τυράννῳ τῷ δήμῳ χαριζόμενοι, τὴν πολιτείαν εἰς τὴν νῦν δημοκρατίαν κατέστησαν. Id est, *dum nullum non ad causas judicandas admittit. Postea quam enim id invaluit, populo, tanquam tyranno, gratificantes, rempublicam in eam, quæ nunc est, multitudinis potestatem perduxere.* Quod ita lib. IV. aversatur, ut eum reip. statum tyrannidi comparet. Καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος δῆμος ἀνάλογον τῇ μοναρχίᾳ τῇ τυραννίδι. διὸ καὶ τὰ ἤθη τὰ αὐτὰ, καὶ ἄμφω δεσποτικὰ τῶν βελτόνων. καὶ τὰ ψηφίσματα, ὥσπερ ἐκεῖ τὰ ἐπιτάγματα· καὶ ὁ δημαγωγὸς, καὶ ὁ κόλαξ, οἱ αὐτοὶ καὶ ἀνάλογον. καὶ μάλιστα δ' ἑκάτεροι παρ' ἑκατέροις ἰσχύουσιν. οἱ μὲν κόλακες, παρὰ τυράννοις: οἱ δὲ δημαγωγοὶ, τοιούτοις δήμοις τοῖς τοιούτοις. Αἴτιοι δ' εἰσὶ τοῦ εἶναι τὰ ψηφίσματα κύρια, ἀλλὰ μὴ τοὺς νόμους ἕτοι, πάντα ἀνάγοντες εἰς τὸν δῆμον. Id est, *Proportioneque respondet hujusmodi Populus, è numero principatuum, Tyrannidi. unde & mores iidem sunt: amboque hi status dominantur melioribus. & plebiscita sunt, ut & illic edicta. & qui multitudini blanditur, & tyranni assentator iidem sunt, & sibi respondent. atque uterque gratia plurimum valet; assentator quidem apud tyrannum; orator autem popularis apud hujusmodi populum. Causa verò hi sunt, cur plebiscita rata sint & non leges, cum de rebus omnibus ad populum referant.* Et demum concludit ejusmodi populi statum non esse remp. Ὅπου γὰρ μὴ νόμοι ἄρχουσιν, οὐκ ἔστι πολιτεία. δεῖ γὰρ τὸν μὴ νόμον ἄρχειν πάντων. *Neque enim respublica est, ubi leges non imperant: oportet enim legem, in omnes res habere imperium.*

TUÆ CIVITATIS.] Hoc est, cœli. quod paulo antè *patriam* vocaverat, ut & lib. IV.

Huc te si reducem referat via
Quam nunc requiris immemor;
Hæc dices, memini, patria est mihi;
Hinc ortus, hic sistam gradum.

Anaxagoras quoque publicarum rerum negligentior, cum interrogaretur, an nulla illi patriæ cura esset, Εὐφήμει· (ἔφη) ἐμοὶ γὰρ καὶ σφόδρα μέλει τῆς πατρίδος. δείξας τὸν οὐρανόν. dii meliora, inquit! mihi enim patriæ cura & quidem summa est, digitum in cæ-

in cœlum intendens. Philo lib. περὶ γεωργίας. Ὅτι παροικεῖν, οὐ κατοικεῖν ἤλθομεν. τῷ γὰρ ὄντι πᾶσα μὲν ψυχὴ σοφοῦ πατρίδα μὲν οὐρανὸν, γῆν δὲ ξένην ἔλαχε. *Vt inquilini essemus, non habitatores perpetui, venimus. revera enim omnis sapientis anima cœlum habet patriam, in terra vero peregrinatur.* Unde idem hominem οὐράνιον ζῶον vocat, alibi verò οὐράνιον φυτόν. *Civitatis* verò nomine, τῶν μακαριτῶν, cœlum ipsaque beatitudo apud Christianos ferè designatur. ii enim sunt, non ut in terris, ubi peregrinamur à domino, ξένοι καὶ πάροικοι, sed συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ. D. Augustinus lib. de eadem Civitate Dei XXII. *Ipse est enim, qui in principio condidit mundum, plenum bonis omnibus visibilibus atque intelligibilibus rebus, in quo nihil melius instituit quam spiritus, quibus intelligentiam dedit, & suæ contemplationis habiles capacesque sui præstitit, atque una societate devinxit, quam sanctam & supernam dicimus Civitatem, in qua res, qua sustententur beatique sint, Deus ipse illis est, tanquam vita victusque communis.* Et paulò post, *Qui fecit hominem, ipsum etiam rectum cum eodem libero arbitrio; terrenum quidem animal, sed cœlo dignum, si suo cohæreret auctori. miseria similiter si eum desereret secutura, qualis naturæ hujusmodi conveniret.* Quod postremum hoc videtur loco attigisse Boëtius. Non solum autem beatorum cœlum, *Patria* & *Civitas* dicitur, sed etiam *Domus.* Paulus II. ad Corinth. cap. V. *Scimus enim; quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habeamus, domum non manu factam sed æternam in cœlis. nam & hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cœlo est, superindui cupientes.* Hinc vocantur Ephes. II. ut supra notatum est, οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, *domestici Dei.* Cui convenit & illud quod ex Aristotele refert Cicero lib. I. de Divinat. locum quia contrahi non potest, integrum dabimus. *Quid singulari vir ingenio Aristoteles & pænè divino? Ipsene errat, an vult alios errare cum scribit, Eudemum Cyprium, familiarem suum, iter in Macedoniam facientem Pheras venisse: quæ erat urbs in Thessalia tum admodum nobilis, ab Alexandro autem tyranno crudeli dominatu tenebatur? In eo igitur oppido ita graviter ægrum Eudemum fuisse, ut omnes medici diffiderent. ei visum in quiete egregia facie juvenem dicere, fore ut brevi convalesceret, paucisque diebus interiturum Alexandrum tyrannum, ipsum autem Eudemum quinquennio post domum*

mum esse rediturum. Atque ita quidem prima statim scribit Aristoteles consecuta, & convaluisse Eudemum, & ab uxoris fratribus interfectum tyrannum. quinto autem anno exeunte cum esset spes ex illo somnio in Cyprum illum ex Sicilia esse rediturum, præliantem eum ad Siracusas occidisse: ex quo ita illud somnium esse interpretatum, ut cum animus Eudemi è corpore excesserit, tum domum revertisse videatur. Seneca Præfatione lib. 1. natural. quæst. Cicero lib. 1. de Legib.

Pag. 17. COMPTOS EBORE, AC VITRO PARIETES.] Fuit pictura ars quondam nobilis, inquit Plinius lib. XXXV. cap. 1. *tunc cum expeteretur à regibus populisque, & illos nobilitaret, quos esset dignata posteris tradere. nunc verò in totum marmoribus pulsa, jam quidem & auro, nec tantum ut parietes toti operiantur, verum & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis.* Raræque lautiorum ædes ubi lacunaria auro ornata non essent; Virgil. 1. Æneid.

Dependent lychni laquearibus aureis.

Nec auro solum, sed ebore etiam. Horat. carm. lib. 11.

Non ebur neque aureum
Mea renidet in domo lacunar.

Seneca lib. 1. nat. quæst. *Lacunaria ebore fulgentia.* Non igitur mirum si, cum domorum lacunaria auro & ebore, parietes vero auro & marmore tegerentur, Boëtianæ quoque Bibliothecæ parietes ebore & vitro compti essent. vitro autem fortasse diversicolore, unde Bibliothecam ingresso variæ eæque jucundæ redderentur imagines. Quod suo tempore ita in usu fuisse observat Plinius lib. XXXVI. ut vitrum Obsidianum, parietibus applicari consuetum, pro imagine umbras reddere solitum notet. *In genere vitri & Obsidiana numerantur, ad similitudinem lapidis quem in Æthiopia invenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, atque in speculis parietum pro imagine umbras reddente.* Porro ejusmodi vitra & specula per cubicula disposuisse veteres, quæ nunc majores, nunc minores ipsis rebus imagines redderent, nemo est qui nesciat, cui modo vita Horatii, quam edidit Pet. Nannius, lecta sit; aut fabula illa Hostii [si tamen istud portentum hominis nominandum est] apud Senecam lib. 1. nat. quæst.

AD

AD LIBRUM II.

Pag. 23. SUBITA MUTATIO.] Videtur imitari illud Euripid.

Κεκλημένῳ ᾖ φωτὶ μακαρίῳ ποτὲ
Αἱ μεταβολαὶ λυπηρόν.
Viro, qui felix aliquando vocatus fuit,
Acerba res est mutatio.

Unde interrogatus Bias, Τί δυσχερὲς, Τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἔφη, μεταβολὴν εὐγενῶς ἐνεγκεῖν, *quidnam esset difficile; Ferre, inquit, fortiter mutationem rerum in deterius.* Diog. Laert. in eo. Pub. Syrus,

Gravius nocet, quodcunque inexpertum accidit.

Seneca lib. de Provid. *Magis urgent sæva inexpertos.*

Pag. 25. USUS ALIENIS.] Maximi momenti est hic è philosophia Stoica locus, quem præcipuè inculcat Epictetus, *Nihil nostrum esse quod externum sit.* Is enim Enchiridii cap. XV. Μηδέ ποτε ἐπὶ μηδενὸς εἴπῃς, ὅτι ἀπώλεσα αὐτὸ, ἀλλ' ὅτι ἀπέδωκα. τὸ παιδίον ἀπέθανεν; ἀπεδόθη. τὸ χωρίον ἀφῃρέθη; ἔκουν καὶ τοῦτο ἀπεδόθη. *Nunquam te quicquam perdidisse dicito, sed reddidisse. Filiolus obiit? redditus est. Prædium est ereptum? annon id quoque redditum est?* Cui autem nisi Deo ejusque voluntati, & bonitati quæ dederat: Ἀπαιτοῦντι τῷ Θεῷ ἃ δέδωκεν ἑκὼν οὐκ ἀποδόσεις; οὐκ αἰσθήσῃ; οὐχ' ὡς Πλάτων λέγει, μελετήσεις, οὐχὶ ἀποθνήσκειν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρεβλοῦσθαι, καὶ φεύγειν, καὶ δέρεσθαι, καὶ πανθ' ἁπλῶς ἀποδιδόναι τ' ἀλλότρια. *Cum Deus ea, quæ dedit, repetit, non ultro reddes? non [ut Plato ait] meditaberis, non modo mori, sed & excruciari, & exsulare, & verberibus affici, omnia denique reddere aliena?* Epictetus idem apud Arrianum dissert. I. lib. IV. Ut sit nimirum quod ait Jobus, *Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.*

Pag. 26. PERSEI REGIS.] Regis scilicet Macedonum ultimi. de quo Paul. Æmilius triumphavit. ut legere est apud Livium lib. XLV. & Plutarchum in vita Æmilii. ubi inedia se confecisse, aut certè ob ereptum somnum interiisse scribit Plutarchus.

ΔΥΟ

ΔΥΟ ΠΙΘΟΥC.] Certum est hic Boëtium attingere eos Homeri versus Iliad. Ω.

Δοιοὶ γάρ τε πίθοι κατακείαται ἐν Διὸς οὔδει
Δώρων οἷα δίδωσι κακῶν, ἕτερῳ δ' ἐάων.
Dolia quippe Iovis duo sunt in limine primo,
Donis plena, malis unum, melioribus illud.

Versum secundum sic legit Plutarchus lib. Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν.

Κηρῶν ἔμπλεοι, ὁ μὲν ἐσθλῶν, αὐτὰρ ὁ δειλῶν.

Et hæc Platonicorum mens est, animæ, postquam in hæc inferiora lapsa est, datos ob corporis societatem motus sibi contrarios atque inter se maximè dissidentes. quos qui ratione rexerit ἐν δίκῃ βιώσειε, *justè vixerit*; qui autem his se dederit ἀδικίαις, *injustè*. Hinc Maximo Tyr. dissert. xxxv. fontes sunt ejusmodi doliorum, ἀρετὴ ψυχῆς καὶ μοχθηρία, *virtus animi atque improbitas*. Eum vide. Cui convenit & illud Prophetæ regis Psal. *Calix in manu Domini vini meri plenus mixto*. Imo & longè illud Diphili apud Stobæum verius est,

Ὥσπερ κυαθίζουσ' οἰόθ' ἡμῖν ἡ τύχη,
Ἓν ἀγαθὸν ἐπιχέασα τρία ἐπιπλεῖ κακά.
Fortuna nobis, tanquam cyathos exsiccantibus,
Si unum bonum infundat, tria mala affundit.

Pag. 28. PRINCIPUM CIVITATIS.] Festi nimirum & Symmachi. Festum quidem, caput senatus & exconsulem, ab anno scilicet CDLXXII. Anastasius biblioth. in Symmacho; Avitus vero episcopus Viennensis epist. II. Symmachum inter primos senatores urbis agnoscit. Sed dubium omne tollit Ennodius Paræneti didascalica his verbis, *Patricii Festus & Symmachus, omnium disciplinarum materia & constantes forma sapientiæ, ab urbe sacratissima non recedunt. In ipsis est nobilis Curiæ Principatus: quos vidisse, erudiri est.* Iidem igitur sunt Boëtio & Ennodio principes Senatus seu civitatis, Consularium antiquissimi, Festus & Symmachus. iidem quoque quos postea soceros suos vocat Boëtius. Atque ut *in eorum affinitatem delectum se* ab eis testatur; ita & idem confirmat ead. Paræneti Ennodius hoc modo, *Est Boëtius Patricius, in quo vix discendi annos respicis, & intelligis peritiam sufficere jam docendi: de quo emendatorum judicavit electio.* per emendatos, ut mihi quidem videtur, viros illos summos intel-

intelligens. Elpis igitur Festi filia, ut Symmachi Rusticiana. Ambo enim rectè de Boëtio judicaverunt, dum eum uterque in generum elegit; Festus quidem data Elpe, Symmachus verò Rusticiana.

NEGATAS SENIBUS DIGNITATES.] Patriciatum, quo admodum juvenis ornatus est, & Consulatum fortassis intelligit.

CONSULES LIBEROS TUOS.] Ii ordinarii Consules fuere anno DXXII. adhuc pueri: Crediderim equidem consilio & ductu Symmachi avi, omnia in eorum Consulatu esse acta gestaque, maneat modò pro comperto [quod aliter sentire plerosque video] verè Consules fuisse. Ipse disertissimè affirmat hoc loco: sic enim ad eum Philosophia, *Poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri, cum duos pariter Consules liberos tuos domo provehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti; cum eisdem in Curia Curules insidentibus tu regiæ laudis orator ingenii gloriam facundiæque meruisti; cum in Circo duorum medius Consulum circumfusæ multitudinis exspectationem triumphali largitione satiasti?* Et paulo post, *Quid dicam liberos Consulares* [scribit Boëtius post eorum Consulatum] *quorum jam, ut in id ætatis pueris, vel paterni vel aviti specimen elucet ingenii?* E domo patris profecti sunt frequenti senatu, in Curia sellas Curules conscenderunt, pro ea dignitate pater Theodericum absentem laudavit, in Circo ludos & largitionem exhibuerunt, exacto Consulatu Consulares nominantur. igitur Consules fuere. Quod confirmat auctor Hist. Miscellæ lib. XV. dum ait, *Theodericus Symmachum Exconsulem ac Patricium, & Boëtium seniorem & Exconsulem gladio trucidavit.* Nisi enim Boëtius junior Exconsul fuisset, qui necesse fuit patrem Boëtium Exconsulem, seniorem nuncupare?

NULLI UNQUAM PRIVATO.] Neque enim quisquam, etiam princeps, eodem anno duos filios Consules & quidem pueros vidit. Olybrium & Probinum, Probi filios, in Consulatu collegas Roma anno CCCVC. spectavit, sed jam viros.

Pag. 29. ÆTERNA POSITUMQUE LEGE.] Æternam legem theologia nostra decernit esse, Rationem divinæ sapientiæ, secundum quam dirigit omnium creaturarum motus

motus & actiones in suos fines. Cujus auctor Hierocli Commentario aureo est δημιουργικὸς νοῦς, καὶ ἡ θεία βούλησις, *mens opifex, ipsaque voluntas divina*, respectu scilicet Dei; eam verò respectu hominum consideratam ibidem esse dicit, ὡσαύτως ἔχουσαν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀϊδίως καὶ ἀτρέπτως τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι παράγουσαν, *Dei actionem eodem modo se habentem, perpetuaque & immutabili ratione res omnes producentem.* Hinc Seneca lib. de Providentia cœlum fortuito motu non agi, sed tam varios siderum discursus *procedere æternæ legis imperio* ait. Passim quoque *divina* dicitur. quam Apuleius vult esse, ex mente Platonis, lib. de natur. Philosophia Platon. *fatum, per quod inevitabiles cogitationes Dei atque incepta complentur.* Eam sic describit Cicero lib. 11. de Legib. *Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, nec scitum aliquod esse populorum: sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem illam & ultimam, mentem esse dicebant, omnia ratione aut cogentis aut vetantis Dei. ex qua illa lex, quam Dii humano generi dederunt, rectè est laudata: est enim ratio mensque sapientis ad jubendum & ad deterrendum idonea.* Et paulo post, *Quæ vis non modo senior est quam ætas populorum & civitatum, sed æqualis illius cœlum atque terras tuentis & regentis Dei. nunquam enim esse mens divina sine ratione potest: nec ratio divina non hanc vim in rectis pravisque sanciendis habet.* Et iterum paulo post, *Erat enim ratio profecta à rerum natura, & ad rectè faciendum impellens & à delicto avocans: quæ non tum denique incipit lex esse cum scripta est, sed cum orta est. orta est autem simul cum mente divina. quamobrem lex vera atque princeps apta ad jubendum & ad vetandum, ratio est recta summi Iovis.* Archytas apud Stobæum serm. XLI. Πονηρῶν ἀθέων νόμοι θεῶν ἄγραφοι ἀντινομιζόμενοι πονηρὰν μοῖραν καὶ ζημίαν τῷ μὴ πειθομένῳ διδόντες, πατέρες καὶ ἡγεμόνες τῶν γεγραμμένων νόμων καὶ δοσμάτων ἀνθρώποις τεθέντων. *Adversus improbos mores institutæ sunt Deorum non scriptæ leges, malam sortem mulctamque non obedienti inferentes, parentes ac principes scriptarum legum & constitutionum inter homines.* Ex iis igitur pulcherrimis locis quid sit æterna lex patet; nimirum æternum quiddam, νόμος ἄγραφος, æqualis cum Deo ætatis, νοῦς seu ratio summi Dei, denique *æterna*

seu *divina lex*. ex qua aliæ humano generi datæ & tanquam ex fonte derivatæ sunt: hinc illa princeps seu ἡγεμὼν dicta. Eadem & lumen illud est hominum animis insitum, cujus eos participes fecit Deus, de quo propheta rex, ubi quæsivit *Quis ostendit nobis bona?* subjungit, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. At Stoici post ejuratam veteris Academiæ rectam de Deo & religione opinionem *divinam* legem, obscuro verbo *naturalem* vocarunt; quemadmodum scripsisse Zenonem notat Cicero lib. 1. de nat. deor. hinc *naturam sequi*, non *Deum* dixerunt; *Dei nomine τὸ Θεὸν εἰς φύσιν in naturam commutato*, inquit Clem. Alex. Strom. lib. II. Nimirum *hi*, ut est apud Ciceronem lib. v. de finibus, *totam ad se nostram philosophiam transtulerunt: atque ut reliqui fures earum rerum quas ceperunt, signa commutant; sic illi ut nostris sententiis pro suis uterentur, nomina tanquam rerum notas mutaverunt*. Postremo legi æternæ Augustinus lib. 1. de lib. arbitr. *temporalem opponit, quæ nihil aliud est*, inquit, *quàm negligetis rebus æternis, quibus per seipsam mens fruitur & per seipsam percipit & quas amans amittere non potest; temporalia & quæ per corpus hominis partem vilissimam sentiuntur & nunquam esse certa possunt, quasi magna & miranda sectari*. Unde Paulus ad Rom. VII. Βλέπω ἕτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου ἀντιστρατευόμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. Et, Ἄρα οὖν αὐτὸς ἐγὼ τῷ μὲν νοὶ δουλεύω νόμῳ Θεοῦ, τῇ δὲ σαρκὶ νόμῳ ἁμαρτίας. *Video autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati quæ est in membris meis*. Et, *Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati*.

Pag. 30. FALSÆ OPINIONIS.] Hoc quoque Stoicorum præceptum est, quod ad tranquillitatem contra omnes casus maximè confert; si unusquisque, dum externis percellitur, sciat non se rebus adfligi, sed concepta de eis opinione. Decretum vetus audi. Ὅταν κλαίοντά τινα ἴδῃς τῶν ἐκ πένθους, ἢ ἀποδημοῦντος τέκνου, ἢ ἀπολωλεκότος τὰ αὑτοῦ, μὴ συνεκφέρου μηδὲ συμπάσχῃ σου ἡ φαντασία συναρπάσῃ, ὡς ἐν κακοῖς ὄντος αὐτοῦ τοῖς ἔξωθεν. ἀλλ' εὐθὺς διαίρει πρὸς σεαυτὸν, καὶ ἔσο παρέτοιμος, ὅτι τῶτον ἠλίθιος, ἐ τὸ συμβεβηκὸς, (ἄλλον γὰρ ἐ ἠλίθιοι) ἀλλὰ τὸ δόγμα τὸ περὶ τούτου. *Cum ejulantem quempiam videris in luctu, sive peregrè profecto*

fecto filio, sive rebus amissis: cave ne te visum illud moveat, ut existimes versari eum in malis ob externa: sed statim ipse tecum distinguito, sitque in promptu ut dicas, Istum affligit non casus ille (alium enim non affligit) sed concepta de eo opinio. inquit Epictetus enchirid. Gemendum videtur ob mortem carissimi filii. imo, alias Anaxagoræ, quippe sapientissimo, gemendum quoque fuisset. is vero audito filii sui obitu, Ἤδειν φησὶ θνητὸν γεγενηκώς, *Noram, inquit, me eum genuisse mortalem.* Seneca item lib. consol. ad Marciam, *Movet lugentem desiderium ejus, quem dilexit. id per se tolerabile apparet: Absentes enim absturosque, dum viverent, non flemus, quamvis omnis usus illorum nobis & conspectus ereptus est. Opinio est ergo quæ nos cruciat: & tanti quodque malum est, quanti illud taxavimus.* Neque gemendum ob exilium; alioqui & Marcellus doluisset. ipse verò sic de se ipso apud Senecam [Consol. ad Helviam] aliter affirmat, *Quod patria cares, non est miserum: Ita te disciplinis imbuisti, ut scires omnem locum sapienti viro patriam esse.* Neque enim vir sapiens ob res externas, quæ sibi alienæ sunt, movetur: neque ultra quam ut animus sibi benè sit conscius, inquirit. Cogitandum est, inquit apud Arrianum Epictetus, τί ἐμόν, καὶ τί οὐκ ἐμόν. κἂ τί μοι ἔξεστι, καὶ τί μοι οὐκ ἔξεστιν. ἀποθανεῖν με δεῖ. μὴ δὲ ἂν καὶ στένων; δεθῆναι· μὴ δὲ κἂ θρηνῶν; φυγαδευθῆναι· μή τι ἂν κωλύει, γελῶντα, κἂ εὐθυμοῦντα κἂ εὐρῶντα; εἰπὲ τὸ ἀπόρρητα. ἃ λέγω. τοῦτο γὰρ, ἐπ' ἐμοί ἐστιν. ἀλλὰ δῆπου (ε. ἄνθρωπε τί λέγεις; ἐμέ; τὸ σκέλος μου δήσεις. τί δὲ προσαράξειν ᾗ, ἐσθ' ὁ Ζεὺς νικήσει δυνατός). εἰς φυλακὴν σε βαλεῖ. τὸ σωμάριον ἀποκεφαλίσει σου. πότε ἂν σοι εἶπον, ὅτι μόνος ἐμοῦ τραχήλου ἀναπότμητός ἐστι; *quid tuum sit, quid non tuum; & quid tibi liceat, quid non liceat. Est tibi moriendum: nunquid etiam gementi? In vinculis esse oportet: nunquid ejulantem? Ire in exilium: ecquis prohibet ire cum risu, hilaritate & alacritate? Dic arcana. Non dico. hoc enim penes me est. At in vincula te conjiciam. Homo quid ais? me? pedem meum vincies, institutum autem meum ne ipse quidem Iupiter superabit. In custodiam te dabo: corpusculum capite truncabo. Quando ergo tibi dixi meas unius cervices ferro esse inviolabiles?* Christianismum hæc spirant, sed paucis immutatis. abesset modo ab hac Stoicorum constantia, illa ἀπάθεια, ἀναλγησία, ἀνελεημοσύνη.

SYMMACHUS SOCER.] Symmachorum stemma vir doctiss. Jac. Sirmondus erudita diligentia contexuit Notis suis ad VII. lib. epist. Ennodii; quas consule. Nos donec ad nostrum pervenerimus, pauca tantum ex eis excerpemus. Erit autem

I. L. AURELIUS AVIANIUS SYMMACHUS *Præfectus urbi anno* CCCLXIV. *Cujus sunt insignes illæ duarum statuarum Romæ & Constantinopoli inscriptiones.*

II. Q. AURELIUS SYMMACHUS L. F. *Orator. Cujus sunt Epistolar. lib.* IX. *Relationum unus. in quib. famosa illa de Ara Victoriæ. Consul fuit ordinar. anno* CCCXCI.

III. Q. FABIANUS MEMMIUS SYMMACHUS *Patris Oratoris Epistolas digessit & edidit. Africæ Proconsul fuit anno* CDXV. *Præfectus urbi anno* CDXX.

IV. Q. AURELIUS SYMMACHUS *Consul ordinarius cum Aëtio anno* CDXLVI.

V. Q. AURELIUS MEMMIUS SYMMACHUS EX-CONS. ORD. ET PATRICIUS. *Vt legere memini in antiquis exemplaribus Boëtii generi, qui aliquot ei opuscula sua inscribit. de quo hoc loco Boëtius. Consul fuit sine collega sub Odoacre anno* CDXXCV. *à Theoderico rege Iudex in causa Basilii & Prætextati, qui magicarum artium accusabantur, inter alios delectus epist.* XXII. *lib.* IV. *apud Cassiodorum. apud quem & aliæ sunt Theoderici ejusdem ad Symmachum epistolæ. De eodem Hormisda Pontifex epist.* XXXVII. *&* LXVI. & Avitus episcopus Viennensis epistola II. *Cæterum ab eodem Theoderico impiis delatorum criminationibus incitato crudeliter una cum Boëtio genero cæsus est, ut narrat Procopius lib.* I. *de bello Gothico. Hujus filiæ duæ memorantur, Rusticiana uxor Boëtii, & Galla, de qua præter Fulgentium Gregorius Magnus* IV. *Dial.* XIII. *Filium nullum reliquit. Nam qui sequitur.*

VI. SYMMACHUS *Collega Boëtii in Consulatu anni* DXXII. *non Symmachi Patricii filius, sed nepos fuit ex filia Rusticiana & Boëtio prognatus.* His quoque à nobis additur

VII. SYMMACHUS V. C. hujus fortasse filius. Cujus meminit Gregorius Magnus epist. XXXVIII. lib. IX. ad Rusticianam ejus, ut apparet, sororem per Indictionem IV. hoc est anno DC. scribens. Fuit &

VIII. SYMMACHUS V. C. & INL. in Oriente, qui anno

anno DXVII. Anastasii imp. legatus Eutharico Cillicæ Theoderici genero Consulatus insignia detulit. ejusque Romæ magnificis spectaculis interfuit, ut auctor est Cassiodorus in Chronico. Quem Priscianus dicato de Ponderibus & mensuris libro laudat: Constantinopoli enim Priscianum docuisse coævi ejus Cassiodorus lib. de Orthographia, & Paulus Diaconus lib. I. Histor. Langobardorum testantur: & veteres ejus libri *Constantinopolitani doctoris* titulo prænotantur. De quo haud dubiè Hormisda scripsit epist. XXXVII. & LXVI. Quem & Procopius lib. II. de bello Vandalico ait, Senatorem Constantinopoli fuisse Præfectumque equitatui & sumptibus ejus belli quod Germanus Justianiani imp. ex fratre nepos, in Stozam rebellis exercitus ducem movit & feliciter confecit. Romanum fuisse ibidem Priscianus scribit & ex Hormisda conjicitur. Cujus ædes magnificæ Constantinopoli in insigni illa populi seditione anno Justiniani V. incendio consumtæ sunt. ut est in Chron. Alexandr.

VIVIT UXOR.] Scilicet Rusticiana non Elpis. Elpis enim nullis ex Boëtio procreatis liberis decessit. doctam fuisse Lil. Giraldus memoriæ prodidit, ut quæ eos Hymnos, qui in Ecclesia die Apostolis Petro & Paulo sacra canuntur, & jam à sanctissimo Papa Urbano VIII. emendati incipiunt, *Decora lux æternitatis. & Beate pastor Petre*, composuerit. Nos ejus epitaphium ex vet. cod. nostro descriptum integrum publicamus. Lil. Giraldus tres duntaxat priores versus protulit. quatuor P. Pithæus in editione Poemat. veterum, non servato ordine, ut qui scilicet hic septimus & octavus est, ibi tertius esset & ultimus. Scripturam codicis repræsentavimus, tantum pro *aterque* in ultimo versu, reposuimus *uterque*; & pro *socius*, *socios*, optimo sensu. Porro Boëtii esse, ipsa carminis venustas declarat, quod etiamnum casta felicis conjugii sacra egregiè refert. aut si illius non sunt, ejus certè temporis esse videntur. Ea amissa Rusticianam duxit. Ejus nominis tres celebres fœminæ fuere

I. Doctissima, filia Orfiti, Acyndini cons. soror, uxor fuit Q. AURELII SYMMACHI Oratoris: cui propterea *legenti meditantique candelas & candelabra tenuisse* ait Sidonius. Epist. X. lib. II.

II. Hæc nostra, avo, patre, socero, marito, & filiis consu-

libus illustris, Q. AURELII MEMMII SYMMACHI filia, Boëtii uxor, qui ex ea duos filios, anno DXXII. Consules, suscepit. Cujus non aliud elogium clarius aut illustrius esse possit, quam quo hic ab sapientissimo marito ornatur, aut à Procopio lib. III. Hist. Gothicæ. Roma enim à Gothis sub Totila obsessa, Romanis ducibus pecuniam largiendo, læsos adflictosque cohortatione opibusque tum impellendo, tum juvando, tenuiorum denique civium inopiæ subveniendo, facultatibus omnibus, quæ penes se erant, consumptis, nullum non exhibuit animi supra muliebres exemplum. Unde anno DXLVII. urbe capta parum abfuit quin à Gothis in ejus necem conspirantibus occideretur, [quod data Romani exercitus ducibus pecunia, Theoderici statuas, patris virique cædem ulta, collidi disturbarique curasset] ni esset à Totila barbaris suis mitiore, servata.

III. Ea ad quam Constantinopolim profectam scribit Gregorius Magnus epist. XXI. lib. II. Indict. X. hoc est anno DXCII. Et epist. XXIII. lib. VII. epist. XXXVIII. lib. IX. epist. XXIV. lib. XI. Eamque quantum coluerit his verbis ostendit epist XXXVIII. lib. IX. *Excellentiæ vestræ scripta suscepi, quæ me in gravissima ægritudine positum, de salute, de devotione ac de dulcedine tua omnino relevarunt. Unum verò ægrè suscepi, quia in eisdem epistolis ad me, quod semel esse poterat, sæpius dicebatur*, ancilla vestra, ancilla vestra. *Ego enim qui per episcopatus onera servus sum omnium factus, qua ratione mihi se ancillam dicit, cujus, ante susceptum episcopatum, proprius fui?* Unde fœminæ patriciæ multis titulis obstrictum fuisse B. Gregorium appareat. Videtur illi Appio V. C. [filius fortasse Flav. Appionis anno DXXXIX Cons. Strategii filii] gener & Strategius nepos ex filia Eusebia; itemque Eudoxius & Gregoria liberi fuisse. Eidem Gregorio Magno auri X. libras in captivorum redemptionem, & vela pretiosissima B. Petro offerenda Constantinopoli Romam transmisit. quibus testimoniis magnificentia ejus pietasque non vulgaris elucent.

Pag. 36. PERNICIOSA DOMUS SARCINA] Cui sententiæ congruunt verba illa Varronis Ephebo seu Ἐφήβῳ apud Nonium; *Crede mihi plures dominos servi comedere quàm canes. Quod si Actæon occupasset, & ipse prius suos canes comedisset, nunc non esset saltatoribus in theatro fabula.* Qui locus sic

cus sic rectè emendatur ex vet. cod. Nonii. in quo non *fieret*, ut in hactenus editis. sed *fabula* optimè exaratum fuit.

Pag. 37. CUM SE COGNOSCIT.] Cognitio sui ipsius, quod est præceptum verè divinum, duo apud philosophos complectitur, ne se infra dignitatem suam homo deprimat: ne se supra naturam suam efferat. Utriusque in id præceptum peccati una causa, falsum de rebus judicium. Ταπείνωσις enim illa, seu nimia dimissio fit, cum timemus quod timendum non est, videlicet aut hominem animi impotentem, aut divitiarum jacturam; cum tamen vitæ nostræ studium esse potissimum sciamus ἐλευθέραν ἀποτελέσαι τὴν ἡμετέραν ψυχὴν, οἵαν αὐτὴν καὶ ὁ ποιήσας καὶ γεννήσας δημιουργὸς καὶ πατὴρ προεβάλλετο· ὥστε μήτε φοβεῖσθαί τι, μήτε λυπεῖσθαί ἐπί τινι, μήτε ὑπό τινος τῶν χειρόνων. *animum nostrum in eam asserere libertatem, in qua à parente & auctore Deo productus fuit: ut neque formidet quicquam, neque ulla re doleat, neque ulli deteriori naturæ serviat.* inquit Simplicius in Epict. Ench. Et eos etiam nobis naturæ lex divitiarum terminos statuat, *Non esurire, non sitire, non algere. Vt famem sitimque depellas, non est necesse superbis assidere liminibus, nec supercilium grave, & contumeliosam etiam humanitatem pati: non est necesse maria tentare, nec sequi castra. Parabile est quod natura desiderat, & expositum.* Seneca epist. IV. Ea igitur falsa bona [quæ Platonici fortunæ quidem commoda, non verò simpliciter bona nuncupant] dum animus noster esse vera bona credit, credendo ea exquirit, exquirendo verò se eis privari molestè fert. ideoque omni quod possidet bono ea præfert, seque miserum donec iis perfruatur existimat. hinc servitur potentiæ, opibus omnique alii fumo. Ἔπαρσις verò seu nimia elatio, cum quis ob earumdem rerum externarum possessionem superbit & inflatur. quem, quia id minime cum moderatione & judicio facit, in vanitatem & insipientiam labi necesse est. quod nimirum plus rebus quam earum natura patitur, attribuat. Rectè Apuleius libro de Intellectuali philosophia Platonis, seu de Deo Socratis, *Aliena autem voco quæ parentes pepererunt, & quæ Fortuna largita est: quorum nihil laudibus Socratis mei admisceo; nullam generositatem, nullam prosapiam, nullos longos natales, nullas invidiosas divitias. hæc enim cuncta, ut dixi, aliena sunt. Igitur omnia similiter aliena numeres licebit: Gene-*

rosus est. parentes laudas. Dives est. non credo Fortunæ. Magis ista dinumero: Validus est. ægritudine fatigabitur. Pernix est. abibit in senectutem. Formosus est. expecta paulisper, & non erit. Pro vero igitur sanctissimoque habeatur hoc Simplicii decretum, Οὐδὲν οὕτω φιλοσοφίας καὶ εὐζωΐας ἐστὶν ἀλλότριον, ὡς ἡ ἀνεσπασμένη ὀφρὺς καὶ κενὴ ἔπαρσις αὕτη τὸ γνῶθι σεαυτὸν τοῦ θεοῦ παράγγελμα μὴ λογιζομένη· ὃ καὶ ἀρχὴ καὶ τέλος πάσης ἐστὶ φιλοσοφίας καὶ εὐζωΐας. *Nihil æquè à philosophia & recta vivendi ratione alienum est, quam elatum supercilium, & inanis ista elatio, divinum illud de seipso cognoscendo præceptum non reputans: quod & principium & finis est philosophiæ totius & omnis rectè vivendi rationis.*

Pag. 39. CONSULARE IMPERIUM.] Tunc scilicet cum creati sunt Decemviri: qui paulo post ob Virginiæ cædem seditione orta, coacti magistratu se abdicavere: ut legere est apud Livium decad. I. lib. III. ubi inter cætera ait, *Anno trecentesimo altero, quam condita Roma erat, iterum mutatur forma civitatis ab Consulibus ad Decemviros, quemadmodum ab Regibus antè ad Consules venerat, translato imperio. Minus insignis, quia non diuturna mutatio fuit. læta enim principia magistratus ejus nimis luxuriavere: repetitumque, duobus uti mandaretur Consulum nomen imperiumque.*

QUIBUS QUI PRÆSIDERE VIDEAMINI.] Imitari locum illum Arriani videtur cap. XIII. lib. I. Ἀλλ' εἰ ἕν τινι τοιαύτῃ χώρᾳ κατετάγης ὑπερεχούσῃ, εὐθὺς τύραννον καταστήσεις σεαυτόν; οὐ μεμνήσῃ τί εἶ, καὶ τίνων ἄρχοις; ὅτι συγγενῶν, ὅτι ἀδελφῶν φύσει, ὅτι τοῦ Διὸς ἀπογόνων. *An si tali quopiam loco es constitutus, qui excellat, statim ipse tyrannidem occupabis? non recordaberis qui sis & quibus imperes? nonne cognatis? nonne fratribus germanis? nonne à Iove optimo maximo oriundis?* Prudentius peristeph. Hym. X. optimè

Dei parentis esse ab ore cœpimus,
Cui quisque servit, ille verè est nobilis:
Patri rebellis invenitur deneger.

CUM LIBERUM QUENDAM.] Anaxarchum, de quo ad lib. I. disseruimus.

Pag. 41. FRATRE.] Britannico scilicet. Cum enim Nero matris Agrippinæ artibus à Claudio adoptatus fuisset proprioque filio Britannico ex Messalina nato prælatus: eum

Nero

Nero adolescentulum prius stupro pollutum, mox inter sacra mensæ veneno tam lethali repetitum sustulit, ut eo statim sumpto vox pariter & spiritus ejus raperentur. Fratricidium hoc infandum Tacitus lib. Annalium XIII. Suetonius & Dion in Nerone exponunt.

CORPUS ET VISU GELIDUM PERERRANS.] Id ne fecerit dubium relinquere Tacitus maluit. cum tam propudiosum facinus hominem, nedum Romanum principem admisisse sibi quidem persuadere non posset ut crederet. Sed cur Suetonius vulgavit? *Adduntur*, inquit, *his atrociora, nec in certis auctoribus ad visendum interfectæ* matris *cadaver accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta bibisse.* Sed ô pudet verborum Dionis! Μαθὼν ὁ Νέρων ὅτι τέθνηκεν, οὐκ ἐπίστευσεν. ὑπὸ γὰρ τοῦ μεγέθους τοῦ τολμήματος ἀπιστία αὐτὸν ὑπεισῆλθε, καὶ διὰ τοῦτο αὐτόπτης ἐπεθύμησε τοῦ πάθους γενέσθαι. καὶ αὐτίκα τε πάντων εἰδὲ γυμνώσεως, καὶ τὸ τραῦμα αὐτῆς ἐπεσκέψατο. καὶ τέλος, πολὺ καὶ τοῦ φόνου ἀνοσιώτερον ἐπῃνέθη. εἶπε γὰρ ὅτι Οὐκ ᾔδειν ὅτι ἔτω καλὴ μήτηρ εἶχον. Ita certè est; occidisse minus fuit.

Pag. 42. GLADIUS VENENO.] Cum enim Nero ter matrem veneno tollere tentasset, sensisseque antidotis præmunitam; ubi eam neque naufragio quoque, neque navis solutilis ruina opprimere potuit, missus Anicetus libertus, gladio occidit. Tacitus, Suetonius, Dion.

PUNCTI] Hoc antè scripserat Cicero Tuscul. quæst. lib. I. *Persuadent enim mathematici terram, in medio mundi sitam, ad universi cæli complexum quasi puncti instar obtinere, quod κέντρον illi vocant.* Quem locum imitatus est Amm. Marcellinus lib. XV. & Plinius lib. II. cap. LXVIII. Quod demonstrat Ptolemæus magnæ συντάξεως lib. I. cap. VI. & ad eum locum Thoon. Imo, *Omnis terra*, inquit Macrobius cap. IX. lib. II. in Somnium Scipionis, *ad quemvis cœlestem circulum, quasi centron. puncti obtinet locum.*

PTOLEMÆO PROBANTE.] Initio lib. II. magnæ Συντάξεως. cui consentit Plinius eod. loco: quem quia respexisse videtur hic Boëtius, tu quoque inspice. Eam tamen habitati orbis rationem veteribus creditam, minus veram fuisse, jamdudum nautarum nostrorum docuit crebris navigationibus parta experientia.

Pag. 43. QUODAM LOCO] Libro VI. de Repub. in Somnio Scipionis.

Pag. 47. CÆLO IMPERITANS AMOR] In animo habuit versus illos Empedoclis, qui exstant in Com, Simplicii ad I. Phys. quibus omnia cœlestia inferioraque regi temperamento illo τῆς φιλίας καὶ τοῦ νείκους *amoris ac litis* scribit. *Cælo imperitans amor*. Deos quoque, inquit ille, amor ligat.

Καὶ τε θεοὶ δολιχαίωνες τιμῆσι φέριστοι.
Dii quoque longævi præstantes laudibus.

AD LIBRUM III.

Pag. 54. STABILEMQUE SUI FECERIT ORBEM.] Planudes reddidit malè

Ὡς γὰρ στάσιμοι τὸν δρόμον ἕξει.

Hujus loci hic sensus est; Is orbis seu potius circulus perfectus demum est, cujus extrema junguntur. data enim aliqua ejusdem continuitatis solutione & interruptione, certum est circulum esse desinere: ideoque ut verus circulus constet, fini jungi initium necesse est. Sic animæ nostræ peregrinationis atque errorum suorum ambages, dum vivitur, absolventi, nulla quies esse debet, donec motu sibi naturali ad summum bonum, hoc est, ad Deum pervenerit; & veluti orbem stabilem à Deo creatore ad Deum quo fruendum est, quique solus est & stat, effecerit. Hinc alibi noster,

Hic est cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri,
Quia non aliter durare queant
Nisi, converso rursus amore,
Refluant causæ quæ dedit esse.

Hic nimirum est vitæ κύκλος. Empedoclis versus exprimit, qui sunt apud Simplicium. & locum Aristotelis lib. VII. Phys. ante medium.

Pag. 56. ONERETQUE BACCIS COLLA.] Non per *baccas* hic significat quaslibet gemmas & lapillos pretiosos, ut scribunt & volunt Commentatores, sed uniones: à figura nempe. similitudine enim referunt palmæ, lauri, oleæ, corni, aliarumque arborum fructus; qui baccæ dicuntur. Sic Virgilius Culice,

— *nec*

——— *nec Indi*
Conchea bacca maris pretio est.

Et Horatius Epod. ode VIII.

Non sit marita quæ rotundioribus
Onusta baccis ambulet.

Et Satyra III. lib. II.

——— *aceto*
Diluit insignem baccam.

Dixit colla onerari; quo constaret esse uniones seu margaritas. *auribus* enim, *collo* & *capite*, ait Plinius circumferebantur, *gemmæ digitis*. quin & matronarum quoque digitis suspendi, imo earum crepidis socculisque addi olim idem observat, pudendo luxu.

RUBRI LITTORIS.] Seu Erythræi. In eo enim mari præstantissimos forma, crassitudine, & colore uniones inveniri scribit Plinius cap. XXXV. lib. IX. *Præcipuè autem laudantur*, inquit, *circa Arabiam in Persico sinu maris rubri.* Testis Tibullus:

Quidve in Erythræo legitur quæ littore concha?

Unde passim λιθῷ Ἐρυθραίῳ dicitur.

STRUMAM APPELLAT.] Neque hic guttulam è flumine Lethes hausit vir maximus, neque ἀνισορημία in eo notatur, quod strumam in Catulli versu convicium esse existimaverit; ut post Jo. Murmelium scripserunt Jo. Bernartius & Theod. Sitzmanus. Fuerit quidem Nonio, Strumæ prænomen, ut ex Plinio colligere sibi videntur, quis vero neget non eo fortasse tumore deformem fuisse Nonium, atque inde id nominis adeptum, ut Fabii, Lentuli, Cicerones, Cæsares, Frontones, Flacci, Strabones dicti sunt atque alii? Videtur sanè, tum quia nemo est qui agnoscat ullam istius nominis familiam. tum quia peculiare hoc illi agnomen fuit, quo illum à filio distingui volunt. Ad hoc facit quod Romani veteres inter laudandum nomina agnominaque congerebant, ut *Cai Cæsar*, Ciceroni; *Marce Tulli*, Catullo; & aliis aliter: cum vero inveherentur aut convitiarentur, non item, ut passim apud oratores poëtasque videre est. Unde apparet ignominiæ conviciique, non autem versus aut honoris causa Nonium *strumam* appellatum à Catullo poëtarum omnium castigatissimo. qui Asinium quoque, convicio in stupidos vulgari, Marruci-

rucinum vocat. neque enim ex Marrucinis Campaniæ populis ortum fuisse indicat: quod tamen si scripsisset Plinius, nemo non illi fidem habiturus fuerat. Postremo quid si, quoniam Vatinius strumа notatus erat, voluit Catullus gemino versu, geminas strumas, seu strumosorum par componere, multumque salis in eo posuit? id certè nisi intelligas, præcipua Catulliani epigrammatis vis acumenque perierit. Vatinium autem struma insignitum fuisse ait ipse inimicus ejus Cicero, oratione pro Sestio, epist. ad Atticum IX. lib. II. Unde ejusdem in eundem causam quandam agentem jocus, *Tumidum habemus oratorem.*

CUM DECORATO.] Is ipse est ad quem apud Cassiodorum scribit Theodericus. Eum vero *virum Devotum* vocat, nomine Adjutoribus peculiari. Adjutor enim Magistro Officiorum judicanti aderat. cujus ille opera ad condenda Acta, responsa, rescriptaque utebatur. Adjutores viros devotos vocari, confirmat ea subscriptio à doctiss. Cujacio prolata, Theodori Memorialis epistolarum sacri scrinii atque unius ex iis qui Quæstori sacri palatii Adjutorum nomine, sub ditione tamen Magistri Officiorum constituti, inserviebant. Ea sic se habet, FLAVIUS THEODORUS V. D. MEMORIALIS SACRI SCRINII EPISTOLARUM ET ADJUTOR V. M. QUÆSTORIS SACRI PALATII, SCRIPSI MANU MEA IN URBE ROMA CONSTANTINOPOLITANA III. KAL. JUNII. MAVORTIO V. C. COS. JUSTINO ET JUSTINIANO IMP P. Hoc est anno Christi DXXVII. Unde jam clarum est, cur pessimus ille scurra delatorque Boëtii V. D. hoc est, *vir Devotus.* & *Devotio tua*, dicatur in illa epistola quæ apud Cassiodorum est XXXI. lib. V. Notæ quoque Probi V.D. *Vir Devotus* alio omnino sensu, quàm quo accepit doctiss. Scaliger ad Ausonium. Una cum Magistro Officiorum jus dixisse ejusque vices suppleviſſe certum est. principi quoque ab eo præsentari, antequam ad id officii admitteretur, solitum, apud Cassiodorum legas in formula Magistoriæ dignitatis lib. VI. his verbis, *Adjutor etiam Magistri nostris præsentatur obtutibus: ut vicaria sorte beneficii eligamus ejus præsidium, qui nobis præstat fidele solatium.* Porro Decoratus hic filius fuisse videtur Decorati Quæstoris, fratris natu majoris Honorati, qui fratri in Quæstura palatina successit,

apud

apud Cassiodorum epist. III. & IV. lib. V. De quibus doctiss. Sirmondus ad epist. XVII. lib. IV. Ennodii. quæ est ejus ad eundem Decoratum seniorem.

Pag. 57. ATQUI PRÆTURA.] Sic legimus ex cod. altero Thuano, jamdudum idem censente doctiss. Ja. Cuiacio. Vigente repub. Rom. dignitatis hujus magna potestas fuit. postquam Imperatores tot post magistratus instituerunt, ea oneri exercentibus senatoribus tantum fuit, quod suis sumptibus Circenses & Scenicos ludos exhiberent.

MAGNUS HABEBATUR.] Intelligere Pompeium videtur, quem ob res præclarè gestas, sed præcipuè ob procuratam populo Rom. rem frumentariam, qua fames ingens sedata est, idem populus Magnum vocavit. ut & existimat Cassiod. var. lib. VI. in Formula Præfecti annonæ. De ea re videndi Dio & Plutarchus in Pompeio. Nihil ea Præfectura tempore Boëtii abjectius, ex quo scilicet annonæ per provincias cogendæ, non annonæ sed prætorio Præfectus potestate fungeretur. ita ut nulla illi præterquam in urbis pistores & suarios censura & animadversio supereresset: ut ex ead. Cassiodori Formula quivis intelligat.

PROPRII DECORIS.] Aristoteles quoque lib. Ethic. I. cap. V. ex eo quod honor sit potius in honorante quam in honorato, honorem non esse felicitatem concludit, & τ' ἀγαθὸν ἰδικόν τι καὶ δυσαφαίρετον εἶναι, *Bonum esse proprium quiddam & quod auferri difficulter potest.*

Pag. 58. PRÆSENS ÆTAS, QVI REGES FELICITATEM CALAMITATE MUTAVERINT.] Nulla quippe tot in Cæsares ac Reges patrata scelera aut cædes vidit, nedum fortasse post homines natos. Notiores tantum libet referre, qui in hostium potestatem venere interfective sunt, aut se imperio abdicarunt. Anno Christi

CDLV. *Valentinianus princeps dolo Maximi Patricii, cujus etiam fraude Aëtius perierat, in campo Martio per Optilam & Transtilam Aëtii Satellites truncatus est. Idem Maximus invasit Imperium, tertioque tyrannidis suæ mense membratim Romæ à Romanis tractus discerptusque est.* Marcelinus Comes.

CDLVI. *Avitus ante Olybrium paucos dies tenens imperium, ultro recessit Placentiam ibique episcopus est ordinatus.* Jornandes de reb. Geticis.

CDLX.

CDLX. *Majorianus Cæsar apud Dertonam, juxta fluvium qui Hyra dicitur immissione Ricimeris, interemptus est.* Marcellinus Comes Chronico.

CDLXIII. Rex *Alanorum Bergor apud Bergomum à Patricio Ricimere peremptus est.* Cassiod. Chron.

CDLXIV. *Ricimeris fraude Severus Imp. Romæ in palatio veneno peremptus est.* Cassiod. Chron.

CDLXXII. *Patricius Ricimer Romæ facto Imp. Olybrio Anthemium* socerum *contra reverentiam principis & jus affinitatis cum gravi clade civitatis extinxit.* Cassiod. Chronico.

CDLXXIV. *Glycerius Cæs. Romæ imperium tenens à Nepote, Marcellini quondam Patricii sororis filio, imperio expulsus in portu urbis Romæ ex Cæsare episcopus ordinatus est, & interiit.* Marcell. Com.

CDLXXV. *Orestes Nepote in Dalmatias fugato, filio suo Augustulo dedit imperium.* Cassiod. Chron.

CDLXXVI. *Basiliscus tyrannus cum Marco filio suo Cæs. facto, & cum Zenonida uxore sua; jam Zenone pristinum ad imperium remeante, in exilium missus est, atque in oppidulum, quod Leminis in provincia Cappadociæ dicitur, trusus fame extabuit.* Mar. Com.

Eod. anno. *Odoacer rex Gothorum,* Herulorum, *Romam obtinuit. Orestem Odoacer ilico trucidavit. Augustulum filium Orestis Odoacer in Lucullano Campaniæ Castello exilii pœna damnavit. Hesperium Rom. gentis imperium, quod septingentesimo nono urb. conditæ anno primus Augustorum Octavianus Augustus tenere cœpit, cum hoc Augustulo periit.* Marcellin. Comes.

CDLXXXVIII. *Leontius rex & Illus tyrannus, in Papyrio Isauriæ castello capti decollatique sunt. capita eorum Constantinopolim allata præfixa hastilibus tabuere.* Marcell. Com.

CDLXXXIX. *Syagrius Romanorum rex Ægydii filius apud civitatem Suessionas, quam quondam memoratus Ægidius tenuerat, sedem habebat. Is cum in pugna victus esset ad Alaricum regem Tholosam confugit. Chlodovæus verò ad Alaricum mittit ut eum redderet: alioquin noverit, sibi bellum ob ejus retentionem inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret, vinctum legatis tradidit. Quem Chlodovæus receptum custodiæ mancipari præcepit. regnoque ejus accepto, eum gladio clam feriri mandavit.* Greg. Turon.

DIX. *Eu-*

DIX. *Eurico mortuo, Alaricus filius ejus apud Tolosensem urbem princeps efficitur eosque rexit annis* XXIII. *Qui cum à pueritia vitam in otio & convivio peregisset, provocatus à Francis, in regione Pictaviensis urbis prælio inito extinguitur; eoque interfecto regnum Tolosanum occupantib. Francis destruitur.* Isidorus Chron. Hæc Boëtii ævo visa terris portenta, rupto pietatis fideique omni fœdere. Sic nimirum mortales agi sinit Deus, & moribus principum populorumque offensus, urbes adfligit, provincias pessundat, regna evertit, cum transferre libet imperia.

Pag. 59. TYRANNUS.] Nota historia Dionysii Siciliæ tyranni, & Damoclis, ex ejus assentatorum numero; ex Cicer. Tusc. quæst. lib. v. Macrobii in som. Scip. lib. I. cap. XX. & ex Horatii clarissimo illo carmine lib. II.

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent.

SENECA OPES SUAS TRADERE NERONI.] Ut refert Tacitus Annalium lib. XIV.

Pag. 61. NOBILITATIS NOMEN.] Nobilitatis apud omnes ferè populos magna semper laus fuit, non γνώσεως, aut λαμπρότητος, sed εὐγενείας, à genere. Ἡ δ' εὐγένεια, inquit Aristoteles lib. VI. Politic. παρ' ἑκάστοις οἴκοι τίμιος. ἔτι διότι βελτίους εἰκὸς τοὺς ἐκ βελτιόνων εὐγένεια γὰρ ἔστιν ἀρετὴ γένους. *Nobilitas enim apud cunctos mortales domi honorata. propterea quod meliores verisimile est è melioribus procreari: nobilitas enim est generis virtus.* Inde crevit adeo resp. illa Romana, in qua ut plurimum probi iique nobiles & nobilibus nati, non ut Athenis quivis è populo, præfuere. *Omnes boni*, inquit ejusdem reip. lumen Cicero, *semper nobilitati favemus, & quia utile est reip. nobiles homines esse dignos majoribus suis; & quia valet apud nos clarorum hominum & benè de rep. meritorum memoria, etiam mortuorum.* Neque aliunde extremis ejusd. reip. temporibus, nobilitatis nomen tanto in honore habitum, ut ipsi Imperatores quos sibi successores deligebant, prius Nobilissimos declararent. Id fecisse Justinum, antequam Justinianum sororis filium Cæsarem successoremque crearet, auctor est in

est in Chronico Marcellinus Comes anno DXXVI. Hinc Augustinus contra Cresconium lib. III. cap. XXIX. significaturus annum CCCXXV. scribit, *Constantio Maximo Augusto, & Constantino juniore, nobilissimo Cæsare, Consulib. &c.* Et ut auctor Miscellæ M. Aurel. Antoninum verum, tot virtutibus ornatum, imperio dignissimum ostendat, nobilissimum quoque fuisse probat.

UNUS RERUM PATER EST.] Prima Dei appellatio, inquit Hermes Poëmandri cap. II. est τ' ἀγαθὸν, *Ipsum bonum.* quæ essentiam Dei spectat. Ἡ δὲ ἑτέρα προσηγορία ἐστὶν ἡ τοῦ πατρὸς. πάλιν διὰ τὸ ποιητικὸν πάντων. πατρὸς γὰρ τὸ ποιεῖν. *Altera verò appellatio, Pater est. ideo quia omnia gignit. patris est enim generare.* quam ex totius universi creatione & providentia sortitus est. Unde persequitur Boëtius

Vnus cuncta ministrat, &c.

DE CORPORIS VOLUPTATIBUS.] Quam voluptatem probaverit Plato, recenset Apuleius lib. de ejusd. Philosophia naturali. *Voluptatem verò neque bonum esse absolutè, neque simpliciter malum. Sed eam quæ sit honesta nec pudendis rebus, sed gloriosis actibus veniat, non esse fugiendam. illam verò quàm aspernatur natura ipsa turpi delectatione quæsitam, vitari oportere censebat.* Eandem esse mentem Aristotelis suamque aperit Alexander Aphrodis. natur. quæst. lib. IV. cap XXIII. nimirum eam non fugiendam quæ cum honestate conjuncta est. quæ vero ab turpibus actionib. proficiscitur, pœnitentia finiri. Nec ii solum, sed omnis semper Philosophia, ait Seneca epist. XC. *damnavit mixtas pœnitentiæ voluptates.* Quas in pudendi gulæque intemperantia positas sic Turpilius Thrasyleone expressit, *Venerem; mensam, talos, vinum. in hæc hujusmodi, quibus rebus vita amatur, tum invitari solemus.* sic enim ex vet. cod. ms. Nonii legendum. Juvenalis quoque

—— *dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas*
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

Sardanapali quoque [bovis maluisset Aristoteles] sepulchro inscriptum fuit,

Hæc habeo quæ edi, quæque exsaturata libido
Hausit: at illa jacent multa & præclara relicta.

Pag. 62. E NATURA DICTUM EST.] Designat, ut mihi videtur, locum illum Aristotelis Ethic. lib. VIII. cap. VI.

E'τι

Ἔτι ταῖς φυσικαῖς συγγνώμη μᾶλλον ἀκολουθεῖν ὀρέξεσιν. ὁ γὰρ θυμὸς, φυσικώτερον, καὶ ἡ χαλεπότης τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν τῆς ὑπερβολῆς καὶ ὧν μὴ ἀναγκαίων. ὥσπερ ὁ ἀπολογούμενος, ὅτι τὸν πατέρα τύπτοι. καὶ γὰρ οὗτος, ἔφη, τὸν ἑαυτοῦ· κἀκεῖνος, τὸν ἄνωθεν. καὶ τὸ παιδίον δείξας, καὶ οὗτος ἐμὲ, ἔφη, ὅταν ἀνὴρ γένηται. συγγενὲς γὰρ ἡμῖν. *Præterea naturales appetitiones sequi majori venia dignum est.* Et, *Ira verò & asperitas magis è natura est, quam exsuperantia cupiditatum & eorum quæ necessaria non sunt. Quemadmodum ille, qui se defendebat, quod patrem verberasset; nam hic, inquit, suum, & ille item suum verberavit; & commonstrans filiolum, Et iste me, inquit, verberabit, cum vir factus fuerit. hoc enim proprium familiæ nostræ est.*

EURIPIDIS SENTENTIAM.] In Andromacha,

—— Πᾶσι δ' ἀνθρώποις ἀρ' ἦν
Ψυχὴ, τεκν'. ὅστις δ' αὔτ' ἄπειρος ὢν ψέγει
Ἧσσον μὲν ἀλγεῖ, δυστυχῶν δ' εὐδαιμονεῖ.

—— *Liberi mortalibus*
Sunt vita cunctis. quisquis, haud expertus hæc,
Contemnit illos, is dolet longè minus,
Suoque felix vivit infortunio.

APIUMQUE PAR VOLANTUM.] Socrates, apud Xenophontem tantam osculo vim inesse permonet, ut phalangiorum, tenuium licet animalium, acerbis tamen morsibus tumoremque inducentibus comparet. nec apte minus in re simili apium mella, morsusque statim inde sequentes, Boëtius descripsit: quo alludit & ille amator poëta Græco epigrammate nondum edito,

Ποιεῖς πάντα Μέλισσα φιλάνθεος ἔργα μελίσσης,
Οἶδα καὶ ἐς κράδιλον τοῦτο γυναῖ τίθεμαι.
Καὶ μέλι μὲν στάξεις ὑπὸ χείλεσιν ἡδὺ φιλεῦσα,
Ἢν δ' αἴτης κέντρῳ τύμμα φέρεις ἄδικον.

Nec solum sequitur voluptatem dolor, sed & comitatur: Antiphanes,

Ἐν τῷ αὐτῷ δέ γε τούτῳ, ἔνθα τὸ
Ἡδὺ ἔνεστι, πλησίον που καὶ τὸ λυπηρὸν. αἱ γὰρ ἡδοναὶ
Οὐκ ἐπὶ σφῶν αὐτῶν ἐμπορεύονται, ἀλλ' ἀκολουθοῦσ' αὐταῖς
Λύπαι καὶ πόνοι.

Id est,

At in eodem ipso, in quo

Iucunditas inest, propè sanè & molestia præsto est. voluptates enim
Non ipsæ solæ ingrediuntur, sed earum comites sunt
Dolores ac labores.

Pag. 63. UT ARISTOTELES AIT.] Locum illum summi Philosophi, sicut & librum desiderari puto.

Pag. 68. IN TIMÆO, PLATONI NOSTRO PLACET.] Timæi de universi natura acturi apud Platonem hæc verba sunt sanctissimè prolata, Ἀλλ' ὦ Σώκρατες, τοῦτό γε δὴ πάντες ὅσοι καὶ κατὰ βραχὺ σωφροσύνης μετέχουσιν ἐπὶ πάσῃ ὁρμῇ καὶ σμικρῷ καὶ μεγάλῳ πράγματος Θεὸν ἀεὶ που καλοῦσιν. *Atqui Socrates, omnes ii qui vel minimam sanæ mentis particulam habent, cum aliquid sive parvum sive magnum aggrediuntur, semper solent Deum invocare.* Idem habet epist. VIII. Eam doctrinam piumque morem accepit Plato à Timæo Pythagorico. Timæus ex ipso Pythagoræ protulit præcepto, quod inter aurea ejusd. carmina tale est,

—— Ἀλλ' ἔρχεν ἐπ' ἔργον
Θεοῖσιν ἐπευξάμενος τελέσαι.
—— *Finem dein ante precatus*
Numina, opus facito.

Cui quanta religione parendum sit, divinè Hierocles, aureo ad eum locum Commentario, exponit. Hinc vitam Pythagoræ Jamblichus ex philosophia Pythagoreæ debito, ut inquit, orditur. quod facit & Proclus Theol. Platon. lib. I. cap. I.

O QUI PERPETUA MUNDUM RATIONE GUBERNAS.] His versibus mirum est quam multas res compendiose Boetius absolverit. sunt enim veluti quædam ἐπιτομὴ primæ partis Timæi: ubi agit Plato de creatione universi. Quare monendus est quisquis hæc adyta recludere instituerit, ne non accuratè perlecto Platonis Timæo, accedat. PERP. RATIONE. quod Dei solius est. *quippe*, ait Tertullianus lib. de Pœnitentia, *res Dei Ratio. quia Deus omnium conditor, nihil non ratione providit, disposuit, ordinavit: nihil non ratione tractari intelligique voluit.* Et Philo, omnia ἄρχει ὁ Θεὸς, ἡ τοῦ πρεσβυτάτου λόγου πηγὴ, *regit Deus, qui rationis fons est antiquissimus.*

QUI TEMPUS AB ÆVO IRE JUBES.] Æternitas, soli Deo: Ævum, mundo, cœlo, Dæmonibus: Tempus, rebus hisce inferioribus mutabilibus competit. Æternitas ingenita

tota

tota ſimul permanet. ævum neque ingenitum, neque ſimul totum, non enim erat antequam fieret, permanet tamen. tempus verò neque ingenitum eſt, neque totum ſimul eſt, neque permanet, ſed continuo labitur. Eſt tamen tempus & æternitatis & ævi quædam imago, ut inquit Plato in Timæo. non quod illi præteritum præſens ſit, quemadmodum æterno Deo; non quod ſit illi præſens permanens, ut mundo, cœlo, beatis, angelis, ſed quod ſit illi præſens fluens. Idcirco Plato vocat tempus μένοντος αἰῶνος ἐν ἑνὶ κατ' ἀριθμὸν ἰοῦσαν αἰώνιον εἰκόνα, *æternitatis in unitate manentis æternam quandam in numero fluentem imaginem.* Jam vero ab ævo tempus ire certum eſt, Plato ait, Χρόνος γὰρ μετ' οὐρανοῦ γέγονεν. ἵν' ἅμα καὶ λυθέντες ἅμα καὶ λυθῶσι. *Tempus enim ortum eſt una cum cœlo; ut ſimul nata, ſimul etiam diſſolvantur.* Durationem verò cœli & τῶν αἰϊδίων ζωῆς *æternorum vitæ* ævum cum veteribus diximus. Ex quo igitur factus eſt mundus, cœlum, ævum; ex eo fluxit & tempus, ejus ideo velut effectus, ſicut ævum æternitatis. Hinc optime Hermes Triſmegiſtus in Poëmandro, Καὶ τοῦ μὲν αἰῶνος ἡ ψυχὴ, ὁ Θεὸς; τοῦ δὲ κόσμου ἡ ψυχὴ, ὁ αἰών; τῆς δὲ γῆς, ὁ οὐρανός. *Æternitatis anima, Deus eſt; mundi anima, æternitas; terræ anima, cœlum.* Eſtque Deus Proclo quoque Theol. Plat. πηγὴ τῆς ὅλης αἰδιότητος. *Omnis æternitatis fons.* Porro αἰὼν nunc eſt Dei αἰδιότης, *ſempiternitas, ſemper æternitas*; vocaturque à Proclo νοητὸν, νοερὸν, ævum *intellectuale*, quod attribuitur primæ menti, ſeu Deo; qui tamen Dionyſio de div. nom. πρὸ αἰώνων, καὶ πρὸ αἰῶνος, καὶ ὑπὲρ αἰῶνα ἐστι, *ante æternitates, ante ævum & ſuper ævum eſt.* nunc eſt angeli, beatorum aliorumque quæ æterna vocantur. non quod Deo συναΐδια *coæterna* ſint. ſed μέσα ὄντων καὶ γιγνομένων. ὅσα πῇ μὲν αἰῶνος, πῇ δὲ χρόνου μετέχει, *media inter illa quæ verè ſunt, & iſta quæ fluunt: quæcunque* ſcilicet *partim quidem æternitatis, partim vero temporis participia ſunt.* inquit idem. æternitatis, quia æterna futura ſunt. temporis, quia eſſe cœperunt. Unde omnes poſt ſummum Jovem Dii æviterni ab Ennio, ævintegri ab Apuleio nuncupantur, quod æternum ævum illis adſit. homines vero ſint ævi mutabilis, ut quibus eſt [Virgil. Æneid. XI.]

—— *Anguſtus terminus ævi.*

STABILISQUE MANENS DAS CUNCTA MOVERI.]

Esse primum movens immotum probat Aristoteles lib. VIII. Physic. Ibique laudatur Anaxagoras, quod dicat τὸ νοῦν ἀπαθῆ καὶ ἀμιγῆ εἶναι; ἐπειδὴ τοῦ κινήσεως ἀρχὴν ποιεῖ αὐτὸν εἶναι· ἔτι γὰρ μόνως ἂν κινοίη ἀκίνητον ὢν καθαρὸν ἀμιγὴς ὤν, *mentem impatibilem esse & non mixtam, quippe qui eam motus principium faciat. hoc enim duntaxat modo immobilis manens movebit, & mixtionis expers dominabitur.* Hinc Proclo Theol. Plat. lib. I. cap. XII. est quidem anima universi αὐτοκίνητος, *per se mobilis.* πρὸ ἧς πυθῆς, ὁ νοῦς ἀκίνητος ὤν. *Ante vero istam* animam est *ipsa mens immobilis existens.* Sequitur verò, Καὶ μοι τοῦτο τὸ ἀκίνητον μὴ τοιοῦτον ὑπολάβῃς· οἷον τὸ δρᾶν, καὶ ὄψιν, καὶ ἀπορρυμῆν εἶναι φαμὲν, ἀλλὰ τὸ πάσης κινήσεως ἀρχικὸν αὖτον, καὶ πλὴν πηγὴν, εἰ βούλει, πάσης ζωῆς. *Hoc autem immobile, ne mihi tale esse putes, quale dicimus esse, otiosum, & expers vitæ, & nullo spiritu præditum; sed omnis motionis principem causam, & (si velis) fontem omnis vitæ.* Ideo rectè D. Dionysius de div. nominib. Τί γὰρ καθ' ἕδρας στάσεως, ἢ τοπικῆς ἀφορμὰς φαμέν; τί δὲ ἄλλο γε παρὰ τὸ μένειν αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ τ' θεόν; καὶ ἐν ἀκινήτῳ τ' αὐτότητι μονίμως πεπηγυίαν; καὶ ἀπερρύτως ὑπεδρῦσαν, καὶ τὸ κατὰ τὰ αὐτὰ, καὶ περὶ τὸ αὐτὸ, καὶ ὡσαύτως ἐνεργεῖν, καὶ κατὰ τὸ ἀμεταστατον αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ πάντως ὑπάρχειν, καὶ κατὰ τὸ ἀμεταβλητον αὐτὸ, καὶ ὁλικῶς ἀκίνητον. αὐτὸς γάρ ἐστιν ὁ τῶν πάντων στάσεως, καὶ ἕδρας ἅπαν. ὁ ὑπὲρ πᾶσαν ἕδραν καὶ στάσιν. καὶ ἐν αὐτῷ πάντα συνέστηκεν, οὐκ ἐν τοῖς οἰκείοις ἀγαθοῖς στάσεως ἀσυλλήπτως διαφυλαττόμενα. *Quid autem de divino statu vel sede dicemus? quid nam aliud, nisi in seipso permanere Deum, in sua immobili identitate firmiter constanterque collocatum, & secundum eadem ac circa idem eodemque modo agere, atque per id, quod ipsum immutabile, & ipsum immobile est, ab omni sui mutatione ac motu omnino solutum esse & liberum? Ipse enim est omnium status & stabilitatis auctor, qui super omnem stabilitatem statumque existit, atque in eo consistunt omnia, dum à bonorum suorum statu incommota servantur.* Deus igitur rerum omnium origo, fons & vita, miro omnia modo creat, producit, movet atque agitat ipse ἀκίνητος, *immobilis.* unde idcirco eum Apuleius lib. de Philosophia natur. Platon. *rerum omnium exortorem* appellat, nomine divinæ potentiæ aptissimo. sic enim legendus est is locus ex vet. cod. *Is unus*, ait, ἀπειρίμετος, *genitor, rerumque omnium exortor.* eum in hactenus impressis habeatur, *extortor.* quod absit ut quisquam

quiſquam de Deo dicat. quid enim extorqueat omnipotens ſapientia, quæ *diſponit omnia ſuaviter?*

MATERIÆ FLUITANTIS OPUS.] Mundum hunc ſeu Univerſum; Plato Timæo, Βουληθεὶς γὰρ ὁ θεὸς ἀγαθὰ μὲν πάντα, φλαῦρον δὲ μηδὲν εἶναι κατὰ δύναμιν, οὕτω δὴ πᾶν ὅσον ἦν ὁρατὸν, παραλαβὼν, οὐχ ἡσυχίαν ἄγον, ἀλλὰ κινούμενον πλημμελῶς καὶ ἀτάκτως, εἰς τάξιν αὐτὸ ἤγαγεν ἐκ τῆς ἀταξίας, ἡγησάμενος ἐκείνῳ τούτου πάντως ἄμεινον. *Nam cum conſtituiſſet Deus bonis omnibus explere mundum, mali nihil admiſcere, quoad natura pateretur; quicquid erat quod in cernendi ſenſum caderet, id ſibi aſſumpſit, non tranquillum, ſed quod immoderatè & inordinatè agitaretur ac fluitaret, idque ex inordinato in ordinem adduxit ratus ordinem jactatione omnino eſſe meliorem ac præſtantiorem.* Hinc pulcherrima illa κόσμου τάξις. Apuleius lib. de phil. natur. Platonis, *Initium omnium corporum materiam eſſe memoravit. hanc & ſignari impreſſione formarum. Hinc prima elementa eſſe progenita, ignem & aquam, terram & aëra.*

LIVORE CARENS.] Hoc eſt, Quem non externæ cauſæ, quæ nullæ erant, ſed ipſa forma ſummi boni, id eſt non idea aut exemplar, ut ſcribunt commentatores, ſed ipſa ſubſtantia ſeu eſſentia ſummi boni, quæ *inſita*, hoc eſt, in te eſt: *livore carens*, omnis ſcilicet perfectionis fons & origo, ad totius creaturæ productionem impulit. Ipſa autem Platonis verba in Timæo hæc ſunt, Ἀγαθὸς ἦν, ἀγαθῷ δὲ οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς οὐδέποτε ἐγγίγνεται φθόνος. τούτου δ' ἐκτὸς ὢν, πάντα ὅτι μάλιστα ἐβουλήθη γενέσθαι παραπλήσια αὐτῷ. *Bonus erat. bonus autem nulla unquam aliqua de re invidia tangitur. Ergo cum livor ab eo alieniſſimus eſſet, omnia voluit quam maximè ſui ſimilia generari.*

TU CUNCTA SUPERNO DUCIS AB EXEMPLO.] Seu exemplari, hoc eſt Idea illa, quæ eſt in mente Dei, non verò quid ab eo externum, ut præceptori, Græca fide, impoſuit Ariſtoteles. Eam eſſe Platonis veram germanamque ſententiam mox ipſe aſſerit Boëtius

—— *pulchrum pulcherrimus ipſe*
Mundum mente gerens, ſimilique in imagine formans.

Ubi mundi ideam formamque Deum mente gerere vides. ejuſdemque mundi, qui primum in idea ſeu mente divina fuit, imaginem, qualis nunc eſt, factam poſtea & conſtitutam.

TU NUMERIS ELEMENTA LIGAS.] Verba ipsa Platonis in Timæo videnda: quæque annotant ad ea Marsil. Ficinus, Seb. Foxius, & Macrobius in somn. Scip. lib. 1. cap. VI.

TU TRIPLICIS MEDIAM.] Ventum est ad partem suscepti operis difficillimam, in qua explananda tot frustra sudarunt viri eruditi. Animus quoque est, idem periculum subire, atque è Platone sic totum locum illustrare, ut si satisfactum minimè sit doctis omnibus, certe Platonicis iri confidam.

Primum hæc esse nobilissima & primaria substantiarum genera apud Platonicos notandum est. ut primò sit τ' ἀγαθὸν τὸ θεῖον, τὸ καλὸν, ἡ εὐδαιμονία, ἡ σοφία, *ipsum bonum, divinitas, pulchrum, beatitudo, sapientia*; *denique* ὁ Θεὸς, *ipse Deus*, seu summa potestas ac summa divinitatis substantia, omnium potens, omnium effectrix, in se permanens, ὑπερεχνίων, supra entium omnium & naturam & captum. Deinde νῶς, ψυχὴ, σῶμα ἢ ὕλη, *mens, anima, corpus seu materia.* quibus mundi διακοσμίαν illam admirabilem constitui voluit Deus. cum vellet hoc Universi opus, νοητὸν, ἔμψυχον καὶ σωμαθειδὲς *intelligentiæ, animæque particeps, corporeumque* efficere. quod sic exponit Plato in Timæo. Cum sola sua bonitate Deus, mundum facere statuisset, ad suum & ἴδιον παράδειγμα *æternum exemplar*, & qualem scilicet mente gerebat, hoc est, bonum perfectumque & *pulchrum pulcherrimus ipse*, formavit. Ex materia autem σωμαθειδὲς καὶ αἰσθητὸν *corporeum esse subque sensum cadere* voluit. Sed quia materia illa rudis & figurationis qualitate viduata, fluitans alioquin, fingenda formandaque fuit; Animam Deus, qua moles illa viveret, qua fluitans sisteretur, quaque informis formaretur, infundere optimum duxit. Quia porro tum animata illa moles errori adhuc corruptionique manebat innoxia, neque erat exemplaris mentis divinæ perfectissimæ imago, quòd nimirum esset ἀνόητον, addidit illi intelligentiam Deus, mundumque hac ratione perfectissimum absolvit. qui ea anima, cui adhæret intelligentia, præditus, subsistens jam mirum ordinem speciemque assequeretur. anima enim præterquam quod materiam illam seu corpus tanquam forma informat, etiam vinculum est quo *connectitur* intelligentia; quæ absque media illa natura cum corpore

pore conjungi non poterat : jamdudum Proclo censente cum Platone νοῦν ἄνευ ψυχῆς ἀδύνατον παραγενέσθαι τῷ, *mentem alicui sine anima adesse impossibile.* ἡ γὰρ ἀμέριστος οὐσία τοῦ νοῦ, καὶ διαιώνιος ἀμέσως συντάττεσθαι τῷ σωματοειδεῖ πῶς ἂν δύναιτο; *Individua enim & æterna Mentis essentia quomodo cum eo, quod corporis formam habet, immediatè componi possit?* Hæc igitur est Animæ Mundi natura & dignitas, qua scilicet utitur Deus, non solum tanquam spiritu ad vitam viventibus tribuendam, sed etiam tanquam substantia, quæ particeps intelligentiæ imitatrixque divinæ mentis & τοῦ ὄντος ἀεὶ, *ejus quod semper est*, cœlo ignes accendit, aëra ac mare luce æstuque replet atque attollit, terras animalibus plantisque fœcundat, tellurem denique alterna in ævum vice nunc pruinis, nunc floribus vestit, nihil videlicet à primævo permanendi etiamnum tenore discedens. Hinc est quod apud Apuleium [lib. de Plat. natur. phil.] *illam Cælestem Animam, fontem animarum omnium, optimam & sapientissimam, virtutem esse genitricem, subservire etiam fabricatori Deo, & præsto esse ad omnia inventa ejus* Plato *pronuntiat.* Et Virgilius ex ejusdem mente sic eam lib. VI. describit,

Principio cœlum ac terras camposque liquentes
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus.

Ubi Anima Mundana seu Cœlestis, [sic enim eam Plato vocat] *Spiritus* dicitur, quatenus cœlum & res omnes inferiores *alit* atque animat; *Mens* verò, quatenus mundi molem movet atque *agitat*, concentuque tam mirabili moderatur. Hoc est cur Plato ejusdem Animæ naturam constituit ex *Eodem*, seu substantia ἁπλῷ, simplici, seu individua & intelligibili, quæ proinde semper eadem suique semper similis corruptioni errorique obnoxia non est, hoc est, ex mente. Et ex *Altero*, hoc est ex substantia dividua & sensili, πολυμερεῖ καὶ πολυτρόπῳ, *multiplici mutationique obnoxia.* Tertiam verò quandam naturam, ipsam esse Animam dicit, partim intelligentiæ, partim sensibilium rerum capacem. non quod geminæ illæ naturæ intelligibilis & sensilis, quæ contrariæ inter se sunt, in

tertia illa commiſceantur confundanturve, ut diximus: fieri enim non poteſt. ſed quod natura ſeu ſubſtantia illa tertia, duarum illarum *media*, ejuſmodi ſit, quæ illas plurimum diſſidentes connectat & ex illis conſtet. unde eam Plato vocat τρίτον ἐξ ἀμφοῖν οὐσίας εἶδος, *ex duobus tertium ſubſtantiæ genus*; & Boëtius eleganter *triplicis naturæ*.

Hic ergo eſt ordo verborum, *Tu connectens Animam* Mundi ſeu Univerſi, *mediam* inter intelligentiam & ſenſum ac utriuſque participem. Non tamen intelligentiæ tantùm, alioquin in inferioribus generationes non fierent: quia omnia etiam inferiora eodem ſe modo ſemper haberent, neque corrumperentur. non ſenſus etiam, cuncta enim cœleſtia quoque errori mutationique eſſent obnoxia. ſed tertiam quandam naturam, ipſam Animam, quæ & intellectus & ſenſus capax eſſet. *Per conſona membra reſolves.* Ex Platone. Huic Animæ neceſſaria erant membra his naturis facultatibuſque conſona. non aures, aut pedes manuſve, inquit, quibus ſcilicet moveretur. ſed motum dedit illi Deus qui corpori ejus eſſet aptiſſimus, orbicularis nimirum, qui unus ex ſeptem motibus ad mentem & intelligentiam, νοῦν καὶ φρόνησιν, pertineret. Itaque, inquit, κατὰ τ' αὐτὰ ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἐν αὐτῷ περιαγαγὼν αὐτὸ, ἐποίησε κύκλῳ κινεῖσθαι στρεφόμενον, *cum illum per eadem, & in eodem, & in ſeipſo circumduxiſſet, effecit ut circulari converſione moveretur.* Nimirum dum illa movet orbem primum mobilem, hoc eſt, cœlum intelligentiæ, quod eodem ſemper motu agitur; & orbem generationis, hoc eſt, errori obnoxium, qui eſt planetarum orbis, omnium generationum cauſa, quandoquidem intelligentiæ motus circularis eſt, *in ſemet reditura meat.* quia ſcilicet diviſa ſeu, ut loquitur cum Platone Boëtius, *ſecta in duos illos orbes*, in ſe convertitur, neque extra ſe fertur, omnia continens. figura enim orbiculata perfectiſſima eſt, ut quæ Ariſtoteli quoque μήτε ἀρχὴν, μήτε τέλος ἔχει, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸ συννένευκε, *neque principium habet, neque finem, ſed in ſeipſam convertitur.* Ideo quoque orbicularis Platoni, τῷ γὰρ τὰ πάντ' ἐν αὐτῷ ζῶα περιέχειν μέλλοντι ζώῳ, πρέπον ἂν εἴη σχῆμα τὸ περιειληφὸς ἐν αὐτῷ πάντα ὁπόσα σχήματα, *animal quippe hoc, quod intra ſuum ambitum erat animalia omnia contenturum, eam figuram præcipuè requirebat, in qua figuræ omnes continerentur.* Hanc

verò

verò Plotinus motus istius causam naturalem tradit, ἐκ τῆς σχέσεως ἣν ἔχει πρὸς τὰ πρὸ αὐτοῦ προσεχῶς ἢ εἰσιν ὑπὲρ τὰ οὐράνια αἱ νοηταὶ οὐσίαι. δεῖ ἢ τὸ αἰτιατὸν ὅτι μάλιστα ὁμοιοῦσθαι τῷ προσεχεῖ αἰτίῳ καὶ τούτου εἰκόνα καὶ μίμημα φέρειν. διατοῦτο οὖν φησι κύκλῳ κινεῖται ὁ οὐρανὸς. ὅτι νοῦν μιμεῖται. ἴδιον γὰρ τοῦ νοῦ πρὸς ἑαυτὸν συννεύειν. αὐτὸς γὰρ ὁ ὁρῶν, αὐτὸς ὁ ὁρώμενος. ὁρῶν γὰρ τὰ εἴδη, ἑαυτὸν ὁρᾷ. καὶ ἑαυτὸν ὁρῶν, τὰ εἴδη τεθέαται. πλήρωμα γὰρ ἐστὶ τῶν εἰδῶν, καὶ εἶδος εἰδῶν· ἔχει οὖν ὁ οὐρανὸς τὸ σφαιρικὸν σχῆμα διὰ τὴν κύκλῳ κίνησιν. ταύτην ἢ διὰ τὴν πρὸς τὸν νοῦν ἐξομοίωσιν· καὶ ἄλλως μιμεῖται τὸν νοῦν ἀμερῶς πανταχοῦ ὄντα. ὡς οὖν ἐκεῖνος ἅμα πανταχοῦ ἐστιν, οὕτως ὁ οὐρανὸς πανταχοῦ γίνεται τῷ οὖν πανταχοῦ γίνεσθαι, τὸ πανταχοῦ ὂν μιμεῖται. τελείωσις γὰρ τῶν χειρόνων ἡ πρὸς τὰ ὑπέρτερα ἐπιστροφή τε καὶ ἐξομοίωσις, *ex habitudine, quam habet ad ea, quæ ante se sunt. Cohærenter autem & in continenti sunt supra cœlestia intelligibiles substantiæ. Oportet autem effectum cohærenti maximè causæ assimilari & ejus imaginem quam proximè imitari. Propterea ergo, inquit, in orbem cœlum movetur, quia mentem imitatur. mentis enim proprium est ad seipsam converti. Ipsa enim videns, ipsa est quæ videtur. formas enim videns, seipsam videt. & seipsam videns, formas contemplatur. formarum enim est plenitudo & forma formarum. Habet itaque cœlum sphæricam figuram, ut in circulum moveatur. ideo autem ita movetur, ut menti similis reddatur. Et alioqui imitatur mentem, quæ indivisibiliter ubique est, ita & cœlum ubique fit. eo itaque, quod ubique fiat, id quod ubique est imitatur. Deteriorum enim perfectio est ad superiora conversio & assimilatio.* ait Joa. Philoponus in lib. 1. Arist. de Anima. Ubi duo habes. primum, Animam mundi, eo quod sit mentis particeps, cœlum movendo in seipsam converti, quod motus τοῦ λογικοῦ seu τοῦ νοητοῦ indicium est, hoc est, ut ait Boëtius, *in semet redituram meare.* alterum, Animam illam tam certo moderamine movere cœlum, quia *Mentem* superiorem & divinam seu *profundam circuit*, sivè ut inquit Synesius

Μέγαν ἀμφὶ νοῦν χορεύει,
Magnam circa mentem movetur.

Cujus nimirum movendi rationem, quantum potest, in convertendo cœlo imitatur. supra enim animam mundi, quæ corpus mundi supereminens circumplectitur, sola mens æterna substantiæque νοηταὶ sunt. Nimirum Mens illa supercœ-

lestis Deo plena, divinitatisque proxima & fida observatrix, constans divinæ voluntatis custos, σωμάτων, καὶ ψυχῶν, καὶ ζωῆς πατὴρ καὶ αἴτιος, *corporum & animarum omnisque vitæ parens & causa*, vitam motumque rebus omnibus, pro materiæ qualitate, largitur. A qua quantum orbium cœlestium unusquisque abest, tantum inconstantiori volubiliorique motu torquetur. qui verò eam propius accedit, motu uniformi sapientissimoque convertitur. ita ut constantia illa, qua universum hoc subsistit ac viget, sit *imago* constantiæ mentis illius divinæ. quæ supra mundum existens, πρώτιστος, *prima*; in mundo verò, μεθεκτὸς *participata* dicitur, seu ipsa Anima Mundi. quam sic quoque describit Hermes Poëmandro, seu, ut D. Cyrillus ait, librorum Hermaicorum auctor, qui eos Athenis composuit, Καὶ ὁ μὲν Θεὸς, ἐν τῷ νῷ· ὁ δὲ νοῦς, ἐν τῇ ψυχῇ· ἡ δὲ ψυχὴ, ἐν τῇ ὕλῃ· πάντα δὲ ταῦτα διὰ τοῦ αἰῶνος· τὸ δὲ πᾶν τοῦτο σῶμα, ἐν ᾧ τὰ πάντα ἐστὶ σώματα, ψυχὴ πλήρης τοῦ νοῦ καὶ τοῦ Θεοῦ, ἐντὸς μὲν αὐτὸ πληροῖ· ἐκτὸς δὲ περιλαμβάνει ζωοποιοῦσα τὸ πάνυ· ἐκτὸς μὲν, τοῦτο τὸ μέγα καὶ τέλειον ζῶον τὸν κόσμον· ἐντὸς δὲ, πάντα τὰ ζῶα· καὶ ἄνω μὲν ἐν τῷ οὐρανῷ διαμένουσα τῇ ταυτότητι· κάτω δὲ ἐπὶ τῆς γῆς τὴν γένεσιν μεταβάλλουσα, *Et Deus quidem in mente, mens in anima, anima autem in materia; omnia verò ista per ævum. universum autem hoc corpus, in quo corpora omnia sunt; anima, mente, Deoque plena, intima mundi replet, circumplectitur extima. vitam omnibus hæc suggerit, extrinsecus quidem ingenti huic perfectoque animali mundi; intrinsecus autem cæteris, quæ insunt mundo, viventibus. Supraque in cœlo cum eo, quod idem est, persistens: infra verò in terra, generationem agitans.*

Prætermittendum minime tamen est, locum Platonis in Timæo de Anima quoque humana rationali intelligi exponique posse, cum ibi Joa. Philopono aliisque doctissimis viris descripta utraque esse videatur. Eam enim esse, sicut Animam Cœlestem seu Mundanam, duarum substantiarum mediam tertiam, membra habere, caput nimirum menti rationique; cor, hepar atque alia perturbationibus consona. Ea duplicem conversionem habet, ad res intelligibiles, & ad res sensiles; hoc est in duos orbes secatur. Unum exteriorem, majorem scilicet, quem efficiunt animæ vires intelligibiles seu ἀναγωγοὶ, καθ' ἃς ἀνατείνεται πρὸς τὸ θεῖον, *erectivæ per quas ad divina*

sursum

sursum attollitur, inquit Philoponus. alterum minorem, qui ab exteriori continetur, quem cognitio per sensus efficit, seu facultates γνωστικὰς, καθ' ἃς ἐπιστρέφει πρὸς τὰ τῇδε, *generativæ*, *per quas ad ea quæ hic sunt*, *convertitur*. Animæ igitur vires moventur ad res intelligibiles, Deum, mentem. moventur & ad sensibiles, quæ videntur, audiuntur. Et quia motus ille duplicem conversionis circulum seu orbem efficit, certum est in se redire. circuli enim proprium est in se converti: συνάπτει γὰρ τῇ ἀρχῇ τὸ πέρας, καὶ ἔστι μόνη τέλειον, *principio enim finem conjungit*, *atque solus perfectus est*, ait Aristot. lib. VIII. phys. Anima enim sensuum adjuta ministerio, res primum sensibiles apprehendit, quarum species cum in se reflexit, eas veluti imperfecta quædam φαντάσματα intellectui communicat. is quid in qualibet re sibi simile, id est, quid ens, quid idem, quid verum recognoscens discernit; qua ope anima confirmata, de veritate jam certior facta, judicat ac ratiocinatur. Ita utraque Anima, & Mundi & Hominis, qui μιμήμα est, perfectissima mentis divinæ imago est. perfectissima, inquam, quia intelligens; intelligente verò perfectior non est. Similiter quemadmodum Anima Mundi, dum *Mentem illam profundam circuit* & ad eam convertitur, ab ea continuò motus sui, quo universum hoc omne movetur & subsistit, accipit constantiam; quod, ut ait Proclus, sit mens ἡ ψυχῆς κυβερνήτις, *animæ gubernatrix*. ita Anima rationalis, conversa ad eandem mentem, à qua sortitur intelligentiam, supercœlestium, ac æternarum rerum semperque manentium compos, omnisque veritatis est notionum certarum capax, perturbationesque ex sensibus provenientes sedat ac temperat. censet enim ipse in Phædro Socrates τὴν μελλὴν νῦν θεᾶσθαι τὸν ὑπερουράνιον τόπον, *particularem mentem supercœlestem locum contemplari*. hoc est, verè semperque entia, ut Deum, mentem ac seipsam. Quæ cum omnia rectè animæ rationali conveniant, hoc tamen loco Boëtium de Anima Mundi agere certum est, tum quia Platonis mentem de ead. Anima differentis exprimit: tum quia nemo est qui extrema hæc verba,

——— *& simili convertit imagine cœlum*,

animæ rationali humanæ accommodare possit. licet hoc conetur Francis. Cataneus, pulchrè ad hunc locum ineptiens.

Nequo

Neque nescio hos quoque versus de intelligentia orbem movente accipi. quam opinionem, cum ne probabilis quidem sit, nos hic non moramur. ea autem est Thomæ Galensis, seu Valensis aut Valesii. ejus enim in hos Boëtii libros Commentum est, profectò commentum, quod falso sub D. Thomæ Aquinatis nomine circumfertur. quod viri sanctissimi juxta ac doctissimi non esse, tum ipsum scribendi genus, & multa inscitè ineptissimeque prolata; tum hallucinationes innumeræ, hinc & inde operi inspersæ, confirmant. veluti cum ad hæc verba lib. III. *Alcibiadis superficie pulcherrimum corpus*, &c. ait, *Nota quod Alcibiades mulier fuit pulcherrima, quam videntes quidam discipuli Aristotelis, duxerunt eam ad Aristotelem, ut ipsam videret; qua visa dixit, Si homines oculos lynceos haberent, ut quæque obstantia penetrarent, introspectis visceribus, corpus, quod apparet pulcherrimum, turpissimum videretur.* ubi non uno errore peccatum est. & ibidem Tænara dicta *à threnis, quod apud inferos sit threnus & lamentatio.* ut cætera omittam plurima æquè putida. Deinde cum is adferre soleat testimonium Alani de Insulis, qui carmen *de planctu naturæ & scientiæ* scripsit circa annum nimirum M CCC. Div. verò Thomas mortalitatem anno MCCLXXIIII. exuerit: Div. certè Thomam non citasse scripta nondum scribentis consequens est. Est igitur Thomæ Galensis seu Anglici, sic enim multi codd. variant, cujus est & ea Summa Logicæ, quam vocant, quæ D. Thomæ nomen præfert. librarii enim nominis affinitate decepti, ubi scriptum fuit, *Thomæ Anglici ord. Prædicator.* reponendum putaverunt, *Thomæ Angelici ord. Prædic.* Neque desunt qui scribant ejusdem Thomæ Anglici esse Commentaria in Genesim, Isaiam, Jeremiam, Epist. Canonicas & Apocalypsim, quæ eidem divo viro tribuuntur. Hoc monuimus, ne quis ea deinceps pro sanctiss. viri scriptis habeat; aut de iis loqui putet Politianum [nisi si lapsus est] cap. I. Miscellaneorum, sed de iis quæ in Boëtii libros de Trinitate & de Hebdomadib. scripsit.

Pag. 69. CAUSIS ANIMAS PARIBUS VITASQUE MINORES PROVEHIS.] Postquam egit de principe illa Anima Universi, nunc de particularibus dicere aggreditur. Quarum alias quidem ἀσωμάτους Animas vocat, videlicet cœlestes & angelicas, Deos nimirum mundanos, heroas, Dæmonas, qui

qui corpore, vel quasi corpore, tenui nimirum & cœlesti præditi sunt. intellectuales nihilque materiæ habentes, medios inter ψυχὰς θείας *divinas animas*, quæ à supercœlesti loco ad profundam cœli mentalis partem agentes, divino lumine ardentes ipsum veritatis campum, sapientiæque divinæ essentiam propius intuentur; & ψυχὰς ἀνθρωπίνας, *humanas*, quæ τῇ ὕλῃ, *materiæ* seu corpori affixæ sunt. quos ideo Deos medioxumos indigitavit antiquitas. eæ vero animæ in reliqua cœli parte usque ad subcœlestem & concavum ejus locum degunt, imitantes divinas animas, minus verò quam eæ mentem divinam, seu ipsam vitam veritatemque participant. Alias vero, *Vitas minores* vocat, nempe *Humanas*, quæ non mentem semper participant, ut divinæ & cœlestes, sed nunc ad eam, Deumque, nunc ad res corruptibiles convertuntur. Animarum enim triplex ordo, Proclus, Πρῶται μὲν, αἱ θεῖαι· δεύτεραι δὲ, τῶν μὴ θείων, αἱ ἀεὶ νοῦ μετέχουσαι. τρίται δὲ, αἱ ποτὲ μὲν, εἰς νοῦν, ποτὲ δὲ, εἰς ἄνοιαν μεταβάλλουσαι, Primæ quidem, sunt Divinæ. Secundæ verò, *non Divinarum* naturarum sunt, *quæ semper Mentem participant. Tertiæ verò*, eæ sunt, *quæ modo quidem in Mentem, modo verò in amentiam mutantur*; quæ humanæ sunt. quas ideo Hierocles medias νοῦ καὶ ἀλογίας, *inter mentem & rationis privationem* appellat. ideo *vitas minores* vocat Boëtius. Vitas, quia ideo quod vitæ sunt, animæ sint; siquidem Πᾶσα ψυχὴ, καὶ ζωή ἐστι καὶ ζῶν, *Omnis Anima*, & *Vita est & id quod vivit*. Quod verò ait, *Causis paribus*, Plato scripsit ἐκ τοῦ αὐτοῦ κρατῆρος, ex eodem cratere seu temperamento, quo cælestes Animæ seu Mundani Dei, Dæmones seu ipsi heroës. quod ejusdem dignitatis sint, utpote quæ mentem participent.

LEVIBUS SUBLIMEIS CURRIBUS APTANS.] Levibus curribus, hoc est, corpori seu naturæ cuidam cœlesti. quæ animarum vehiculum est. Animæ dum à Deo creantur: ait Plotinus, à loco supercœlesti seu mundo intelligibili, qui Jovis maximi seu Mentis Idealis & creatricis sedes est, procedunt εἰς οὐρανὸν μὲν πρῶτον· καὶ σῶμα ἐκεῖ προσλαβοῦσαι, δι' αὐτοῦ ἤδη χωροῦσι καὶ ἐπὶ τὰ γεωδέστερα σώματα, *primò in cœlum. ibique corpus accipientes, per ipsum jam in corpora quoque magis terrena labuntur*. Corpus illud seu quasi corpus ætherium, cœleste esse, ejusdemque cum astris substantiæ

Platonici

Platonici existimabant, animæque in inferiora labenti adhibebant, ut esset non solum quod animaret anima, [cui semper adesse oporteat corpus quod animet] sed quemadmodum animæ, qua animalis est, spiritus ille, qui est è puriori tenuiorique sanguinis substantia, pro vehiculo est, quo illa in omnes corporis partes diffunditur. sic animæ, qua rationalis intellectualisque est, in hæc inferiora labenti, adesse corpus illud, seu quasi corpus, cœleste seu ætherium volebant: quod tenuissimum cum sit, rectè simplicissimæ animæ vehiculum esse perhiberetur; quo illa comite in Dei substantiarumque intelligibilium cognitionem tolleretur. Ea enim separabilis à corpore cum sit, nihilque communionis utriusque actiones habeant, sequitur illi corpus aliquod aliud adesse, quod purioris sit naturæ quam terrenum, quod nimirum sit intelligentiæ capax, & quandam tamen affinitatem cum corpore terreno habeat. Cujus animæ vehiculum agnoscit quoque Aristoteles de generat. anim. lib. II. cap. III. ubi corpus istud θειότερον τῶν καλουμένων στοιχείων, *longè quam ea, quæ vocantur elementa, divinius* constituit. hoc est, ex æthere: unde illud Virgilius lib. VI. *Æthereum sensum.* vocat *sensum*, id est, elementum. Et longè antè Pacuvius

——— *mater est*
Terra, ea parit corpus, animam æther adjugat.

Aristoteles verò atque alii πέμπτον σῶμα, quintum elementum; Themistius θεῖον καὶ ἐρώνιον, *divinum & cœleste.* Apuleius lib. de Mundo, *Sed cœlum ipsum stellæque cœligeræ omnisque siderea compago, Æther vocatur: non, ut quidam putant, quod ignitus sit & incensus, sed quod cursibus rapidis semper rotetur. elementum non unum ex quatuor quæ nota sunt cunctis, sed longè aliud, numero quintum, ordine primum, genere divinum & inviolabile.* Hinc apud Manlium lib. IV. homo

——— *Cœlum scrutatur in alto,*
Cognatumque sequens corpus se quærit in astris.

Ex eo igitur divino & cœlesti elemento humanas animas, in earum descensu, corpus divinum & cœleste assumere in corpora inferiora labentes putabant. quod intelligentibus illis esset intellectuale vehiculum, quod Plato vocat αὐγοειδές, *rarum ac splendidum*; Proclus vero ἄϋλον, καὶ ἀδιαίρετον καὶ ἀπαθῆ, *immateriatum & individuum & affectionis expers.* Quod dogma

dogma non Platonici philoſophi modò, ſed & Chriſtianorum multi primis ſæculis amplexati ſunt. Origenes quidem libris περὶ ἀρχῶν, ſuo ut plurimum more Platonizans. Athenagoras verò Ἀπολογίᾳ, quominus corpus illud ἀσώματον καὶ νοητὸν poſt corporis animæque διάλυσιν *ſolutionem* ſuperſit nihil obſtare videri ſibi concludit. ex veterum philoſophorum ſententia, mortuorum quoque corporum reſurrectionem futuram inde probans. Quin & non uno pòſt ſæculo Joan. Grammaticus Philop. præfatione in libr. Ariſtotelis de Anima, non ſolum hoc animæ vehiculum, quod σῶμα οὐράνιον καὶ διὰ τοῦτο αἴδιον, καὶ αὐγοειδὲς ἢ ἀστροειδὲς, *corpus cœleſte, hoc eſt æternum, & quod ejuſdem cum radiis aſtriſque ſit naturæ*, agnoſcit. ſed aliud etiam quod πνευματικὸν *ſpiritale* dicit, quod poſt διάλυσιν quoque animæ adhæret. hinc nimirum eſſe quod animæ non purgatæ poſt diſceſſum è corpore, circa ſepulchra errare viſuntur, & ſpectra quæ umbrarum ſpeciem præ ſe ferunt, hominibus apparent. id etiam animam in inferis ſubterraneiſque judicii locis comitatur, utpote cui tanquam ſubjecto inſunt θυμὸς καὶ ἐπιθυμία. quibus in locis ſi reſipuerit ac errorum ſuorum pœnituerit, tandem ab affectibus pravis liberata purgatur: tumque τὸν θυμὸν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ἀποτίθεται μετὰ τούτου τοῦ ὀχήματος, τοῦ πνεύματος λέγω, *iram & cupiditatem una cum illo vehiculo, id eſt, ſpiritu, deponit.* ac tandem in cœlum, comite altero illo, de quo ſupra, æterno corpore ſuſtollitur. Oraculum de Juliani morte, Δὴ τότε σε πρὸς ὄλυμπον ἄγει πυριλαμπὲς ὄχημα. *Tunc te in cœlum vehet lucidum vehiculum.* Quam Platonis opinionem à veritate Chriſtiana abhorrentem mirum eſſet eos è Chriſti ſchola doctos viros, imprimiſque Catholicam Boëtii philoſophiam attigiſſe, niſi eam V. tantum Synodo ab Eccleſia cum aliis Origenis erroribus, hoc eſt, multis poſt exſtinctum Boëtium annis, condemnatam conſtaret. Niſi ſi quis exiſtimaverit Platonem, ut alia multa confinxit, ita hic, ut inquiſitionem de animarum deſcenſu omnium difficillimam illuſtraret, hoc animæ in inferiora deſcendenti corpus dare voluiſſe, excogitata ſcilicet ratione qua ejus ad corpus ὑλικὸν animandum aptitudinem deſignaret: expreſſiſſeque Boëtium Platonis mentem Themiſtii ſenſu ſic lib. 1. de anima ſcribentis; Παρὰ Πλάτωνι μὲν τὸ αὐγοειδὲς ὄχημα, ταύτης

ἔχεται

ἔχε) τὸ ἐπινοίας, *Apud Platonem, vehiculum illud rarum ac splendidum nihil aliud, quam ingenium è quo animus constet, ostendit.*

IN COELUM, TERRAMQUE SERIS.] Plato Animas σπαρείσας εἰς τὰ χρόνων ὄργανα, *in temporum instrumenta satas sparsasve* dicit in Timæo. *In cælum*, animas cælestes seu angelicas. *terramque*, humanas.

AD TE CONVERSAS.] Qui hoc loco per *animas*, rationales, hominum scilicet: per *vitas* verò *minores*, irrationales, brutorum intellexerunt, [Tho. Valensem, dico, Nic. Travetum, Georg. Agricolam ac Murmelium] in eum errorem labi necesse est ut asserant, animas brutorum animalium ad Deum converti immortalesque esse; quod profecto sentire juxta ac scribere summum nefas.

REDUCI FACIS IGNE REVERTI.] Per reducem ignem, Animam seu humanam mentem significat. non ignem elementarem sed intellectualem, plenum vitæ ac luminis. Deus enim fons & origo animæ est, cujus ante descensum & post ascensum locus est, ipse ὑπερουράνιος. ubi Platoni Dii Dæmonesque habitant & sola Vesta, quod ibi omnia igne plena. nimirum Deus, quod ait Paulus 1 ad Timoth. VI. φῶς οἰκῶν ἀπρόσιτον, *lucem habitat inaccessibilem.* Unde Pythagorei quoque ignem ἑστίαν ἔξ πάντος, καὶ Διὸς οἶκον καὶ μητέρα θεῶν, *larem Universi, & Iovis domum & Deorum matrem*, seu, ut refert Aristoteles, Διὸς φυλακὴν *Iovis carcerem* appellabant. Non solum autem Deum in igne ac lumine habitare, sed ipsum τὸ θεῖον τὸ πῦρ ignem esse veteres voluerunt. Heraclitus τὸ περιοδικὸν πῦρ ἀίδιον, *æternum ignem circularem*, sicut Democritus νοῦν ὃν πυρὶ σφαιροειδεῖ *mentem in igne sphærico existentem.* Zeno Stoicus νοῦν κόσμου πύρινον, *igneam mundi mentem.* Possidonius verò πνεῦμα νοερὸν καὶ πυρῶδες, *intelligentem ac igneum spiritum*: apud Stobæum. Ipse denique Aristoteles *cæli ardorem, Deum dicit esse*, apud Ciceronem lib. I. de nat. Deor. Vesta igitur θεῶν μήτηρ, neque solum Deorum, sed Dæmonum, sed heroum quoque. ex ea enim purissima ætheris parte animarum substantiam esse credidit antiquitas. Hinc, ut est apud Varronem, Epicharmus Ennii de mente humana dicit,

Ipse è sola sumptus ignis, isque totus mentis est.

Idemque

Idemque apud Priscianum,

Terra corpus est, at mentis ignis est.

Quibus in locis *mentis* pro *mens* dicitur. Mens igitur humana ignis, atque is è sole sumptus, hoc est è cœlo. ut respexisse videatur fabulam Promethei, quæ est apud Hesiodum. quam sic verissimè exposuit Claudianus

—— *Æthereis miscens terrena Prometheus*
Sinceram patri mentem furatus Olympo
Continuit claustris.

Quam in sententiam sic Valer. Flaccus præiverat,

—— *Non si mortalia membra*
Sortitusque breves & parvi tempora fati
Perpetimur, socius superi quondam ignis Olympi;
Fas ideo miscere neces, ferroque morantes
Exigere hinc animas redituraque semina cœlo.

Ubi videre est *Olympum mentis patrem*, eandemque animam humanam *ignem superi Olympi socium* appellari. Ovidius,

Est Deus in nobis, sunt & commercia cœli,
Sedibus ætheriis spiritus ille venit.

Sed omnium optime Virgilius lib. VI.

Igneus est illis vigor & cœlestis origo
Seminibus, inquit.

Ut enim animas hominum immortales ostendat, *igneum illis vigorem* inesse ait, quia nimirum *cœlestis illis origo* est. Quem locum non solum imitatus est Boëtius, sed & hunc præcipuè cum scriberet in animo habuit, quem supra attigimus,

Donec longa dies, perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Ætherium sensum atque aurai simplicis ignem.

Ubi procul dubio vocat *auræ simplicis ignem*, animam scilicet, quam Boëtius *reducem ignem* dixit. Conjunxitque *ætherium sensum* cum *auræ simplicis igne* Virgilius, nimirum cum anima vehiculum suum. quod per purgationes fieri αὐγοειδὲς, *rarum ac splendidum* voluit Plato. Quod ad eum Virgilii locum observasse hactenus interpretes non memini.

PRINCIPIUM.] Deum esse principium, medium & finem, sic olim scripserat Orpheus

Ἀρχὴν αὐτὸς ἔχων ἅμα καὶ μέσον ἠδὲ τελευτήν.
Principium ille tenet, mediumque ac denique finem.

Quo respiciens Plato sic IV. de legib. inquit, Ὁ μὲν δὴ θεὸς, ὥσπερ ὁ παλαιὸς λόγος, ἀρχήν τε καὶ τελευτὴν καὶ μέσα τῶν ὄντων ἁπάντων ἔχων εὐθέα περαίνει κατὰ φύσιν περιπορευόμενος, *Deus*, ô viri, *sicut antiquus quoque sermo testatur, principium, finem & media rerum omnium continens, recta peragit secundum naturam circuïens.* dum nimirum providentia sua res omnes conservat. Imo si Jamblichum piè disserentem audias cap. IV. lib. de scitis Pythagoreor certissime cognitum habueris, Ὅτι ὁ θεὸς ἀρχά τε καὶ τέλος καὶ μέσον ἐστὶ πάντων τῶν κατὰ δίκαν τε καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον περαινομένων. *Deum esse principium, medium & finem eorum omnium qui secundum justitiam & rectam rationem vitam absolvunt.* Quo quid sanctius dici potest? ea de re consulendus Hierocles Comment. aurei pag. 16. & deinceps. Ulterius enim inquirere nefas, pelagus est, Dionysius de divin. nominib cap. V. Πάντων οὖν ἀρχὴ, καὶ τελευτὴ τῶν ὄντων ὁ προών. ἀρχὴ μὲν, ὡς αἴτιος· τέλος δὲ, ὡς ἕνεκα, καὶ πέρας πάντων. καὶ ἀπειρία πάσης ἀπειρίας, καὶ πέρατος ὑπερεχικῶς τῶν ὡς ἀντικειμένων. ἐν ἑνὶ γὰρ, ὡς πολλάκις εἴρηται, τὰ ὄντα πάντα καὶ προέχει, καὶ ὑπέστησεν. παρὼν τοῖς πᾶσι, καὶ πανταχοῦ, καὶ κατὰ ἓν, καὶ τὸ αὐτό: καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πᾶν, καὶ ἐπὶ πάντα προϊών: καὶ μένων ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἑστὼς, καὶ κινούμενος· καὶ οὔτε ἑστὼς, οὔτε κινούμενος; οὔτε ἀρχὴν ἔχων, ἢ μέσον, ἢ τελευτήν: οὔτε ἕν τι τῶν ὄντων οὐδέ τι τῶν ὄντων ὤν. καὶ οὔτε ὅλως αὐτῷ προσήκει τι τῶν αἰωνίως ὄντων, ἢ τῶν χρονικῶς ὑφισταμένων: ἀλλὰ καὶ χρόνου, καὶ αἰῶνος, καὶ τῶν ἐν αἰῶνι, καὶ τῶν ἐν χρόνῳ πάντων ἐξήρηται. δι' ὃ καὶ αὐτοαιὼν, καὶ τὰ ὄντα, καὶ τὰ μέτρα τῶν ὄντων, καὶ τὰ μετρούμενα δι' αὐτοῦ, καὶ ἀπ' αὐτοῦ. *Ipse igitur entium omnium principium est, & finis. Principium quidem tanquam auctor; finis autem, ut cujus gratia facta sunt, omniumque terminus: infinitas quidem omnis infinitatis, & omnis termini terminus: & id quidem eminenter tanquam oppositorum. In uno enim, ut sæpe jam dictum est, res omnes anticipat atque efficit. Præsens quidem omnibus ubique per unum atque idem: per idem inquam omne & ad omnia prodiens; interea permanens in seipso & consistens, atque se movens. Rursus neque stans, neque motus: neque principium habens, neque medium neque finem: neque est in aliquo existentium: neque aliquid est eorum: nec omnino sibi quicquam competit eorum quæ æternè sunt; vel eorum quæ temporaliter; sed & tempore, & æternitate, atque iis omnibus quæ in tempore æternitateve sunt, excellenter eximitur. Quamobrem æterni-*

tas

bas ipsa resque omnes rerumque mensuræ, & quæ sub mensuras cadunt, per ipsum ab ipsoque sunt.

VECTOR.] Seneca epist. 31. *Deus ille maximus potentissimusque ipse vehit omnia.* res nimirum omnes indita virtute sustentans. seu, ut ait Paulus, φέρων τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆ δυνάμεως αὐτῦ, *portans omnia verbo virtutis suæ.*

DUX.] Dum mentem & rationem homini concedis ad Sapientiam, quam nemo ritè docuerit εἰ μὴ θεὸς ὑφηγῆτο, inquit Plato. Deus enim φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, *illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* nimirum τὸ φῶς ἐν τῆ σκοτία φαίνει, *lux in tenebris lucet*, sol in nocte, Deus in homine, sed, quod dolendum est, ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν, *tenebræ eam non comprehenderunt.* quotus enim quisque hoc agnoscit? quis enim es homo bulla, qui nunc non eras, vix jam es, mox non eris, nisi QUI EST abeuntem in nihilum tuum sustineret? Cum Ciceronem audis asserentem *esse in animis quasi virtutum igniculos & semina. quæ adolescere si liceret, nec à pravis opinionibus seu spinis succrescentibus, suffocarentur, ipsa nos ad beatam vitam perducerent:* non agnoscis lumen illud descendens à patre luminum?

SEMITA.] Est enim Deus ipsa eadem sapientia, scientia, bonitas, veritas; quibus ad eundem ipsum pervenitur. Philo lib. ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον. Κατέφθειρε πᾶσα σὰρξ τὴν ἐξ αἰωνὸς καὶ ἄφθαρτον τελείαν ὁδὸν τὴν πρὸς θεὸν ἄγουσαν. ταύτην ἴσθι σοφίαν. ἀφ' ἧς τούτης ὁ νῦς ποδηγετούμενος, δίκαιός καὶ λεωφόρε ὑπαρχούσης, ἄχρι τῶν τερμάτων ἀφικνεῖται. τὸ δὲ τέρμα τῶν ὁδῶν, γνῶσις ἐστι καὶ ἐπιστήμη θεῦ. ταύτην τὴν ἀτραπὸν μισεῖ καὶ πρόβολλη καὶ φθείρειν ἐπιχειρεῖ πᾶς ὁ σαρκῶν ἐπιτρόπος: *Corrupit omnis caro illius incorrupti æternique perfectam viam quæ ducit ad Deum. hanc scito esse sapientiam. Hac enim deducente, recta animum & publica, intellectus ad destinatum finem pervenit. est autem finis metaque hujus viæ, scientia & cognitio Dei. hanc semitam odit, calumniatur & corrumpere conatur quisquis carnis amicus est.* Ista Hebræus, hoc verò ethnicus sed Christianè, Arrianus nempe ex mente Epicteti lib. II. cap. XVI. Τὰ σωτὰ κήδεσθαι καιρὸς. ἐντεῦθεν ὅτι τῆ βασιλείας ἐκβαλε λύπην, φόβον, ἐπιθυμίαν, φθόνον, ἐπιχαιρεκακίαν, φιλαργυρίαν, μαλακίαν, ἀκρασίαν. τοῦτο οὐ δύναται ἐν ἄλλως ἐκβαλεῖν, εἰ μὴ πρὸς μόνον τὸν θεὸν ἀποβλέ-

ἀποβλέποντα, ἐκείνῳ μόνῳ προσπεπονθότα, τοῖς ἐκείνου προστάγμασι καθωσιωμένον· *Tua ipsius mala purgato: ex animo ejice dolorem, timorem, cupiditatem, invidiam, malevolentiam, avaritiam, mollitiem, intemperantiam. Hæc verò aliter ejici non possunt, nisi ad solum respicias Deum, eique soli sis addictus, & illius mandatis initiatus.* quorum observatione ad eundem pervenias.

Pag. 79. EXCITATUR VENTILANTE DOCTRINA.] Ex doctrina Platonis in Phædone. Seneca quoque epist. 94. *Omnium enim honestarum rerum semina animi gerunt, quæ admonitione excitantur; non aliter quam scintilla flatu levi adjuta, ignem suum explicat.*

Pag. 80. QUOD SI PLATONIS.] Cujus ἀνάμνησιν ex Phædone hic attingit. ibi enim refertur Socrates dogma hoc frequenter in ore habuisse, Ὅτι ἡμῖν ἡ μάθησις οὐκ ἄλλό τι ἢ ἀνάμνησις τυγχάνει οὖσα, *nobis, discere, non esse aliud nisi reminisci.* In Menone quoque puer ad geometrica quædam de dimensione quadrati interroganti Socrati rectè respondet, ob consignatas, inquit, in animis ἐννοίας *notiones.*

DEUM NOMINO.] Rectè profecto: Deo enim, qui unus est, non aliud nomen est, quam Deus. Deo quidem nullum nomen esse, omnibus ferè veteris sapientiæ professoribus visum est. Ipsum divini numinis oraculum id per Moysen præscripsit, Ἐγὼ εἰμὶ ὁ ὤν, *Ego sum qui sum.* Neque aliunde Hebræis doctoribus nomen illud Dei sanctum, tremendum atque ineffabile. ac Hermeti Ægyptio dicitur Deus ἀνεκλάλητος, ἄῤῥητος, σιωπῇ φωνούμενος, *ineffabilis, innominandus,* solo *silentio prædicandus.* Platoni quoque ἄῤῥητος, ἀκατονόμαστος, *indictus, innominabilis,* apud Apuleium lib. de naturali philosoph. Platonis, Alcinoum εἰσαγώγης cap. IX. & Porphyrium lib. IV. hist. philosophicæ apud Cyrillum, ubi ait Platonem sensisse Deum esse *unum,* ὄνομα δὲ αὐτῷ μηδὲν ἐφαρμόττειν, *nomen verò nullum illi convenire.* Unde ethnicos arguens, rectissimè decernebat Minutius Felix, *Nec nomen Dei quæras: Deus nomen est. illic vocabulis opus est, cum per singulos propriis appellationum insignibus multitudo dirimenda est. Deo, qui solus est, Deus vocabulum totum est.* Et post eum iisdem verbis Cyprianus lib. de idolorum vanitate. Lactantius & alii. Cum igitur nullum illi nomen sit, quod ejus substantiam exprimat,

mat, quæ æquè cum nomine incognitissima est, nomine tamen τοῦ θεοῦ eum fere mortales appellavere, honoratissima appellatione. nimirum τὸ τοῦ θεοῦ ὄνομα, inquit Simplicius in Epicteti Enchir. ἀπὸ τῶν ἐφαπλίων μετῆκται, ὡς ὀξέως κινουμένων καὶ θεόντων, *ipsum Dei nomen à cœlestibus corporibus est translatum, ut quæ celeriter moveantur & currant.* θεὸς videlicet vel quod solcat θεῖν καὶ διατρέχειν τὰ σύμπαντα, hoc est, *currere & disponere universa.* vel αἴθειν, id est, *urere.* vel θεᾶσθαι τὰ πάντα, id est, *intueri omnia.* quod instar Solis aliorumque in cœlo syderum, quæ oculis cernebant, omnia collustret. Unde decantatissima illa Dei cum sole apud Platonicos comparatio. ex qua rectè per τοῦ θεοῦ, Dei nomen, ea quoque πατρὸς καὶ βασιλέως, *Patris ac Regis* apud eosdem celebrata cognomina, creationis ac providentiæ significantia, intelliguntur: ac quodammodo ipsum, si quod est, Dei nomen τὸ ἀγαθόν, *ipsum bonum* designatur. De quibus postea quædam monebimus.

Pag. 83. ΠΑΝΤΟΘΕΝ.] Pro quo legebant omnes hactenus editiones, quibus consentiebat quoque ipse Græculus Planudes,

Πάντοθεν εὖ κύκλοισι φέρειν σφαλίσκιον ὄγκον.
Undique in circulis ducis similem acervum.

Quod profecto quid significet neque vel divinare quis possit, sit licet magnus Apollo. Nos ex Sophista Platonis unde versus iste Parmenidis desumptus est, monstrum illud averruncantes reposuimus,

Πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρης σφαλίσκιον ὄγκῳ.
Sphæræ undique æqualis persimilis moli.

Cujus lectionis vestigia codd. Victorinus & Thuanus vetustiores servabant. Hic vero sensus est; Totum simile est globo sphæræ, inquit Parmenides. Illa enim omnes singulasque partes suas circumferentia includit: Totum quoque omnes partes suas continet, & præter Totius partes nullæ partes sunt. Et quemadmodum à centro sphæræ æquo intervallo omnes lineæ ad circumferentiam distant: Ita Totius partes æquè inter se distant cum Totum sit ubique. Pari quodam modo Deus res omnes includit, cum supra res omnes sit. res autem omnes ab eo æquè distare certum est, quia ubique existens, esse conservarique rebus omnibus largitur, multo interior illis quam ipsæ sibi sint. Quod igitur ὥσει τοῦ ὅλου Plato in

Sophista, περὶ τοῦ ἑνὸς in Parmenide protulit, idem de Deo longè sapientius Boëtius usurpavit. quem hinc Synesius τῶν πάντων καὶ τῶν ὄντων κέντρον, *omnium rerum atque entium centrum* vocat. Quod sic Plotinus explicat. Καὶ γὰρ αὐτοῦτο δεῖ τ' ἀγαθὸν τίθεσθαι, εἰς ὃ πάντα ἀνήρτηται, αὐτὸ δὲ εἰς μηδέν. οὕτω γὰρ καὶ ἀληθὲς, τὸ, οὗ πάντα ἐφίεται. δεῖ οὖν μένειν αὐτὸ, πρὸς αὐτὸ δὲ ἐπιστρέφειν πάντα, ὥσπερ κύκλον πρὸς κέντρον, ἀφ' οὗ πᾶσαι γραμμαί. καὶ παράδειγμα ὁ ἥλιος, ὥσπερ κέντρον ὢν πρὸς τὸ φῶς τὸ παρ' αὐτοῦ ἀνηρτημένον, πρὸς αὐτὸν τὸ φῶς· πανταχοῦ γ' οὖν μετ' αὐτοῦ καὶ οὐκ ἀποτέτμηται. *Quin etiam id ipsum Bonum oportet asserere, ad quod omnia referuntur, ipsum verò ad aliud non* refertur. *sic enim illud quoque verum* esse constat, *ipsum bonum esse quod omnia appetunt. Oportet itaque ipsum firmiter permanere, & ad seipsum omnia convertere: quemadmodum* revolvitur *circulus circa centrum, à quo lineæ singulæ* producuntur. *Exemplo nobis* ad id *sol* esse potest, *qui quasi centrum est ad lumen, quod ab ipso dependet, simul ad ipsumque annectitur, ideoque una cum illo* existit *ubique, nec ab illo alicubi separatur.* Et alibi, pag. 752. Καὶ σὺ ζητῶν, μηδὲν ἔξω ζήτει αὐτοῦ, ἀλλ' εἴσω πάντα τὰ μετ' αὐτόν. αὐτὸν δὲ, ἔα. τὸ γὰρ ἔξω, αὐτός ἐστι πρίληψις πάντων καὶ μέτρον. ἢ εἴσω ἐν βάθει, *Tu ergo quæris, nihil extra Deum quærito: sed intra* Deum *omnia quæ sunt post Deum: ipsum verò dimitte. Quod enim extra est, ipse* Deus *existit, comprehensio omnium & mensura, aut intimum universi profundum.* Ita tamen Deus est in rebus omnibus, ut res ipsæ minimè sit: Rectè igitur Porphyrius lib. de Occasionib. Ὁ θεὸς πανταχοῦ, ὅτι οὐδαμοῦ. καὶ πάντα τὰ ὄντα καὶ μὴ ὄντα ἐκ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν θεῷ, καὶ οὐκ αὐτὸς τὰ ὄντα καὶ οὐκ ὄντα καὶ ἐν αὐτοῖς· εἰ μὲν γὰρ μόνον ἦν πανταχοῦ, αὐτὸς ἂν ἦν τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν. ἐπεὶ δὲ καὶ οὐδαμοῦ, τὰ πάντα γίνεται δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ, ὅτι πανταχοῦ ἐκεῖνος. ἕτερα δὲ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὸς οὐδαμοῦ. *Deus est ubique, quia nusquam. quæcunque enim sunt sive non sunt ex Deo procedunt & in Deo resident, cum tamen non sit illa quæ sunt, neque illa quæ non sunt, neque in illis resideat. Si enim Deus solum esset ubique, ipse esset omnia & resideret in omnibus. at quia idem ipse nusquam est, necesse est omnia per ipsum fieri & in ipso residere; quia antecedit ubique illum adesse. atque rursus hæc eadem esse longè ab eo alia, quia consequitur eum nusquam esse.* Sed quid ethnici nos morantur? Sublimis ille Christianæ Theologiæ angelus de

div.

div. nominib. cap. v. finem faciat; Καὶ ἔστιν ἐξ αὐτῆς καὶ ἐν αὐτῇ καὶ αὐτὸ τὸ εἶναι, καὶ αἱ τῶν ὄντων ἀρχαὶ: καὶ τὰ ὄντα πάντα: καὶ τὰ ὁπωσοῦν τῷ εἶναι διακρατούμενα: καὶ τοῦτο ἀσχέτως, καὶ συνειλημμένως, καὶ ἑνιαίως. καὶ γὰρ ἐν μονάδι πᾶς ἀριθμὸς ἐνοειδῶς προϋφέστηκε: καὶ ἔχει πάντα ἀριθμὸν ἡ μονὰς ἐν ἑαυτῇ μοναχῶς. καὶ πᾶς ἀριθμὸς ἥνωται μὲν ἐν τῇ μονάδι: καθ' ὅσον δὲ τῆς μονάδος πρόεισι, κατὰ τοσοῦτον διακρίνεται, καὶ πληθύνεται. καὶ ἐν κέντρῳ πᾶσαι αἱ τοῦ κύκλου γραμμαὶ κατὰ μίαν ἕνωσιν συνυφεστήκασι. καὶ πάσας ἔχει τὸ σημεῖον ἐν ἑαυτῷ τὰς εὐθείας ἑνοειδῶς ἡνωμένας πρὸς τε ἀλλήλας, καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀρχὴν, ἀφ' ἧς προῆλθον: καὶ ἐν αὐτῷ μὲν τῷ κέντρῳ παντελῶς ἥνωνται: βραχὺ δὲ αὐτοῦ διαστᾶσαι, βραχὺ δὲ καὶ διακρίνονται: μᾶλλον δὲ ἀποστᾶσαι, μᾶλλον. καὶ ἁπλῶς, καθ' ὅσον τῷ κέντρῳ πλησιαιτεραί εἰσι, κατὰ τοσοῦτον καὶ αὐτῷ, καὶ ἀλλήλαις ἥνωνται. καὶ καθ' ὅσον αὐτοῦ, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἀλλήλων διεστήκασιν. *Est autem ex ipsa bonitate atque in ea ipsum simpliciter esse entiumque principia: atque entia omnia: & quæ quomodo libet passim ipsa essentia continentur. Sunt, inquam, ibi hæc absolutè, collectimque & unitè. Nempe in unitate numerus omnis præest uniformiter: habetque unitas omnem in se numerum singulariter. Omnisque numerus unitus quidem est in unitate: quatenus vero inde progreditur, eatenus discernitur atque multiplicatur. In centro similiter omnes circuli lineæ simul conjunctæ consistunt. ipsumque punctum habet omnes in se rectas lineas simul unitas tam invicem quam ad principium unum, ex quo pariter processerunt. Iam verò in ipso centro penitus sunt conjunctæ: parum verò discedentes inde, parum quoque inter se discernuntur: longius autem inde distantes, longius. atque simpliciter, quantum centro viciniores sunt, tantum & ipsi & invicem sunt conjunctæ. quantum rursus ab ipso discedunt, tantumdem & inter se distant.* Nec tantum similis est Deus centro, quòd entia omnia ex eo, tanquam lineæ è centro emanent, sitque eorum principium & origo, ut centrum linearum. sed quemadmodum circumferentia sphæræ terminantur lineæ, quas omnes eadem circumferentia complectitur, neque ulla earum est quam non contineat, quippe cum nulla extra eam sit. atque ut in Sphæra solida partes, quæ intus moventur, circumferentia continet: Ita divinæ substantiæ forma in externa non dilabitur nec externum in se quid suscipit, quia supra & extra omnia entia est, & tamen rebus omnibus præ-

ſens eſt : Unde rectè Boëtius ait eam inſtar molis ſphæræ omnia continere & concludere, immotamque ipſam, centri inſtar, univerſum hoc motu modoque incogitabili agitare. Quin & hinc Dei magnitudinem potentiamque Parmenides prædicabat his περὶ τοῦ ὅλου verſibus,

Πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρας ἐναλίγκιον ὄγκῳ
Μεσσόθεν ἰσοπαλὲς πάντη. τὸ γὰρ οὔτε τι μεῖζον,
Οὔτε βεβαιότερον πέλει.

Perſimile æqualis nam ſphæræ eſt undique moli
Vndique de medio ſpatia æque diſtat ad ima:
Illo nil majus, nihil eſt & firmius illo.

Male proclus legit lib. III. Theol. Plat. Οὔτε τι βαιότερον. falſum enim eſt toto nihil minus eſſe. Hermes quoque cap. IX. Τὰ γὰρ ὄντα ὁ θεὸς ἔχει, καὶ οὔτε αὐτοῦ οὐδὲν ἐκτὸς, οὔτε αὐτὸς οὐδενός. *Quæ enim ſunt, Deus habet; & extra ipſum nihil, & ipſe extra nihil.*

RERUM ORBEM.] Verba hæc & quæ ſequuntur in textum induximus ſuoque auctori reſtituimus. neque enim gloſſema eſt, ut hactenus omnes putaverunt. Totius loci ſenſus eſt, *Divinæ ſubſtantiæ forma* [τὸ εἶδος σχῆμα, ad quod refertur, ἐναλίγκιον] *nec in externa dilabitur, nec externum aliquid in ſe ſuſcipit, ſed ſimilis moli ſphæræ undique æqualis, rerum orbem mobilem rotat dum ſe immobilem ipſa conſervat.* Neque id ex conjectura fecimus, ſed quod ita haberent omnes manu exarati, quotquot vidimus, codices: addito in pleriſque Græco verſui ſuo qualiquali gloſſemate. Sic alibi non ſemel Boëtius. lib. III.

—— *Stabiliſque manens das cuncta moveri.*

Et lib. IV.

Et volucrem currum ſtabilis regit
Rerum coruſcus arbiter.

Nimirum primus motor, ut demonſtrat Ariſtot. lib. VIII. Phyſic., ἀκίνητος κινεῖ, *immotus movet.*

PLATONE SANCIENTE.] In Timæo, Ὡς ἄρα τοὺς λόγους ὥνπερ εἰσὶν ἐξηγηταὶ, τούτων αὐτῶν καὶ ξυγγενεῖς ὄντας. *Sermones iis rebus, quarum nuncii & interpretes ſunt, cognatione atque affinitate quadam convenire debere.* Cum & Salluſtius Stoïcus τοὺς περὶ θεῶν λόγους ὁμοίους εἶναι ἐκείνοις, *de Diis ſermones, Diis eſſe quam ſimillimos* velit.

Pag. 85.

Pag. 85. VIDIT.] In amatoriis deliciis primus gradus est videre. nimirum Ovidius.

— *oculi sunt in amore duces.*

Theocritus,

Ὡς ἰδὸν, ὡς ἐμάνην.

Quod est Virgilio,

Vt vidi, ut perii.

Secundus, *colloqui.* Tertius, *contrectare*; in quo tamen longè minorem quam in visu voluptatem constituit apud Achil. Tatium, ἐρωτικῶν lib. 1. amator ille, Οὐκ οἶδας οἷόν ἐστιν ἐρωμένη καὶ βλεπομένη. μείζονα τῶν ἔργων ἔχει τὴν ἡδονήν. ὀφθαλμοὶ γὰρ ἀλλήλοις ἀντανακλώμενοι, ἀπομάττουσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ τῶν σωμάτων τὰ εἴδωλα. ἡ δὲ τοῦ κάλλους ἀπορροὴ, δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν καταρρέουσα, ἔχει τινὰ μίξιν ἐν ἀποστάσει. καὶ ὀλίγον ἐστὶ τῆς τῶν σωμάτων μίξεως. κενὴ γάρ ἐστι σωμάτων συμπλοκή· ὀφθαλμὸς γὰρ φιλίας πρόξενος. *An nescis majorem inexoptata* virgine *contemplanda voluptatem esse, quam in contrectanda? Nam dum sese oculi mutuo respectant, imagines corporum, speculorum instar, suscipiunt: pulchritudinis autem simulachra ipsis à corporibus missa, & oculorum ministerio in animam illabentia, nescio quam, sejunctis etiam corporibus ipsis, permistionem sortiuntur, corporum congressu, qui certè inanis est, longè jucundiorem. Conciliatores enim amoris oculi sunt.* Et revera contrectatio, nisi legitima sit; ferè non pudicarum est. quod videre est in præfracta illa Nævii meretrice, his apud Isidorum versibus sic à doctissimo Scaligero emendatioribus factis; suis ad Festum castigationibus,

— *Quasi in choro pila*
Ludens datatim dat se, & communem facit:
Alium tenet: alii nutat: alibi manus
Est occupata: alii perpellit pedem.
Alii anulum dat spectandum à labris.
Alium invocat. cum alio cantat. attamen
Aliis dat digito literas.

In quibus tamen quia ineptum est legere quemquam pila *in choro* ludere, sic eos emendare potes ex veteri nostro Isidori codice;

— *Quasi in foro ludens pila*
Digitatim dat sese, & communem facit.

Alium tenet, alii annutat; alii manus
Est occupata. alii pervellit pedem,
Alii dat anulum expetendum à labris:
Alium invocat, cum alio cantat, attamen
Alii digito dat litteras.

Nec repugno si quis, propius ad metricam rationem, sic secundum restituat,

Sese digitatim dat, & communem facit.

Eoque fortasse sic locus ille legendus videtur, quòd eum in verbo *datatim* Nonius non adducit. Est quoque vetus epigramma Græcum, inter nondum edita, quo ex pilæ lusus similitudine, venerius ille ac mutuus amor designatur;

Σφαιριστὰν τὴν ἔρωτα τρέφω. σοὶ δ' Ἡλιοδῶρα
Βάλλει τὰν ἐν ἐμοὶ παλλομένην κραδίαν.
Ἀλλάγε συμπαίκτειν δέξαι πόθον, εἰ δ' ἀπὸ σεῦ με
Ῥίψαις, οὐκ οἴσω τὰν ἀπάλαιστον ὕβριν.

AD LIBRUM IV.

Pag. 87. PENNÆ VOLUCRES MIHI.] Pennas dat Philosophia. rectè: ea enim facultates animæ juvat, eamque τῶν παθῶν violentia ἐπὶ γῆν dejectam, recuperatis alis sustollit ad cœlestia & ad Deum. Plato in Phædro, Anima, inquit, ad inferiora prolapsa pennarumque confractionem passa, erigitur per contemplationem, scilicet ἀνακύψασα εἰς τὸ ὄντως ὄν. διὸ δὴ δικαίως μόνη πτερῶτα ἡ τοῦ φιλοσόφου διάνοια. πρὸς γὰρ ἐκείνοις ἀεί ἐστι μνήμη κατὰ δύναμιν, οἷς περὶ ὁ θεὸς ὤν, θεῖός ἐστι. τοῖς δὴ τοιούτοις ἀνὴρ ὑπομνήμασιν ὀρθῶς χρώμενος, τελέους ἀεὶ τελεταῖς τελούμενος, τέλεος ὄντως μόνος γίγνεται, *ad id quod verè est rursus oculorum aciem convertens. quocirca sola philosophi cogitatio recuperat alas. nam in illis, quantum fieri potest, memoria semper obversatur, in quibus, ut divinis nimirum, ille qui versatur, divinus est.* Idemque sibi vult paulo antè cum ait, ei animæ optimas esse alas, ἡ μὲν ἄριστα θεῷ ἑπομένη καὶ εἰκασμένη, *quæ optimè* DEUM SECUTA *est, & ad ejus* SIMILITUDINEM *conformata.* quod totius Philosophiæ finis est; ut supra annotatum. Quis autem sit ascensus iste mentis ad Deum & quomodo fiat,

fiat, videndus Hierocles commentario aureo à pag. 255. Hermes verò, Τοῦτο μόνον σωτήριον ἀνθρώπῳ ἐστὶν, ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ. αὕτη εἰς τὸ ὄλυμπόν ἐστιν ἀνάβασις. *Hæc unica salus homini est, cognitio Dei; hic in Olympum est ascensus.*

VELOX MENS.] Mentis seu Animæ humanæ virium facultatumque, eandem penitus descriptionem habet Hermes Poëmandro. Dicas illuc respexisse Boëtium; Μετελθεῖν δὲ αὐτῇ [ψυχῇ] κέλευσον ἐπὶ τὸ ὠκεανόν. καὶ οὕτως ἐκεῖ πάλιν ταχέως ἔσται. οὐχ ὡς μεταβᾶσα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ἀλλ' ὡς ἐκεῖ οὖσα. κέλευσον δὲ αὐτῇ καὶ εἰς τὸ οὐρανὸν ἀναπτῆναι. καὶ οὐδὲ πτερῶν δεηθήσεται. ἀλλ' οὐδὲ αὐτῇ οὐδὲν ἐμπόδιον. οὐ τὸ τοῦ ἡλίου πῦρ, οὐχ ὁ αἰθὴρ, οὐχ ἡ δίνη, οὐχὶ τὰ τῶν ἄλλων ἀστέρων σώματα. πάντα δὲ διατεμοῦσα, ἀναπτήσεται μέχρι τοῦ ἐσχάτου σώματος. εἰ δὲ βουληθείης καὶ αὐτὸ ὅλον διαῤῥήξασθαι, καὶ τὰ ἐκτὸς, εἴ γέ τι ἐκτὸς, τοῦ κόσμου θεάσαται, ἔξεστί σοι. ἴδε ὅσην δύναμιν, ὅσον τάχος ἔχεις, *Iubeto* eam *transire ad Oceanum, ita prius quam jusseris ibi erit; inde, ubi nunc est, nequaquam discedens. Iubeto & ipsam in cœlum volare; nullis pennis egebit, nihil ejus obstabit cursui, non solis incendium, non ætheris* amplitudo, *non vertigo* cœlorum, *non syderum reliquorum corpora, quin penetrans omnia, ad supernum usque corpus transcendat. Quin etiam si volueris ipsum universum transire, & ea quæ extra mundum sunt [si quid extra est] contemplari, id quoque tibi licebit.* Intuere *modo quanta sit animæ tuæ potestas, quanta celeritas!* Ex qua celeritate & agitatione colligebant veteres animæ immortalitatem. nimirum quemadmodum mentis divinæ, licet immotæ, proprium est omnia agitare: ita certum est animam, licet minimè septo suo exeat, ἐπτερωμένην, ut ait in Phædro Socrates, μετεωροπολεῖν καὶ σύμπαντα κόσμον διακοσμεῖν, *alatam, per sublimia versari, & universum mundum disponere.* Quintilianus lib. 1. *Sed non satis perspiciunt, quantum natura humani ingenii valeat, quæ ita est agilis & velox, sic in omnem partem, ut ita dixerim, spectat, ut ne possit quidem aliquid agere tantùm unum, in plura verò non eodem die modo, sed eodem temporis momento, vim suam impendat.* Et antè, *Ac sicut aves ad volatum, equi ad cursum, ad sævitiam feræ gignuntur: ita nobis propria est mentis agitatio atque solertia. unde origo animi cœlestis creditur.*

Pag. 88. DORSAQUE.] Ex mente Platonis ac Platonicorum, qui existimabant Deum seu summum Jovem habitare supra

ſupra cœli verticem. Imo & ipſius Ariſtotelis, qui referente Plutarcho in placit. philoſoph. & D. Cyrillo contra Julian. εἶδος μὲν χωριστὸν ὀνομάζει τὸν Θεὸν, ἐπιβῆναι δὲ διατείνει τῇ τοῦ παντὸς σφαίρᾳ, *Deum appellat, formam ſeparatam, & Vniverſi ſphæram inſidere contendit.* Huc ſpectant quæ habentur libro ejus de Mundo, ante finem, Τὴν μὲν οὖν ἀνωτάτω καὶ πρώτην ἕδραν αὐτὸς ἔλαχεν, ὕπατός τε διὰ τοῦτο ὠνόμασται, καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν ἀκροτάτη κορυφῇ τοῦ σύμπαντος ἐγκαθιδρυμένος οὐρανοῦ. *ſuperiorem igitur & primam ſedem mundi ſortitus, ea de cauſa ὕπατος, quaſi ſupremus appellatus eſt: & ut inquit poëta, in ſummo culmine univerſi cœli ſuum habet domicilium collocatum.* Hermes Aſclepio, *Deus ſupra verticem ſummi cœli conſiſtens, ubique eſt, omniaque circumſpicit.* Quin & ſacri codices id affirmant, Eſaiæ cap. LXVI. *Cœlum ſedes mea.* & prophetæ regis pſal. CXLVIII. *Laudate eum cœli cœlorum.* & poſt, *Confeſſio,* ſeu gloria, *ejus ſuper cœlum & terram.* Quos cœlos cœlorum B. Auguſtinus cum Platonicis intellectuales vocat lib. XII. Confeſſ. cap. IX. *Nimirum enim,* ait, *cœlum cœli, quod in principio feciſti, creatura eſt aliqua intellectualis: quamquam nequaquam tibi Trinitati coæterna: particeps tamen æternitatis tuæ.* Et cap. XI. *O beata, ſi qua iſta eſt, inhærendo beatitudini tuæ; beata, ſempiterno inhabitatore te atque illuſtratore ſuo. Nec invenio, quid libentius appellandum exiſtimem cœlum cœli domino, quam domum tuam contemplantem delectationem tuam ſine ullo defectu egrediendi in aliud; mentem puram concordiſſimè unam ſtabilimento pacis ſanctorum ſpirituum, civium civitatis tuæ in cœleſtibus, ſuper iſta cœleſtia.* Ergo, ut ait paulo poſt idem Ariſtoteles, hæc opinio ex communi more & mortalium conſenſu obtinet, τὴν ἄνω χώραν ἀποδοὺς Θεῷ, *ſuperiora eſſe Deo tradita.* Locus autem ille ὑπερουράνιος, nunc οὐρανὸς, id eſt, Cœlum, ab etymo nimirum vocis ejuſdem οὐρανὸς, inquit idem, quaſi ſit ὅρος τῶν ἄνω, *finis ſupremorum* corporum *extimus.* nunc autem ὄλυμπος, hoc eſt, Deorum ſedes, Homero & aliis veterib. dicitur; ut & Virgilio,

Candidus inſuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibuſque videt nubes & ſydera Daphnis.

Miratur, inquit, Daphnis, Deus factus, limen Olympi, hoc eſt, τὸ τοῦ οὐρανοῦ νῶτον, *cœli dorſum* ſedem ſcilicet intellectualium ſubſtantiarum, Deorum, ac Beatorum; atque hinc ſydera,

dera, & inferiora mundi elementa sub pedibus suis videt.

COMPOS VERENDI LUMINIS.] Non solum locus ille supercœlestis, supra cœli dorsum situs, lumine plenus creditur, utpote quem Platonici vocant ὑσίαν ὄντως οὖσαν, τὸ ἀληθείας πεδίον καὶ λειμῶνα, *essentiam verè existentem, Veritatis campum & pratum.* Cujus lumen intellectuale cœlo aliisque ordinibus τὸν τοῦ φωτὸς μετουσίαν ἐνδίδωσι, *Lucis communionem largitur;* καὶ πᾶν ἀῤῥήτως πληροῖ τῶν ἐνταῦθα ἀγαθῶν, *& rem omnem ineffabili modo replet singularibus bonis.* Sed veteri Theologiæ Deus quoque lumen dicitur: Φῶς καὶ ζωή ἐστιν ὁ Θεὸς, *Deus est lumen & vita*, inquit Hermes Poem. cap. I. non corporeum, sed nimirum, ut ait cap. XIII. φῶς νοητὸν, *lumen intelligibile.* Et ne cui hoc dubium sit, audienda ipsa veritas, Joann. ep. I. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἐπαγγελία ἣν ἀκηκόαμεν ἀπ' αὐτοῦ, καὶ ἀναγγέλλομεν ὑμῖν, ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστι καὶ σκοτία ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν οὐδεμία, *Et hæc est annuntiatio quam audivimus ab eo & annuntiamus vobis, Quoniam Deus lux est: & tenebræ in eo non sunt ullæ.* Cujus appellationis rationem hanc reddit Aristoteles, seu quisquis ille est, lib. XI. de divina sapientia secundum Ægyptios cap. IV. *Primariæ Lucis appellatione primum opificem exprimimus, necessitate quadam coacti. quoniam ejus essentiam, qualis ipsa in se est, explicare non possumus neque attingere.* Unde & D. Paulus I ad Timoth. cap. VI. Deum habitare tantum ait φῶς ἀπρόσιτον, *lucem inaccessibilem.*

VOLUCREM CURRUM.] Expressit hunc locum ex Platonis Phædro: Ὁ μὲν μέγας ἡγεμὼν ἐν οὐρανῷ Ζεὺς, ἐλαύνων πτηνὸν ἅρμα, πορεύεται, διακοσμῶν πάντα, καὶ ἐπιμελούμενος: *Iupiter ille Magnus in Cœlo Dux, volucrem currum agens, it, in ordinem digerens ista, & curans.*

TYRANNOS EXULES.] Perstringere hîc Boëtius regem Theodericum videtur, ut & alibi in hoc opere non semel.

Pag. 93. ILLAM PLATONIS SENTENTIAM.] In Gorgia, & Alcibiade primo, ubi probat Plato, Malos potentes non esse. Præstare pati quam inferre injuriam. Bonos & sapientes solos esse felices: malos verò infelices. Injuriam inferentem, miserum: sed miseriorem, si numquam pœnas luat. Hinc enim rationum suarum momenta hausit auctor noster. Censet quoque Aristoteles lib. V. de Moribus, deterius

rius injuria afficere quam affici : quia afficere, μετὰ κακίας καὶ φεκτὸν ἦν, *cum vitio sit & vituperandum.* affici verò ἄνευ κακίας καὶ ἀδικίας, *sine vitio & injustitia.*

Pag. 94. VIDEBIT INTUS ARCTAS.] Totum carmen deductum ex insigni loco illo Platonis x. de rep. quem sic cum laude designat Tacitus Annalium VI. *Adeo facinora atque flagitia sua ipse quoque in supplicium verterat. Neque frustra præstantissimus sapiens affirmare solitus est, si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur. quippe Tiberium non fortuna, non solitudines pretegebant, quin tormenta pectoris suasque ipse pœnas fateretur.* Sic enim legendum videtur, non *ipsi verterant*, cum de solo Tiberio loquatur : neque *sapientiæ firmare.*

Pag. 97. VERTATUR IN BELLUAM.] Ex Pythagoræorum & Platonicorum doctrina, ea demum vita hominis perfecta est, si mens ejus virtutibus exculta ἐπιστρέφει πρὸς τὸν Θεὸν, *ad Deum convertatur.* contra verò miserrima, si μένει ἀεὶ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγνοίᾳ, *semper in Dei ignoratione hæreat.* Priori enim vivendi ratione, ad Dei : posteriori, ad brutorum similitudinem accedit. Unde conveniens est ut sit homo, ἢ Θεὸς ἢ θηρίον, *aut Deus aut bellua.* Ἐπειδὰν ψυχῆς θηριώδεις κρατήσωσιν ἐπιθυμίαι, φυλάττουσαι τὴν ἀνθρωπίνην ἐπιφάνειαν τῇ τῶν ἔργων ὑπηρεσίᾳ, ἀπέφηναν τὸν χρώμενον, ἐξ ἀνθρώπου θηρίον: *Simulac enim*, inquit Maximus Tyrius serm. XXXIV. *belluinæ imperant animo libidines, formam quidem* figuramque *humanam integram relinquunt, sui vero obsequio, eum qui utitur hominem in belluam convertunt.* Et mox, ἄφελε τῆς γαστρὸς ἐπιθυμίαν, καὶ ἀφεῖλες τοῦ ἀνθρώπου τὸ θηρίον. ἄφελε τὴν αἰδοίων ἐπιθυμίαν, καὶ διέκοψας τὸ θηρίον : *Aufer ventris libidinem, belluam ab homine sustuleris. aufer pudendorum, amputaveris belluam,*

NUMEN ARCADIS ALITIS.] Mercurii. nimirum ut ex Homeri Ὀδυσσ. K. refert Ovidius Metamorph. lib. XIV.

Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant superi. nigra radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul cœlestibus, intrat
Ille domum Circes.

Pag. 101. POENALI ACERBITATE, PURGATORIA CLEMEMTIA.] Malos hic agnoscit non Christianus modo

modo sed & Catholicus Boëtius, alios quidem æternis pœnis damnari: *Cremabit addictos ardens semper gehenna*, ait Cyprianus contra Demetr. *& vivacibus flammis vorax pœna: nec erit unde habere tormenta vel requiem possint aliquando vel finem. Servantur cum corporibus suis animæ infinitis cruciatibus ad dolorem.* Alios verò, ut inquit idem ep. LII. *pro peccatis longo dolore cruciatuum emundari & purgari diu igne.* Peccata, censet Tertullianus lib. de Pudicit. *nemini dubium est, alia castigationem mereri, alia damnationem. Omne delictum aut venia expungit, aut pœna: venia, ex castigatione; pœna, ex damnatione.* Nec audiri placet istum, qui suis ad hunc locum Notis, Pythagoricas hic Platonicasve animarum purgationes somniat.

MELIORIB. ANIMUM SI CONFORM.] Hominem ideo Deus liberum condidit, ἑκουσίοις καὶ προαιρετικοῖς χρησάμενον τοῖς ἐνεργείαις πρὸς τὸν ὃν τὸν χρεών, ἵνα ἐπιστρέφῃ αἰσθά τε αὖ καὶ κακὰ, καὶ καλῶν καὶ αἰσχρῶν λαμβάνων ἔννοιαν, καὶ δικαίοις καὶ ἀδίκοις, καὶ ὅλως τοῖς ἀπ' ἀρετῆς καὶ κακίας καθαρῶς ἐπιβάλλων, αἱρεσθαι μὲν τὰ ἀμείνονα, φυγῇ δ' τὰ ἐναντία χρήσῃ. *ut relictus voluntati propriæ quicquid placeret, ageret: idque hanc ob causam, ut sciens quid bonum sit, quid malum: & quid interfit inter honesta turpiaque reputans, quid item inter æqua & iniqua, & in universum virtutem inter & vitium, eligeret meliora, deteriora fugeret.* Non igitur ignorat, quoniam omnes homines, inquit Hierocles, jubet æterna lex, seu νομοθέτης νοῦς, *mens legislatrix*, πρὸς τὸ βέλτιον μεθιστάνας τὸν νοῦν, *ad id, quod melius est, mentem convertere.* Istud autem βέλτιον, leges sunt Dei seu naturæ, quarum quasdam postquam recensuit, idem Hierocles, paulo post inquit, Ταῦτα ὁ νομοθέτης νοῦς ἁμαθεσμοθετεῖ ταῖς ψυχαῖς. ὁ δὴ ὑποδεξάμενον αὐτὰ λογισμὸς, δικαίης ἀρχηγὸν ἑαυτῷ γένεσθαι. Πῇ παρέβην; τί δ' ἔρεξα; καὶ οὐ πίπτει τὸν μνήμην ἀναλαμβάνων ἀρετῆς εἵνεκα εἴτε δι' ὕπνων ἑαυτῷ συμφάνοις τοῖς προκειμένοις ὅροις δημεροδυσανίᾳ, τῇ θείας διαθεσπίσης τοῖς καρπεῖς ἀναδεῖ. ὥσπερ μέλον δὴ τι πρᾶξαντας φωσφόρας, ὥσπερ πισι φαρμάκοις τοῖς σὺν τῇ μεθαιρέσεσιν ἐπισύφῃ. *Ista sunt. quæ mens legislatrix in animis hominum sancit: quæ cum ratio admisit, judex ipsa sui vigilantissimus efficitur, eaque ordine virtutis nomine memoria repetens, qua sit prætergressa, quidve fecerit, disquirit. Postea*

ea si seipsam agnoscat juxta superiores regulas diem exegisse, divinæ lætitiæ fructibus coronatur, Sin autem præter rationem factum deprehendat aliquid; monitis se post pœnitudinem; tanquam pharmacis, reprimit. Itemque post, καὶ δικαστὴν ἐπέστησε τὸν δικαιότατον ἅμα, καὶ οἰκειότατον, τὸ συνειδὸς αὐτὸ, καὶ τὸν ὀρθὸν λόγον. καὶ αὐτὸν ἑαυτῷ, ὃν πάντων μάλιστα αἰδεῖσθαι προεπαιδεύθημεν, *Iudicem verò adhibuit æquissimum simul atque commodissimum, Conscientiam nimirum, rectamque Rationem, atque etiam Seipsum, cujus omnium maximè pudere quemque voluit,* Unde rectè Epictetus apud Arrianum lib. I. cap. XXIX. Τοῦτον νόμον ὁ Θεὸς τέθεικε, καὶ φησὶν; εἴ τι ἀγαθὸν θέλεις, παρὰ σεαυτοῦ λάβε, *Hanc legem Deus tulit, & ait, Si quid boni expetis, à te ipso pete.* Monenti igitur Labieno Ammona consuleret quàm sanctè Cato apud Lucanum respondet.

Hæremus cuncti Superis, temploque tacente
Nil agimus nisi sponte Dei. non vocibus ullis
Numen eget, dixitque semel nascentibus auctor
Quicquid scire licet: steriles nec legit arenas
Vt caneret paucis, mersitque hoc pulvere verum:
Estque Dei sedes ubi terra, & Pontus & aër,
Et cœlum, & Virtus.

Adeo consulere τὰ βελτίονα, hoc est virtutem, rectam rationem seu seipsum, consulere Deum est. à quo mentem & veras opiniones accepimus. Ad præstantiora igitur consequenda, assidua opus est πρὸς τὸν θεῖον νόμον ἐπιστροφὴ, *ad Dei legem conversione.* huic immoremur; affectum dabit Deus, totius virtutis hinc origo. quippe effatum divinum est, Satyrico proferente,

Semita certè
Tranquillæ per Virtutem patet unica vitæ.

Pag. 107. DIVINIS SPIRITIBUS.] Θείαις ψυχαῖς, quæ ἐν τῇ νοητῇ τοῦ οὐρανοῦ περιωπῇ, *in mentali Cœli specula* degentes Deum proximè accedunt: quarum agendi præstantiam Mens Mundi, quantum fieri potest, imitatur.

SEU ANIMA.] Mundi, nempe. quæ opinio est Platonis X. de Legibus, Ψυχὴν δὲ διοικοῦσαν καὶ ἐνοικοῦσαν πᾶσι τοῖς πανταχῇ κινουμένοις λέγοντός σου, καὶ τὸν οὐρανὸν διοικεῖν ἀνάγκη φάναι, *Cum Animam dicas omnia gubernare, omnibusque insitam esse, quæ ubicunque moventur; utique fatearis oportet, Cœlum quoque*

que ipsum Anima gubernari. Hinc apud Joan. Stobæum Plato dicit λόγον ἀίδιον τὸν ἐσίαν τ εἱμαρμένης, καὶ νόμον ἀίδιον τ δὲ παντὸς φύσεως, *rationem æternam* esse *fati naturam, & perpetuam universi naturæ legem.* At apud Nemesium accuratius observatur Platonem Fati nomen bifariam usurpare. Aliud, inquit, κατ' ἐσίαν, aliud κατ' ἐνέργειαν. Κατ' ἐσίαν μὲν τὸν δὲ παντὸς ψυχὴν. κατ' ἐνέργειαν δ' θεῖον νόμον ἀπαραβάτον δι' αἰτίων ἀναπόδρασιν. καλεῖ δ' τοῦτον εἱμαρμένην ἀδράστειαν. τοῦτον δ' τ νόμον δεδοκὼς ὁ θεὸς δ' ἀφῆκε καὶ ἀνωθέτησε Θεὸς δὲ παντὸς ψυχῇ εἰς διακόσμησιν τ ὅλων, καθ' ὃν διεξάγει τὰ γινόμενα. τοιοῦτον δ' τὸν κατ' ἐνέργειαν εἱμαρμένην καὶ κατ' ἀφηνοιαν λέγει. ἀπὸ γὰρ τ ἀφηνοίας ἐμπεδέχεται τὸν εἱμαρμένον, πᾶν γὰρ τὸ καθ' εἱμαρμένην καὶ κατ' ἀφήνοιαν γίνεται. ἐ μὴν πᾶν τὸ κατ' ἀφήνοιαν καὶ καθ' εἱμαρμένην εἶναι. *Quod* in substantia *ponitur, Animam vult esse Universi; Quod* in muneris functione, *divinam Legem immutabilem ob causam inevitabilem. quam legem etiam Adrastiam dicit, eamque à primo Summoque Deo, Vniversi Animæ, ad omnium administrationem datam esse, per quam omnia quæ fiunt, gubernentur. Hoc fatum in muneris functione positum, etiam providentiam appellat. Nam à providentia fatum comprehendi vult. quicquid enim fato fiat, etiam providentia fieri; non tamen quicquid sit providentiæ, etiam fati esse.* Quod igitur res fiant, ab Anima Universi habent. quod verò hoc vel illo modo ac ordine, à Lege divina. quam sic elegantissimè Cicero describit lib. II. de legib. *Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingeniis excogitatam, neque scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod universum mundum regeret imperandi prohibendique sapientia. Ita principem legem illam & ultimam, mentem esse dicebant omnia ratione aut cogentis, aut vetantis Dei: ex qua illa lex, quam Dii humano generi dederunt, rectè est laudata: est enim ratio mensque sapientis ad jubendum & ad deterrendum idonea.*

SEU TOTA INSERVIENTE NATURA.] Quæ Stoicorum opinio est. Definierat Heraclitus naturam Fati λόγον τ ἀφ' ἐσίας δ' παντὸς δύναμιν, *rationem per naturam universi pertinentem.* cui consentiens Zeno definivit quoque. *Rationem quandam per omnem pertinentem naturam.* apud Cic. I. de nat. deor. Quod & ibid. vult Strato ille, *qui omnem vim divinam in Natura sitam esse censet, quæ causas gignendi, augendi minuen-*

nuendive habeat, sed careat omni sensu & figura. Unde eam vim ἀσωμάτκλω, Chrysippus δύναμιν πνευματικὴν τὴν θείαν τῆς εἱμαρμένης, πάξει δὲ πάντος διοικητικὴν, *naturam fati vim spiritalem* definivit, *ordine Universum gubernantem.* Fati quoque vim totam in Natura consistere opinatur Jamblichus apud Stobæum. Naturæ autem, hoc sensu acceptæ, pulcherrimam descriptionem vide apud Cic. lib. II. de nat. deor.

SEU COELESTIBUS SYDERUM MOTIBUS.] *Pars maxima mortalium*, inquit Plinius lib II. cap. VII. *astro suo eventus assignat & nascendi legibus. Sedere cœpit sententia hæc; pariterque & eruditum vulgus & rude in eam cursu vadit.* At non sapientes. quæ enim inde sequantur incommoda, omnem huic opinioni fidem adimunt. Ea vide apud Alexandrum Aphrod. lib. de Fato. Simplicium in Enchirid. Epicteti cap. I. Apud D. Augustinum lib. v. de Civit. Dei, ista multis argumentis impugnantem & expugnantem. Sed interim, dum eos consultum is, Nemesium audi, Christianum philosophum, paucis multa decernentem: Οἱ τῇ φορᾷ τῶν ἄστρων τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων πάντων ἐπιγράφοντες, οὐ μόνον πρὸς κοινὰς ἐννοίας ἁμαρτάνουσι, ἀλλὰ καὶ πάσην πολιτείαν ἀναιροῦσι καὶ ἀποφαίνουσιν. ἄτοπον μὲν γὰρ οἱ νόμοι. ἀσύτελὲς δὲ τὸ δικαστήρια καλάζονται τὰς ἀναιδίας. ἀβέλτεροι δὲ οἱ ψόγοι καὶ οἱ ἔπαινοι. ἀνόνητοι δὲ καὶ αἱ δύκαι πάντων καθ' εἱμαρμένην γινομένων. ἐξοφίζεται δὲ καὶ ἀσέβεια πρὸς τὸ καὶ τὸν ἄνθρωπον ὄργανον μόνον δύσεσεως τῶν ἄνωθεν ἀφορῶς. ὑπὸ ταύτης γὰρ κινεῖται πρὸς τὰς πράξεις οὐ μόνον τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν· καὶ ὅλως οἱ τῶτο λέγοντες, τῷ ἐφ' ἡμῖν σωσαιρῶσι καὶ τὴν δὲ ἐνδεχομένη φύσιν καὶ ὅτως ἐδὲν ἄλλο ἢ τῷ πανὶ λυμαίνονται. ἄδικοι δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀστέρες, τὰς μὲ μοιχὰς, τὰς δὲ φονέας ἀναβαλλόμενοι· καὶ πρὸς τάτων ὁ δημιεργὸς αὐτῶν Θεὸς τὴν αἰτίαν ἀποφέρει. εἰ τοιαῦτα κατεσκάσασεν ἃ τῶν κακῶν ἡμῖν τὴν ἐπιφορὰν ἐξ ἀνάγκης ἐπιτίθησιν, ὡς μὴ μόνον ἐπὶ τῆς πολιτείας ἰσχὺν τὴν τάτων ἀποπίαν, ἀλλὰ καὶ τῶν μεγίστων κακῶν ἀποφαίνει αἴτιον τὸν Θεὸν. πρὸς τὸ καὶ ἀδυνάτου ἀποδείκνυται τὴν ὑπάθεσιν αὐτῶν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔτε ἀκριβῆ ἀναγκαῖον, πρόδηλον ἔχοντα τὴν ἀτοπίαν καὶ βλασφημίαν. *Qui astrorum circumvectioni causam omnium quæ fiunt, assignant, non solum communibus notionibus adversatur, sed etiam omnem reip. administrationem, inutilem reddunt. Absurdæ enim leges, supervacanea judicia, quæ ab iis*

pœnam

pœnam exigant, in quibus nulla culpa ſit. Vituperare quoque, & laudare nulla ratio eſt. Nullus etiam uſus eſt precum, ſi omnia fato adminiſtrantur. ac præterquam quod inſtrumentum tantum cœleſtis circumvectionis homo reperitur, etiam exterminatur cum religione providentia, ſiquidem à cœlorum motibus non ſolum partes corporis, ſed etiam animi cogitationes, ad agendum impelluntur. Denique qui iſta diſſerunt, una cum libera voluntate contingentis naturam tollunt; & ſic nihil aliud agunt, quam quod univerſa labefactant. Iniqua etiam ipſa aſtra, quòd alios mœchos, alios homicidas efficiunt. & præ his, iniquus *architectus eorum Deus, ſi ejuſmodi fecit, quæ mala nobis neceſſario importarent, ut horum inſulſitas non modo in rep. verſetur, ſed etiam graviſſimorum malorum cauſam, Deum efficiat. Quamquam fieri nullo modo poſſe, quod defendunt, ratio convincit. Verum iſta ne aures quidem noſtræ ferre debent, quæ perſpicuè abſurda ſunt, & de Dei majeſtate detrahunt.*

SEU ANGELICA VIRTUTE.] Angelorum enim miniſterio ad juſſa peragenda Deum in his inferioribus uti, docet vetus omnis Theologia, iiſque omnia plena eſſe. Clemens Alexandrin. ſtrom. lib. VII. Ἐπὶ τέλει τοῦ φαινομένου τῷ ἄκρῳ, ἡ μακαρία ἀγγελοθεσία· καὶ δὴ μέχρις ἡμῶν αὐτῶν ἄλλοι ὑπ' ἄλλοις, ἐξ ἑνὸς καὶ δι' ἑνὸς σωζόμενοί τε καὶ σώζοντες διατετάχαται, *In ſummo fine ejus* cœli, *quod apparet, beati poſiti ſunt Angeli, atque adeo uſque ad nos ipſos, alii ſub aliis ſunt collocati, qui ex uno & per unum & ſervantur & ſervant.* Ii quoque πρὸς τάξει θεία τε καὶ ἀρχαία. κατ' ἔθνη σκυδιανενεμημένοι, *ordinatione divina & antiqua per Gentes*, ac urbes ſed & homines *diſtributi* φιλοσοφίαν, *ſapientiam* iis adminiſtrant. Athenagoras autem πρεσβ. Τοῦτο γὰρ ἡ τῶν ἀγγέλων σύστασις τῷ Θεῷ ἐπὶ προνοίᾳ γέγονε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διακεκοσμημένοις, ἵνα τὴν μὲν παντελικὴν καὶ γενικὴν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων προνοίαν, τὴν δὲ ἐπὶ μέρους, οἱ ἐπ' αὐτοῖς ταχθέντες ἄγγελοι, *Idcirco enim Angelos Deus creavit, ut rebus à ſe digeſtis providerent. quamvis enim ipſe univerſali ſua & communi providentia univerſis proſpiciat: particularem tamen rerum ſingularum, quæ cuique fuerint commiſſæ, Angelis impoſuit.*

DÆMONUM VARIA SOLERTIA.] Dæmones quemadmodum Angelos his in inferioribus multæ eſſe poteſtatis omnium temporum opinio fuit. Utque vulgus bonos maloſ-

que Genios seu Dæmones dicit; sic etiam Angelos licet dicere; Τὰς μὲν τῶν ἀγαθῶν πρεσβείας, πρεσβυτέρους τινὰς ἀνθρώπων πρὸς Θεὸν, καὶ Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους, ἀσύλους καὶ ἱερὰς, ἀφ' τοῦ ἀνυπαίτιον καὶ παγκάλλως τοῦτο ὑπηρεσίαν. τὰς δ' ἐμπαλιν, κακίας καὶ ἀναξίας τῶν πρεσβείσεως καὶ αὐτὸς ὑπολαμβάνων ἀκακοπαθής, *Alteros, qui boni vocantur, legatos quosdam ultro citroque commeantes inter Deum & homines, sacrosanctos propter hoc inculpabile pulcherrimumque ministerium. alteros e diverso profanos ac nefarios, quos & ipse abominandos haud falso dixeris.* ait Philo lib. περὶ Γιγάντων. Quid verò Philosophia Gentilis, hoc est Jamblichi, Porphyrii & cæterorum, de eis senserit, ex Pselli de Dæmonib. libro nondum edito sic accipe. Ἕτερα μὲν τὰ ἀγγελικὰν ἀφήγησιν τῶν δαιμονίας πέξεις ὑφίησι, καὶ τῶν μὲν αὐτῶν νοερὰς πίθει, τῶν δὲ κατὰ νοῦν καὶ λόγον ἐσπώσας, τῶν δὲ κατὰ λόγον μόνως, τῶν δὲ πρὸς τῷ λόγῳ συγκαλλεῖ καὶ τὸ ἄλογον, τῶν δὲ ἐσχάτως τῶν δαιμόνων εἰς ἄλογίαν μόνην ἀπορρίπτει, ὃς δὴ καὶ ὑλαίους καὶ ποιναίους καλοῦσι. ἐπιδιαιρεῖ δὲ αὐτοῖς τῶν κλίσιν, ἵνα πυρὸς ὀπαδῶν ζωπυρῆται καὶ ἐμπνέῃ. καὶ τοῖς μὲν τὸ πῦρ, τοῖς δὲ τὸ ἀέρος. τοῖς δὲ τὸ ὕδωρ, τοῖς δὲ τῶν γῆν ὑποτίθησιν. σφίσι δὲ κλιμακοφόρας ποιεῖται, καὶ σωμάτων ἑτέρας ἀφεστώσης καὶ ὕλης φύλακας· ἐμπιπλεῖν δὲ τούτους φασὶ τοῖς ἡμετέροις ψυχαῖς ἀφ' μισόκινον τε καὶ δύμφυαν, ἀλλ' ὡς κολάσεις ὧν ἡμαρτήκασι καὶ κολάσπεῖν ἐπὶ τῶν ὅλων ἀ λογισμὸν ἔχοντας τούτοις κακὸν, ἀλλ' ἵνα τὸ αἰσχρὸν σκέναν μορφοῖτο ἀφ' τῶν τούτων πρὸς αὐτὸν σχέσεως, οἱ δὲ θυμὸν τούτοις καὶ τῶν ἀναίδειαν καὶ φύσιν διδάσκειν, ὡς τοῖς πυρσάλεσι καὶ τοῖς λέβησι, καὶ σώμασιν ἐνδεσμοῖσι λεπτοῖς καὶ ἀεροίοις καὶ ἐλαφροῖς ἀντύποις, ἃ φαντασίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπιμήκεσιν, ἐλαφρὸν μὲν φῶς πλέον ἢ δ' χειρὸς στότος μετέχειν. τῶν δὲ γνῶσιν αὐτοῖς καὶ τὸ μελλόντων τῶν προγνώσιν οὐ πολλὰν μὲν καὶ ἄλλων ἐπιμαρτυροῦσι, μάλιστα δὲ οὐ τὸ ἀεὶ τὰς ἀστέρας χημάτων, *post ordines Angelorum, Dæmonum series constituit, aliosque eorum intellectuales tantum, alios verò intellectu & ratione præditos, alios sola ratione constantes; aliis verò cum ratione etiam irrationale tribuit, extremos denique Dæmonum in meram irrationalitatem detrudit, eosque idcirco materiales & pœnales indigetat. omnes autem res creatas iis gubernandas attribuit, eo fine, ut ab eis vivificentur & quasi inspirentur. Idcirco aliis quidem ignem, aliis aërem, aliis aquam, aliis denique terram committit: quosdam etiam regionum principes, alios corporum*

præfe-

præfectos & materiæ custodes constituit. nostris verò animis eos illabi ait, non propter odium vel malevolentiam, sed quasi tortores & castigatores eorum quæ animi deliquerint. Præterea mentes nostras eos ad materiam incurvare, non quidem lædendi eas animo, sed ut illorum dedecus harum ad illos habitudine repræsentetur. Iram verò & impudentiam iis, prout pardis & leonibus assignat. eosque corporibus tenuibus & aëriis parumque resistentibus, non rotundis modo sed & oblongis amictos statuit, quæ parum lucis, multum terrenæ caliginis contineant. Cognitionem autem rerum, & futurorum præscientiam iis, tum ex multis aliis, tum maximè ex astrorum aspectibus assignat. Multarum igitur rerum virtutes ac scientias callent, sed, ut ait ibid. Philo, non ὀρθῆς λόγου θυγατέρας *rectæ rationis filias.*

SEU OMNIBUS.] Sic profecto est. Deserviunt conditori suo supercœlestes illi spiritus, qui coram eo proprius assistunt. Obsequitur Anima mensque Universi seu tota Natura, vitam administrando, ordinem inditum tam enixè obeundo, Famulantur astrorum ignes tot ad commoda miraculaque è cœlo fulgentes. Parent denique utrique δαίμονες; illi quidem virtutis, hi verò nequitiæ consultores. Ista quidem omnia Dei providentiam observant, exequendisque ejus decretis præsto sunt, sed, ut inquit Angustin. [de Civit. Dei lib. IV.] *ordine & tempore occulto nobis, notissimo sibi.* Ne mortalis scire desidera. quis enim es, ut noveris consilium Domini: aut quis opus tam stupendum scientia consequi possit, Deus! nisi æterna tua illa *Sapientia*, quæ *sola tecum aderat quando cuncta componebas?*

Pag. 108. A PRIMA MENTE.] Post summum ac simplicissimum Deum, sequuntur beati illi spiritus qui majestatem Creatoris proximè intuentur, iidem illi simplices quoque. In Cœlo etiam, quod θεῖον vocat Aristoteles, quod est superius, ἀσώματος οὐσία; quod vero inferius, σωματικὴ dicitur Hierocli. Ipsorum Dæmonum atque adeò Hominum ψυχὴ, λογικὴ quidem est, sed μὴ φωτοειδὴς ἢ συμφυὴς σώματος. Deinde ipse Ignis, qui cœlo vicinus est, ἄϋλον apud Simplicium [com. in IV. Physic.] εἶδος λόγου ἔχει πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα, *habet rationem formæ comparatione aliorum elementorum.* Aër denique subtilior Aqua est; ac Terra, quæ penitus immobilis est. cujus nempe beneficio tam varios eæ virtutum

ſuperiorum excipiunt effectus, ut iis fœcundiores factæ in tot tantoſque, quos videmus, animalium, plantarum, aliorumque operum fœtus erumpant. Cujus ordinis totius ac ſeriei rationem ſic explicat Dionyſ. de div. nomin. cap. IV. Τὸ μᾶλλον, ἢ ἧττον τῷ ἀγαθῷ πλησιάζον ἀναλόγως ἔσται ἀγαθόν. ἐπείπερ ἡ διὰ πάντων φοιτῶσα παντελὴς ἀγαθότης οὐ μέχρι μόνον χωρεῖ τῶν περὶ αὐτὴν παναγάθων οὐσιῶν· ἐκτείνει δὲ ἄχρι τῶν ἐσχάτων: ταῖς μὲν ὁλικῶς παροῦσα, ταῖς δὲ ὑφειμένως: ἄλλαις δὲ ἐσχάτως, ὡς ἕκαστον αὐτῆς μετέχειν δύνατο τῷ ὄντων· καὶ τὰ μὲν πάντῃ τοῦ ἀγαθοῦ μετέχει: τὰ δὲ μᾶλλον, καὶ ἧττον ἐστέρηται: τὰ δὲ ἀμυδροτέραν ἔχει τοῦ ἀγαθοῦ μετουσίαν, καὶ ἄλλοις κατὰ ἔσχατον ἀπήχημα παρεστι τ' ἀγαθόν. *Quod magis aut minus propinquat bono, pro ipſa* appropinquanti *menſura fit bonum. Siquidem perfecta bonitas per omnia ſe diffundens, non ſolum ad illas, quæ ſunt circa ipſam ſubſtantias optimas accedit, ſed ad extremas uſque procedit: aliis quidem ſummopere præſens, aliis autem inferiore quadam conditione, aliis tandem infimo quodam pacto; quatenus ſingula percipere poſſunt. Iam verò alia bonum prorſus participant, alia verò magis minuſve inde degenerant; ſed alia tenuiorem boni præſentiam ſortiuntur: aliis denique veſtigium boni contingit extremum.* Quam ſpiritualium corporearumque ſubſtantiarum infitam à Creatore ſubordinationem & εὐταξίαν ſic exprimit Auguſtinus [lib. III. de Trin. cap. IV.] *Vt corpora craſſiora per ſubtiliora & potentiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per ſpiritum vitæ, ſpiritus vitæ irrationalis, per ſpiritum vitæ rationalem. & rationalis deſertor atque peccator per ſpiritum juſtum atque pium, & hic per Deum, ac ſic univerſa creatura per Creatorem ſuum, ex quo, per quem, in quo condita etiam & inſtituta eſt.* Quod autem hic Deum *mentem primam* nuncupat, more Platonis Platonicorumque facit, qui eum τὸν νοῦν paſſim vocant. Videndus poſt Platonem Ariſtot. cap. XI. lib. de Mundo.

Pag. 110. LUCANUS ADMONUIT.] Famoſo illo verſu lib. I.

Nec quemquam jam ferre poteſt Cæſarve priorem,
Pompejuſve parem. quis juſtius induit arma
Scire nefas, magno ſe judice quiſque tuetur:
Victrix cauſa Deis placuit, ſed victa Catoni.

Pag. 113. SI VIS CELSI IURA TONANTIS.] Hoc totum

totum carmen sanè sanctum, cœleste, divinum si quis cum his Manlii lib. II. versibus conferat, industriæ diligentiæque grande pretium habiturus est:

Namque canam tacita Naturæ mente potentem,
Infusumque Deum cælo, terrisque, fretoque,
Ingentem æquali moderantem fœdere molem:
Totumque alterno consensu vivere Mundum,
Et rationis agi motu, cum spiritus unus
Per cunctas habitet partes atque irriget orbem
Omnia pervolitans, corpusque animale figuret.
Quod nisi cognatis membris contexta maneret
Machina, & imposito pareret tota magistro,
Ac tantum Mundi regeret prudentia sensum,
Non esset statio terris, non ambitus astris,
Hæreretque vagus Mundus, standoque rigeret,
Nec sua dispositos servarent sidera cursus,
Noxque alterna diem fugeret, rursumque fugaret.
Non imbres alerent terras, non æthera venti,
Non Pontus gravidas nubes, non flamina Pontum,
Nec pelagus fontes: nec staret summa per omnes
Par semper partes æquo digesta parente,
Vt neque deficerent undæ, nec sidera nobis,
Nec Cælum justo majusve minusve volaret.
Motus alit non mutat opus. sic omnia toto
Dispensata manent Mundo, Dominumque sequuntur.

Pag. 114. REX.] Plato in epist. ad Dionysium; Deum pronuntiavit τὸν βασιλέα πάντων, *omnium Regem*, huicque quod maximè notandum est, subjicit τὸν περὶ τοῦτον Θεόν, *primum illum Deum*, hoc est, ut opinantur Platonici, τὸν Διά *Iovem*; quod tamen obscurum de industria reliquit Plato. Quòd verò hoc nomine significaverit seu potius, cicutam metuens, velaverit summi Dei nomen, nec, eum *cum cognovisset, sicut Deum glorificaverit*, testis est Apuleius his in Apologiæ verbis, mentem Platonis ipse quoque aperire gestiens nec audens: *Quin altitudinis studio secta ista* Platonicorum *Cælo ipso sublimiora quæpiam vestigavit, & in extimo Mundi tergo degit. Idem Maximus optimè intelligit, ut de nomine etiam vobis respondeam, quisnam sit ille non à me primo, sed à Platone nuncupatus* βασιλεύς, *totius rerum naturæ causa, & ratio, &*

origo initialis, summus animi Genitor, æternus animantum Sospitator, assiduus Mundi sui Opifex. sed enim sine opera Opifex, sine cura Sospitator, sine propagatione Genitor: neque loco, neque tempore, nec ulla voce comprehensus, eoque paucis cogitabilis, nemini effabilis. En ultro augeo Magiæ suspicionem. non respondeo tibi Æmiliane quem colam βασιλέα. *quin si ipse proconsul interroget, quid sit Deus meus: tacebo de nomine, ut impræsentiarum satis dixi.* Hoc quoque veteres usurparant, Homerus,

——— ἄναξ ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

ac pòst Virgilius,

——— *Sic fata Deûm rex*
Sortitur. ———

Et,

——— *Rex omnipotentis Olympi.*

Pag. 115. REFLUANT CAUSÆ.] Amore nimirum ad id impellente, ut inquit. quem Dionysius ex Hierothæi hymno dicit esse ἑνωτικὴν τινα καὶ συγκρατικὴν δύναμιν. τὰ μὲν ὑπέρτερα κινοῦσαν ἐπὶ πρόνοιαν τῶν κατάδεεστέρων; τὰ δὲ ὁμόστοιχα πάλιν εἰς κοινωνικὴν ἀλληλουχίαν: καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὑφειμένα πρὸς τὴν τῶν κρειττόνων καὶ ὑπερκειμένων ἐπιστροφήν. *vim quandam unificam atque commiscentem. superiora quidem moventem ad inferiorum providentiam; quæ autem ejusdem sunt ordinis. ad communionem mutuam adhortantem. ac inferiora* tandem *revocantem, ut ad meliora & superiora convertantur.* Amor igitur conversionis & ascensus Animæ ad Deum causa est, & quidem impultrix. quod & affirmat Jamblichus lib. de myst. Ægypt. *A primo descensu Deus animas ea conditione demisit, ut ad eum iterum revertantur.* Et anima apud Synesium Hym. III.

Λιβὰς οὐρανία
Κέχυμαι κατὰ γᾶς.
Παγᾷ με δίδου
Ὅθεν ἐξεχύθην
Φυγὰς ἀλῆτις,
Gutta cœlestis
Effusa sum in terram.
Fonti me restitue
Vnde sum effusa
Profuga vagans.

Et ora-

Et oraculum de Juliani Imp. morte apud Suidam,

Ἥξεις δ' αἰθερίου φάεος πατρώϊον αὐλὴν,
Ἔνθεν ἀποπλαγχθεὶς μεροπήϊον ἐς δέμας ἦλθες.
Venies autem ad ætherii luminis paternam mansionem,
Vnde demigrans humanum in corpus venisti.

Empedocles apud Simplicium illis versibus, de quibus supra, quos haud dubie noster cum hæc scriberet in mente habuit,

Ἦ δὲ τὰ δ' ἀλλάσσοντα διαμπερὲς οὐδαμᾷ λήγει,
Ταύτῃ αἰὲν ἔασιν ἀκίνητα κατὰ κύκλον.

AD LIBRUM V.

Pag. 121. RUPIS ACHEMENIÆ SCOPULIS.] Hoc est, Tauro monte Achemeniæ seu Armeniæ.

PUGNA FUGAX.] Armeniorum, Statius 1. Sylvar.

—— *Arcuque horrenda fugaci*
Armenia. ——

Seu Parthorum, à vicinitate. si quidem verum sit, ut apud Plinium existimat M. Agrippa, Parthiam, ab Occidente, Tigri terminari.

UNO SE FONTE RESOLVUNT.] Id est, in eisdem Armeniæ seu montis Tauri partibus. Nam diversos utriusque fontes esse affirmant Plinius, Ptolemæus, Strabo, Q. Curtius & alii. ac inter utrosque hi quidem mille & quingenta; alii verò duo millia & quingenta stadia ponunt.

SI COEANT.] Ut faciunt paulo infra Babilonem sub Apamia urbe. conjunctique inde in sinum Persicum devolvuntur.

Pag. 122. SIC, QUÆ PERMISSIS.] Hoc est, Quemadmodum Tigris & Euphrates, qui ex eodem Tauro Armeniæ monte in terras diversas abeunt, si aquis confluentibus jungerentur; naves quoque trunci arborum & quælibet alia materies natans ac fluitans, utroque alveo devoluta, utroque alveo juncta, jungeretur. quod quidem casu eveniret, esset tamen certa causa vectionis earum rerum, nempe unda utriusque alvei, quæ ordine quodam eas res deferret. Ita eorum eventuum, qui nobis Casu fieri videntur, certa nihilominus causa est & ordo naturalis.

Pag. 123. ΠΑΝΤ' ΕΦΟΡΑ.] Hemistichium est Homerici versus Iliad. γ.

Ἠέλιος θ' ὃς πάντ' ἐφορᾷς καὶ πάντ' ἐπακούεις.

Sol etiam qui cuncta vides, quique omnia inaudis.

Rectiusque id divinæ providentiæ oculo Boëtius tribuit, quam Homerus Soli. quem, videntem omnia & audientem, ut numen aliquod iis verbis agnoscit. ut optimè animadvertit Plinius lib. II. cap. VI. *Hic* [Sol] *suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat, præclarus, eximius; omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuisse in uno eo video.*

HOMERUS.] Iliad. α, ε, θ. ubi passim appellatur

—— λαμπρὸν φάος ἠελίοιο.

—— *clarum Solis lumen.*

RESPICIT OMNIA SOLUS.] Macrobius Saturn. lib. I. *Nam & Latinitas eum, qui tantam claritatem solus obtinet, solem vocavit.*

VERUM POSSIS DICERE SOLEM.] Frequens veteribus fuit Solis cum Deo comparatio. sed præcipuè ad immobilem ejus providentiam exprimendam, quod, ut ait Maximus Tyr. serm. I. Ὁ θεῖος νοῦς καὶ τῷ παμβασιλεῖ καὶ ἡλίῳ πάντῃ ἐφορᾷ τὰ ἐν τῇ γῇ τόπον ἀφορίσας, *Divina mens, instar Solis, uno simul intuitu quodcunque ubique est in terra loci prospicit.* Instar Solis, quia, ut est apud Claudianum,

—— *medium non deserit unquam*
Cœli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.

Sed multo quàm Sol præstantius. unde Epictetus Arriani, φαντάζειν οἷός τε ἐστὶν ὁ ἥλιος τηλικοῦτον μέρος καὶ παντὸς, ὀλίγον ἢ τὸ ἀφώτιστον ἀπολιπεῖν, ὅσον οἷόν τ' ἐπέχειν ὑπὸ σκιᾶς, ἢν ἡ γῆ ποιεῖ. ὁ δὲ τὸν ἥλιον αὐτὸν πεποιηκὼς καὶ περιάγων, μέρος ὄντ' αὐτοῦ μικρὸν ὡς πρὸς τὸ ὅλον, ἔτος δὲ δυνάμενος πάντων αἰσθάνεσθαι. *Sol tantam universi partem illustrare potest, exiguam illam relinquens luminis expertem, quam umbra terræ occupat. Qui autem Solem ipsum & fecit & circumducit, parvam suorum operum partem, si cum universo conferatur; is vero non potest animadvertere omnia?* Utriusque Solis, veri seu ὑπερουρανίου supercœlestis; ejusque imaginis, cœlestis, differentiam vide apud D. Dionysium de div. nom. cap. IV. Deum quippe, apud Platonicos, participant καθ' ὑπαρξιν res omnes seu entia omnia,

omnia, τὰ νοητὰ καὶ θειότερα, ἀμέσως. *intellectualia & maximè divina, immediatè.* τὰ αἰσθητὰ δὲ, διὰ τῆς ἑαυτῶν μονάδος, *sensilia verò, per eam quam habent* cum Deo actionis *unitatem.* Si quid igitur Sol pulchritudinis, aut virtutis, aut lucis rebus inferioribus largitur, ab ipso Pulchro, ab ipsa Virtute, ab ipsa Luce, hoc est à Deo, mutuatur. hinc Platoni lib. VI. de rep. ἔκγονον τοῦ ἀγαθοῦ, *progenies* seu *ipsius Boni* filius appellatur. Hæc quidem verè vetus sapientia protulit: at eadem paulatim tot Solis laudibus, tot encomiis sic abusa est, ut tandem Gentibus cœperit esse Deus, qui famulus & minister erat. atquè adeò, si Macrobio aliisque multis fides habenda est, unus toto orbe Sol, licet sub diversis Jovis, Martis, Mercurii atque aliorum omnium nominibus, cultus fuit. Multisque sæculis omnes pœnè mortales hic error obtinuit. Imo & post reconciliatam vero Deo creaturam, Euangeliique lumen, reperti philosophi Julianus ἀποστάτης, Proclus Lycius atque alii, jurati Christianæ, hoc est, cœlestis veritatis hostes, qui Μίθρᾳ, *Soli* vota precesque nuncuparunt, eumque sibi viventibus & mortuis θεὸν ἱλάσιον, *Deum propitium* deprecati sunt. cuique ille, si modò è bello Perfico victor rediisset, tot victimas & sacrificia parabat, ut defuturos boves Romanus orbis timuerit, quibus, annis aliquot, tellus alioquin cessatura araretur. Sol igitur Deorum ultimus aras habuit, quique eum formidant & oderunt Dæmones, pro Deo hominibus adorandum postremum omnium obtruserunt. Hæc obiter monemus, quòd nunc quoque maximè interfit, quibus Sol laudibus ab homine præsertim Christiano ornetur. ne dicam quæ sit ejus cum Deo instituenda comparatio.

Pag. 126. VATICINIO TIRESIÆ.] Apud Horatium Serm. lib. II. sat. VI.

Pag. 127. FOEDERA RERUM.] Quid difficultatis hic & sequens locus habeant, non video, impensius mirans cur non paucos inter legendum torqueat: tanquam illic arcana quædam nulli pervia proferat Boëtius. qui superioris, de Arbitrii Libertate Deique Præscientia, quæstionis nodos soluturus, ait mirari se, quænam causa discors rerum fœdera resolvat, id est, duas res maximè inter se concordes convenientesque dissolvat ac divellat. Eæ sunt quæ & mox *duo venti* ab eo vocantur.

VERIS

VERIS BELLA DUOBUS.] Ea duo sunt; Prænoscere cuncta Deum, & tamen Esse libertatis arbitrium. Est enim hoc ἀξίωμα verum, Prænoscit omnia futura Deus. est & illud, Inest omnibus hominibus Libertatis arbitrium. Singula hæc quidem carptim & divisim vera esse nemo est qui non agnoscat. Cum verò mixta jugantur, hoc est, juncta sic enuntiantur, Prænoscit cuncta Deus & Est arbitrii humani Libertas; difficultatis nonnihil, ex mentis nostræ imbecillitate, importatur. neque enim intellectu consequi possumus quemadmodum Deus, ut canit noster,

Quæ sint, quæ fuerint, veniantque
Vno mentis cernit in ictu.

Pag. 128. AN CVM MENTEM.] Nimirum momento creationis, quo anima perfectissimè videt, non solum res universales, sed particulares quoque. Postquam verò corpori unita est, retinet quidem scientiam universalium, qua particulares agnoscit; particularium autem non item, quarum oblivionem corporis moles induxit. Hinc paulatim anima πρὸς τῷ ἀνάμνησιν res particulares discit, quandiu homo vivit. Hinc disciplinæ & scientiæ singularium. Hæc & quæ reliquo carmine complectitur, è Platonis Menone & Phædone desumpta.

Pag. 132. PORTICUS.] In qua Athenis Zeno Citticus, Stoicorum princeps, primus docuit. Unde à στοὰ, hoc est, *portico* Stoici appellati.

SENES.] Zenonem & ejus sectatores Stoicos. Is enim, recedens à veteris Academiæ decretis, *fidem* [ait Cicero lib. 1. Academ.] *sensibus tribuebat, quod comprehensio facta sensibus & vera esse & fidelis videatur. non quod omnia quæ essent in re comprehenderet; sed quia nihil quod cadere in eam posset, relinqueret; quodque natura quasi normam scientiæ & principium sui dedisset, unde postea notiones rerum in animis imprimerentur, è quibus non principia solum, sed latiores quædam ad rationem inveniendam viæ reperiuntur.* Veteris verò Academiæ principes, Socrates, Plato, Speusippus, Theophrastus, Aristoteles aliter senserant: *Tertia*, inquit idem, *philosophiæ pars, quæ erat in ratione & in differendo, sic tractabatur ab utrisque: Quamquam oriretur à sensibus, tamen non esse judicium veritatis in sensibus. Mentem volebant esse rerum judicem: solam censebant*

sebant idoneam cui crederetur, quia sola cerneret id quod semper esset, simplex & unius modi, & tale quale esset. Et paulo post, *Sensus autem omnes hebetes & tardos esse arbitrabantur: nec percipere ullo modo res eas, quæ subjectæ sensibus viderentur.* Et infra, *Itaque hanc omnem partem rerum opinabilem appellabant; Scientiam autem nusquam esse censebant nisi in animi motionibus atque rationibus.* Mens quidem sensuum ministerio singularia cognoscit, deinde ex singularium ἐπαγωγῇ *inductione* Universalia vi sua constituit. Cum quis Socratem videt, inquit Themistius Posterior. lib. 11. τίνι ὁρᾷ ὁ αὐτῷ τὸ πρὸς ἀλλήλους ὅμοιον καὶ κοινὸν, ὥστε τρόπον τινὰ καὶ αἴσθησις δοκεῖ καθόλου; ἀλλ' ἔχ' ἕτως, ὥστε αὐτὸ χωρίσαι καὶ ἀφελεῖν, καὶ καθ' ἑαυτὸ γνῶναι. ἀλλὰ συγκεχυμένον τε τῷ καθ' ἕκαστον, καὶ μᾶλλον εἰς ἐκεῖνο ἀποτελεσμένον, ἀλλ' ἑτέρα δυνάμις ἐστιν, ἡ τὰ εἰδητὰ ὅσα τὸ κοινὸν μέρος ἐνεργάσηται, τὸν ἐν ἅπασιν, καὶ τὸ ἀδιάφορον, ἐν διαφόροις, καὶ τ' αὐτὸν ἐξ ἑτέρων συναγαγόν. οἷον, τὸν ἄνθρωπον, ἐκ Καλλίου καὶ Ἀξίωνος. καὶ τὸ ζῶον ἐξ ἀνθρώπου καὶ λέοντος. καὶ τὴν οὐσίαν ἐκ φυτοῦ καὶ ζώου. ἄνεισι γὰρ, μείζους ἂν εἰς ἓν παυσελῶς τὰ πολλὰ ἀναγαγόντες τῇ κοινωνίᾳ); *simul & in* Socrate *videt id, quod in aliis quoque* hominibus *simile communeque inest. quare quadam ratione sensus versatur circa universale, non ita tamen ut illud abstrahat & separet, seorsimque* à singulari *cognoscat, sed confusum cum ipso singulari & magis in ipsum conversum. alia quippe est facultas, quæ, dum sensus operatur circa individua, unum ex multis, indifferens ex differentibus, idem ex diversis colligit; verbi gratia, hominem ex Aristone & Callia, animal ex homine & leone, substantiam ex planta & animali.* Ea *enim ascendit quousque multa in unum omnino reduxerit & copulaverit.* Et paulo post, Sensus, inquit, δέχεται τὴν αἰτίαν τοῦ κατὰ μέρος ὑποληψεων. τὸν γὰρ καθόλου ἐπιφορὰν, ὁ νοῦς ποιησε), *Cognitionis singularium principia & causæ, sensus sunt. assumptio verò Universalium* ex singularibus, *intellectus seu mentis opus est.* Ita ut quicquid per sensus discitur mentis ἐνεργείᾳ tribuendum sit, non ipsis sensuum imaginibus, quas ipsa creat, non ipsæ ullo modo in animam agunt. Unde rectè de ea dicitur, Νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει: τὰ δ' ἄλλα, κωφὰ καὶ τυφλά, *Mens videt, mens audit; cætera verò surda ac cæca sunt.*

Pag. 133. ET IMAGINES.] *Notiones* Cicero vocat, ἐννοίας καὶ προλήψεις Stoici.

EXTI-

EXTIMIS.] Exterioribus, hoc est, quæ videntur, audiuntur, palpantur.

QUÆ COGNITA DIVIDIT.] Themistius ibid. Τούτου γὰρ ἔργον ἤδη, τὰ πολλὰ ἑνοῦν. καὶ περαίνειν τὰ ἄπειρα ὅπερ φησὶ Πλάτων, πέρατι συνδήσασθαι. καὶ γὰρ διαιρετικὸς καὶ συνθετικὸς καὶ μεταβατικός. καὶ ἄλλως πολυτρόπως εὐκινητότατος, *Hujus officium est multa unire & infinita terminare; quod Plato appellat,* termino concludere. *Dividit illa componitque, pluribus modis convariat atque commutat, omnino agilis & permobilis natura ejus deprehenditur.*

NUNC SUMMIS CAPUT INSERIT.] D. Augustinus, seu quisquis auctor est, lib. de Spiritu & Anima cap. XI. *Et sicut luna crescit & deficit & varia vicissitudine commutatur, in id tamen quod fuit quadam perfecta novitate se restituit. Sic Mens nunc caput summis inserit, nunc decidit in infimis; nunc sese inserens sibi veris falsa redarguit: modo ad corporalia regenda deflectitur, modo æternis rationibus inspiciendis vel consulendis adhærescit.* Quo in loco cum ipsissima Boëtii verba referantur, minimè dubium est hunc Tractatum D. Augustini non esse. Nec obstat quòd hic aliter quædam mendosè legantur, omnino enim scribendum est *desidit in infima* & *sese referens sibi.* Desidit in infima Mens, cum res ὕλῃ, *materiæ* inhærentes considerat, quod ubi sensus ministerio fecit, *sese*, habentem eas notiones, *refert sibi*, ratiocinanti & intellectu discernenti quid verum, quid falsum sit. Neque furtum hujusmodi hic tantum deprehendas, sed & cap. XXXVII. lib. Meditationum, qui ejusdem magni viri nomen falso præfert, his verbis, *In hoc enim magno hujus vitæ diluvio, ubi circumstantibus agitamur procellis.* Ubi expressit quisquis auctor est, hunc Boëtii locum ex lib. I. Consol. *Itaque nihil est quod admirere, si in hoc vitæ salo circumstantibus agitemur procellis.* Unde idem qui superiùs error admissus, dum pro *salo*, *diluvio* scriptum est. neque enim *vitæ diluvium*, aut *procellas* habere dicitur. neque rectè procellæ *circumstantes* hic vocentur. quod tamen ex mendosis Boëtii codicibus excerpserat; ut nunc quoque in iisdem legere est.

Pag. 136. PRONA TAMEN FACIES.] Verba sunt Aristotelis de part. animal. lib. IV. Διὸ πλείονος γινομένου τοῦ βάρους καὶ τοῦ σωματώδους, ἀνάγκη ῥέπειν τὰ σώματα πρὸς τὴν γῆν,

Quam-

Quamobrem concretione, & pondere graviore opprimente, corpora vergere in terram necesse est.

CELSUM LEVAT ALTIUS CACUMEN.] Eam plantam intelligere credas, quam sic describit Philo lib. *Quod deterius potiori insidiari soleat.* Μόνον δὴ τ ἐπὶ γῆς φυτὸν ἐρέμνιον ὁ Θεὸς ἀνθρωπον εἰργάσατο, τ μ ἄλλων τὰς κεφαλὰς πηξάμενος ἐν χέρσῳ· κρίκαιρα γὰρ πάντα, ἀνθρώπῳ ὑ εἰς τὸ ἄνω ἀποσαγῶν, ἵνα τὰς τροφὰς ὀλυμπίους κ ἀφθάρτους, ἀλλὰ μὴ γεώδεις κ φθαρτὰς ἔχῃ πυρ ὅ κ ἐ σώματος ἡμῶν, τὸ μ ὅσον ἀνακιδνότατον, πολείτην ἀπόσπασας λογισμὸ, τὰς βάσεις γῇ προσερίζας. τὰς ὑ νε δρυφόρους αἰθέσεις, κ αὐτὸν ἐκεῖνον πορρωτάτω μ τ θεοῦ γλω ἐξώκισε, τοῖς ὑ αἰρ κ ἀραιᾷ περιόδοις ἀφθάρτοις ὅσοις ἐνεδήσατο. *Solam in terris cœlestem plantam fecit Hominem, cæterarum in terra defixit capita: omnes enim humi caput habent; soli homini sublime dedit, ut alimenta cœlitus incorruptibilia quærat, non terrena ista corruptioni obnoxia. qua propter corporis nostri partem insensatissimam, longè à ratione secretam, pedes seu radices ad terram applicuit. Sensus autem mentis satellites, & hanc ipsam, longissimè à terra jussit habitare, & ad ætheris cœlique nunquam interituros alligavit ambitus.* Quod jam monuerat ante Aristoteles lib. IV. de part. an. cap. X. Nec aliunde ἄνθρωπε etymon, quam ἀπὸ ἄνω ἀθρεῖν, *à suspiciendo in altum*, deductum est.

RECTO STAT CORPORE.] Cujus status rationem hanc pulcherrimam reddit Aristoteles [de part. animal. lib. IV. cap. X.] Ὄρθον μ γὰρ ἐστι μόνον τ ζώων, ἀφ τὸ τὴν φύσιν αὐτὴ κ τὴν οὐσίαν εἶναι θείαν. ἔργον ὑ ἐ θειοτάτε, τὸ νοεῖν κ φρονεῖν. τοῦτο δ' ἐ ῥᾴδιον πολλῆ ἐ ἀνωθεν ἐπικειμένε σώματος, τὸ γὰ βάρος, δυσκίνητον ποιεῖ τὴν διάνοιαν καὶ τὴν κινὴν αἴσθησιν. *Solus enim animalium* homo *erectus est, quoniam ejus natura atque substantia divina est. Officium autem divini est, intelligere atque sapere. quod non facile esset, si vasta corporis moles assideret: pondus enim tardiorem reddit & mentem, & sensum communem.*

Pag. 137. DE MUNDO CENSUIT ARISTOTELES.] Lib. I. de Cœlo.

Pag. 138. PLATO MUNDO TRIBUIT.] Quomodo omnia præterita, præsentia & futura, Deo præsentia sint, & Mundus Platoni æternus, docet Joan. Grammaticus Philopon.

pon. in Proclum de Mundi æternitate, in ſolutione præſertim quinti ejus argumenti. Nulla autem Platonis ſententia eſt, quam fœdius corruperint, & obſtinatius defenderint veteres Platonis interpretes: ſeu quia eorum alii ita ſentirent, ſeu ut Chriſtianam fidem impugnarent. Eorum ſignifer Ammonius fuit, fidus alioquin ac illuſtris doctrinæ Platonicæ aſſertor; quem Zacharias dialogo cui *Ammonius* titulus eſt, confutavit. Mox ejus diſcipuli, Plotinus paſſim libr. ſuis. & quod mirum eſt, ne à magiſtro diſſentiret, fax illa fidei Origenes; cujus errorem S. Methodius lib. περὶ τῶν γενητῶν, ut eſt apud Photium, redarguit. Deinde Julianus quoque lib. de Sole. Hierocles in excerptis de Providentia apud Photium. Proclus in Theologia Platonica & apud Joan. Grammaticum Philop. de Mundi ætern. contra quem idem Joan. Gram. ſcripſit.

Pag. 142. NEC INIQUE LEGES. NEC FRUSTRA PRECES.] Sequitur ex libertate arbitrii, juſtas leges eſſe: ex providentia verò, rectas preces. Ut copioſiſſimè & accuratiſſime docuit ſapiens noſter. Sed & audiendus Apulejus lib. de Deo Socratis, loco illo illuſtri: *Nullus, inquis, Deus humanis rebus intervenit: Cui igitur preces allegabo, cui votum nuncupabo, cui victimam cædam; quem miſeris auxiliatorem, quem bonis fautorem, quem adverſatorem malis in omni vita ciebo? quem denique, quod frequentiſſimum eſt, jurejurando arbitrum adhibebo?* Hierocles in excerptis de Providentia, Οὐ μάτην οὖν νόμοι κείσονται τοῖς ἀνθρώποις, οὐδὲ λογισμὸς εἰκῇ δέδοται, οὐδὲ τὸ βουλεύεσθαι παρέλκει, οὐδὲ τὸ εὔχεσθαι περιττὸν, εἰ πρόνοια τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἡγοῖτο, *Non ergo fruſtra leges conſtitutæ erunt hominibus, neque ratiocinandi vis temerè iiſdem conceſſa eſt, neque conſultatio & deliberatio eſt ſupervacanea, neque vota & preces redundant, ſi providentia humanis negotiis præſit.* Et Salvianus Chriſtianè lib. 1. *Removet igitur à ſe, inquis, curam mortalium Deus. Et quæ ergo nobis divinæ religionis eſt ratio, quæ vel cauſa Chriſtum colendi vel ſpes propiciandi? Si enim negligit Deus in hoc ſæculo genus hominum, cur ad cœlum quotidie manus tendimus, cur orationibus crebris miſericordiam Dei quærimus, cur ad eccleſiaſticas domos currimus, cur ante altaria ſupplicamus? Nulla eſt enim nobis ratio precandi, ſi ſpes tollitur impetrandi. Vides ergo quam ſtulta atque inanis ſit hujus perſua-*

persuasionis assertio; quæ utique si recipitur, nihil penitus de religione servatur. Sexcenta similia habent auctores. Quippe, ait Lactantius, *summus colendi ritus est, ex ore justi hominis ad Deum directa laudatio.*

SEMPER-ÆTERNITAS.] Sic fortasse S. Cypriano Charitas *semper-æterna* dicitur lib. de bono Patientiæ; *Charitas fraternitatis vinculum est, fundamentum pacis, tenacitas ac firmitas unitatis, quæ & Spe & Fide major est, quæ & opera & martyria præcedit, quæ nobiscum semper-æterna apud Deum in regnis cœlestibus permanebit.*

NOTÆ AD OPUSCULA BOETII.

Pag. 147. AD Q. AUR. MEMM. SYMMACHUM.] Titulum hunc integrum ex Bibl. Regiæ vetustiori & ex S. Victoris optimæ fidei codd. descripsimus & præfiximus, qui ex omnibus scripturam hanc soli retinuerant.

Pag. 163. AD SANCTUM JOANNEM.] Eo tempore Eccl. Romanæ Diaconum, postea verò, nimirum anno DXXIII. ejusdem Pontificem. qui postquam ex Oriente Theoderici ad Justinum legatus rediit, Ravennæ ab eo custodiæ traditus, paulò post amicum Boëtium, similem ob causam, similem palmam adeptus est. Unde antiquarius Boëtii exscriptor [ea enim scriptura fuit eorumd. opt. codicum] ut eum ἰδίως designaret, *sanctum* appellavit; quemadmodum & Anastasius bibliothecarius in ejus vita. quem, ut obiter moneam, in vita Boëtii emendantes ex ejusd. Anastasii vet. cod. MS. scripsimus defunctum VI. *Kal. Iunii*, ut & habet Breviarium

rium Rom. non XV. Ex eodemque Anastasii cod. corpus ejus Romæ *Kalendis Iunii* susceptum reposuimus, non VI. Kal. ut in impressis erat; qui dies mortis ejus fuit.

Pag. 164. ITA PATER VERITAS EST.] Ea verba dum exponit Gilbertus Porretanus Episcopus Pictavienſis in eum errorem lapsus est, quem damnavit Concilium Remense anno M C XLVIII. & ipse agnovit. Qualis fuerit, qui verba ejus refert D. Bernardus, sic recenset serm. LXXX. super Cantica, *Si quid itaque*, inquit, *de Deo propriè dici possit, rectius congruentiusque dicetur, Deus est magnitudo, bonitas, justitia, sapientia; quàm Deus est magnus, bonus, justus aut sapiens. Vnde non immerito nuper in Concilio, quod Papa Eugenius Remis celebravit, tam ipsi quam cæteris Episcopis perversa visa est & omnino suspecta expositio illa in libro Gilberti Episcopi Pictavienſis, quo super verba Boëtii de Trinitate, sanissima quidem atque Catholica, commentabatur hoc modo*; Pater est Veritas, id est, Verus: Filius est Veritas, id est, Verus: Spiritus sanctus est Veritas, id est, Verus. & hi tres simul non tres Veritates, sed una Veritas, id est, unus Verus: *O obscuram perversamque explanationem! Quam verius saniusque per contrarium ita dixisset! Pater est Verus, id est, Veritas: Filius est Verus, id est, Veritas: Spiritus sanctus est Verus, id est, ipsa Veritas. quod quidem fecisset, si sanctum dignaretur Fulgentium imitari, qui ait; Vna quippe Veritas unius Dei, imo una Veritas unus Deus. non patitur servitium atque culturam Creatoris creaturæque conjungi.* Fusius rem omnem narrat Gofridus vitæ ejusd. D. Bernardi cap. V. lib. III.

Pag. 166. EX HEBDOMADIBUS NOSTRIS.] Nimirum partiturus erat breviores has scriptiones suas per Hebdomadas, ſicut Titus Livius divinum opus suum per Decades, Sabellicus per Enneades.

Pag. 172. BREVIS FIDEI CHRISTIANÆ COMPLEXIO.] Opusculum hoc, quod nunc primum publici juris facimus, Boëtii esse, ipse orationis stylus & mysteriorum religionis Christianæ series compendiosa sic confirmant, ut addere minimè necesse sit, exstare ejus nomine illud in meo, Fossatensi, Regio & S. Victoris codicib. ut eos taceam ex quibus idem jam olim monuerat Tritemius, qui librum *de Fide* vocat.

Pag. 182. LAUS PERPETUA CREATORIS.] Beatos laudare in cœlo Deum receptissima præsertim apud Christianos sententia est. ex admiratione nimirum divinitatis & bonitatis ejus: quæ laus cum summa angelorum beatorumque Dei contemplatione conjuncta est. Illorum enim, ait Athanasius, opus unicum est Ὕμνος ἄληκτος καὶ αἶνος ἄπαυστος τῆς μεγαλοπρεπείας τοῦ Θεοῦ, *Hymnus perpetuus & laus magnificentiæ Dei indefessa.* nec horum minus: *Nam maxima & unica sanctis est requies, in cœlo laudem summæ Trinitatis, quæ Deus est, indefessa voce dicere*; inquit Junilius Africanus, si modo is est. Nec tantum in cœlo beatorum opus istud est, sed & mortalium in terris hominum esse debet. quod non ex innumeris solum sacri codicis patrumque testimoniis, verum & ex his ethnici, sed sapientissimi viri, Epicteti, apud Arrianum verbis convincere est: Εἰ γὰρ νῦν εἴχομεν, ἄλλο τι ἔδει ἡμᾶς ποιεῖν καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ, ἢ ὑμνεῖν τὸ θεῖον, καὶ εὐφημεῖν, καὶ ἐπεξέρχεσθαι τὰς χάριτας; *Nam si sani essemus; quid nobis aliud agendum erat & publice & privatim, quàm numen celebrandum & laudandum & grates persolvendæ?* &, τὶ γὰρ ἄλλο δύναμαι γέρων χωλὸς, εἰ μὴ ὑμνεῖν τὸν Θεὸν; εἰ γοῦν ἀηδὼν ἤμην, ἐποίουν τὰ τῆς ἀηδόνος· εἰ κύκνος, τὰ τοῦ κύκνου. νῦν δὲ λογικός εἰμι. ὑμνεῖν με δεῖ τὸν Θεόν. τοῦτό μου τὸ ἔργον ἐστί. ποιῶ αὐτό. οὐδ' ἐγκαταλείψω τὴν τάξιν ταύτην, ἐφόσου ἂν δίδοται, καὶ ὑμᾶς ἐπὶ τὴν αὐτὴν ταύτην ᾠδὴν παρακαλῶ, *quid enim possum aliud senex claudus, nisi celebrare laudibus Deum? quod si luscinia essem, lusciniæ officio fungerer: si olor, oloris. Nunc rationis cum particeps sim, Deus mihi celebrandus est: hoc meum munus est, hoc exsequor: neque stationem hanc deseram, quoad licuerit, & vos ad eandem hanc cantilenam exhortor.*

Pag. 183. QUUM IN CONCILIO LEGERETUR EPISTOLA.] Næ quod non est somniat Martianus Rota, qui in vita Boëtii, asserit Leonem Pontificem Romanum interfuisse Concilio Chalcedonensi: cum tantum per Legatos ei præfuerit. Deinde qui hic agi de ejusdem Epistola Chalcedone Romam missa existimat: cum è contrario Roma Constantinopolim ad Flavianum missa, postea ab universo Concilio Chalcedonensi approbataque laudata sit. Postremo qui hoc loco de eo Concilio loqui Boëtium credat, quod in urbe tumultuantibus Acephalis convocatum est: cui si quod fuit,

[nullum autem fuit] Boëtium non interfuisse ex eo constat, quod eum tunc vix natum putamus, cum ea hæresis anno præcipuè CCCCLXXXII. non in Occidentali, sed Orientali Ecclesia, recruduit. Cum igitur aliter se res habeat, Tractatum de duabus Naturis & una Persona Christi anno ejusdem DXII. scripsisse, ejusque occasionem hanc fuisse, probabilis conjectura est. Anastasius Imp. Arianus in Orientales Episcopos Catholicos depositione, carcere, exilio sævibat. Illi ubi se religionemque Catholicam perdi perditumque iri vident, ab Symmacho Papa opem auxiliumque scripta Epistola longè doctissima, quæ apud Baronium est, petunt. Eam acceptam Symmachus habito Romæ conventu seu concilio Episcoporum, qui tum in urbe erant, virorumque aliorum religionis amantium, inter quos Symmachus & Boëtius fuere, legit. Dum examinatur & ad ea verba ventum: *Nos enim, ô sanctissime & beatissime Symmache, eumdem esse existimamus ex duabus naturis & in duabus naturis; & non* [*sicut illi dicunt*] *ex duabus naturis unam naturam post adunationem, in duabus autem subsistentibus naturis cum unitate non pati confiteri; ut se Arianorum doceant esse imitatores, dicentium per Filium glorificari Patrem, cum Filio autem non pati se eum glorificari. sed, sicut contra illos docuerunt fratres tui sanctissimi Patres, Per quem & Cum quo æqualiter pati dicere nos. quia Per quem, humanitatem; Cum quo, divinitatem significantes magni Dei & Salvatoris nostri Iesu Christi. Sic nunc illis Ex duabus quidem naturis dicentibus, In duabus autem non confitentibus; Nos Ex duabus & In duabus pariter dicimus. Ex duabus enim dicentes, ex quibus subsistit unitas: In duabus autem, in quibus visus, visus est & palpatus & assumptus post passionem & resurrectionem confitemur, & in quibus veniet judicaturus vivos & mortuos.* plurimi ex iis, haud satis in rebus Theologicis eruditi, de ea re cum disseruissent, neque eam vel leviter attigissent, quid de ea quæstione sentiret Boëtius ad Joannem Romanæ Ecclesiæ tunc Diaconum, postea ejusdem Pontificem, contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adjungebat; & Eutychetem, qui naturam ac personam unicam tuebatur, perscripsit. Ejusmodi vero conventus seu concilia in urbe fieri solita, [ubi aderant Episcopi eminentesque è Clero, sed & senatores plerique ac alii viri graves, qui ob pietatem

tem singularem *religiosi* dicebantur, quorum in conspectu si quid in Religione difficultatis se per id tempus offerret, aut si quod pium scriptum ab eruditis edendum esset recitaretur] cum multa probare possunt, tum ea operum Aratoris subscriptio; cujus partem D. Sirmondus jam olim ad Ennodium publicaverat, quam integram ex veteri nostro codice describimus. *Beato Petro. adjuvante oblatus est hujusmodi codex ab Aratore inl. ex Com. Domesticor. ex Com. privatar. Subdiacono sanctæ Ecclesiæ Romanæ, Apostolico viro Papæ Vigilio, & susceptus ab eo* VII. *idus Aprilis in presbyterio ante Confessionem beati Petri cum ibidem plures Episcopi, presbyteri, Diaconi & Clerici pars maxima interessent. Quem cum ibidem legi pro aliqua parte feciſſet Surgentius vir venerabilis Primicerius Scholæ notariorum, in Scriniis dedit Ecclesiæ collocandum. Cujus beatitudinem litterati omnes doctissimi continuo rogaverunt ut eum juberet publice recitari. Quod cum fieri præcepisset in Ecclesia beati Petri, quæ vocatur ad Vincula, religiosorum turba convenit atque eodem Aratore recitante disjunctis diebus ambo libri* VII. *vicibus sunt auditi: cum unius medietas libri tantummodo legeretur, propter repetitiones assiduas, quas cum favore multiplici postulabant. Eadem hæc repetitio facta est his diebus: Prima id. Aprilis. Secunda* XVI. *Kal. Maji. Quarta verò* III. *Kal. Iunias tertio anno post Consulatum Basilisci* V. C. *Indictione* VII. seu potius *Basilii:* hoc est nimirum anno DXLIV.

Pag. 184. ABSEDERAM EGO AB EO.] Symmacho nimirum socero suo, quem utraque lingua eruditum, sæculares sacrasque omnes disciplinas scientiasque callentem, scriptorum suorum passim censorem constituit Boëtius. Gravitatis sapientiæque summæ testatur Ennodius Paræneſi didascalica ubi elogium ejus hoc reperias. *Patricii Festus & Symmachus, omnium disciplinarum materia & constantes forma sapientiæ, ab urbe sacratissima non recedunt. In ipsis est nobilis Curiæ Principatus: quos vidisse, erudiri est. Non apud eos sermo de ludicris, nec pantomimorum vix ignoscenda commemoratio. Illi auram popularem per pudoris detrimenta non capiunt: contenti rectis magis placere, quàm plurimis, sortiuntur de innocenti actione testimonium. Istorum quamvis in omnibus jussa sequenda sint, est tamen in illis & magistra taciturnitas, & eruditi forma silentii.* Pietatem ejus defensus ab eo contra Laurentium

schismaticum Symmachus Papa sensit; qua de re ad eum Avitus Viennensis scribit. Quare non mirum si *sanctus* ab ipso ejus genero, *vir* etiam *totus ex sapientia virtutibusque factus*, denique *pretiosissimum generis humani decus* vocatur.

Pag. 186. DEUS ET MATERIA.] Ita omnes libri vett. Mss. *non Deus & Natura*. Deum enim perfecto intellectu cognosci minimè posse nostra fatetur cognoscendi eum imbecillitas: verumque est illud Johannis, Θεὸν οὐδεὶς πώποτε τεθέαται, *Deum nemo vidit unquam*. D. quoque Paulus decernit nos quidem Deum nunc videre seu cognoscere, sed δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, *per speculum in ænigmate*: Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἥτε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης, *Invisibilia enim ipsius*, inquit idem, *per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur*; *sempiterna quoque ejus virtus & divinitas*. Deum etiam Platoni εὑρεῖν δὲ ῥᾴδιον, *invenire difficile*. Quid vero sit Materia nemo quoque mortalium perfectè novit; fateturque omnis philosophia eam nullo posse aut sensu aut intellectu percipi. Ea Platoni & Aristoteli non σῶμα sed σωματική: Zenoni ἀΐδιος vocatur, quod ἔστε πλείων γιγνομένη, ἔστε ἐλάττων, *neque crescat neque decrescat*. Cujus à Platone in Timæo [quoniam non scitur nisi quatenus est formarum subjectum ac locus; ideoque non per se sed per aliud cognoscitur] dicitur non haberi scientia nisi λογισμῷ τινι νόθῳ, *ratione quadam adulterina*. Et Aristoteli similiter scibilis est sed καθ' ἀναλογίαν, *secundum proportionem seu comparationem*. D. quoque Augustinus lib. XIII. Confess. affirmat *humanam cogitationem*, postquam in materiæ investiganda cognitione diu multumque versata fuerit, hoc tantum proficere, *ut conetur eam vel nosse ignorando, vel ignorare noscendo*.

VARIÆ

VARIÆ LECTIONES LIBRORUM V. CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ, LIBRI I.

NOTÆ *quibus varii codices* MSS. *hic designantur.*

R. Regius, *qui è biblioth. Regia.*
Planudis *Græcus cod. ex ead. bibl.*
T.1. Thuanæus primus, *è biblioth. ampliss. viri.*
T.2. Thuanæus secundus.
T.11. Thuanæi duo.
V.1. Victorinus primus, *è biblioth. S. Victoris Paris.*
V.2. Victorinus secundus.
V.11. Victorini duo.

Pag. 1. Solantur.] *Sic omnes veteres codices, non* solatur. παραμυθεῦνται *reddidit Maximus Planudes, qui hos libros Græcè interpretatus est.*

Pag. 2. Indissolubilique.] Indissolubili, V. 11.

Pag. 3. Abstulerant.] Abstulerat, V.2.

Innutritum.] *Hic, variantibus libris*, innutritum *potius quam* enutritum *retinuimus; quod eodem quo hic sensu ab antiquis sæpius videamus usurpatum; Velleio Paterculo lib.* 11. *à quo scribitur Tiberius* innutritus cœlestium præceptorum disciplinis; *Apuleio*, Virgo deliciis omnibus innutrita. *Et antè Plinius junior* homines mari innutritos *dixerat.*

Abite potius.] Abite, T.1.

Pag.4. Caligarat, ne.] Caligaret nec, *non malè.*

Aucta.] Acta, *Florentina editio.*

In numeris.] *Id est*, in numerato habebat: *quæ lectio est omnium codd.*

Pag. 5. Prius.] Prior, *omnes excepto Fl.*

Pag. 6. Obversatus.] *Solus Fl.* versatus.

Nec sarcinam.] Ne sarcinam, R.

Et quasi novum.] *Sic V.* 2. *F. reliqui*, novi.

Perhorrescerem.] Sic perhorr. R. V. 2.

Pag. 8. Excitantis æstum.] Exagitantis æstum, T. 1. R. V. 11. *malè, & contra rationem versus.*

Feros tyrannos.] Sævos tyran. T. 1. V. 11. *item malè.*

Es'ne ὄνος λύρας.] *Nimirum* ἀκροατὴς, asinus lyræ auditor. *non* πρὸς λύραν.

Ἐξαύδα μὴ κεῦθε νόῳ.] *Hoc est*, Dic ne tege animo. *Sic Planudes & V. 1. ac rectè quidem. Verba autem sunt Thetidos ad Achillem filium de Græcis querelam ad matrem deferentem Iliad.* A. *versu* 363.

Oportet vulnus detegas.] *Sic* T. 1. R. F. V. 11.

Pag. 9. Inferrent.] Ferrent, T. 1. R. F.

Potentiorum.] Potentum, F.

Triguillam.] *Cod. Victorinus* 2. Trigguillam. *& is fortasse est, quem apud Theodericum gratia pollentem vocat Ennodius* Trigguam *epist.* XXI. *lib.* IX.

Perpetrataque.] Et perpetrata, R. V. 2. *sed optimè Victor.* 1. imperataque jam.

Pag. 10. Palatini.] Palatinæ, T. 1. V. 11.

Quorum Basilius, olim.] *Ita omnes libri. solus Fl. una voce auctior*, Basilius unus.

Innumeras multiplicesque.] Injurias atque multiplices Fl.

Ut ni.] Uti ni, V. 11.

Eodem die.] Eo die, V. 1. in eo die, V. 2.

Vilitatis.] Vilitas, T. 1. V. 11. utilitatis, F. *malè.*

Pag. 11. Concessisse mendacium.] Consensisse mendacio, T. 1.

Pag. 12. Posse vero contra.] Posse contra, T. 1. V. 11.

Nulla umquam mei laude.] Nullam umquam mei laudem, F.

Pag. 13. Ac tu ipsa.] *Deest* ipsa *in* V. 1.

Pag. 14. Affingitur.] Affigitur, T. 1. F. V. 2.

Supplicium tuli.] Suppl. pertuli, V. 1.

Pag. 16. Inquit, mœstum.] Inquit, alumne mœstum, V. 1.

Sed εἷς κοίρανος ἐστὶν, εἷς βασιλεύς.] Unus dominus est, unus rex. *Ita Planudes. Homeri hemistichia sunt Iliad.* B. *versu* 204. *ubi Vlysses ita Græcos affatur.*

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς.

Res

Res mala multorum dominatus; sed dominus sit
Vnus, rex unus.

Pro κοίρανος in aliis erat δεσπότης, in aliis κύριος. sed nihil mutandum.

Pag. 17. Itaque lenioribus.] Itaque levioribus, T. 1.

Pag. 18. Elusus.] *Vel* illusus, V. 1.

Conditorem.] Creatorem, V. 1.

Pag. 19. A Deo.] Deo, V. 11.

Verum hi perturbationibus mores sunt, ea.] Verum his perturbationibus moribus ea Val. V. 2. *optimè.*

Pag. 20. Veras.] Vera V. 1. *ut lib.* 111. Vera de hinc animum subierint.

LIBRI II.

Pag. 22. Familiaritatem, dum.] Familiaritatem exercet, dum R.

Pag. 23. Contingit.] Contigit, R.

Vernula.] Vernacula, T. 1. V. 11. R. F.

Tu fortunam.] Tu si fortunam F.

Mores sunt, ista natura.] Mores, hæc natura est, R.

Perfidam.] Perfidiam, V. 2. T. 1. R. F.

Pag. 24. Sortem exacerbes.] Sortem exacerbabis, T. 1. R.

Promovereris.] Promoveres, T. 1. V. 1.

Exæstuantis.] *Sic à Pomp. Mela scribitur Garumna* obvius Oceani exæstuantis accessibus adaugeri. *proprium quippe Oceani est* exæstuare. Et æstuantis, V. 11. R. F.

Haud curat.] Aut curat, T. 1. R. V. 1.

Pag. 25. Suique magnum.] *Sic ex conjectura reposuimus, cum id ratio Scazontis necessario postularet: nec mihi dubium quum sic scripserit Boëtius.*

Matris ex utero.] Matris utero, V. 11. F.

Et omnium.] Omniumque V. 11. omnium T. 1. R.

Habe gratiam.] Habes gratiam, T. 1. R. V. 11.

Est allata.] Illata est, F.

Pag. 26. Alligabit.] Alligavit, V. 11.

Δύο πίθους.] *Hoc est*, Duo dolia, unum quidem malorum, aliud verò bonorum. *Habet Victorinus cod. vetustior* ελον,

unde reponendum haud dubiè ἐάων, non ἡιλῶν, *ut sint verba Homeri* Iliad. Ω.

——— ἕτερον ἢ ἐάων.

Max. Planudes, Οὐ μειράκιον ὢν ἐπ δύο πίθυς, τ μὲν ἕνα ἡιλῶν, τ ἢ ἕτερον ἀγαθῶν.

Pag. 27. Altos pandit.] Alios pandit, T. 1. V. 11. R.

Dives agit.] Dives erit, V. 2.

Pag. 28. Medius consulum.] Medius considens, R. *malè. optimè Planudes*; μέσ@ τῶν τ δυεῖν ὑπάτων.

Perstrinxit.] Præstrinxit, T. 1. R. V. 11.

Pag. 30. Luis.] Luas, T. 1. R. V. 11.

Pag. 31. Quantum decus ornamentis.] Quantum ornamentis, V. 2. R.

Compositæ] Copiosæ, V. 2.

Pag. 32. Quod ad beatitudinem.] Quin ad beatitudinem. T. 1. R. V. 11.

Cæcitate.] Cæcitati, *quæ & forsan vera lectio est, judicent docti*, V. 2.

Pag. 33. Auferre.] Afferre, V. 1. F.

Pag. 34. Momentaria.] *Suaserunt sic edere codd.* V. 1. T. 1. R. *Apuleius metamorph. lib* 11. Quid, oro, me post Lethæa pocula jam Stygiis paludibus innatantem ad momentariæ vitæ reducitis officia?

Perspectum.] Prospectum, T. 1.

Vestri, vel.] Vestra, vel, T. 1. R. V. 1.

Congesta pecuniæ.] Congestæ pecuniæ, T. 1. R. F.

Pag. 35. Atque membrorum compage.] *Deest* membrorum *in* T. 1. V. 11.

Pag. 36. Quæ in tuis.] Quæ tu in tuis, T. 1. R. V. 11. F.

Contraque minimo.] Contraque minimum, T. 1. V. 11.

Pag. 37. Æstimatione.] Existimatione, V. 11.

Hominibus verò.] *Deest* verò *in* T. 1. R. V. 11.

Nego illud esse.] Nego ullum esse, R. V. 1.

Minimè, inquies.] Minimè, inquis, T. 1. R. V. 11.

Eoque alieni.] Atque alieni, V. 2.

Pag. 38. Munera norant.] Munera norat, T. 1. F.

Arma] Arva, T. 1. R. V. 11.

Hosticus.] *Ita omnes codices.*

Primus quis.] Quis primus, F.

Pag. 39.

Pag. 39. Quæ flammis Ætna eructantibus.] *Ea lectio fuit veterum omnium codicum, quæ & vera est: tantùm pro* Ætnæ, *legendum est* Ætna.

Cupierunt.] Cupiverunt, V. 2. cupivere, T. 1. R.

Nam si.] Nunc si, T. 1. R. V. 11.

Num quidquam umquam.] Num quid unquam, T. 1. Num quidquam libero, V. 11.

Pag. 40. Proveniunt.] Perveniunt, V. 2.

Pag. 41. Insani.] Pravi, T. 1. R. V. 11. *malè.*

Pag. 42. Quæ à nobis.] Quæ nobis, T. 11. R. quæ nob. cog. ab anim. V. 2.

Pag. 43. Propagare ac dilatare.] Dilatare ac propagare, T. 11. V. 11.

Pag. 44. Ejusque quantumlibet.] Ejusque quamlibet, T. 11. R.

Ne comparari.] Nec comparari, T. 11. F.

Etenim finitis.] Etenim si finitis, V. 2.

Credi vetant.] Credi prohibent, V. 2.

Pag. 45. Spernet.] Spernat, T. 11. R. sperneret, V. 1.

Jacent.] Manent, T. 11. R. V. 1.

Pag. 46. Nunc amissas.] Nunc & amissis, V. 2. R.

LIBRI III.

Pag. 48. Finierat.] Finiverat, T. 11. R. V. 2.

Quantum me.] Quam tu me, T. 1.

Paulò acriora.] Paulò ante acriora, F.

Pag. 49. Apium.] Apum, T. 2. R.

Pag. 50. Permutant.] Permutent, T. 11.

Pag. 51. Qui jucunditatis.] Quæ jucunditatis, T. 11. R. V. 2.

Definivimus.] Decrevimus, R.

Bonum summum repetit.] Bonum suum repetit, V. 11.

Pag. 52. Digniſſimum putant.] Digniſſimum putent, V. 2.

Num imbecillum.] Numquid imbecillum, T. 1. V. 2.

Pag. 54. Vel pecunia, vel honores.] Pecuniæ vel honores, T. 1.

Ange-

Angeret.] Angerer, T.11. R. V.2.

Nequeo.] Non queo, R. V.2.

Pag.55. Posset amittere.] Possit amittere, V.11.

Opibus non expletur.] *Vt ex serie orationis stet Boëtii sententia, edendum putavi* non expletur, *licet libri repugnent. quamquam & sensus aliquis esse potest dispuncta negativa dictione.*

Pag.56. Deserit superstitem.] Deseret superstitem, R. V.1. deserat, V.2.

Adjiciant.] Adjiciunt, T.1.

Adduci potuisti.] Abduci potuisti, V.2.

Pag.57. Contingere; Si quis.] Contingere, sic collige; Si quis, &c. F.

Prætura.] *Ea lectio fuit cod.* T.2. *malè alii omnes* Præfectura. *quod nomen nihil, tempore quidem Boëtii significabat.*

Pag.59. Situm est.] Situs est V.2. F.

Antoninus.] *Sic* V.2. *rectè.*

Pag. 60. Ὦ δόξα, δόξα.] Id est,

O opinio, opinio! mille profectò *hominibus*
Nihili atque immerentibus, *vitam tamen cum magno famæ strepitu extulisti.*

Andromaches verba sunt ad Menelaum in Euripidis Androm. versu 320.

Æstimas gloriosum.] Æstimas esse gloriosum, T. 11. R. V.2,

Pro maxima parte.] *Hactenus editi &* T.11. *habebant* proxima. *sed lectionem cod.* V.2. *&* R. *sequi maluimus, ut è quibus hauritur sensus præstantior.*

Pag. 62. Lacunam.] *Sic omnes libri.* τὴν κοιλίαν *Planudes.*

Pag.63. Gloriam petis.] Gloriam petas, T.11. R.

Corporis servum.] *Sic omnes veteres & recentiores libri. Planudes quoque* δοῦλον *reddidit.*

Pag. 67. Si quis.] *Sic locum hunc restitueramus ex conjectura, quam postea libri confirmarunt.*

Conabaris.] Conaris, T.2.

Pag. 69. Ab diminutis.] Ab imminutis, T.1. de minutis, V.11. R.

Pag.71. Sed ratione.] Sed est ratione, R. V.2.

Et ab illis.] Et illis, T.11. R. V.11.

Pag.72.

Pag. 72. Quæ πολισμάτα.] Quod πόλισμος, R. *benè*.
Pag. 73. Tamen si.] Tamen etsi, V. 11.
Vera bona sint.] Verè bona sint, T. 1. V. 1.
Pag. 74. Securè igitur.] Securò igitur, T. 11 R. V. 11.
Habitans libido.] Hebetans *lib. R. quod verbum quia Boëtio familiare est, hæc genuina mihi loci hujus videtur esse scriptura.*
Pag. 75. Appetuntur à pluribus.] Appetuntur pluribus, V. 2.
Quò inter expetenda.] Quod inter expetenda, T. 1. V. 2.
Pag. 76. Postquam unum.] Cum unum, R.
Pag. 77. Quid, quod.] Quid dicam, quod F.
Molliſſimum quodque.] Molliſſimum quidque, T. 11. V. 11.
Tegitur.] *Abest in* T. 11. V. 11. F. *& expungi tuto potest.*
Pag. 78. Sine cogitatione.] Sine cognitione, V. 2.
Pag. 79. Is est enim.] Id est enim, T. 1.
Pag. 80. Si superiora.] Si priora, T. 11. R. V. 11.
A Deo regi.] Deo regi, V. 11. F.
Pag. 81. Esse concessimus.] Esse consensimus *in utroque loco*, T. 11. R. V. 11. *benè*.
Extrinsecus.] Deest in V. 1. R.
Voluntariè regantur.] Voluntaria regantur, V. 11. R.
Pag. 82. Valeret.] Valebit, R. V. 2,
Magna latrantem.] Magna lacerantem, T. 11. R.
Deposuit.] Disposuit, R. V. 11.
Quæ nunc quidem.] *Sic totum locum emendavimus veterum codd. ope: tantùm pro*, quo introieris, *ex conject. reposuimus* qua introieris.
Pag. 83. Πάντοθεν.] *Hoc est*, Similis moli sphæræ undequaque rotundæ. *Plato habet σφαῖρος, Proclus* & V. 1. *σφαῖρις*.
Loquimur rebus.] Loquuntur rebus, *omnes rectè*.
Pag. 85. Longa site.] Longa siti, *omnes*.
Donamus.] Donemus, R. F. V. 2.

LIBRI IV.

Pag. 86. Tamen antehac.] Tamen hactenus, V. 2.
Pag. 87. Locum facinorum.] Loco facinorum, R. V. 2. *longè melius*.

Præ-

Præmittere.] Prætermittere, T.II. V.I. *malè.*

Revertaris.] Reveharis, R. V.2.

Conſcendant.] Conſcendunt, V.2.

Pag. 89. Quem verò effeciſſe.] Quem vero, inquit, effeciſſe, R.

Id quoque.] Illud quoque, T.II. V.II. R.

Pag. 90. Certum. Adipiſcuntur.] Certum, inquam, adipiſcuntur, R.

Pag. 91. Ambigit.] Ambigat, T.I. V.2.

Præcurris.] Percurris, T.II.

Inceſſui.] Inceſſu, V.2.

Pag. 92. Sceleſti, iidem viribus.] Sceleſti, viribus, V.2. F.

Deflectuntur.] Deflectunt, V.2.

Sui natura.] Sua natura, V.2.

Pag. 93. Minimè. Eſt.] Minimè, inquam. Eſt, T.I.

Pag. 96. Inficit.] Infecit, V.2.

Inſidiator occultis.] Inſidiator occultus, T.II. R. V.II.

Ab avibus.] Avibus, T.II. V.I. R.

Pag. 98. Mentis ulcere.] *Non* vulnere. *ſic exigente metro, & adſtipulante non uno codice.*

Pag. 99. Velle, poſſe, perficere.] *Hac diſtinctione reſtituimus locum. eamque lectionem habuerunt, codices, è quibus Planudes fecit,* βυλομένους, δυναμένους καὶ εἰς πέρας προάγοντας.

Pag. 100. Liquere eſſe.] Liquere reſpondi, T.I. R.

Pag. 101. Saltem non audienda.] Saltem audienda, T.II. V.II.

Pag. 102. Faciunt.] Faciant, V.2. R.

Patiuntur.] Patiantur, V.2. R.

Hac igitur.] Hinc igitur, T.I. R.

Pag. 103. Eſſe dicerent.] Eſſe ducerent, V.II. *benè.*

Nam ſi, uti.] *Corruptum antea locum in omnibus impreſſis, juvantibus partim antiquis libris, ſic tandem reſtituimus ſuæ integritati.*

Pag. 104. Apri.] *Sic, licet repugnent etiam vett. libri, ſcripſiſſe videtur potius Boëtius, quam immani illa licentia* uſus, *ſi retinueris* aper. *quam non admittunt hendecaſyllabi.*

Pag. 106. Delibare.] Deliberare, *omnes.*

Pag. 107. Digerit in motum.] Digerit immotum, T.2. in motu, T.I. R. *rectè.*

Pag. 108.

Pag. 108. Puncti medium.] Punctum medium, T.11. R. V.11. F.

Pag. 109. Proficiscantur.] Proficiscatur, V.11. T.11.

Ipsas quoque immutabiles.] Ipsam quoque immutabilem, V.2.

Suo quemquam.] Suo quoquam, T.11. R. V.2. *bene.*

Censuerint.] Censuerunt, V.2.

Pag. 110. Respicit.] Respexit, V.2. R.

Pag. 111. Ἀνδρὸς ἱερῦ.] *Sic habent & exemplaria Planudis. sed quia videtur Boëtius hoc loco versum aliquem proferre, locum esse corruptum nemo diffiteri potest quem tamen ex vetustis libris restitui posse non desperaverim. Thuanæi & Victorini 2. hæc elementa fuerunt.*

ΑΝΔΡΟϹ ΔΗΥΕΡΟΥ ΔΑΥΘΗΡΕϹ ΟΙΚΟΔΟΜΙϹΑΝ.

Apicibus aliquot auctior Thuanæus vetustior,

ΑΝΔΡΟϹ ΔΗΥΕΡΟΥ ΔΛΤΝΑ ΑΙΘΕΡΕϹ ΟΙΚΟΔΟΜΗϹΑΝ.

Vnde fortasse possis facere,

Ἀνδρὸς ἱερῦ σῶμ' αἴθηρ ἐξοικοδόμησεν,

Viri sacri corpus æther ædificavit.

Seu, quod similius vero est,

Ἀνδρὸς δ' ἱρῦ σῶμ' αἴθηρ ἐξοικοδόμησεν.

Nemini enim ignotum, ætheris seu cæli substantiam, hoc est materiam, incorruptibilem à plerisque philosophis censeri. ac consequens esse, corpus naturale, quod eisdem qualitatibus præditum sit, nullis posse morbis corporeis tentari. Quæ, ut apparet, vera scriptura est hujus loci.

Gerenda.] Regenda, T.11. V.1.

Agitari sinit.] *Deest* sinit *in omnibus, malè.*

Pag. 112. Conscientiam spectans.] Conscientiam expectans, T.11. R. V.11.

Acta felicitas.] Aucta felicitas, V.2.

Ut exercitii.] Ut exercitium, T.1.

Quique dissentiant.] Quisque dissentiat, T.11. R. V.11. *malè.*

Ab assignata.] A signati R. *fortè* ab assignati, *rectè.*

Discesserit.] Decesserit, T.11. V.2. F.

Ἀργαλέον.] *Homeri versus est Iliad.* M.

Ἀργαλέον δέ με ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεῦσαι.

Diffi-

Difficile est autem hæc omnia me, tanquam deum, *seu tanquam Deus sim*, eloqui.

Pro quo omnes editiones, quæ hactenus legebant θεῶν, *mirum est quæ & quam multiformia somnia immiserint interpretibus.*

Pag. 113. Divini operis.] Divinæ operæ, R. V. 1.

Tingere flammas.] Tinguere flammas, T. 11. R.

Pag. 115. Durare queant.] Durare queunt, V. 2.

Qui? inquit.] Et qui? inquit, T. 1. V. 1.

Pag. 116. Confirmandæ sapientiæ.] Conformandæ sapientiæ, T. 11. R. V. 2.

Quicquid autem.] Quicquid aut, T. 11. R. *benè.*

Pag. 117. Nisi aut exercet, aut corrigit, punit.] *Sic omnes libri. Planudes quoque,* εἰ μὴ ἤτοι γυμνάζῃ, ἢ διορθῶται, κολάζει. *Victorini verò verbo auctiores*; nisi aut exercet, aut corrigit, aut damnat, punit. *sed malè.*

LIBRI V.

Pag. 121. Hoc igitur fortuito.] Hoc igitur fortuitu, T. 11. R. V. 11.

Eo loci.] Eo loco R. in eo loco, T. 2.

Quo ille obruit.] Quod ille obruit, R. V. 2.

Conveniant.] Convenient, T. 2. R. V. 2.

Pag. 122. Quodque discernat.] Quidque discernat, T. 11. V. 11.

Quibus inest ratio.] Quibus in ipsis inest ratio, T. 11. R. V. 11.

Ceciderunt.] Ceciderint, T. 11. R. V. 2. cecidere F.

Insciticæ.] Insciențiæ, R. V. 2.

Pag. 123. Πάντ' ἐφορᾷ.] *Id est*, omnia videt & omnia audit. *Hemistichium Homeri* Iliad. Γ.

Quæ sint, quæ fuerint veniantque Uno, &c.] T. 11. V. 11. F. *Rectè. nemo enim non videt transpositionem factam in aliis editionibus omnibus.*

Si res aliorsum.] Si aliorsum, T. 11. R. V. 11. *benè.*

Pag. 124. At nos.] Ac non, T. 11. V. 2. ac nunc, R.

Patet.] Sic omnes libri. *probè.*

Pag. 125. Atque sese res.] Quam sese res, R. V. 2. *benè.*

Pag. 126. Humana opinione.] Humanæ opinione. *fortasse* humanæ opinioni.

Pag. 127.

Pag. 127. Speret quisquam.] Speret quisque, T. 11. R. V. 2. F.
Pag. 128. At si nescit.] Aut si nescit, T. 2.
Pag. 129. Arbitrio eveniunt.] Arb. veniunt, T. 11. R. V. 2.
Pag. 131. Quæ incerti.] Quibus incerti, T. 2. *non malè.*
Opinionis constat id.] Opinionis id, T. 11. R. V. 2.
Pag. 132. Imaginationis.] Imaginis, V. 2.
Ita definit.] Ita definivit, T. 2. R.
Non imaginatione.] Non in imag. T. 2.
Sed rationali.] Sed in rationabili, T. 2.
Pag. 133. Desidit.] Decedit, T. 11. V. 1.
Pag. 135. Quoddam universale.] Quiddam universale, T. 11. V. 1.
Consideret.] Considerat, T. 11.
Nulla est præscientia.] Nullam esse præscientiam, T. 2.
Pag. 136. Habere possemus.] Habere possimus, V. 2.
Pag. 137. Patefecerit.] Patefacit, V. 11. patefecit, T. 11.
Pag. 138. Præsentiam.] *Sic emendavimus ex consensione omnium veterum codicum.*
Pag. 139. Necessaria quam non necessaria.] Necessariè quam non necessariè, T. 11. R. V. 2.
Pag. 140. Aliquem ambulare.] Aliquem hominem ambulare, T. 1.
Voluntariè gradientem.] Voluntate gradientem, T. 11. R. V. 2.
Eum tamen.] Eum tum, V. 1. R.
Pag. 141. Quæ prius.] Qua prius, T. 11.
Proposui.] Posui, T. 1.
Pag. 142. Divinam te præscientiam.] Divinam te præsentiam, T. 2. R.
Nunc illud velim.] Nunc aliud velim, T. 11. V. 2.
Alternat prænoscere vices.] Alt. præn. vice, T. 11. R. V. 11.
Nihil tamen mutandum censuimus. Ovidius metamorph. XV.
Si tamen est aliquid miræ novitatis in istis,
Alternare vices.
Scientiæ vis.] Scientia ejus, T. 2.
Cuncta complectens.] Cuncta prospiciens vel compl. R.
Posterioribus debet.] Dedit posterioribus, T. 2.
Pag. 143. Rectæ sunt.] Receptæ sunt, T. 1.
Indicta.] Indita prob. V. 2.

OPUSCULORUM.

NOTÆ *Codicum* MSS.

R. 1. Regius primus vetustiss. è biblioth. regia.
R. 2. Regius secundus vetustiss.
R. 11. Regii duo.
V. Victorinus, è bibl. S. Victoris.

Pag. 147. ANICII MANLII.] *Hunc titulum exhibuit codex Regius* 1. *qui & vetustissimus.*

DOMINO.] *Hanc partem è codice Victorino, recentiore quidem, sed bonæ notæ desumsimus.*

Pag. 148. Agnoscenda hæc.] Agnosc. hic, R. 11.
Converteritis.] Convertitis, R. 11.
Submovemus.] Submovimus, R. 1. V.
Sed nunc.] Sed ne, R. 1. Sed nec, R. 2.
Pag. 149. Diversitas constat.] Diversitas consistit, V.
Pag. 150. Nam si vel.] Nam vel si, V. R. 11.
Pag. 151. Rationaliter.] Rationabiliter, R. 1.
Pag. 152. Positis differt.] Distet, V. distent, R. 11. distat, *benè.*
Quod tertio.] *Vel*, cum tertio, R. 1.
Pag. 153. Rebus numerabilibus.] Rebus numeralibus, V.
Tantum dualitas.] *Vel* qualitas, *malè.*
Unitatum repetitio.] Unitatum rep. iteratio, R. 11.
Pag. 155. Demonstratum est.] Monstratum est, V.
Substantia ut homo.] Substantiam, R. 2. subst. aut homo, R. 11.
Pag. 157. Præsenti, omni.] Præsenti est, R. 1. præsenti est in omni, R. 2.
Facit & sempiternum.] Facit sempiternitatem, R. 2. Facit & sempiternitatem, R. 1.
Pag. 158. Quo ut aliquo.] Quo aliquo, R. 11.
Illa quidem ita.] Illa ita, R. 2.
Pag. 159. Si auferas servum.] Si abstuleris servum. R. 11. V.
Si abstuleris albedinem.] Si auferas alb. R. 11.

Fit

Fit ille dexter.] Sit ille dexter, R.1.
Pag.162. Veſtræ ſtatuet.] Veſtræ ſtatuat, R.2.
Pag.163. AD SANCTUM JOANNEM.] *Is titulus fuit in* R.2. *optimo codice.*
Pag.166. Quod his ſolis.] Quod cum his ſol. R.11.
Pag.167. Intelligens neget.] Intelligens negat, V.
Pag.168. Quod bonum eſſe.] Quod boni eſſe, R.11. *fortè*, quod bonis eſſe.
Participant bonitatem.] Participant bonitate, R.2.
Pag. 171. Primum, & ipſum.] Primum eſt, & ipſum, R.11.
Ex albi voluntate.] Ex ſua voluntate, R.2.
Pag.172. Significaverit.] Deſignaverit, R.2.
Pag.173. Sed unam.] Sed unitatem auſi, uniter V.
Pag.174. Recipere.] Recipi, R.2. V.
Pag. 175. Ratione compoſuit.] Rationem compoſuit, R.2. V.
Non illi poſſit.] Non illic poſſit, R. 2.
Pag. 176. Juſſus eſt excolere.] Juſſus excolere, R. 2.
Paradiſi ſinu.] Paradiſi fine, V.
Reus exceperat.] Reus acceperat, V.
Conditoris gratiæ.] Conditor gratiarum, R. 2.
Pag. 177. Malicia propriæ contumaciæ.] Maliciæ propriæ contumacia, V.
Voluerit juſtos.] Voluit juſtos, R. 2.
Quæ per numeroſam.] Quæ numeroſam, R. 2. *benè.*
Pag. 178. Eſſe ſuſpicioni.] Eſſe ſubjici V. *fort.* ſubditi.
Ductore.] Auctore R. 2. V.
Deſerta eremi.] Eremum, R. 2.
Sinaï.] Sina V.
Nunc Hieroſolyma.] Nomine Hieroſolyma, V.
Vocatur.] Vocitatur, V.
Pag. 179. Ex gentibus.] Ex gentilibus, V.
Hoc autem.] Hæc autem, V.
In mortem.] In morte, R. 2.
Eſſet hæc.] Etiam eſſet, V.
Pag. 80. Tam ſanæ.] Tam ſanctæ, V.
Duodecim diſcipulos.] Duodecim Apoſtolos, V. *optimè.*
Habitationi.] Habitatione, R. 2. V.

Pag. 181. Primo prævaricatori.] Primæ prævaricatione, V.

Ipso donante.] Ipso dominante, V.

Ut credamus.] Ut credat, R. 2.

Pag. 182. Tantam duntaxat.] Tanta duntaxat, R. 2. V.

Eritque gaudium.] Erit gaudium, R. 2.

Pag. 183. Utrique dicto fidem præbere; nam.] *Desunt hæc in* R. 1.

Pag. 184. Absederam.] Adsederam, R. 1. V. assederam. R. 2.

Atque adeo.] Atque ab eo, R. 1.

Si ægerrimè quidem.] Si quidem, R. 2.

Nihil cum cæteris.] Nihil cæteris, R. 11. V.

Cæteri adferebam.] Cæteri ipse adferebam, R. 11. V. *benè.*

Scientiæ.] Sententiæ, R. 2.

Ruminabam.] Rumigabam, R. 1.

Pag. 185. Conantur.] Conentur, R. 1. V.

Proponitur.] Proponatur, R. 1.

Pag. 187. Est assignata.] Est reddita, R. 1.

Cæterique.] Cæterique & ejusmodi, V.

Deducitur.] Diducitur, R. 1.

Pag. 188. Personam subjectam esse naturæ.] Personæ subject. esse naturam, R. 1.

Investiganda.] Vestiganda. R. 1. V.

Pag. 190. Animalis enim.] Ergo animalis. R. 2. V.

Persona est, &c.] *Desunt hæc in* R. 1.

Rationalis individua.] Rationabilis individua, R. 1. *benè.*

Pag. 191. Signatius.] Signantius, R. 1.

Particularibus subsant.] Particularibus subsistentiæ subsistunt, V.

Pag. 194. Utramlibet.] Qui utram, R. 1. utramque, V.

Pag. 196. Motibus] Modis, V.

Pag. 197. In conjunctione.] Ex conjunctione, R. 1.

Pag. 199. Confiteretur.] Confitetur, R. 1. *rectè.*

Quæ sententia.] Qua sententia, V.

Esse divisam.] Et divisam, R. 1.

Pag. 201. Procreabatur.] Procreabitur, V.

Originalis pœna.] Originalis causa *alii.*

Pag. 202. Christi verè.] Christi verum, V.

Non

Non immutabili.] In immutabili, R. 1.

Pag. 204. Permutabuntur.] Permutantur, V. permutabitur, R. 1.

Pag. 207. In priore, R. 1.

Neque utraſque manere.] Neque enim utraque manere, R. 1.

Pag. 209. Siquidem.] Si quid enim, V.

Pag. 210. Obſtrictus.] Aſtrictus, V.

Pag. 212. Quarum ſummitatum.] Quorum ſummitatem, R. 1. V.

Peccandi. in hoc.] Peccati. in hoc, R.

Corporeæ naturæ.] Corpore naturæ. V.

Indidit.] Indicit, R.

Pag 213. Hiſque non mori.] Iſque non mori, V.

Nos liberet.] Nos liberaret, R.

FINIS.

INDEX

In Notas ad Boëtii libros Consol. & Opusc. sacra.

Æterna lex quid. pag. 33
Ævum quid sit. 51
Albinus consularis quis apud Boëtium. 18
Aliena sunt, externa. 30
Anastasius Biblioth. emendatus. 97
Anaxarchi mors diversè exposita. 13
Angelica virtute fatum exercetur. 83
Anicii florente Rep. & Imperio Rom. clari. 5
Anima mundi descripta & disserta. 54. & seqq. *humana descripta.* 58. *mundi inferiora gubernat.* 8
Animæ vehiculum explicatum. 61. *particulares intellectuales quot sint.* 60. *ea ignis cœlestis veteribus.* 64. *pennæ.* 74. *ascensus ad Deum, & descensus.* 88. *redeuntes seu spectra unde.* 63
Ἀνθρώπου etymon. 9
Apuleius emendatus. 92
Aratoris subscriptio integra publicata. 101
Aristoteles Dialectices præcipuus illustrator. 12
Athenas δημαγωγοὶ perdiderunt. 26
Augustini non est liber de Spiritu & anima. 94. *nec Meditationum.* ibid.

B.

Baccæ, uniones. 42
Beati in cœlo perpetuo laudant Deum. 99
Boëtii quot fuerint, seu eorum stemma. 6
Boëtius auctor libror. Consol. 4. *Consul ordinarius.* 7. *magister officiorum.* ibid. *Patricius.* 8. *ab omnibus desertus.* ibid. *nondum senex occisus.* 9. *quo anno delationibus oppressus.* 20. *soceros habuit Festum & Symmachum.* 32. *defensus.* 43. lin. 20
Britannicus hausto præsentissimo veneno sublatus. 41

C.

Campus veritatis. 77
supra Cœli dorsum locus Dei. 76
Cœlestium rerum cognitio pulcherrima. 15. *ordo, exemplar esse debet homini.* 16
Cœlum, Patria hominis, civitas, domus. 27, 28. *cœli quid.* 76
Cognitio sui ipsius quid sit. 39
Confessionis fidei libellus Boëtii est. 98
Consolationis Phil. non de Consolatione scribendum. 8
Consules fuere Boëtii filii. 32
Cyprianus Boëtii delator quis. 18

D.

Dæmonum sollertia fatum exercetur. 83
Decoratus Adjutor Boëtii Magistri officiorum. 44
Dei nomen, Deus. 68. *sedes.* 76
Deo consimilis fieri quid, Pythagoræis,

ræis, Platonicis, Stoïcis, Christianis. 23, 24, 25, 26
Deum sequi veteribus, quid. 21. *in Naturam converterunt Stoïci.* 34
Devoti viri, Adjutores dicti. 44
Δημαγωγοὶ *Athenienses, urbem illam perdiderunt.* 26
Deus etiam in minimis invocandus. 50. *movet omnia immotus.* 52. *principium, medium & finis veteribus.* 65. *dux.* 67. *semita.* ibid. *centrum rerum.* 70. *lux est.* 77. *orbis moderator.* 87. *rex ille summus Platoni.* ibid. *& materia perfectè cognosci non possunt.* 102
Duo dolia in Iovis limine. 31

E.

Elpis, Festi filia. 32
Ἑπτὰ Θεοὶ *Pythagoræis ac aliis quid.* 21
Euphratis ac Tigris iidem fontes. 89
Externa, aliena sunt. 30

F.

Festus & Symmachus, principes senatus, Boëtii soceri. 31
Filii Boëtii Consules fuere. 32
Filii, verberatores parentum. 48

G.

Gilbertus Porretanus censurâ notatus. 98
Gradus ad Philosophiam & sapientiam qui. 10, 11.
Græca vetera Epigrammata inedita. 49, 74

H.

Homo planta cælestis. 95. *solus erectus.* ibid. *quomodo vertitur in belluam.* 78

I.

In Ideæ constitutione imposuit Aristoteles Platoni. 53
Ignis cælestis est, anima humana, veteribus. 64. *Deus.* ibid.
Imperatorum ac regum calamitates circa tempora Boëtii. 45. & deinceps.
Injuriam pati melius quam inferre. 77
Ioannes diaconus, qui postea summus Pontifex. 97

L.

Leges non frustra constitutæ, si providentia sit. 96
Lex æterna quid. 33
Liberis carens felix infelicitate sua. 49
Lucani libro I. *Senecæ* VII. *priores versus adjecit.* 4

M

Mali impotentes & infelices. 77
Materia perfecto intellectu cognosci non potest, neque Deus. 102
Meliora sequi debemus. 79
Mendacii expers debet esse philosophus. 20
Mens non agit ex sensuum imaginibus. 92. *cognita dividit.* 94. *humana, ignis.* 65
à Mente prima quantò omnia remotiora

tiora sunt, tantò minus simplicia sunt. 85
Mentes malorum catenas & laniatus perferunt. 78
Mentis humanæ velocitas in agendo. 75
METRVM, PROSA, cur in Consol. sublata. 4
Metus ac spei expers debet esse vir fortis. 14
Mundus à materia fluitanti. 53. *an æternus Platoni.* 96
Mutatio subita in pejus, res dura. 30

N.

NAtura tota inserviente fatum exercetur. 81
Nævii locus emendatus. 73
Nobilissimi primum dicti Cæsares. 48
Nobilitas generis, virtus. 47
Nomen Dei, Deus. 68
Nonius, struma cur Boëtio. 43

O.

Οὖνος λύρας, scribendum, non πρὸς λύραν. 15
Opinio falsa de rebus. 34,35

P.

PArietes vitro tecti. 29
Patria hominum, cœlum. 27
Paulinus quis apud Boëtium. 18
Pennæ animæ. 74
Philsophi olim magnis viris in convictu & familia erant. 10. *debent regere aut reges philosophari.* 17
Philosophia cœlo delapsa. 12. *sacrum quiddam est.* 13
Philosophiæ & virtutis similis pictura est. 9. *& Poëticæ dissensio.* 11. *finis.* 24,74
Π & Θ in veste Philosophiæ quid significent. 10
Plato Deum, Regis nomine, velavit metu cicutæ. 87
Pœnalis acerbitas damnatorum. 79
Poëticæ orationis ac solutæ differentia. 4
Populi imperium tyrannidi simile. 27
Preces & vota non frustrà, si est providentia. 96
Proclus emendatus. 72
Pselli libellus ineditus de Dæmonibus. 84
Puncti instar terra est comparata cœlo. 41
Purgatoria clementia malorum. 79

R.

REges debent philosophari, aut philosophi regere. 17
Reminiscentia Platonis. 68
Respublica non est ubi leges non imperant. 27
Mart. Rotæ error. 99
Rusticiana Symmachi filia, Boëtii uxor. 32,38
Rusticianæ quot fuerint. 37

S.

SEneca phil. Lucani libro I. *priores* VII. *versus adjecit.* 4
Sensibus fidem Stoïci tribuebant. 92
Sermones rebus de quibus agunt similes esse debent. 72
Severini Consulares Boëtii tempore. 5
Sol omnia videt & audit. 90
Solis cum Deo comparatio iniqua. 91
Solutæ orationis ac Poëticæ deferentia. 4

Spectra

Spectra mortuorum unde. 63
Spei ac metus expers esse debet vir fortis. 14
Spiritibus divinis fatum exercetur. 80
Struma Nonius Boëtio. 43
Syderum motibus fatum exercetur. 82
Symmachi elogium. 101
Symmachorum stemma. 36
Symmachus & Festus principes senatus. 31. *soceri Boëtii.* ibid.

T.

TAciti (C.) *locus expensus.* 78
Textus librorum Boëtii emendatio è libris MSS. ideo ejus ratio non redditur. 3. *emendatus.* 69. *restitutus & auctus.* 72
Theodericus rex Italiæ, quis. 19
Thom. Volfius malè loca Græca Boëtii corrupit. 15
D. Thomæ non sunt commentarii in Boëtii Consol. libros. 60
Tigris ac Euphratis iidem fontes. 89
Turpilius emendatus. 48

V.

VAronis *locus correctus.* 38
Vehiculum animæ explicatum. 61.
Vera duo apud Boëtium quæ. 92
Veritas diligenda philosophis. 20
Veritate nihil affinius sapientiæ. 20
Veritatis campus & pratum. 77
Virgilii locus expositus. 65, 76
Virtutis & Philosophiæ similis pictura. 9
Visus, in amore primus gradus. 73
Vitro parietes tecti. 29
Voluptates corporis fugiendæ. 48. *dolor comitatur, & sequitur.* 49

Z.

ZEnonis *mors diversè exposita.* 13

FINIS.

Errata

Errata quæ irrepſerunt in Notis.

Pagina 5. *lege*, familiam videtur. 25. ſapienti) quantum. 30. ἀποδώσεις. 34. πρόχειρον. 39. οἵαν. 40. τίς εἶ. *ibid.* Zenonem, de quo ad. 41. nec incertis. 49. κὴ ὧν. *ibid.* ἄρ'. *ibid.* τέκ'. *ibid.* αἰτῆς. 50. ἔρχου. 51. αἰδίων. 52. ἐπιδήπερ. 53. ὁρᾶτον. 55. eſſe ad. 56. membra reſolvis. 57. διὰ τοῦτο. 59. & notionum. 68. εἰσαγωγῆς. 70. αὖ ἦν. 71. βραχὺ. *ibid.* πλησιαίτεραί εἰσι. 74. συμπαίκτην. 80. λαβέ. 85. λόγου. 86. τῶν ὄντων. 88. Hierothei. 89. Ταύτῃ. 90. πεποιηκὼς. 95. γῆν. *ibid.* Ὀρθὸν. 99. ἐφ' ὅσον ἂν διδῶται.

In variis Lectionibus.

Pag. 105. quin ſic.

ALVENSLEBEN
Bd
547

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0388

Landesarchiv- und Landesbibliotheks-Verbundsystem
service.deutsche-digitale-bibliothek.de/integration/licenses.html?id=urn%3Anbn%3Ade%3Ahbz%3A1-1520296&oid=1&lang=de&type=1&dl

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0390

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:1-28258-87-1-1-0

Anicius Manlius Torquatus
Severinus Boethius

G. E.

AN. MANL. SEVER. BOETII,
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIÆ
LIBRI V.
EJUSD. OPUSCULA SACRA AUCTIORA.
RENATUS VALLINUS recenſuit,
& Notis illuſtravit.

LUGD. BATAVORUM,
Apud Franciſcum Hackium. Aº. MDCLVI.

Universitäts- und Landesbibliothek Sachsen-Anhalt
urn:nbn:de:gbv:3:3-119201541511222-151425949-16/fragment/page=0393